

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

**ΤΜΗΜΑ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ**

ΜΟΝΤΖΑΛΑ ΑΣΠΑΣΙΑ

**ΑΡΧΑΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
ΠΟΥ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΟΝΤΑΙ ΠΑΝΩ ΣΤΙΣ ΑΡΧΑΙΚΕΣ ΚΟΡΕΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΚΥΡΙΟΣ ΕΠΟΠΤΗΣ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΕΠΟΠΤΗΣ: ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΛΕΒΕΝΤΗ
ΒΟΛΟΣ 2008**

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 6201/1
Ημερ. Εισ.: 31-03-2008
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΙΑΚΑ
2008
ΜΟΝ

Στους γονείς μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	3
Πρόλογος	4-5

Μέρος πρώτο

1. Αρχαϊκά ελληνικά κοσμήματα

1.1. Αρχαϊκά κοσμήματα ελληνικής τέχνης - ο ρόλος τους και η ερμηνεία τους στην καθημερινή ζωή.	7-9
1.2. Κοσμηματοποιία	9-11
1.3. Ιστορία της χρυσοχοΐας.	12-15
1.4. Η κοινωνική θέση της γυναίκας στην Αρχαία Ελλάδα.	15-16
1.5. Προέλευση και ερμηνεία συμβόλων.	16-18
1.6. Σύνθεση διαφόρων τύπων κοσμημάτων: α)εισαγωγή για την προέλευση και την καταγωγή των κοσμημάτων κυκλαδίτικης- ανατολίζουσας τέχνης, β)υλικά και τεχνικές κατασκευής, γ)τύποι κοσμημάτων, δ)παράδοση και πηγές έμπνευσης, ε)χρονολόγηση, χρήση και σημασία κοσμημάτων.	18-37
1.7. Επιλεκτικός Κατάλογος αρχαϊκών κοσμημάτων: α)Διαδήματα-στεφάνια, β)ενώτια, γ)περιδέραια-περίαπτα, δ)περικόρπια-ψέλια, ε)δακτύλιοι, ζ)πόρπες-περόνες, η)άλλα «πειραματικά» κοσμήματα σώματος, κόμης και ενδυμάτων.	38-118

Μέρος δεύτερο

2. Αρχαϊκές κόρες

2.1. Εισαγωγή στην τέχνη της αρχαϊκής γλυπτικής.	120-121
2.2. Η αναπαράσταση της Κόρης, (προέλευση και ερμηνεία).	121-122
2.3. Η τέχνη της κοσμηματοποιίας πάνω στην γλυπτική τέχνη.	123-124
2.4. Επιλεκτικός Κατάλογος Κορών. Παραδείγματα κοσμημάτων σε κόρες της αρχαϊκής εποχής και γυναικεία αγάλματα κλασικής εποχής.	125-181

Μέρος τρίτο

Συμπεράσματα

3.1. Σύγκριση κοσμημάτων με τα ανάγλυφα κοσμήματα που απεικονίζονται πάνω στις Κόρες.	183-190
3.2. Η τέχνη της κοσμηματοποιίας πάνω στην αγγειογραφία.	190-191
3.3. Συνδυαστική ομοιότητα κοσμημάτων, με αυτά που απεικονίζονται πάνω στην αγγειογραφία και την πλαστική.	191-192
3.4. Τελικά συμπεράσματα.	192-196

Επίλογος.	197-198
Συντομογραφίες.	198
Βιβλιογραφία.	198-200
Κατάλογος - Πηγές εικόνων.	201-205

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οφείλω καταρχήν και κατά κύριο λόγο να ευχαριστήσω τον καθηγητή Κλασικής Αρχαιολογίας του τμήματος Ι.Α.Κ.Α. κ. Αλέξανδρο Μαζαράκη Αινιάνα για την πνευματική βοήθεια που μου προσέφερε στην εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας και για τις πολύ ενδιαφέρουσες ιδέες που μου εξέφρασε σε θέματα έρευνας, όπως επίσης και για τον πολύτιμο χρόνο που μου αφιέρωσε, φανερώνοντας διαρκές ενδιαφέρον στην εργασία. Επίσης ευχαριστώ πολύ την επίκουρη καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας του τμήματος Ι.Α.Κ.Α. κ. Ιφιγένεια Λεβέντη για την εποικοδομητική κρίση της και τις πολύτιμες συμβουλές - υποδείξεις της που με καθοδήγησαν στην συγγραφή της εργασίας.

Ιδιαίτερα εποικοδομητικές ήταν οι επισκέψεις μου στην Αθήνα, κατά την διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2007-2008 με σκοπό την εύρεση αρχαιολογικού υλικού-βιβλίων. Κατά την διάρκεια παραμονής μου στην Αθήνα, μου δόθηκε η δυνατότητα να εργαστώ στις βιβλιοθήκες της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, της Βρετανικής Σχολής Αθηνών και της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής.

Με βοήθησαν ακόμη οι επισκέψεις μου στις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες των τμημάτων Ιστορίας - Αρχαιολογίας του Βόλου και της Θεσσαλονίκης. Τέλος, πολύτιμες στάθηκαν οι επισκέψεις μου στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, στο Αρχαιολογικό μουσείο Θεσσαλονίκης και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, καθώς μου επετράπη να φωτογραφίσω και να παρατηρήσω από κοντά έργα τέχνης όπως κοσμήματα, γλυπτά και αγγεία, τα οποία πραγματεύομαι στην εργασία μου.

Τέλος, ευχαριστώ πολύ του γονείς μου και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς μου, που με ενθάρρυναν στην πορεία της μελέτης μου και στάθηκαν πάντοτε δίπλα μου, προσφέροντας μου συνεχώς έμπνευση και ψυχολογική υποστήριξη.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κεντρικό θέμα της παρούσας εργασίας είναι τα αρχαϊκά ελληνικά κοσμήματα. Το παρόν κείμενο πραγματεύεται την παρουσία των αρχαίων ελληνικών κοσμημάτων σε κάθε μορφή τέχνης. Συγκεκριμένα μελετώνται προσεκτικά τα κοσμήματα που απεικονίζονται ανάγλυφα πάνω στις αρχαϊκές κόρες, με τέτοιο τρόπο ώστε να προκύπτει μία σύγκριση ανάμεσα σε αυτά και τα πραγματικά δείγματα κοσμημάτων που βρίσκονται στις ανασκαφές ελληνικών αρχαιολογικών χώρων. Δίνεται έμφαση στις αντιστοιχίες των τύπων των κοσμημάτων και παρατηρούνται ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους, καθώς επίσης παρατηρείται η εξέλιξη των κοσμημάτων, στο πέρασμα των αιώνων, από την Πρώιμη Αρχαϊκή έως την Ύστερη Αρχαϊκή-Πρώιμη Κλασική περίοδο.

Θεωρήθηκε προτιμότερο να μελετηθούν πρώτα τα πραγματικά σωζόμενα δείγματα κοσμημάτων, (που αποτελούν απτές αποδείξεις για την κύρια βάση της έρευνας στον τομέα της κοσμηματοποιίας) και στη συνέχεια να μελετηθούν τα κοσμήματα που απεικονίζονται πάνω στην γλυπτική και ύστερα στην κεραμική τέχνη, επειδή στην τέχνη υπάρχουν συμβάσεις και λόγω εμφανών δυσκολιών, τα κοσμήματα δεν δηλώνονται όπως ακριβώς ήταν στην πραγματικότητα, αποδίδονται όμως με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, προσδίδοντας πάντοτε ομορφιά και κομψότητα στα έργα και αποπνέοντας τα εκλεπτυσμένα αισθητικά πρότυπα της εποχής.

Το κείμενο διαρθρώνεται σε τρία μέρη, το πρώτο από τα οποία περιλαμβάνει αρχαϊκά κοσμήματα. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται μία προσπάθεια για εξέταση του ρόλου και της ερμηνείας των κοσμημάτων στην καθημερινή ζωή. Ύστερα γίνεται λόγος για την αρχαία ελληνική κοσμηματοποιία και την ιστορία της χρυσοχοΐας. Στη συνέχεια ερευνάται η κοινωνική θέση της γυναίκας στην Αρχαία Ελλάδα. Ακολουθεί μία ενότητα που αναφέρεται στην προέλευση και την ερμηνεία των συμβόλων, που συνδέεται με τον πρόλογο διαφόρων τύπων κοσμημάτων. Τέλος, παρατίθεται ένας επιλεκτικός κατάλογος κατηγοριών αρχαϊκών κοσμημάτων.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας πραγματεύεται τις «Αρχαϊκές Κόρες», μία ξεχωριστή κατηγορία αγαλμάτων που παριστάνουν γυναικείες μορφές, που έχει συνδεθεί με αναθηματική ή επιτύμβια λειτουργία. Αρχικά γίνεται μία εισαγωγή στην τέχνη της αρχαϊκής γλυπτικής. Επίσης, περιγράφεται η αναπαράσταση της Κόρης με έμφαση στην προέλευση και στην ερμηνεία. Ακολουθεί μία σύντομη αναφορά στην

τέχνη της κοσμηματοποιίας όπως εμφανίζεται στην πλαστική δημιουργία και τέλος, παρατίθεται ο επιλεκτικός κατάλογος των κορών (περιλαμβάνονται παραδείγματα κοσμημάτων σε κόρες της Αρχαϊκής και Κλασικής εποχής).

Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει τα συμπεράσματα της εργασίας, ενότητα στην οποία πραγματοποιείται η σύγκριση των κοσμημάτων με τα ανάγλυφα κοσμήματα που απεικονίζονται πάνω στις Κόρες. Ακολουθεί μία προσπάθεια για χρονολογική και τυπολογική κατάταξη των κοσμημάτων αυτών καθώς και αναφορά στον τρόπο κόσμησης των γλυπτών γυναικείων μορφών. Στη συνέχεια, παρατίθεται μία ενότητα που πραγματεύεται την τέχνη της κοσμηματοποιίας πάνω στην αγγειογραφία. Τέλος, καταγράφεται μία συνδιαστική ομοιότητα κοσμημάτων, με αυτά που απεικονίζονται πάνω στην αγγειογραφία, αλλά και στην πλαστική.

ΜΕΡΟΣ 1^ο ΑΡΧΑΙΚΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

Μέρος πρώτο.

1. Αρχαϊκά ελληνικά κοσμήματα.

1.1. Αρχαϊκά κοσμήματα ελληνικής τέχνης - ο ρόλος τους και η ερμηνεία τους στην καθημερινή ζωή.

Είναι ευρέως γνωστό ότι η ανάγκη του στολισμού είναι κοινή σε άνδρες και γυναίκες ήδη από τα αρχαία ιστορικά χρόνια, η συμβολή τους στον ελληνικό πολιτισμό είναι σπουδαία αρκεί να συλλογιστούμε ότι επάνω στα κοσμήματα διαφόρων πολιτισμών, αποτυπώνεται το πνεύμα και ο χαρακτήρας του κάθε λαού, σε κάθε φάση της ιστορικής διαδρομής του. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η θέαση τέτοιων αρχαίων κοσμημάτων προκαλεί τον ερεθισμό της φαντασίας, αλλά και την πρωτοφανή έλξη του θεατή να τα παρατηρήσει προσεκτικά και να τα γνωρίσει καλύτερα, εικάζεται πως εκείνη τη στιγμή ο θεατής αισθάνεται αυτόματα μία περίεργη ταύτιση με τον ανθρώπινο παράγοντα άλλων εποχών και πολιτισμών. Δηλαδή, μεταφέρεται νοερά ο θεατής σε ένα ταξίδι πίσω στο παρελθόν, σε άλλους κόσμους, διαφορετικών γεωγραφικών συντεταγμένων, που τον δελεάζει να θέλει να γνωρίσει περισσότερα πράγματα και λεπτομέρειες από τον καθημερινό τρόπο ζωής των αρχαίων προγόνων του.

Από τα ποικίλα αρχαιολογικά ευρήματα που φέρνει στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη, φαίνεται ότι οι Αρχαίοι Έλληνες χρυσοχόοι στα αρχαϊκά χρόνια επεξεργάζονταν κυρίως το ασήμι ως μέταλλο κατασκευής κοσμημάτων, είτε καθαρό είτε νοθευμένο με χαλκό ή ορείχαλκο σε φθηνότερο κράμα, αλλά για να λάμπει περισσότερο το ασήμι το λεύκαιναν με «αρσενικό» (ένα είδος τοξικού βοτάνου). Επίσης, για την κατασκευή κοσμημάτων χρησιμοποιούσαν τακτικά σκέτο χαλκό ή μπρούντζο. Τέλος, η χρήση του χρυσού στην τέχνη της αρχαίας ελληνικής κοσμηματοποιίας ήταν το ίδιο διαδεδομένη, παρά το γεγονός ότι σώζονται λιγότερα χρυσά κοσμήματα-έργα τέχνης, προφανώς λόγω των δύσκολων οικονομικών δυνατοτήτων εκείνης της εποχής, που δεν επέτρεπε τη μαζική παραγωγή και εξαγωγή χρυσών κοσμημάτων. Ωστόσο σύμφωνα με τις μαρτυρίες του ερευνητή R. Higgins η περιορισμένη σε αριθμό, κατασκευή χρυσών αντικειμένων κάλυπτε τις ανάγκες των εκλεκτών ανθρώπων π.χ. ευγενών, αριστοκρατών και ηγεμόνων-βασιλέων της εκάστοτε ανώτερης κοινωνικά άρχουσας τάξης (βλ. Higgins *Greek and Roman Jewellery*, 1961, 14-17).

Οι χρυσοχόοι στην Αρχαία Ελλάδα χρησιμοποιούσαν μία ειδική τεχνική¹, με την οποία χρύσωναν στη φωτιά την επιφάνεια του μετάλλου, με μία διεργασία που είχε ως βάση τον υδράργυρο. Μάλιστα τα αποτελέσματά της ήταν τόσο θεαματικά που έμειναν ανεξίτηλα στο πέρασμα των αιώνων.

Τα αρχαία ελληνικά κοσμήματα ανάλογα με τον τρόπο κατεργασίας² τους διακρίνονται στις εξής τέσσερις κατηγορίες :

- α) Σε σφυρήλατα κοσμήματα.
- β) Σε διάτρητα κοσμήματα.
- γ) Σε χυτά κοσμήματα.

¹ Δεληβορριά 1976, 7-12.

² Higgins & Alleyne 1961, 11-13, 19-21.

δ) Σε συρματερά κοσμήματα.

Ωστόσο η ανάμειξη δύο ή και περισσότερων διαφορετικών τεχνικών ήταν επιτρεπτή και αποτελούσε συχνό φαινόμενο στη χρυσοχοΐα. Επίσης η πολλαπλότητα των μεθόδων κατεργασίας ίσχυε και για την έξαρση του διακόσμου με ποικίλους πρόσθετους τρόπους³, ούτως ώστε όμως πάντοτε η τελική εντύπωση να στηρίζεται στο συνθετικό πλούτο των επιμέρους μορφών.

Στα σφυρήλατα κοσμήματα οι τεχνίτες σχεδίαζαν πρώτα τα θέματα του διακόσμου στην εσωτερική πλευρά και στη συνέχεια τα σφυρηλατούσαν με ειδικό εργαλείο (η πειραματική αρχαιολογία ισχυρίζεται ότι ίσως χρησιμοποιούσαν ένα εργαλείο που έμοιαζε με σημερινό «καλέμι»), πάνω σε μία μάζα από πίσσα, για να προβάλλουν στην κύρια όψη τα ανάγλυφα τμηματικά σχέδια των στολιδιών. Με αυτόν τον τρόπο ήταν κατασκευασμένες μερικές από τις καλύτερες πόρπες, οι οποίες αναλύονται διεξοδικά στην κατάλληλη ενότητα. Οι πόρπες αυτές διέθεταν μεγάλη διακοσμητική επιφάνεια, οι οποίες ήταν γεμάτες με πολύπλοκα φυτικά κοσμήματα και βρέθηκαν σε ανασκαφές σε πληθώρα ανεξάντλητων παραλλαγών. Με την σφυρηλάτηση διαμορφώνονταν επίσης τα περιδέραια και τα περιάπτα που κρεμούσαν οι γυναίκες στο λαιμό και στο στήθος. Η σφυρήλατη τεχνική συνδυαζόταν αρκετές φορές με τη διάτρητη. Η διάτρητη τεχνική μεθόδος χαρακτηρίζεται από την αφαίρεση της ακόσμητης επιφάνειας, γύρω από τα διακοσμητικά θέματα. Με τον τρόπο αυτό οι άριστοι Έλληνες τεχνίτες κατάφερναν να ελαφρύνουν το κόσμημα και παράλληλα εξισορροπούσαν τη βαριά και επίσημη διάθεση που προκαλεί το σφυρηλατημένο θέαμα, όπως ακριβώς συμβαίνει και στα περίφημα διαδήματα της αρχαϊκής εποχής.

Στα διάτρητα κοσμήματα επικρατεί η αίσθηση της «φωτοσκίασης» στο αισθητικό αποτέλεσμα. Είναι φανερό ότι τα διάτρητα τμήματα των κοσμημάτων ήταν επιχρυσωμένα και στερεώνονταν συχνά επάνω σε ασημένιες, αργυρές ή μπρούντζινες πλάκες, με στόχο τη χρωματική αντανάκλαση του φωτός, που παρατηρούμε στα περιδέραια της αρχαϊκής Εύβοιας και της Κρήτης.

Στα χυτά κοσμήματα επικρατούν τα επαναλαμβανόμενα θέματα-στοιχεία που αρθρώνονται μεταξύ τους και μάλιστα κάθε φορά με τον ίδιο τρόπο. Αυτή η κατηγορία δίνει συνήθως τις πιο αρμονικά θεαματικές συνθέσεις με ίδια σχηματοποιημένα στολιδία. Επιπλέον, χάρη στην χυτή τεχνική μέθοδο διακόσμησης οφείλονται και τα διακοσμητικά στελέχη με τα «περίκλειστα άνθη» σε τρεις ακόμη ενότητες που αναλύονται στην εργασία, στα ενώτια, στα περικάρπια και τέλος στα μικρά επιμετώπια ή στα πειραματικά κοσμήματα που στόλιζαν τα ενδύματα. Η τεχνική αυτή ίσως ήταν η πιο διαδεδομένη στον ελληνικό χώρο κατά την αρχαιότητα. Φαίνεται ότι διευκόλυνε και ταυτοχρόνως επιτάχυνε την παραγωγή πολύ εντυπωσιακών κοσμημάτων, που είναι μοναδικά στο είδος τους. Όμως τις περισσότερες φορές οι τεχνίτες φιλοτεχνούσαν τις λεπτομέρειες με το καλέμι ή ποίκιλαν το διάκοσμο με πρόσθετα εγχάρακτα σχέδια.

Μερικοί από τους πιο σημαντικούς τύπους κοσμημάτων κατασκευάζονταν με τη συρματερή τεχνική που είχε γνωρίσει μεγαλύτερη άνθηση κυρίως στα μεταγενέστερα χρόνια. Πρόκειται για περίτεχνες επιφάνειες, δουλεμένες με εξαιρετικά λεπτό χρυσό ή επίχρυσο συρμάτινο έλασμα, που μοιάζουν σαν διάφανες χρυσές «δαντέλες». Ο κόπος που απαιτείται για την κατασκευή τους, οδήγησε αργότερα στη χρήση χυτών κοσμημάτων. Για αυτό το λόγο σε ένα κόσμημα είναι δυνατόν να συνυπάρχουν και οι δύο τεχνικές. Δηλαδή και η συρματερή και η χύτευση με τη βοήθεια μήτρας. Επιπλέον, στα συρμάτινα κοσμήματα, ο κεντρικός διάκοσμος στηρίζεται σε

³ Higgins & Alleyne 1961, 3-7,8-17.

συνθέσεις από σχηματοποιημένα άνθη και άλλα φυτικά θέματα όπως π.χ. οι ρόδακες, με την επανάληψη βασικών στοιχείων όπως είναι η σπείρα, η έλικα, ο μαιάνδρος, η πολεμίστρα και τα λεπτά επίθετα ρομβοειδή ελάσματα. Σύμβολα που εκ πρώτης όψεως φαίνονται Γεωμετρικά εξακολουθούν να εμφανίζονται ως ένα βαθμό και στα μεταγενέστερα Αρχαϊκά Χρόνια. Αυτό δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει, επειδή η λειτουργικότητα του συμβολισμού τέτοιων στοιχείων-συμβόλων είναι πολύ ισχυρή και επηρεάζει τους τεχνίτες έτσι ώστε να εξακολουθούν να εκφράζονται έμμεσα μέσα από αυτά τα σύμβολα. Τέλος, η συρματερή τεχνική εφαρμόζεται όχι μόνο στην Αττική, αλλά και στα νησιά του Αιγαίου, όπως π.χ. στις Κυκλάδες και φυσικά στην Κρήτη.

Τα σύμβολα, τα οποία αναπαρίστανται επάνω στα κοσμήματα, εξέφραζαν τα κοινωνικά-πολιτικά-θρησκευτικά πρότυπα, τα ιδανικά, τις ηθικές αξίες, τις ιδέες και τις νοοτροπίες που χαρακτήριζαν τους Αρχαίους Έλληνες, π.χ. ο «Ηράκλειος Κόμβος» λειτουργούσε ως σύμβολο αχώριστης φιλίας κατά τους ελληνιστικούς χρόνους.

Τέλος, η Ελλάδα είχε έρθει σε επαφή με πολλούς λαούς της Μεσογείου και της Μ. Ασίας, όπως ήταν οι Φοίνικες και οι Αιγύπτιοι, και ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις με ξεχωριστά αναπτυγμένα πολιτιστικά και εμπορικά κέντρα της εποχής (όπως ήταν π.χ. η Αίγυπτος, η Αλεξάνδρεια, η Πέργαμος, η Κύπρος, η Σικελία κ.α.). Σκοπός των επαφών αυτών ήταν η εισαγωγή πρώτων υλών, μεταλλευμάτων και πολύτιμων λίθων για την μάθηση και τη διάδοση της τέχνης της κοσμηματοποιίας. Ακόμη, στο σύνολο της πνευματικής και καλλιτεχνικής παραγωγής των Αρχαϊκών Χρόνων, εμπεριεχόταν η διακίνηση των ιδεών και των αξιών, που μεταδίδονταν από περιοχή σε περιοχή. Σε αυτές αποτυπώνεται η αντανάκλαση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, που εμπλούτισε και διέδωσε με το δικό του τρόπο τις τέχνες εκείνης της ανθρωπότητας. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, η κοσμηματοποιία διαδραμάτιζε πρωταγωνιστικό ρόλο, ανάμεσα στις πιο αξιοθαύμαστες και λαμπερές τέχνες, που αποτελούν σημαντικό δίδαγμα και πρότυπο μίμησης για τους υπόλοιπους λαούς στους Ύστερους Κλασικούς, Ελληνιστικούς και Ρωμαϊκούς Χρόνους.

1.2. Κοσμηματοποιία⁴.

Ο πρωταρχικός στόχος της ενότητας που ακολουθεί, είναι η βαθύτερη προσέγγιση του θέματος «αρχαία ελληνική κοσμηματοποιία» εκ μέρους μιας περισσότερο κοινωνικής-ανθρωπολογικής πλευράς, η οποία θα επιχειρήσει να εξηγήσει τα **ακόλουθα ζητήματα:**

Α) Πού οφείλεται η αγάπη των Αρχαίων Ελληνίδων γυναικών στα κοσμήματα⁵.

Β) Πώς ερμηνεύεται η επίμονη προτίμηση αυτών των πολυτελών αντικειμένων ως δώρα που φανερώνουν επίδειξη πλούτου και ευμάρειας.

Γ) Από πού προέρχονται και πώς ερμηνεύονται τα σύμβολα που επικρατούν πάνω στα κοσμήματα, αυτές οι εικονιστικές παραστάσεις αποτελούν θέματα παρμένα από την Αρχαία ελληνική μυθολογία⁶.

Επιπλέον, η φύση του θέματος της πτυχιακής εργασίας στοχεύει στη διεύρυνση των ιστορικών και αρχαιολογικών προσεγγίσεων σε μια ανθρωπιστική κατεύθυνση,

⁴ Παπαστάμου 1988, 5-14.

⁵ Παπαστάμου 1988, 20-27.

⁶ Παπαστάμου 1988, 32-44.

χωρίς βέβαια σε καμία περίπτωση να ξεφεύγει από την πρωταρχική μας έρευνα που περιλαμβάνει την προσεκτική μελέτη των κοσμημάτων :

α) Ως αληθινά αρχαιολογικά ευρήματα που βρίσκουμε στις ανασκαφές αρχαιολογικών χώρων και

β) Ως ανάγλυφα ή γραπτά κοσμήματα που εμφανίζονται και σε άλλες τέχνες όπως είναι π.χ. η γλυπτική ή η κεραμική. Στην πρώτη περίπτωση, μελετούμε τα κοσμήματα που εμφανίζονται γραπτά αναπαριστάμενα επάνω στον γλυπτό διάκοσμο των αγαλμάτων και ιδιαίτερα των Κορών. Ενώ στην δεύτερη περίπτωση, μελετούμε τα κοσμήματα που απεικονίζονται στην αγγειογραφία ορισμένων αγγείων και ιδιαίτερα σε αμφορείς, κύλικες και κανθάρους.

Εξετάζοντας το **Α΄ ζήτημα έρευνας**, αξίζει να αναφέρουμε ότι παρόλο που η κοσμηματοποιία δεν ήταν γυναικεία τέχνη αλλά αποτελούσε μια ανδρική δραστηριότητα παραγωγής κοσμημάτων κυρίως από άντρες άριστους τεχνίτες – χρυσοχόους (που απαιτούσε μάλιστα πολύ κόπο και ιδιαίτερη δεξιοτεχνία στην επεξεργασία μετάλλων), ωστόσο η επιλογή των συγκεκριμένων αναπαριστάμενων συμβόλων – θεμάτων, το «γούστο», η λειτουργικότητα και η προσκόλληση στην παράδοση αυτής της τέχνης υπαγορευόταν αποκλειστικά και μόνο από τις γυναίκες⁷. Γεγονός που φανερώνει ότι η προσεκτική ενασχόληση των γυναικών με τα είδη κοσμημάτων και με τον περίτεχνο σχεδιασμό των αντικειμένων με τα τόσο εντυπωσιακά όμορφα και λεπτεπίλεπτα σχέδια γινόταν με αγάπη, φροντίδα και αληθινό ενδιαφέρον, που δεν θα μπορούσε να πηγάζει από πουθενά αλλού, παρά μόνο από την καλαισθησία αλλά και την ανάγκη καλλωπισμού των Αρχαίων Ελληνίδων γυναικών με στόχο να είναι αρεστές και να ξεχωρίζουν, γεγονός που εξηγεί ως ένα βαθμό την αγάπη που εξέφραζαν προς αυτά τα κοσμήματα και την ευτυχία που ένιωθαν όταν τα φορούσαν.

Οι γυναίκες φορούσαν κοσμήματα όπως π.χ. περιδέραια-περίαπτα «μενταγιόν», ενώτια, περικάρπια-ψέλια-περιβραχιόνια, δακτύλιοι, πόρπες-περόνες, με σκοπό να τονίσουν τα όμορφα σημεία του σώματός τους, όπως ο λαιμός, οι λοβοί των αυτιών, οι καρποί των μελών και τα δάχτυλα των χεριών. Επίσης φορώντας κοσμήματα πρόβαλλαν προς τα έξω στην Αρχαϊκή κοινωνία, την κοινωνική τους θέση και υπεροχή. Τα κοσμήματα της Πρώιμης Αρχαιότητας και των Αρχαϊκών Χρόνων αποτελούν πολύτιμες πηγές πληροφοριών για τις αισθητικές προτιμήσεις των γυναικών της Ελλάδας. Οι τεχνικές και τα υλικά κατασκευής τους ακολουθούν αρχικά την προηγούμενη Γεωμετρική παράδοση, ενώ με την πάροδο του χρόνου σημειώνονται διαφοροποιήσεις, τις οποίες υπαγορεύουν α) οι κοινωνικές, β) οι οικονομικές, γ) οι ιδεολογικές συνθήκες της εκάστοτε περιόδου, αλλά και δ) η ποικιλομορφία του αγοραστικού κοινού.

Πολλές φορές στις ιστορικές πηγές, αναφέρεται ότι διάφορα κοινωνικά ή τελετουργικά αξιώματα γυναικών με σημαντική εξουσία, χαρακτηρίζονταν από ορισμένα είδη-τύπους κοσμημάτων που φορούσαν αυτές οι γυναίκες. Έτσι λοιπόν, γνωρίζουμε ότι οι βασίλισσες ή οι γυναίκες των ευκατάστατων ηγεμόνων φορούσαν στεφάνια, ταινιωτά διαδήματα (στολίζοντας το κεφάλι υποτίθεται ότι τόνιζαν ξεχωριστές ικανότητες της προσωπικότητάς τους π.χ. την πνευματικότητά, την εξυπνάδα τους και τον σωστό λογισμό στις σκέψεις τους). Ακόμη, ήταν ενδεδυμένες με πολυτελή ενδύματα (χιτώνες, πέπλους) με πλούσια σε διακόσμηση στολίδια και ήταν ξακουστές για το κάλλος (σωματικό και πνευματικό) και το «θάμβος» που

⁷ Δεληβορριά 1976, 7-9.

προκαλούσαν στο υπόλοιπο πλήθος. Επίσης, οι ιέρειες ή οι γυναίκες που εκτελούσαν συγκεκριμένα θρησκευτικά αξιώματα, έφεραν πολυτελή κοσμήματα κυρίως περικόρπια και περιβραχιόνια στα μέλη τους (αυτός ο ιδιαίτερος στολισμός με έμφαση στα χέρια υποτίθεται πως ήταν συμβολικός και ενδυνάμωνε τη θρησκευτική σημασία. Λέγεται ότι εκπροσώπευε την ευμάρεια των θεοτήτων σε πλούτο και παροχή αγαθών, τέλος ο στολισμός των χεριών τόνιζε τις πράξεις και τις προσφορές αγαθών-αναθημάτων προς τους θεούς⁸).

Κατά την αρχαιότητα, ο χρυσός θεωρείται πως ήταν το κατεξοχήν αγαπημένο και τυχερό μέταλλο των γυναικών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο χρυσός είναι καθαρό μέταλλο, φωτεινό και αισιόδοξο. Ταυτοχρόνως, αποτελεί εύπλαστη ύλη στην επεξεργασία που με τις ανταύγειες, αντανάκλασεις του φωτός, φωτοσκιάσεις δίνει μία πρωτοφανή πλαστικότητα, ζωντάνια και χαρά, που κανένα άλλο μέταλλο δεν δίνει. Επίσης, ο χρυσός λόγω του κιτρινωπού χρώματος που διαθέτει, συμβολίζει το χρώμα του ήλιου, έτσι εξηγείται και το σύμβολο των Μακεδόνων που αναπαριστά ένα φωτεινό ήλιο με τις ακτίνες του. Τέλος, ο αρχαϊκός χρυσός που συναντάμε επάνω στα κοσμήματα της εποχής είναι καθαρό μέταλλο χρυσού 22 καρατιών και θεωρείται «ιερό» μέταλλο που ξυπνά στους ανθρώπους όλων των ειδών τις συγκινήσεις και αποτελεί την ισχυρότερη κινητήρια δύναμη στην ανθρώπινη ιστορία.

1.3. Ιστορία της χρυσοχοΐας⁹.

Σε αυτήν την ενότητα παρουσιάζεται συνοπτικά η ιστορία τη αρχαίας ελληνικής χρυσοχοΐας ως μία ιστορική αναδρομή από τους Πρώιμους Ιστορικούς Χρόνους έως τους Ελληνιστικούς, δίνοντας πάντοτε έμφαση στα Αρχαϊκά Χρόνια και στη συνέχεια θα αναφερθούμε στο **Β΄ ζήτημα της έρευνας** «Πώς ερμηνεύεται η επίμονη προτίμηση αυτών των πολυτελών αντικειμένων ως δώρα που φανερώνουν επίδειξη πλούτου και ευμάρειας» προσπαθώντας να δώσουμε μια ολοκληρωμένη απάντηση, η οποία τεκμηριώνεται σωστά βάση αληθινών αρχαιολογικών δεδομένων.

Οι απαρχές της αρχαίας ελληνικής κοσμηματοποιίας ανάγονται στους Προϊστορικούς Χρόνους. Η τέχνη της χρυσοχοΐας πρωτοξεκίνησε από την Μινωική Κρήτη και ύστερα πέρασε στους Μυκηναϊούς, οι οποίοι την εξέλιξαν μέχρι το 1100π.Χ. και φιλοτέχνησαν αριστουργηματικά έργα του Αιγαικού, Μινωικού και Μυκηναϊκού πολιτισμού. Εκείνη την εποχή, στα ισχυρά εμπορικά Μυκηναϊκά κέντρα (όπως π.χ. οι Μυκίνες, η Τίρυνθα και η Πύλος) συσσωρεύτηκε μεγάλος πλούτος και πολλοί θησαυροί κοσμημάτων μυθικής αξίας προσέλκυαν ολοένα και περισσότερους ξένους από την Ανατολή, Μικρά Ασία αλλά και Αίγυπτο, που φθονούσαν την ισχυρή ανάπτυξη και τον πλούτο των Μυκηναϊών και έφεραν αναστάτωση στον ελληνικό χώρο. Οι ατελείωτοι πόλεμοι μεταξύ Ελλήνων και Περσών βύθισαν όλη την περιοχή της Μεσογείου, (με επίκεντρο τον Αρχαίο ελληνικό κόσμο) στο σκοτάδι για τουλάχιστον τρεις αιώνες.

Πρόκειται για το χρονικό διάστημα που οι ερευνητές ονομάζουν «Σκοτεινοί Αιώνες» ή «Μεσαίωνας» “Dark Ages” όπου χάθηκε ο ελληνικός πλούτος και έσβησε η αρχαία τεχνογνωσία της ελληνικής κοσμηματοποιίας. Παράλληλα, με το πέρασμα των αιώνων η Ελλάδα άρχισε να παίρνει την οριστική γεωγραφική της μορφή. Έτσι λοιπόν, οι φυλές των κυριότερων ελληνικών περιοχών που επικράτησαν ήταν : οι Ίωνες, οι Δωριείς και οι Αιολείς. Στη συνέχεια, σχηματίστηκαν οι συγκεντρώσεις

⁸ Παπαστάμου 1988, 32-44.

⁹ Παπαστάμου 1988, 23-27.

πληθυσμών και ύστερα μαζί με την αστικοποίηση των πόλεων αναπτύχθηκαν και οι τέχνες όπως η αρχιτεκτονική, η κεραμική, η γλυπτική και η κοσμηματοποιία.

Επίσης, αναπτύχθηκε το εμπόριο με επίκεντρο πάντοτε την Αθήνα. Όμως επειδή οι πόλεις διασπάστηκαν και οι πόλεμοι συνεχίζονταν, οι κοινωνίες συνέχιζαν να είναι ανδροκρατικές δίνοντας έμφαση στον αθλητισμό, στην μόρφωση, στην πολεμική εκπαίδευση, με αποτέλεσμα οι τέχνες να παραγκωνίζονται. Έτσι η κοσμηματοποιία κινδύνευε να «εξαφανιστεί» εφόσον τα κοσμήματα ήταν λιγοστά, δυσεύρετα, προϊόντα λεηλασιών, λάφυρα πολέμων ή τα έλιωναν για να πάρουν τα μέταλλα και να τα ξαναχρησιμοποιήσουν ως πολεμικά εφόδια.

Για όλους αυτούς τους λόγους, στα Γεωμετρικά Χρόνια έχουμε λίγα δείγματα κοσμημάτων με απλοϊκούς τύπους, λιτούς και απέριτους. Ενώ στους Ύστερο-Γεωμετρικούς Χρόνους τα κοσμήματα πληθαίνουν και αρχίζουν με σταθερούς ρυθμούς να επαναπροσδιορίζουν τον ρόλο τους. Σε αυτό βέβαια συνέβαλλε το ισχυρό εμπόριο και οι επικοινωνίες των Ελλήνων με την Ανατολή, καθώς και με άλλους λαούς όπως είναι π.χ. οι Φοίνικες που διακρίνονταν για την τεχνογνωσία της χρυσοχοΐας που είχαν αναπτύξει εκείνη την εποχή. Πολλές φορές έχει διατυπωθεί η άποψη ότι οι Φοίνικες τεχνίτες της εποχής του 9^{ου} και 8^{ου} αιώνα π.Χ. εγκαταστάθηκαν σε μερικές ελληνικές οργανωμένες κοινότητες και ίδρυσαν «σχολές» σε ορισμένες από τις κυριότερες πόλεις και καλλιέργησαν την τέχνη κοντά στους ντόπιους μαθητευομένους τεχνίτες και έφεραν έτσι Ανατολίτες τεχνίτες στην υπηρεσία της ελληνικής τέχνης. Οι πόλεις που επηρεάστηκαν περισσότερο ήταν η Αθήνα, η Κόρινθος, και μερικά νησιά του Αιγαίου όπως η Μήλος και ιδιαίτερα η Ρόδος, που ήταν κοντά στην Μικρά Ασία και επειδή βρίσκονταν σε κομβικά σημεία, δηλαδή στο πέρασμα μεγάλων δρομολογίων από το Βορρά προς το Νότο και από την Δύση στην Ανατολή.

Μετά τον 9^ο και 8^ο αιώνα π.Χ. και ύστερα από μία αυστηρότατη γεωμετρική περίοδο τέχνης, η Ελλάδα περνά μία «Ανατολίζουσα» περίοδο. Τότε συνδυάζεται για πρώτη φορά η αφηρημένη-γεωμετρική-σχηματοποιημένη τέχνη με την πειθαρχική, λεπτομερή, πλούσια εικονιστική Ανατολική τέχνη. Στην συνέχεια, ύστερα από αυτήν την ενοποίηση της Ύστερο-Γεωμετρικής (η οποία σύμφωνα με πολλούς ερευνητές ονομάστηκε «Η εποχή της ελληνικής Αναγέννησης») με την Ανατολίζουσα φάση, προκύπτει η Αρχαϊκή τέχνη παραγωγής κοσμημάτων, με έργα απαράμιλλης τεχνικής και λεπταίσθητης κομψότητας και οδήγησε στην στερέωση της Αρχαϊκής κοσμηματοποιίας του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Η ακμή της Ανατολίζουσας τέχνης εκτείνεται από το 700 έως το 650π.Χ. εποχή κατά την οποία φιλοτεχνήθηκαν τα περισσότερα αριστουργήματα-κοσμήματα που ξεχώριζαν για την λάμψη και την λεπτομερή απόδοση όμορφων εικονιστικών συμβόλων ή παραστάσεων. Όμως ύστερα η αισθητική της τέχνης «εξελληνίζεται» με αποτέλεσμα να αφομοιώνονται τα ανατολικά στοιχεία, οι φόρμες αποκτούν ελληνικούς ρυθμούς και κανόνες. Παράλληλα, εμφανίζονται νέες τεχνικές επεξεργασίας, π.χ. εξελίσσεται περισσότερο η συρματερή και η κοκκίδωση.

Εκείνη την εποχή, σε Ανατολή και Δύση αναπτύσσονταν τεχνικές, οι οποίες σε συνδυασμό με την αφειδή χρήση πλήθους υλικών, οδήγησε στην παραγωγή πρωτότυπων και περίτεχνων κοσμημάτων, που συμβάδιζαν πάντοτε με τους εξής παράγοντες ανάπτυξης : τα καλλιτεχνικά ρεύματα και τις επιδράσεις που δέχονταν ο τόπος παραγωγής τους. Ακόμη, μερικοί παράγοντες που υπαγόρευαν την αναγέννηση της ελληνικής χρυσοχοΐας είναι η εντονότερη επικοινωνία των λαών, οι αυξανόμενες εμπορικές δραστηριότητες, η ευκολότερη ανταλλαγή πληροφοριών, πολιτιστικών απόψεων και καλλιτεχνικών εκφράσεων.

Κατά την διάρκεια του 6^{ου} αιώνα π.Χ. αρχίζουμε πάλι να συναντάμε σε αφθονία και σε ακμή τα κοσμήματα στην ελληνική τέχνη, που διατηρεί μία εκπληκτική συνέχεια στην παράδοση της Μινωικής και Μυκηναϊκής τέχνης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της θεωρίας παρατηρούμε επάνω στα κοσμήματα του 7^{ου} και του 6^{ου} αιώνα π.Χ. όπου συναντούμε θέματα όπως π.χ. οι φτερωτές θεές «Πότνιες Θηρών», τα πτηνά, οι μέλισσες, οι ταύροι, οι αγριόπαπιες, τα φίδια, οι λέοντες και οι αίγαγροι εξακολουθούν να θυμίζουν τη Μινωική κοσμηματοποιία που υπήρχε δέκα ολόκληρους αιώνες πιο πριν.

Μετά το 600π.Χ. δυστυχώς τα κοσμήματα σπανίζουν και πάλι μυστηριωδώς, γεγονός παράξενο επειδή τότε εξακολουθούσαν να υπάρχουν μεταλλουργικές δραστηριότητες και επίσης συμβαίνει κάτι άλλο εξίσου περίεργο: ενώ τα κοσμήματα σε αυτή την εποχή βρέθηκαν σε μικρή ποσότητα από αρχαιολογικές ανασκαφές, αντιθέτως οι αναπαραστάσεις των κοσμημάτων αυτών είναι αμέτρητες, σε άλλα έργα τέχνης, όπως π.χ. στα γλυπτά παρατηρούμε την περίπτωση των Κορών που φέρουν κοσμήματα, σε αγάλματα θεοτήτων. Εδώ, τίθεται το ερώτημα εάν η παρουσίαση κοσμημάτων επάνω στα γλυπτά σηματοδοτούν την ιερότητά τους. Μέσα σε έναν ιερό χώρο, αυτά τα αγάλματα ίσως κατά κάποιον τρόπο «ιεροποιούνται» ή περνούν σε άλλη διάσταση στην τέχνη ή ακόμη ενδέχεται να συμβολίζουν κάτι διαφορετικό, οτιδήποτε και αν ισχύει είναι βέβαιο ότι εφόσον κοσμήματα φορούσαν μόνο οι ευκατάστατες γυναίκες, οι οποίες ανήκαν σε αριστοκρατικές τάξεις, φαίνεται πως τα κοσμήματα εκτός από το να προσδίδουν μνημειακότητα και απaráμιλλο κάλλος στα γλυπτά, προορίζονταν επίσης για διαφορετική χρήση με σκοπό να ξεχωρίζουν τις κοινωνικές τάξεις των εικονιζόμενων προσώπων.

Επίσης, υπάρχουν πολλές απεικονίσεις κοσμημάτων πάνω σε αγγεία¹⁰ όπου παρατηρούμε αμέτρητα διαδήματα, περιδέραια, ενώτια, περικάρπια και άλλου είδους κοσμήματα. Δίνεται επομένως μία μεγαλύτερη έμφαση στη γυναίκα που φοράει τα κοσμήματα, εικονιζόμενη πάνω στις παραστάσεις που ζωγραφίζονται στην επιφάνεια των αγγείων και όχι στα ίδια τα κοσμήματα. Τονίζεται το γυναικείο πρόσωπο και όχι το ίδιο το αντικείμενο.

Ως ένα βαθμό, το φαινόμενο αυτό της αναπαράστασης κοσμημάτων επάνω σε άλλες μορφές τέχνης, πέραν της κοσμηματοποιίας, όπως της γλυπτικής και της κεραμικής, είναι δυνατόν να εξηγηθεί εάν λάβουμε υπόψη μας τις αλληπάλληλες πιθανές επιδρομές, λεηλασίες των Περσικών Δυνάμεων. Οι Έλληνες σε καιρό πολέμου, έπαιρναν τα ήδη υπάρχοντα κοσμήματα τα έλιωναν και με τα νέα μέταλλα κατασκεύαζαν οπλισμό και πολεμικά εφόδια (χάλκινες πανοπλίες-κράνη) για τις μάχες τους, επομένως με τα μέταλλα δεν κατασκεύαζαν άλλα κοσμήματα, όμως τα αναπαριστούν πάνω στη γλυπτική και τα απεικονίζουν πάνω στην κεραμική τέχνη¹¹. Αλλά κυρίως, το φαινόμενο πρέπει να αποδοθεί σε αυτή καθαυτή την έλλειψη χρυσού. Είναι ευρέως γνωστό το γεγονός ότι η Περσική Δύναμη βρισκόταν σε άνοδο, ακριβώς εκείνη την εποχή, γύρω στο 600π.Χ. και εμπόδιζε για τους Έλληνες τους εμπορικούς δρόμους, με αποτέλεσμα να μην προωθούνται οι επικοινωνίες μεταξύ των λαών, επειδή είχαν πόλεμο και συνεπώς οι Έλληνες δεν είχαν προμήθειες χρυσού. Ακόμη οι εχθρικές επιδρομές απειλούσαν σοβαρά τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, οι Πέρσες ηγεμόνες ταλάνιζαν τους ντόπιους κατοίκους-τεχνίτες και παρεμπόδιζαν την περαιτέρω ανάπτυξη κάθε μορφής τέχνης, επομένως και την χρυσοχοΐα.

Μετά την ήττα των Περσών, γύρω στο 450π.Χ. στην Κλασική εποχή ξανασυναντούμε σε αφθονία χρυσά, αργυρά και χάλκινα κοσμήματα. Αξιοσημείωτο

¹⁰ Williams & Ogden 1994, 45-48.

¹¹ Παπαστάμου 1988, 23-27.

είναι το γεγονός ότι δείγματα χρυσών ελληνικών κοσμημάτων βρέθηκαν σε ανασκαφές της Κύπρου, των Βαλκανίων και της Νότιας Ρωσίας, μαρτυρούν ένα πολύ ισχυρό εμπόριο με εξαγωγές πολύτιμων προϊόντων που είχαν αναπτύξει οι Έλληνες με τις γύρω περιοχές.

Τα Αρχαϊκά κοσμήματα, της μελέτης που παρατίθεται στην εργασία, διατηρούν τη συνέχεια και την παράδοση κοσμηματοποιίας του 7^{ου} αιώνα π.Χ. Ωστόσο όμως, αντανakλούν το πνεύμα της εποχής, την τάση του ρεαλισμού της ευρύτερης πλαστικής τέχνης, με τέτοιον τρόπο ώστε τα Αρχαϊκά κοσμήματα και τα Αρχαϊκά γλυπτά, δηλαδή οι Κόρες που εξετάζουμε, να ακολουθούν τα παρακάτω χαρακτηριστικά γνωρίσματα :

α) την ίδια εξελικτική πορεία,

β) τα ίδια ακριβώς πρότυπα ομορφιάς και χάρις και

γ) τις ίδιες διαστάσεις και πλαστικές αναλογίες (εφόσον τα γλυπτά έχουν φυσικό μέγεθος ανθρώπου ή τουλάχιστον φιλοτεχνούνται σε μέγεθος τρία τέταρτα του πραγματικού). Τέλος παρατηρούμε ότι για πρώτη φορά στην Ελλάδα και πουθενά αλλού, η τέχνη παύει να είναι «μέσο». Γίνεται «αυτοσκοπός¹²».

Τα πρώιμα δείγματα αρχαϊκών κοσμημάτων εμφανίζονται αρχικά στις παρακάτω περιοχές : στην Κρήτη, στην Αττική, στην Εύβοια στο Λευκαντί, στην Πελοπόννησο στη Σπάρτη, στην Κόρινθο και στο Άργος και τέλος στα νησιά του Αιγαίου στη Δήλο, στη Μήλο και στην Ρόδο.

Σε όλες αυτές τις ελληνικές οργανωμένες κοινότητες (οικισμούς) υπήρχε πλούσια παραγωγή κοσμημάτων, τα οποία χρησιμοποιούνταν κυρίως ως ταφικά κτερίσματα των πλούσιων ηγεμόνων και αξιωματούχων αλλά και ως αναθήματα-δώρα αφιερωμένα προς τιμήν των αρχαίων ελληνικών θεοτήτων σε σημαντικά ιερά.

1.4. Η κοινωνική θέση της γυναίκας στην Αρχαία Ελλάδα¹³.

Στα Αρχαϊκά Χρόνια, ολόκληρο το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα της αθηναϊκής ζωής υποδείκνυε στην Ελληνίδα γυναίκα, ότι η θέση της ήταν στον οίκο και ότι ο χώρος που θα περνούσε της ζωή της τελείωνε μπροστά στα εξώθυρα του οίκου της. Εξάλλου ο γάμος αποτελούσε ουσιαστικά τη βάση της κοινωνικής θέσης της γυναίκας. Οι γυναίκες, αν και ήταν απαραίτητες για τη διαίωσιση του είδους, εξυπηρετούσαν λίγες αλλά χρήσιμες λειτουργίες. Έπρεπε να ήταν υποταγμένες και απομονωμένες, ελεγχόμενες και περιορισμένες.

Στην Αθήνα οι γυναίκες δεν είχαν περισσότερα δικαιώματα από τους δούλους, δεν είχαν καν το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, είχαν όμως μια δική τους μικρή προσωπική περιουσία, η οποία περιλάμβανε επίσης και το σύνολο των κοσμημάτων τους, τα οποία αποτελούσαν τα μόνα πραγματικά πολυτελή αντικείμενα που είχαν στην κατοχή τους οι ευκατάστατες κυρίες. Για αυτόν τον λόγο τα πρόσεχαν με φροντίδα και αγάπη, και τα κρατούσαν φυλαγμένα σε μικρές «πυξίδες», κατάλληλα διαμορφωμένα κουτάκια. Συνήθως οι γυναίκες λάτρευαν τα κοσμήματα τους, τα οποία τις συντρόφευαν στην καθημερινή ζωή τους, όμως τις περισσότερες φορές τα πιο πολυτελή και εκθαμβωτικά κοσμήματα τα φορούσαν μόνο σε ειδικές περιστάσεις, όπως π.χ. σε μεγάλες εορτές ή σε ειδικές κοινωνικές εκδηλώσεις που απευθύνονταν και στις γυναίκες. Τέλος, τα αγαπημένα τους κοσμήματα τις συνόδευαν μέχρι την

¹² Παπαστάμου 1988, 4-29.

¹³ Garland 1990, 72-90.

τελευταία τους κατοικία, εφόσον με το τέλος της ζωής τους, τοποθετούνταν ως ταφικά κτερίσματα στον τάφο τους.

Τα πολιτικά δικαιώματα που είχαν οι γυναίκες εξυπηρετούσαν συγκεκριμένους σκοπούς και στόχους, όπως τον γάμο και την τεκνοποίηση.¹⁴ Η ζωή των αξιοσέβαστων γυναικών μέσα στον οίκο ήταν περιορισμένη, κυρίως για την προστασία των ρόλων τους στην παραγωγή νόμιμων κληρονόμων. Η γυναίκα δεν θα έπρεπε να ενδιαφερόταν για τίποτα άλλο που γίνεται εκτός του οίκου της. Όπως αναφέρει ο Περικλής στον «Επιτάφιο Λόγο», που εκφώνησε προς τιμήν των νεκρών Αθηναίων που έπεσαν στην μάχη, κατά το πρώτο έτος του Πελοποννησιακού Πολέμου : « Η μεγάλη δόξα των γυναικών είναι να μην γίνεται λόγος από τους άνδρες γύρω από το όνομά τους, είτε πρόκειται για καλό είτε για κακό.» (Θουκυδίδης 2.45.2)

Ωστόσο, η παντρεμένη γυναίκα, αν και ήταν περιορισμένη μέσα στον οίκο της, αναλάμβανε καθημερινά πρωτοβουλίες στη διαχείριση του οίκου, όταν δεν την εμπόδιζε ο κύριος και αφέντης άντρας της. Συνήθως η σύζυγος είχε τη διαχείριση του οίκου υπό την αντρική γενική εποπτεία, αλλά με αρκετά περιθώρια επιλογών. Μέσα σε αυτές τις επιλογές που είχε συμπεριλαμβάνεται η επιλογή κοσμημάτων που θα μπορούσε να δεχτεί ως δώρο ή θα φορούσε σε κάποια επίσημη δραστηριότητα. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι η γυναίκα ήταν ελεύθερη να αναπτύξει την προσωπικότητά της και να φροντίσει την εξωτερική εικόνα της προς τα έξω, με την επιμέλεια της εμφάνισής της και τον πλούσιο στολισμό της με τα κατάλληλα κοσμήματα. Έτσι της δίνονταν η ευκαιρία να αναδείξει την όμορφη πλευρά του εαυτού της, φορώντας τα περίτεχνα κοσμήματα, τόνιζε την επιβλητική παρουσία της σε κάθε της εμφάνιση. Επομένως, συμπεραίνουμε ότι το κόσμημα στην ζωή των Αρχαίων Ελληνίδων γυναικών, λειτουργούσε ως μέσο ανάδειξης ισχύος αλλά ταυτόχρονα και ως μέσο ομορφιάς και ερωτισμού.

Μετά τον γάμο, η νεαρή γυναίκα αναλάμβανε δύο πολύ σημαντικά καθήκοντα, την ευθύνη ευημερίας του οίκου της και την ευζωία των μελών της οικογένειας. Η οικογένεια σαφώς λειτουργούσε σαν μέσο προστασίας και εγκλεισμού των γυναικών. Βέβαια, το ποσοστό εγκλεισμού της γυναίκας εξαρτιόταν από την κοινωνική θέση και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας. Επίσης, οι γυναίκες δεν αναμένονταν να βγαίνουν έξω από τον οίκο τους, παρά μόνο σε εξαιρετικές κοινωνικές περιστάσεις. Μερικές μάλιστα απέφευγαν ακόμη και να συναντούν τους προσκαλεσμένους άντρες συγγενείς που καλούσε ο σύζυγός τους.

1.5. Προέλευση και ερμηνεία συμβόλων.

Στην αρχική ενότητα του προλόγου, αναφέρθηκε σύντομα ότι τα σύμβολα και οι θεματικές παραστάσεις που απεικονίζονται επάνω στα κοσμήματα είναι παρμένα από την Αρχαία Ελληνική Μυθολογία¹⁵. Στο παρακάτω κείμενο αναλύεται αυτή η άποψη που λειτουργεί ως απάντηση στο **Γ΄ ζήτημα έρευνας**, που περιλαμβάνει την προέλευση, την ερμηνεία και την αξιολόγηση των κοσμημάτων.

Στα Αρχαϊκά Χρόνια, οι συνθέσεις των κοσμημάτων παρόλο που είναι πλούσιες σε θέματα και εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία, παρατηρούμε ότι αποτελούνται από πολύ συγκεκριμένα σχέδια, μοτίβα, σύμβολα και εικονιστικές παραστάσεις. Τα

¹⁴ Garland 1990, 78-79.

¹⁵ Παπαστάμου 1988, 32-44.

περισσότερα σχέδια δημιουργούνται από φυτικά κοσμήματα που συμβόλιζαν τη φύση και τη γονιμότητα, όπως τα συχνά αναπαριστάμενα σχηματοποιημένα άνθη, όπως π.χ. οι ρόδακες, τα άνθη λωτού, η «ιχθυάκανθα» και άλλου είδους καρποί όπως είναι τα βελανίδια (το βελανίδι αποτελούσε σύμβολο του θεού Δία ,στην Δωδώνη υπήρχε η ιερή βελανιδιά), τα ρόδια (το ρόδι υπήρξε χθόνιο σύμβολο της Περσεφόνης κτλ.

Με την επανάληψη βασικών στοιχείων όπως είναι η σπείρα, η έλικα, ο μαϊάνδρος, η πολεμίστρα και τα λεπτά επίθετα ρομβοειδή ελάσματα οι Αρχαίοι Έλληνες τεχνίτες της κοσμηματοποιίας συμβόλιζαν α)την εξέλιξη και την ισορροπία στη φύση και β)τον ρυθμό της ζωής και γ)την κυκλικότητα του χώρου και του χρόνου. Επίσης τα ζώα που αναπαρίστανται επάνω στα κοσμήματα είναι συγκεκριμένα όπως ο λέοντας, ο ταύρος, ο κριός, ο αίγαγρος, το ελάφι (όλα τα άγρια ζώα συμβόλιζαν ρώμη και αντοχή), το φίδι (σύμβολο σοφίας και πνευματικής εξέλιξης, όπως και η φτερωτή μέλισσα). Το ίδιο συμβαίνει και με τα πτηνά, εκ των οποίων μεγάλη εξάπλωση γνωρίζει ο αετός και ο γρύνπας. Σίγουρα πρόκειται για σύμβολα που εκ πρώτης όψεως φαίνονται Γεωμετρικά είναι γνωστά από την Αρχαία Ελληνική Μυθολογία και υποτίθεται πως είχαν κάποιες ιδιότητες που τις απέδιδαν και στα άτομα που φορούσαν αυτά τα κοσμήματα.

Τα λαμπρά αυτά φυτικά, γεωμετρικά και ζωόμορφα ή ενίοτε ακόμα και ανθρωπόμορφα κοσμήματα (π.χ. οι γυναικείες μορφές «Πότνιες Θηρών» και οι «πολεμιστές» που μάχονται ενάντια στα άγρια θηρία αναπαριστάμενοι επάνω στις ταινίες των διαδημάτων), εξακολουθούν να εμφανίζονται ως ένα βαθμό και στα μεταγενέστερα Αρχαϊκά Χρόνια. Έτσι λοιπόν, η περιοδικότητα και η επανάληψη συγκεκριμένων σχεδίων επάνω στην τέχνη δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει, επειδή η δύναμη και λειτουργικότητα του συμβολισμού τέτοιων στοιχείων-συμβόλων είναι πολύ ισχυρή και επηρεάζει τους τεχνίτες έτσι ώστε να εξακολουθούν να εκφράζονται έμμεσα μέσα από αυτά τα σύμβολα, ανά τους αιώνες παρουσιάζοντας βέβαια κάποιες διαφοροποιήσεις, ειδικά από περιοχή σε περιοχή, πρόκειται για τις λεγόμενες «τοπικές παραλλαγές αρχαϊκών κοσμημάτων».

Η μυθολογία αποτελούσε την αφετηρία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, τροφοδοτούσε την πνευματική παραγωγή, εισχωρούσε στην ανθρώπινη καθημερινότητα, μεταπλάσθηκε και αφομοιώθηκε από κάθε τέχνη, επειδή η μυθολογία ως ζωντανή πηγή γνώσης ήταν από ανέκαθεν μέσο σύνδεσης με τον αρχαίο κόσμο.

Οι Αρχαίοι Έλληνες απέδιδαν στις μορφές ζώων, που απεικονίζονται πάνω στα κοσμήματα, μυθικές διαστάσεις μετατρέποντας τα σε αντιπροσωπευτικά σύμβολα. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι στον ελληνικό κόσμο, ήδη από τα Ομηρικά Χρόνια, η ζωολατρία απόκτησε ιδιαίτερη υπόσταση. Δηλαδή το εικονιζόμενο ζώο μετατράπηκε σε σύμβολο θεϊκό¹⁶, που μέσα από αυτό λατρευόταν μία θεότητα, αλλά και η δύναμη ισχύος, όπως επίσης και η χρονική διάρκεια της θεότητας αυτής. Η ανάγκη της ανθρωπότητας να πιστέψει σε αυτούς τους μύθους, εγκαθίδρυσε ουσιαστικά αυτήν τη νοοτροπία υιοθέτησης ζωικών συμβόλων πάνω στην εικονογραφία των κοσμημάτων. Επομένως, τα ζώα αποτελούν την αληθινή πηγή έμπνευσης της ελληνικής χρυσοχοΐας.

Ο κριός συνδέεται με τον θεό Απόλλωνα, συμβολίζει το φως, το πέρασμα από το κρύο στην θερμότητα, την ενέργεια, την αρχή του κόσμου, τη σωματική και πνευματική ρώμη.

¹⁶ Παπαστάμου 1988, 38-40.

Ο ταύρος συνδέεται με το θεό Δία, τον Ποσειδώνα και τον Διόνυσο ως το κατεξοχήν ζώο προς θυσία, συμβολίζει τη ξέφρενη και ανεξέλεγκτη δύναμη, την ακούραστη γονιμότητα και την καρποφορία της γης.

Ο λέοντας σχετίζεται με τον Ήλιο και το φως, εμφανίζεται ως εικονιζόμενο ζώο επάνω σε βασιλικά κοσμήματα ή σε κοσμήματα της αριστοκρατικής τάξης. Εικάζεται ότι ο λέοντας ως σύμβολο είχε πολλές ιδιότητες που τις απέδιδε και στα πρόσωπα που φορούσαν αυτά τα κοσμήματα, χάριζε πλούτο, ακτινοβολία και δόξα, γενναιοδωρία, σοφία και δικαιοσύνη, τέλος βοηθούσε στην εκπλήρωση των μεγαλεπήβολων και ευγενών στόχων.

Όσο για το φίδι ως σύμβολο, αποτελεί το έμβλημα για όλες τις μεγάλες γυναικείες θεότητες της φύσης, που συνδέονταν με τη γη και τη γονιμότητα όπως π.χ. «Η Μητέρα θεά» και η «Μητέρα Γη» όπως βέβαια και για όλες τις χθόνιες θεότητες του κάτω κόσμου. Επιπλέον, η θεά Κυβέλη, η Δήμητρα και η Αθηνά, ο Ασκληπιός, ο Ιπποκράτης και οι θεοί της Ιατρικής έχουν το φίδι ως βασικό έμβλημα τους. Οι κυριότερες ιδιότητες του φιδιού είναι η ανανέωση, η γρήγορη ίαση σωματική και πνευματική, σοφία αλλά και προστασία από κάθε κακό. Τέλος, ο Δίας, ο Απόλλωνας και ο Διόνυσος συνδέθηκαν με αυτό το σύμβολο και επέφεραν αντίστοιχα ιδιότητες όπως εναρμόνιση φυσικών και πνευματικών δυνάμεων, μαντικές ικανότητες και μεταμφίεση με αστείο χαρακτήρα για άμεση προσαρμογή στο περιβάλλον.

Βασικό χαρακτηριστικό όλων των αρχαϊκών κοσμημάτων είναι η κυριαρχία ενός ζώου επάνω στο κεντρικό διακοσμητικό σχέδιο τους. Είτε για το θρησκευτικό-μυθολογικό συμβολισμό του, είτε για την καθαρά αισθητική του πρόκληση, το ζώο απλά δοσμένο στην χρυσοχοΐα ή διακοσμημένο ακόμη και πολύτιμες πέτρες, γνωρίζει μεγάλη απήχηση στον ελληνικό κόσμο¹⁷. Αυτή η άνθηση της κοσμηματοποιίας στην αρχαϊκή εποχή, σχετίζεται άμεσα με τη διάδοση της μικροτεχνίας. Ωστόσο, φαίνεται ότι η σύλληψη του ζώου από τον καλλιτέχνη, ως στοιχείο έμπνευσης, είναι πολύ συγκεκριμένη και έχει καθαρή μορφή, δηλαδή δεν είναι ποτέ ένα αφηρημένο διακοσμητικό σχέδιο.

Έτσι λοιπόν, τα ζώα ως μυθολογικά σύμβολα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, εμφανίζονται πολύ συχνά σε περιδέραια και σε περικάρπια (βραχιόλια) που απολήγουν σε κεφαλές κριών, ταύρων ή φιδιών. Επίσης, άλλα κοσμήματα όπως οι αλυσίδες και τα ενώτια έχουν αποδομένο στον μηχανισμό ανάρτησης (κούμπωμα) έναν λέοντα. Τέλος τα θαυμάσια επεξεργασμένα ελικοειδή περικάρπια και τα δαχτυλίδια που απολήγουν σε φιδοκεφαλές, σχεδιάζονται με απόλυτη λεπτομέρεια για να στολίσουν τη γυναίκα που επρόκειτο να τα φορέσει και να της χαρίσουν λάμψη και ομορφιά.

1.6. Σύνθεση διαφόρων τύπων κοσμημάτων.

1. Εισαγωγή για την προέλευση και την καταγωγή των κοσμημάτων κυκλαδίτικης- ανατολίζουσας τέχνης¹⁸.

Ο όρος «ανατολίζουσα ροδιακή χρυσοχοΐα» αναφέρεται σε ένα ασυνήθιστα πλούσιο και ομοιογενές σύνολο κοσμημάτων της ανατολίζουσας περιόδου (7ος αι. π.Χ.) Πρόκειται για έργα εξαιρετικής τέχνης και μοναδικής λεπτομέρειας, φτιαγμένα κυρίως από χρυσό και ήλεκτρο (φυσικό κράμα χρυσού και αργύρου). Περιλαμβάνουν πολλούς τύπους κοσμημάτων, με σημαντικότερους τα διαδήματα, τους ρόδακες και

¹⁷ Παπαστάμου 1988, 40-44.

¹⁸ Δεσποίνη 1996, 16-20.

τα κοσμήματα στήθους και κροτάφων. Τα περισσότερα βρέθηκαν στη Ρόδο και σε λίγα νησιά των Κυκλάδων, και συχνά θεωρείται ότι στους τόπους αυτούς βρίσκονταν και τα τεχνικά εργαστήρια κατασκευής ανάλογων τύπων κοσμημάτων, με αρκετές παραλλαγές.

2. Υλικά και τεχνικές.

Τα κοσμήματα της ανατολίζουσας ροδιακής και κυκλαδικής παραγωγής είναι φτιαγμένα από χρυσό, ήλεκτρο και σπανίως άργυρο. Η πρώτη ύλη ήταν διαθέσιμη τόσο από κοιτάσματα του Αιγαίου (Σίφνος) όσο και της Μικράς Ασίας (Άστυρα, Πακτωλός, Κιλικία κλπ.). Οι τεχνικές που εφαρμόζονται για την κατασκευή τους είναι γνωστές από παλιότερα, ορισμένες από αυτές όμως ποτέ πριν δεν είχαν φτάσει σε τέτοιο επίπεδο δεξιοτεχνίας και λεπτοδουλειάς. Οι χρυσοχόοι διακοσμούν τα κοσμήματα με έκτυπες και εμπίεστες παραστάσεις, δηλαδή με ελαφρύ ανάγλυφο σφουρηλατημένο σε μεταλλικές ή ξύλινες μήτρες. Σπανιότερα προσθέτουν λεπτομέρειες με εγχάραξη. Η πρόσδεση ημιπολύτιμων λίθων στο κόσμημα αποτελεί εξαίρεση. Αρκετά συχνά εμφανίζονται κεφαλές ανθρώπων ή ζώων και έντομα σε πλαστική απόδοση (δηλαδή ολόγλυφα και όχι ανάγλυφα) ως εξαρτήματα του κοσμήματος. Ωστόσο, οι περισσότεροι διαδεδομένες και ανεπτυγμένες τεχνικές είναι η συρματερή και η κοκκιδωτή, γνωστές ήδη από τα Μινωικά χρόνια. Στη συρματερή τεχνική ένα πολύ λεπτό σύρμα χρυσού ή ήλεκτρου δημιουργεί το πλαίσιο ή το γέμισμα των διακοσμητικών μοτίβων, συχνά σε σπειροειδή διάταξη. Η κοκκίδωση πάλι χρησιμοποιεί εξαιρετικά μικρούς κόκκους του πολύτιμου μετάλλου για την κάλυψη επιφανειών. Η δυσκολία της έγκειται στη σταθερή συγκόλληση των σφαιρικών κόκκων πάνω στην λεία επιφάνεια του μετάλλου, χωρίς αυτοί να λιώσουν εντελώς ή να παραμορφωθούν, αλλά ούτε και να αλλοιωθεί η σύσταση τους. Η ελληνική χρυσοχοΐα, η οποία δεν ξεπεράστηκε σε αυτόν τον τομέα παρά μόνο από την ετρουσκική, δεν έχει να επιδείξει λεπτότερη και πιο καλοφτιαγμένη κοκκίδωση από τη ροδιακή. Το τελικό αποτέλεσμα προσδίδει στο κόσμημα πολλές διαβαθμίσεις φωτεινότητας, καθώς άλλα τμήματά του αντανακλούν περισσότερο το φως και άλλα λιγότερο.

3. Τύποι κοσμημάτων.¹⁹

3. Α. Διαδήματα.

Τα διαδήματα είναι συνήθως μια απλή ταινία από φύλλο χρυσού ή ήλεκτρου. Διαχωρίζονται σε τέσσερις τύπους:

- α) Σε αυτά που φέρουν έκτυπα γεωμετρικά σχέδια, μαϊάνδρο, σπείρα ρόμβο, κουκκίδα
- β) Σε αυτά που φέρουν φυτικά σχέδια, ανθεμωτά μοτίβα και ρόδακες.
- γ) Σε αυτά που φέρουν ζωφόρο με έμβιες παραστάσεις.
- δ) Στεφάνια με πλεγμένα κλαδιά και άνθη. Μερικές φορές φέρουν έκτυπα μοτίβα. Συχνότερα έχουν πρόσθετους ρόδακες κομμένους στο σωστό σχήμα από άλλο φύλλο μετάλλου. Εξαιρετικό παραδείγματα φέρουν ανάγλυφες σφίγγες και πρόσθετους ρόδακες με πλούσια κοκκίδωση. (Δ 15, Δ 16 από την Κόρινθο και την Κω).

Στο διάδημα Δ 17 από την Κω, σώζεται η λεπτή, χρυσή ταινία, η οποία φέρει επίθετα πλακίδια σε σχήμα σφίγγας και ρόδακες. Οι οκτώ σωζόμενες σφίγγες σε έκτυπο ανάγλυφο, βαδίζουν προς τα αριστερά, έχουν το κεφάλι σε μετωπική στάση, φτερούγες σε σχήμα ημισελήνου, ουρές που αναδιπλώνουν ψηλά. Οι ρόδακες αντιπροσωπεύουν δύο τύπους και είναι επίπεδοι με εμπίεστα πέταλα, το περίγραμμα των οποίων ορίζεται με συρματερό διάκοσμο και κοκκίδωση. Παράλληλα, οι υπόλοιποι τρεις ρόδακες έχουν δώδεκα πέταλα και φέρουν στο κέντρο κεφαλή ταύρου, σε προτομή. Στο διάδημα παρουσιάζονται ζώα, τόσο φανταστικά, όσο και αληθινά και διακοσμητικά στοιχεία όπως ρόδακες. Αυτά τα δημοφιλή επαναλαμβανόμενα θέματα κυριαρχούν στην ανατολίζουσα περίοδο, κατά την οποία η ελληνική τέχνη επηρεάστηκε έντονα από την Ανατολή με την εισροή παραμυθικών στοιχείων. Χρονολογείται στα μέσα του 7^{ου} αιώνα και αποτελεί δείγμα χρυσοχοΐας που άνθησε μετά το τέλος των γεωμετρικών χρόνων. Οι τύποι αυτών των διαδημάτων με σφίγγες και ρόδακες απαντώνται ταυτόχρονα στην Κρήτη, στην Μήλο και στην Ρόδο, νησιά που αποτελούσαν στο παρελθόν ισχυρά κέντρα παραγωγής κοσμημάτων.

Από τα πρωιμότερα διαδήματα ξεχωρίζει το Δ 2 από την Κάμειρο της Ρόδου, κατασκευασμένο από λεπτό φύλλο χρυσού, διακοσμείται με ποικίλα έκτυπα σχέδια, όπου διατηρούνται οπές προσάρτησης εξαρτημάτων. Τρεις εξάφυλλοι ρόδακες διαχωρίζονται μεταξύ τους με στικτά τρίγωνα, σχέδια ζικ-ζακ, ενώ τα εξωτερικά κυριαρχούν μαϊάνδροι. Η πολυπλοκότητα του κοσμήματος έγκειται στο γεγονός ότι αυτός ο τύπος διαδημάτων παρουσιάζει για πρώτη φορά πολλές λεπτομέρειες και ποικιλία στα διακοσμητικά μοτίβα, στοιχεία που συναντούμε αργότερα στα αρχαϊκά χρόνια.

Όμοιου τύπου διαδήματα είναι τα Δ 3, Δ 4 Συγκεκριμένα στο διάδημα Δ 4 από την Αίγινα, σώζονται οι παραστάσεις, όπου φαίνεται ένα άγριο εικονιστικό περιεχόμενο, μια ανδρική μορφή παγιδευμένη ανάμεσα σε δύο λέοντες που ετοιμάζονται να τον κατασπαράξουν. Το σχέδιο περιβάλλεται από λεπτές κάθετες/οριζόντιες γραμμές, διπλές περιστρεφόμενες σπείρες που ενώνονται κατά μήκος της ταινίας. Αυτός ο τύπος διαδήματος, σύμφωνα με τον Furtwangler²⁰

¹⁹ Δεσποίνη 1996, 28-30.

²⁰ Furtwangler 1884,1879, 102,103. Το διακοσμητικό σχέδιο αυτού του διαδήματος από την Αίγινα, που φυλάσσεται στο Βρετανικό Μουσείο, είναι ακριβώς ολόιδιο με το διάδημα πάλι από την Αίγινα, που φυλάσσεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Κοπεγχάγης. Φαίνεται ότι τα διακοσμητικά σχέδια αυτών των δύο ταινιωτών διαδημάτων κατασκευάστηκαν/έκτυπώθηκαν από διαφορετικές σφραγίδες/μήτρες επαναλαμβανόμενα πολλές φορές επάνω σε μία μεγάλη επιφάνεια φύλλου χρυσού, που στη συνέχεια κόπηκε πολύ προσεκτικά με σκοπό να ξεχωρίσουν τα κομμάτια για να τα προσαρμόσουν σε δύο ίδια, ιδιαίτερα λεπτομερή, διαδήματα αρχόντων-αξιωματούχων.

θεωρείται πως είναι περισσότερο «Υπο-Μηκυναϊκός». Παρόλο που το διάδημα εμφανίζει λίγα αρχαϊκά στοιχεία, στην απεικόνιση της ανθρώπινης μορφής και στη διευθέτηση των σπειρών στα διπλανά μοτίβα υπερισχύουν τα μυκηναϊκά χαρακτηριστικά.

Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα υπόλοιπα διαδήματα που απεικονίζουν σκηνές επίθεσης άγριων ζώων προς άλλα ζώα ή άοπλους άνδρες, εδώ πρόκειται ίσως για ταινίες, διαδήματα ηρώων. Αυτός ο τύπος κοσμημάτων με ζωοφόρες παραστάσεις αντιπροσωπεύονται στα δείγματα Δ 8-10, Δ 12-13, και με περισσότερες λεπτομέρειες στο Δ 14 από τον Κεραμεικό της Αθήνας, το οποίο φέρει έκτυπη διακόσμηση, από πλέγματα μαιάνδρων που πλαισιώνουν τριμερή παράσταση με αίγαγρο που αναπαύεται. Ενώ στα δύο άκρα της παράστασης επαναλαμβάνεται η ίδια σκηνή, λέοντας επιτίθεται σε ελάφι που βόσκει ανυποψίαστο. Παρατηρούμε μία σύνθεση χωρίς δράση στο μέσον και μία δραματική δράση στα άκρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συμβατικός συγχρονισμός στην παράσταση δύο διαδοχικών χρονικά πράξεων, (ήρεμη βοσκή ελαφιού και βίαιη επίθεση του αρπακτικού θηρίου) είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της γεωμετρικής εποχής στην τέχνη της κοσμηματοποιίας. Το παρόν διάδημα είναι ένα από τα ωραιότερα του είδους του και διακρίνεται για την καθαρή συμμετρία, τον ακριβή υπολογισμό διάταξης των διακοσμητικών στοιχείων, την αφηγηματική λιτή έκφραση και το δραματικό στοιχείο στην παράσταση.

Τέλος, από την αρχαϊκή τέχνη δεν λείπουν τα διαδήματα σε τύπο στεφάνης με κλαδιά στολισμένα με φύλλα ελιάς ή μυρτιάς, τα οποία απαντώνται σε ποικίλα μέταλλα, σε χρυσό, άργυρο, χαλκό αλλά και σίδηρο, που αποτελεί σπάνια περίπτωση, επειδή το σίδηρο είναι ένα πολύ σκληρό, ακατέργαστο σχεδόν μέταλλο, που δεν επεξεργάζεται εύκολα, σπάνια αναπαρίστανται σε αυτό λεπτομέρειες, όμως το στεφάνι από την Αθήνα, όπου αποδίδονται όλες οι λεπτομέρειες με λεπτές γραμμώσεις πάνω στα φύλλα της μυρτιάς που στολίζουν τα κλαδιά της στεφάνης(το Δ 20). Το στεφάνι, είναι κατασκευασμένο από φυσικά φύλλα σφυρηλατημένου ασημιού ανά αραιά διαστήματα και από μίσχους μυρτιάς λεπτού ασημένιου σύρματος. Φαίνεται απολύτως φυσιολογικό, παρά τη δύσκολη απόδοση του πάνω στο σκληρό μέταλλο. Αυτό το στεφάνι αποτελούσε βραβείο για τους αθλητές στους ιερούς αγώνες, φορέθηκε στην Αρχαϊκή περίοδο σε συμβολικές γιορτές και σε πομπές και θάφτηκε με τους νεκρούς ως ταφικό κτέρισμα. Η μίμηση μυρτιάς είναι μια σχηματοποίηση ιδιαίτερα δημοφιλής για τα στεφάνια της εποχής, τα οποία ήταν αφιερωμένα σε ιερά της θεάς Αφροδίτης, εφόσον η μυρτιά αποτελούσε το ιερό δέντρο της θεάς. Ο τύπος της στεφάνης χρονολογείται στις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. και σηματοδοτεί την έναρξη της μεταγενέστερης τέχνης στην κατασκευή στεφάνων που ακμάζουν στην Ύστερο Αρχαϊκή και ιδιαίτερα στην Κλασσική Εποχή.

3. Β. Ενώτια²¹.

Τα σκουλαρίκια αποτελούνται από κεντρικό στέλεχος με διακοσμημένες ή μη απολήξεις. Διακρίνονται σε τέσσερις βασικούς τύπους, με βάση το κεντρικό τους στέλεχος που ποικίλει σε μορφή:

α) ελικοειδή, β) μορφής «Υ», γ) μορφής «Ω», δ) ταινιωτά ενώτια κ.α. Οι άκρες τους διακοσμούνται με επίπεδους δίσκους ή με στελέχη διακοσμημένα με άνθη καρπούς, σφαιρίδια ή ολόγλυφες κοκκιδωτές κεφαλές ζώων ή γυναικείων μορφών. Επίσης

²¹ Δεσποίνη 1996, 31-35.

υπάρχουν ενώτια με επίπεδους ρόδακες έξι ή οκτώ πετάλων όπως, και ενώτια πολυσύνθετα με πολλά στοιχεία.

Τα καλύτερα σωζόμενα παραδείγματα του καταλόγου είναι τα ακόλουθα. Τα Ενώτια **E 3** από την Κόρινθο έχουν ιδιαίτερη σημασία, αποτελούνται από συσπειρωμένο σύρμα, στα άκρα του προσκολλάται δισκοειδές κυκλικό έλασμα που φέρει στην επιφάνεια του ένα εγχάρακτο σταυρόσχημο κόσμημα, λεπτή εγχάραξη και εγχάρακτη ιχθυάκανθα. Πιθανώς τα ενώτια θα ήταν κρεμασμένα από κρίκο ή άγκιστρο που διαπερνούσε το λοβό του αυτιού. Ο τύπος προϋπάρχει ήδη από τον 10ο αιώνα π.Χ.

Τα ενώτια **E 6** από την Κάμειρο της Ρόδου ονομάζονται «σταφυλλόσχημα» χάρη στην ανάλογη διακόσμηση των λυγισμένων περάτων των συσπειρωμένων ενωτίων. Τα άκρα περιβάλλονται επίσης από έναν δακτύλιο έξι επάλληλων κοκκιδωτών συρμάτων που επιστέφουν τέσσερα σφαιρίδια, σε σχήμα πυραμίδας²². Πρόκειται για ένα αναχρονιστικό δείγμα ενός τύπου που άρχισε να εξελίσσεται για πρώτη φορά τον 9^ο αιώνα π.Χ. και διατηρήθηκε έως τον 6^ο αιώνα, σε ορισμένες μόνο περιοχές, όπως είναι τα νησιά του Αιγαίου. Όμως τα άκρα του κοσμήματος είναι διακοσμημένα σύμφωνα με τη νέα τέχνη της αρχαϊκής περιόδου, δηλαδή είναι ένα όμορφο αυστηρό κόσμημα που συνδυάζει τη παλιά φόρμα με τη νεότερη διακοσμητική αντίληψη.

Τα ενώτια **E9** από την Ρόδο είναι αξιοπρόσεκτα λόγω της εντυπωσιακής κατασκευής και του μνημειακού μεγέθους τους. Διπλωμένα στα δύο σχηματίζουν ένα είδος μακριάς θηλιάς. Τα άκρα τους λυγίζουν προς τα επάνω και στρέφονται αντιθέτως. Κάθε πέρασ διακοσμείται εγχάρακτα με το μοτίβο «αστράγαλος» το οποίο απεικονίζεται συχνά, εκτός από την αρχαϊκή αρχιτεκτονική και στην αρχαϊκή κοσμηματοποιία. Τα ενώτια χρονολογούνται στον 7^ο αι. π.Χ. και αποτελούν πρώιμο δείγμα του τύπου του ενωτίου με στρεπτά πέρατα, που σημείωσε μεγάλη εξάπλωση και εκτός Ρόδου, κατά τη διάρκεια των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων, με ιδιαιτερότητες στα πέρατα.

Το δείγμα ενωτίων **E 11** από τον Άρειο Πάγο της Αθήνας αποτελεί το πιο πρώιμο δείγμα, στον ελληνικό χώρο, κοσμηματικής τέχνης με συρματερή διακόσμηση και κοκκίδωση. Τα ενώτια διατηρούν μία ταινία(διαμορφωμένη από τρία στριφτά σύρματα, που στρέφονται προς αντίθετη φορά και δημιουργούν πλεξούδα) και ένα τραπεζιόσχημο πλακίδιο, όπου στο κάτω τμήμα τους εφάπτονται τρία ρόδια, διακοσμημένα με κοκκιδωτά τρίγωνα ή φύλλα καρπών.

Ορισμένοι ερευνητές²³ όπως ο Smithson E., ο Coldstream J.N. και ο Boardman J. υπέθεσαν ότι τα κοσμήματα αυτά φιλοτεχνήθηκαν από έναν Φοίνικα χρυσοκόο ή ότι ήταν προϊόντα εισαγωγής από την Κύπρο. Αν δεχτεί κανείς την πρώτη εκδοχή, κοντά στον Φοίνικα καλλιτέχνη μαθήτευσαν Έλληνες τεχνίτες και έτσι λοιπόν η τεχνογνωσία πέρασε και διαδόθηκε στην Ελλάδα. Όμως, μια άλλη υπόθεση στηρίζεται στο γεγονός ότι η διακοσμητική αντίληψη και τα μοτίβα είναι καθαρά αττικά, επομένως πιθανώς τα ενώτια κατασκευάστηκαν σε αττικό εργαστήριο και φαίνεται ότι οι Έλληνες τεχνίτες ήταν πολύ εξειδικευμένοι στην χρυσοχοΐα, είχαν πρωτοπόρα καλλιτεχνική αίσθηση του «ωραίου» κοσμήματος και ήταν περισσότερο ικανοί στην απόδοση λεπτομερειών πάνω στα λεπτά φύλλα χρυσού, από όσο φανταζόμασταν.

Επίσης, όταν βρέθηκαν αυτά τα ενώτια στην ανασκαφή της Αγοράς, σώζονταν σε πολύ άσχημη κατάσταση και οι ταινίες τους ήταν διπλωμένες σε κυκλικό σχήμα, συνεπώς έμοιαζαν πολύ στα αρχαϊκά, ταινιωτά μακεδονικά ενώτια. Ακόμη, τα ενώτια

²² Marshall 1911, 101-105,165.

²³ Smithson *Hesperia* 37 1968, πίν 11, 30-32. Coldstream *Hesperia* 531995, πίν. 397, 99 a-b. Boardman 1970, 108.

έχουν τονισμένα τα κάτω πέρατα, αυτό το στοιχείο θεωρείται κατεξοχήν βόρειο καλλιτεχνικό ιδίωμα, γεγονός που μας παραπέμπει να υποθέσουμε ότι ορισμένα αττικά κοσμήματα δέχτηκαν μακεδονικές επιρροές και μάλιστα από τα πρώιμα αρχαϊκά χρόνια. Άρα αμέσως αν όντως αληθεύει αυτή η μαρτυρία, συμπεραίνουμε ότι και στην Μακεδονία αναπτύχθηκε σε εντυπωσιακό βαθμό η χρυσοχοϊκή δραστηριότητα δημιουργώντας περισσότερο πολύπλοκα και «βαριά» κοσμήματα με επιβλητικό σχεδιασμό και διακόσμηση, την ίδια εποχή που άνθιζε η κοσμηματοποιία στην Αττική και στα νησιά του Αιγαίου.

Επιπλέον, ιδιαίτερη προσοχή αξίζει να δοθεί στα χρυσά δείγματα ενωτίων **E 14** και **E 15** από τη Σίνδο και από την Μακεδονία αντίστοιχα. Τα ενώτια **E 14** είναι πλούσια διακοσμημένα, αποτελούνται από ταινία που απαρτίζεται από δύο στριφτά σύρματα. Στο εσωτερικό της ταινίας αναπτύσσεται διάτρητος πλοχμός που στολίζεται με σύνθετο κωνικό, κοκκιδωτό ρόδακα με ένα σφαιρίδιο στην κορυφή. Στα άκρα της ταινίας υπάρχουν δύο μικρότερα όμοια άνθη-ρόδακες, καθώς και τέσσερα σφαιρίδια σε πυραμιδική διάταξη. Στα Αρχαϊκά Χρόνια περίτεχνα ενώτια αυτού του είδους απαντώνται συχνά στη Μακεδονία (τη Βεργίνα, τη Χαλκιδική και στην Αιανή), όμως ο τύπος τους δεν επιβιώνει στους μεταγενέστερους χρόνους.

Με παρόμοια διάταξη σχηματίζεται και το ζεύγος ενωτίων **E 17** Κάθε ενώτιο αποτελείται από σύρμα διπλωμένο στα δύο και συσπειρωμένο. Τα δύο άκρα κάμπτονται και σχηματίζουν ένα δίλοβο, σχεδόν καρδιάσχημο, πέρασ στο ένα άκρο του κοσμήματος, διακοσμημένο με τέσσερα σφαιρίδια. Τα ενώτια αυτού του τύπου συναντάμε σε ασημένια παραδείγματα από την Μακεδονία, όμως σπάνια εμφανίζονται κατασκευασμένο από χρυσό. Η διάδοσή τους επεκτείνεται από την Μακεδονία έως την Βόρεια Ευρώπη και χρονολογούνται από τα Γεωμετρικά έως τα Αρχαϊκά χρόνια. Τέλος, δύο παρόμοια δείγματα ενωτίων προέρχονται από την Τούμπα της Θεσσαλονίκης και από την Επανωμή, όπου τα ενώτια σώζουν επάνω τους τον κρίκο ανάρτησης που διαπερνούσε το λοβό του αυτιού.

Τα περίτεχνα ενώτια από την Ερέτρια **E 24**, και **E 25** χρονολογούνται στο β' τέταρτο του 5^{ου} αιώνα π.Χ., εκτός από το **E 20** από το Λευκαντί της Εύβοιας που χρονολογείται στο γύρω στα 850 π.Χ.

Τα ενώτια **E 20** αποτελούνται από ανοιχτό κρίκο με διασταυρωμένα αιχμηρά άκρα. Στο κάτω τμήμα του κρίκου προσκολλώνται τρία «βοτρυόσχημα» εξαρτήματα, με τρεις κάθετες σειρές κοκκίδων που θυμίζουν «μούρα». Τα ενώτια αυτά είναι εξαιρετικά όμορφα και ενδιαφέροντα δείγματα, επειδή αποτελούν ίσως το πρωιμότερο δείγμα κοκκίδωσης που εμφανίζονται στην Ελλάδα μετά την Υστερο-Μυκηναϊκή περίοδο. Ο τύπος των ενωτίων με ένα βοτρυόσχημο εξάρτημα ήταν γνωστός ήδη από τον 16^ο αιώνα π.Χ. και σημείωσε ταυτόχρονη ανάπτυξη στη Συρία, στην Κύπρο και στην Κρήτη. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι ο Όμηρος (Ιλ. Ξ στίχος 183. Οδ. σελ. 298) αναφέρει τα «τρίγληνα μορόεντα» ενώτια που πρόσφερε ο μνηστήρας Ευρυδάμας στην Πηνελόπη, και λέγεται ότι είχαν ίσως την ίδια μορφή με αυτά που εξετάζουμε εδώ στο μουσείο Ερέτριας.

Τα χρυσά ενώτια **E 24** με παράσταση αρπαγής της Θέτιδας²⁴ αποτελούνται από: α) από τριπλό ρόδακα, β) από μία πλαστική παράσταση στο μέσον και γ) από ένα άτυπο κόσμημα σε σχήμα «πέλτης». Στα ενώτια εικονίζεται μια σκηνή αρπαγής, όπου μια γυναίκα προσπαθεί να ξεφύγει από την αγκαλιά ενός άντρα που στέκεται δίπλα της. Στοιχεία που μας επιτρέπουν να ερμηνεύσουμε την σκηνή ως αρπαγή της Θέτιδας από τον Πηλέα, είναι ένας λέοντας και τρία φίδια κουλουριασμένα που την περιβάλλουν. Το μοτίβο κίνησης της θεάς και η πτύχωση του ενδύματος θυμίζουν

²⁴ Δεσποίνη 1996, 97,228.

πλαστικές δημιουργίες, όπως είναι «η φεύγουσα κόρη της Ελευσίνας» και άλλα παρεμφερή αγάλματα του αυστηρού ρυθμού. Αυτά τα ενώτια αποτελούν μοναδικά πρώιμα αριστουργηματικά έργα με θεματολογική παράσταση, ενός Ερετριέα χρυσοχόου που ήταν άριστος γνώστης της κοσμηματικής τέχνης, που τίμησε την μακραίωνη παράδοση του τόπου του, συνδιάζοντας επάνω σε ένα κόσμημα τον μύθο «αρπαγή της Θέτιδας από τον Πηλέα» και την καλλιτεχνική του φαντασία.

Τέλος, τα χρυσά ενώτια **Ε 25 με «σειρήνα» και εξαρτήματα σε σχήμα «αχιβάδας»**²⁵ αποτελούνται από: α) από έναν ρόδακα και β) από ένα λεμβοειδές σώμα. Μέσα στον αρχικό ρόδακα εμπεριέχεται ένας μικρότερος με σμαλτωμένα κοκκιωτά φύλλα άλλοτε σε κυανή και άλλοτε σε πράσινη απόχρωση. Επίσης η λέμβος φέρει διακόσμηση με διπλές, σιγμοειδείς έλικες. Ύστερα παρεμβάλλονται σφαιρίδια, ένας ρόδακας και μία μικρή «σειρήνα» με ανοιχτές φτερούγες. Τέτοιου είδους ενώτια αποπνέουν εξαιρετική χάρη και κομψότητα, τονίζουν τη θηλυκότητα της γυναίκας, εφόσον επάνω τους αναπαρίσταται μια χαριτωμένη-σαγηνευτική γυναικεία μορφή σειρήνας προσδίδοντας στην γυναίκα που φορούσε το κόσμημα μερικά από τα χαρακτηριστικά της. Τέλος, η πλειονότητα αυτών των κοσμημάτων κυριαρχεί στα μεταγενέστερα Κλασικά Χρόνια αλλά και στα Ελληνιστικά, όπου το κόσμημα έχει πλαστικότητα και πολύ πλούσια διακόσμηση, καθώς φιλοξενεί ανθρώπινες και ζωϊκές μορφές, αποκτά περισσότερη ζωντάνια και παραστατικότητα κατατάσσοντας αυτά τα κοσμήματα σε πραγματικά αριστουργήματα της εποχής τους

3. Γ. Περιδέραια-Περίαπτα-Μενταγίον.

Τα περιδέραια αποτελούνται από συρμάτινο μεταλλικό έλασμα, από όπου κρέμονται ποικίλα περίαπτα στελέχη. Με βάση το είδος και το συνολικό αριθμό τους, τα περιδέραια διαχωρίζονται σε πέντε είδη:

α) Γεωμετρικά-γραμμικά περιδέραια με τετράσπειρα, ημισέληνα, ρόμβους και σύνθετα σχέδια αμφικωνικών ή κυλινδρικών ψήφων.

β) Φυτικά-ανθωμοτά περιδέραια, με χάντρες σε σχήμα ανθών (ρόδακας) ή καρπών, (ρόδι, βελανίδι, άνθος λωτού κ.α.). (**Π 3, 4, 5, 6, 7**).

γ) Έμβια περίαπτα στελέχη με κεφαλές ζώων, πτηνών, εντόμων σε μικρογραφίες ή πλακίδια. Πολλά από αυτά συνοδεύονται από ένα κεντρικό συμβολικό περίαπτο που φέρει σμάλτο ή άλλο υλικό, προκειμένου να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα. Τέτοιου είδους περιδέραια περιγράφονται αναλυτικά στον κατάλογο κοσμημάτων (**βλ. Π 16.**)

δ) Ανθρωπόμορφα περίαπτα – εγκόλπια «μενταγίον» με γυναικείες μορφές π.χ. «Πότνια Θηρών, Νίκη ή γυναικεία θεότητα αργότερα στα Πρώιμα Κλασικά χρόνια.

ε) Μεμονωμένα περίαπτα, συνήθως φυτικά ή αφηρημένα στη μορφή (αδιάγνωστα).

Το τετράσπειρο μενταγίον **Π 1** από την Αττική του 800π.Χ. Αυτός ο τύπος τετράσπειρων κοσμημάτων είναι γνωστός από τους μυκηναϊκούς χρόνους, που λόγω της ομορφιάς του εξακολουθούσε να κατασκευάζεται και στα μεταγενέστερα αρχαϊκά χρόνια. Ένα μεμονωμένο, όπως το παρόν, χρησιμοποιήθηκε πιθανόν ως περίαπτο (μενταγίον). Αντιθέτως, πολλά μαζί αποτελούσαν περιδέραιο, όπως μαρτυρούν τα σχετικά ευρήματα από το Λευκαντί της Εύβοιας, το Ιδαίο Άντρο της Κρήτης και τη Σκύρο.

Το μακρύ περιδέραιο **Π 2** από την Κνωσό, της ίδιας εποχής, αποτελείται από δύο αλυσίδες, που καταλήγουν σε κεφαλές φιδιού, από όπου εξαρτάται ένα περίαπτο σε

²⁵ Δεσποίνη 1996, 105,229.

σχήμα ημισελήνου. Ζεύγη συρμάτων πλεγμένα κοτσίδα πλαισιώνουν το έλασμα, σχηματίζοντας θήκη, όπου είναι ένθετη μία ορεία κρύσταλλος. Το κόσμημα στο σύνολό του είναι πολυσύνθετο, εφόσον υπάρχουν πρόσθετα διακοσμητικά στοιχεία πάνω από την ημισέληνο, μαζί με μία ορθογώνια και δύο δισκοειδείς θήκες, που άλλοτε διατηρούν ένθετο πέτρα από ήλεκτρο (κεχριμπάρι). Τα μοτίβα και το σχήμα των εξαρτημάτων του περιδέραιου είναι καθιερωμένα στην χρυσοχοϊκή τέχνη της Συροπαλαιστίνης, γεγονός που παραπέμπει τους ερευνητές στην υπόθεση ότι το κόσμημα κατασκευάστηκε σε ξένο εργαστήριο, που ήταν όμως εγκατεστημένο στην Κρήτη. Όμως, σύμφωνα με άλλη άποψη, η παρουσία και κρητικών στοιχείων στο σύνολο του κοσμήματος εξηγείται ικανοποιητικά, μόνο αν δεχτούμε ότι το κόσμημα κατασκευάστηκε σε ελληνικό εργαστήριο από Έλληνα τεχνίτη, ο οποίος στην εργασία του δέχτηκε ανατολικές επιδράσεις από την τέχνη ενός άλλου ξένου καλλιτέχνη, που καταγόταν από την Συροπαλαιστίνη. Συχνά το ίδιο φαινόμενο διαπιστώνεται και στα επόμενα χρόνια, ιδιαίτερα στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

Το περιδέραιο με τα κωνικά εξαρτήματα **Π 4** από τη Σίνδο, του 560 π.Χ. στοιχειοθετείται από : 1) Ένα κεντρικό αγγειόσχημο περίαπτο που διαχωρίζεται με οκτώ κάθετα πεδία και με έναν τετράφυλλο ρόδακα. 2) Έξι κωνικά κοκκιδωτά εξαρτήματα με ένα κυλινδρικό στέλεχος. 3) Τρία αγγειόσχημα εξαρτήματα. Και 4) Έντεκα μικρές χάντρες. Η χοντρή κοκκίδωση και το σχήμα των εξαρτημάτων θυμίζουν τα κωνικά εξαρτήματα δύο παλαιότερων ενωτίων από το Άργος. Το περιδέραιο της Σίνδου είναι ένα από τα πρωιμότερα του είδους και σηματοδοτεί τις πρώτες εγκαταστάσεις χρυσοχόων που δούλεψαν τη συρματερή τεχνική και την κοκκίδωση στον Μακεδονικό χώρο και που δημιούργησαν την αρχαϊκή κοσμηματική παράδοση στα εργαστήρια της περιοχής αυτής.

Ακόμη, στην Αρχαϊκή περίοδο κυριαρχούσαν τα αγγειόσχημα περίαπτα κοσμήματα ως διακοσμητικά στοιχεία συμμετρικών περιδεραιών. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκει και το χρυσό περίαπτο σε σχήμα «κωδία μήκωνος» **Π 8** από το Άργος, που χρονολογείται στα τέλη του 7^{ου} με αρχές 6^{ου} αιώνα π.Χ. Το σώμα χωρίζεται με τριπλές κάθετες χαράξεις σε ελλειψοειδή φουσκωτά πεδία που μοιάζουν με φέτες πεπονιού. Στη βάση του υπάρχει ένα σφαιρίδιο. Πάνω στο λαιμό επικάθεται ένα δισκόμορφο έλασμα ως πώμα, που διακοσμείται με έκτυπο ρόδακα. Η διάταξη των κάθετων αυλακώσεων στο σώμα και ο ρόδακας στο πάνω μέρος του, επιτρέπουν την υπόθεση ότι ο τεχνίτης γνώριζε την «κωδία μήκωνος» καρπό παπαρούνας. Το περίαπτο εντάσσεται στην κατηγορία των αγγειόσχημων κοσμημάτων που υπήρξαν πολύ κοινά για πολλούς αιώνες και φορέθηκαν είτε μεμονωμένα ως περίαπτα, είτε πολλά μαζί ως στοιχεία περιδεραιών.

Εκπληκτικό φαίνεται πως είναι επίσης το κεντρικό τμήμα περιδεραιού, με κυλινδρικές χάντρες, **Π 20** από την Αμφίπολη της Καβάλας, τέλη 6^{ου}- αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ. Το τμήμα περιδεραιού αποτελείται από μία αμφικωνική και τρεις κυλινδρικές χάντρες, όλες από χρυσό έλασμα, διακοσμημένο με στικτές ραβδώσεις που πλαισιώνουν αλληπάλληλα, οξυκόρυφα, εγχάρακτα τρίγωνα. Όλες οι χάντρες που χρησιμοποιήθηκαν για την προσεγμένη εμφάνιση του κοσμήματος, αποτελούν επιβιώσεις σχημάτων παλαιότερων εποχών. Παρ' όλα αυτά, αυτός ο τύπος περιδεραιού γνώρισε μεγάλη άνθηση και εξελίχθηκε περαιτέρω στην κλασική εποχή του 4^{ου} αιώνα π.Χ. όπου πολλές φορές παρατηρούμε το πάντρεμα παλαιότερων απλοϊκών παραδοσιακών θεμάτων με νέα πολυσύνθετα διακοσμητικά στοιχεία, με αποτέλεσμα τα μοτίβα που προκύπτουν, να περιπλέκονται και να γίνονται ολοένα και πιο εντυπωσιακά αριστουργήματα.

Σημαντικό ρόλο στην αρχαϊκή κοσμηματοποιία διαδραμάτισαν τα χάλκινα περιδέραια από την Μακεδονία, είτε με κυλινδρικές χάντρες, (όπως το περιδέραιο **Π**

21 που χρονολογείται στα τέλη 8^{ου}- αρχές 7^{ου} αιώνα π.Χ.), είτε με αμφικωνικές ψήφους (όπως το **Π 23** τέλη 7^{ου} -αρχές 6^{ου} αιώνα π.Χ.). Όλες οι χάντρες που χρησιμοποιήθηκαν για την προσεγμένη εμφάνιση του κοσμήματος **Π 21**, αποτελούν επιβιώσεις σχημάτων παλαιότερων εποχών. Παρ' όλα αυτά, αυτός ο τύπος περιδεραιίου γνώρισε μεγάλη άνθηση και εξελίχθηκε περαιτέρω στην κλασική εποχή του 4^{ου} αιώνα π.Χ. όπου πολλές φορές παρατηρούμε το πάντρεμα παλαιότερων απλοϊκών παραδοσιακών θεμάτων με νέα πολυσύνθετα διακοσμητικά στοιχεία, με αποτέλεσμα τα μοτίβα που προκύπτουν, να περιπλέκονται και να γίνονται ολοένα και πιο εντυπωσιακά αριστουργήματα. Κάτι ανάλογο συμβαίνει στην περίπτωση του **Π 23**. Η διάδοση των αμφικωνικών ψήφων στη Μακεδονία και στη Θεσσαλία, δείχνει ότι κατακευάζονταν σε τοπικά εργαστήρια αυτών των περιοχών. Συνεπώς, όσες ανευρίσκονται σε ελληνικά ιερά νοτιότερα (π.χ. Δελφοί, Ηραϊόν Άργους, Τεγέα, Ολυμπία) θεωρούνται προϊόντα εισαγωγής. Τέλος, ο ίδιος τύπος ψήφου συναντάται και σε χρυσό, με περίτεχνο κοκκιδωτό διάκοσμο, όπως ακριβώς το παράδειγμα της φωτογραφίας. Οι ψήφοι αυτού του τύπου (με επίπεδο στόμιο των οπών με οξεία απόληξη)βρέθηκαν ακόμη σε τρεις ασύλληπτους μακεδονικούς τάφους στην Όλυμπο, όπως επίσης και στην Σικελία του βου αιώνα π.Χ. Η πλειονότητα ανάλογων ψήφων από την Όλυμπο και η περιορισμένη περιοχή διασποράς τους, μαρτυρούν ότι ίσως κατασκευάστηκαν στην Χαλκιδική και στην ενδοχώρα της. Τέλος, η ίδια προέλευση κοσμημάτων μπορεί να αποδοθεί και στα ελληνικά ιερά, καθώς και στις ελληνικές αποικίες της Σικελίας.

Παράλληλα, ένας άλλος συνηθισμένος τύπος περιδεραιίων είναι αυτός που εμφανίζεται στα νησιά του Ν.Α. Αιγαίου, όπως π.χ. στην Ρόδο στα τέλη του 7^{ου} με αρχές 6^{ου} αιώνα π.Χ. Από την Ρόδο προέρχονται δύο πολύ καλά σωζόμενα παραδείγματα περιδεραιίων με ορθογώνια πλακίδια που φέρουν παράσταση με γυναικεία κεφαλή **Π 25** και παράσταση με μέλισσα **Π 27**. Αυτά τα περιδέραια συνήθως αποτελούνται από μια μεμονωμένη πλάκα μετάλλου διακοσμημένη και πάλι με έκτυπες μορφές γυναικάς-μέλισσας ή σειρήνας και φυτικά διακοσμητικά θέματα. Όπως ακριβώς αυτά τα περιδέραια. Ορισμένα μάλιστα μπορεί να έχουν σχήμα δίσκου με γεωμετρικά μοτίβα και απηχούν υστερογεωμετρικές επιδράσεις. Αυτά φαίνεται πως είναι λίγο πρωϊότερα από το κυρίως σύνολο της παραγωγής. Όμως καλύτερα ας τα παρατηρήσουμε περισσότερο αναλυτικά.

Στην α' περίπτωση στο **Π 25** οι γυναικείες μορφές ίσως αντιπροσωπεύουν μια γυναικεία θεότητα στο τύπο της «Πότνιας θηρών», φέρουν κόμη ανάλογα με την εποχή και το σχήμα της τονίζεται με οριζόντιες σειρές από κοκκίδες, φορούν επίσης κοσμήματα, περιδέραια και διαδήματα που δηλώνονται με κοκκίδωση. Στο μεγαλύτερο πλακίδιο, οι δύο κεφαλές διαχωρίζονται με μία κάθετη λωρίδα, διακοσμημένη με ρόδακα. Τέλος, από τα πλακίδια κρέμονταν σφαιρικές χάντρες. Ίσως πρόκειται για ένα περιδέραιο στήθους, που επικαθόταν πάνω στο ένδυμα με πόρπες ή περόνες. Οι έκτυπες κεφαλές αποτελούν ανατολικό θέμα που απεικονίζόταν συχνά στα τέλη του 7^{ου} αιώνα π.Χ. στη Ρόδο, στις Κυκλάδες και στην Κρήτη.

Στην β' περίπτωση στο **Π 27** τα πέντε χρυσά πλακίδια περιδεραιίου φέρουν στο πάνω μέρος τους θηλιά και έκτυπα διακοσμητικά στοιχεία όπου παριστάνεται μία γυναικεία μορφή, που από την μέση και πάνω είναι γυναίκα, ενώ από την μέση και κάτω έχει σώμα εντόμου με φτερά. Σίγουρα, παρουσιάζεται μία δαιμονική μορφή, μιξογενή όπως π.χ. οι σειρήνες και οι σφίγγες. Πολλοί ερευνητές σχετίζουν το κόσμημα με την λατρεία της «Άρτεμης Εφεσσίας», επειδή το συμβολικό ζώο της ήταν η μέλισσα, που απεικονίζεται επίσης και στα νομίσματα της Εφέσου, του 6^{ου} αιώνα π.Χ., λείπουν ωστόσο τα στοιχεία για μία ταύτιση με τη θεά. Ίσως πρόκειται για μία παλαιότερη θεότητα της φύσης, όπως ήταν η «Πότνια Θηρών». Στους ιστορικούς

χρόνους, με το όνομα «Μέλισσαι» αναφέρονται Νύμφες, τροφοί και μάντες, καθώς και ιέρειες διαφόρων θεοτήτων.

Κλείνοντας την ενότητα των περιάπτων, αναφέρονται διεξοδικά τέσσερα παραδείγματα άγνωστης προέλευσης και χρονολογούνται στα τέλη 6^{ου} – αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Στο **Π 36 ζ' και η'** αναπαρίστανται δύο χρυσές σφίγγες. Αποδίδονται σε πλάγια στάση. Κάθονται επάνω σε τετράγωνη πλίνθινη βάση, έχουν γυναικεία χαρακτηριστικά στο στήθος και ζωϊκά στην κοιλιά. Φέρουν την τυπική αρχαϊκή κόμη με έναν πλοχμό σε κάθε ώμο. Έχουν ανοιχτές φτερούγες σε σχήμα ημισελήνου και ανασηκωμένες ουρές, συρματερό διάκοσμο και ιωνικό κυμάτιο από αδρή κοκκίδωση. Οι σφίγγες ως φανταστικά μυθολογικά πλάσματα προέρχονται από την ανατολική εικονογραφία, όμως εμφανίζονται και στην ελληνική θεματολογία κοσμημάτων του 7^{ου} αιώνα π.Χ., γνωρίζουν μεγάλη διάδοση ως σύμβολα σοφίας, δαίμονες θανάτου και φύλακες (π.χ. σε επιτύμβιες στήλες). Η καταγωγή τους σε αυτήν την περίπτωση ίσως να προέρχεται από την Ιωνία, όπου συχνά προωθούνταν προς εξαγωγές τέτοιου είδους πολυτελή ένθετα αναθήματα. Εδώ, η χρήση τους είναι αβέβαιη ίσως κοσμούσαν κάποιο περίτεχο σκεύος. Τέλος, ως κοσμήματα υπάρχουν στις απολήξεις των βραχιολιών-περικαρπίων και στα κρεμαστά ενώτια.

Το αγγειόσχημο περίαπτο **Π 37** του ύστερου 6^{ου} αιώνα π.Χ. διατηρεί ωσειδές σώμα και φέρει λεπτό συρματερό διάκοσμο με ανθέμια και σπείρες. Ο τύπος αυτός κοσμήματος σε σχήμα οξυπήθμενου αμφορέα εμφανίζεται στην αιγιακή κοσμηματοτεχνία ήδη κατά την 2η χιλιετία π.Χ., αναπτύχθηκε τον 6ο αιώνα και καθιερώθηκε ως ένα τυπικό είδος κοσμήματος. Παρόμοια έχουν βρεθεί σε πολλές ανασκαφές αρχαιολογικών χώρων, όπως π.χ. στη Σίνδο, στην Χαλκιδική, στην Μακεδονία, στη Κύθνο όπως και σε άλλα νησιά του Αιγαίου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι εξαρτήματα όμοιου τύπου μερικές φορές κοσμούν τους λαιμούς και τα αυτιά αρχαϊκών αγαλμάτων-Κορών, όπως της λεγόμενης «Θεάς του Βερολίνου» που βρέθηκε στην Κερατέα Αττικής ή της «Φρασίκλειας» από το Μυρρινούντα. Τα κοσμήματα αποδίδονταν συνήθως γραπτά ή ανάγλυφα λαξευμένα πάνω στην επιφάνεια του μαρμάρου. Όμως κάποτε αυτά ήταν και επίθετα, όπως συνάγεται από τις οπές των αγαλμάτων στο λαιμό ή στους λοβούς των αυτιών.

Το περίαπτο **Π 39** από τη Θεσσαλία, του Πρώιμου 5^{ου} αιώνα π.Χ. είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά και επιβλητικά κοσμήματα της συλλογής του καταλόγου, καθώς αναπαριστά μία χρυσή κεφαλή ταύρου. Φιλοτεχνήθηκε με έκτυπη τεχνική. Τα αυτιά και τα κέρατα είναι επιπρόσθετα, το πρόσωπο και οι βάσεις των κεράτων πλαισιώνονται με κοκκίδωση, όμως τα μάτια ξεχωρίζουν ιδιαίτερα, επειδή τονίζονται με λευκό και γαλάζιο σμάλτο. Επίσης το τρίχωμα στο μέτωπο αποδίδεται με τρίγωνα, σχηματοποιημένα με κοκκίδωση. Ο ταύρος ως θρησκευτικό σύμβολο, κατείχε σπουδαία θέση στη μυθολογία και την εικονογραφία των Ελλήνων της Αρχαϊκής και Κλασικής εποχής. Σε λατρείες και τελετές συνδέεται με τη θεότητα του Δία, της Αθηνάς και του Διονύσου, καθώς και με επιφανείς ήρωες όπως ο Ηρακλής και ο Θησέας, που τόνιζε τη δύναμή τους. Στην κοσμηματοποιία η ταυροκεφαλή χρησιμοποιείται συχνά στις απολήξεις-στα πέρατα των περικάρπιων, ενωτίων και ως μεμονωμένα περίαπτα περασμένα σε μία ταινία ή κεντρικά στελέχη περιδεραιών.

Τέλος, η ενότητα των περιδεραιών-περιάπτων ολοκληρώνεται με την παρουσία του περιάπτου **Π 40** άγνωστης προέλευσης που χρονολογείται στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Το κόσμημα αποτελείται από ένα φύλλο χρυσού, με έκτυπη παράσταση «γοργονείου». Το πρόσωπο της Γοργούς είναι στρογγυλό και χαρακτηρίζεται από τεράστια γουρλωμένα μάτια, πλατιά μύτη, μεγάλο ορθάνοιχτο στόμα, δόντια κάπρου και κρεμάμενη γλώσσα. Αντίθετα με την αγριεμένη έκφραση του προσώπου, η κόμη

αποτελείται από συμμετρικά χτενισμένα μαλλιά με έντονους κυματισμούς. Η αποτρόπαια γυναικεία μορφή φέρει ταινία στο κεφάλι και ενώτια με σχηματοποιημένους ρόδακες στα αυτιά της.

Τέτοιου είδους κοσμήματα απαντώνται συχνά στον αρχαιοελληνικό κόσμο (εξελίσσεται από την Αρχαϊκή εποχή έως την Ύστερη αρχαιότητα) και η διάδοση του τύπου τους οφείλεται κυρίως στην αποτροπαϊκή τους ιδιότητα. Εφόσον η δαιμονική τερατώδης μορφή απεικονιζόμενη επάνω σε κοσμήματα διατηρούσε τη δύναμή της, που αποτρέπει το κακό (κυρίως εμφανίζεται σε ταφικά κτερίσματα-κοσμήματα-διακοσμητικά στοιχεία επάνω σε ύφασμα που συνόδευαν το νεκρό).

Οι βασικοί τύποι των γοργονείων είναι τρεις :

- 1) Ο «Αρχαϊκός» τύπος, όταν η το γοργόνειο έχει άγρια ζωώδη χαρακτηριστικά. (8^{ος} - 6^{ος} αιώνας π.Χ.)
- 2) Ο «Μέσος» τύπος, όταν η μάσκα αρχίζει να εξανθρωπίζεται. (5^{ος} αιώνας π.Χ.)
- 3) Ο «Ωραίος» τύπος, όταν το γοργόνειο παίρνει την μορφή μιας νεαρής όμορφης γυναίκας. (5^{ος}, 4^{ος} κ 3^{ος} αιώνας π.Χ.)

3. Δ. Περικάρπια-Ψέλια (βραχιόλια).

Τρεις είναι οι βασικές κατηγορίες των περικαρπίων που καθορίζουν τους τύπους και επαναλαμβάνονται με παραλλαγές από περιοχή σε περιοχή:

α.) τα περικάρπια που εμφανίζουν σπειροειδή διάταξη σε σχήμα φιδιού ή με στρεπτά-πολύπλοκα άκρα (όπως μαρτυρούν τα δείγματα σε χαλκό **Ψ 1 και Ψ 2**), αυτά απαντώνται συχνότερα ως αληθινά κοσμήματα και ως ταφικά κτερίσματα στην Β.Α. Ελλάδα, όπου πληθαίνουν τα παραδείγματα αυτά, παρά το γεγονός ότι στην τέχνη εμφανίζονται εικονογραφημένα στην αγγειογραφία, και στην μικρο-γλυπτική της Ν. Ελλάδας.

β.) τα περικάρπια κυκλικής τομής με πέρατα που απολήγουν σε ζωικά σύμβολα, όπως π.χ. κεφαλές φιδιών, κριών, ταύρων και λεόντων (π. χ. τα **Ψ 5** αποδοσμένα σε χρυσό, **Ψ 7 και 8** αποδοσμένα σε άργυρο, **Ψ 9 και 10** σε χαλκό), και τέλος

γ.) τα περικάρπια κυκλικής τομής με πέρατα που απολήγουν σε φυτικά σύμβολα (καρποί όπως τα ρόδια που συμβολίζουν ευμάρεια και γονιμότητα, όπως το **Ψ 6**). Αυτά τα κοσμήματα προέρχονται κυρίως από τα αττικά και τα ιωνικά αστικά κέντρα και από εκεί διαδίδονται με το εμπόριο και στην υπόλοιπη Ν. ηπειρωτική Ελλάδα.

Με μία πιο προσεκτική ματιά, αξίζει να προσεγγίσουμε τυπολογικά τα χάλκινα περικάρπια **Ψ 1 και Ψ 2** από την Μακεδονία που χρονολογούνται στον 7^ο αιώνα π.Χ., έχουν απλή και λιτή μορφή, όμως εντυπωσιάζουν για την σχηματοποίησή τους σε σπειροειδή διάταξη, καθώς και για την διακόσμηση με εγχάρακτους κυκλίσκους που φέρουν στην επιφάνειά τους. Τα περικάρπια αυτά αποδίδονται σίγουρα σε μακεδονικό εργαστήριο κοσμηματοποιίας. Κατά τους ύστερους Γεωμετρικούς και τους Πρώιμους Αρχαϊκούς Χρόνους, τέτοιου είδους κοσμήματα με στιγμές και κύκλους εμφανίζονται συχνά σε περιοχές της Βόρειας Ελλάδας. Επιπλέον, παρόμοια περικάρπια έχουν βρεθεί στη Μακεδονία, στη Χαλκιδική και στις Αρχαίες Φερές της Θεσσαλίας.

Στη συνέχεια, παρατηρούμε τα χρυσά περικάρπια ή περισφύρια **Ψ 3, Ψ 4** από το Ιερό του Απόλλωνα των Δελφών, τα οποία χρονολογούνται στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Αυτά είναι κατασκευασμένα από χοντρό σφυρήλατο χρυσό έλασμα και διακοσμούνται με εγχάρακτα σχήματα, που λόγω της φυσικής φθοράς του χρόνου, έχουν απωλεσθεί, με αποτέλεσμα να παραμορφωθούν σε σημαντικό βαθμό, αυτό δυστυχώς δεν επιτρέπει την περαιτέρω περιγραφή των σχεδίων.

Έπειτα, ακολουθούν οι περιγραφές των κοσμημάτων Ψ 5 από τη νεκρόπολη της Σίνδου. Πρόκειται για χρυσά, συμπαγή περικάρπια-ψέλια κυκλικής τομής που ανήκουν στην κατηγορία β', τα πέρατα τους καταλήγουν σε ζωικά σύμβολα και συγκεκριμένα σε κεφαλές φιδιών. Καθεμιά κεφαλή φέρει στο επάνω τμήμα της διπλή, διχαλωτή χάραξη, όπου εγχάρακτα δηλώνονται οι στρογγυλοί οφθαλμοί. Τα δείγματα χρονολογούνται στα τέλη του 7^{ου} – αρχές 6^{ου} αιώνα π.Χ. Στον ελληνικό χώρο, παρά το πλήθος τέτοιων κοσμημάτων με φυδοκεφαλές, τα παρόντα ξεχωρίζουν για την σπουδαιότητά τους, καθώς είναι τα μοναδικά περικάρπια που αποδίδονται σε χρυσό υλικό κατασκευής. Παρόμοιοι τύποι κοσμημάτων βρέθηκαν στην Βεργίνα, στην Κοζάνη και στις Αλυκές Κίτρους Πιερίας, όμως αποτελούν δείγματα μεταγενέστερων χρόνων, κυρίως Κλασικής περιόδου. Το φίδι, ως κατεξοχήν χθόνιο σύμβολο, ήταν επιπλέον δαίμων-προστάτης με αποτρόπαιες ιδιότητες και γνώρισε μεγάλη απήχηση στα Μακεδονικά κοσμήματα.

Τα προαναφερθέντα περικάρπια συμβαδίζουν τυπολογικά και εν μέρει χρονολογικά με τα παρακάτω ψέλια Ψ 7, Ψ 8 από τη Νέα Μιχανιώνα Θεσσαλονίκης από τον Μακρύγυαλο Πιερίας, τα οποία όμως αποδίδονται σε ασήμι. Τα άκρα των περικαρπίων κυκλικής τομής, καταλήγουν σε τυπικά σχηματοποιημένες κεφαλές φιδιού, που εμφανίζουν εγχάρακτες λεπτομέρειες που αποδίδουν τα μάτια και το στόμα του φιδιού. Χρονολογούνται το Ψ 7 στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. και το Ψ 8 στο 4^ο τέταρτο του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Αυτός ο τύπος περικαρπίου με τις φυδοκεφαλές στα πέρατα, γνώρισε μεγάλη διάρκεια που οφείλεται ίσως στον συμβολισμό του φιδιού που ήταν κοινά αποδεκτός από κάθε λαό.

Στον ίδιο τύπο κατηγορίας, αλλά φιλοτεχνημένα σε διαφορετικό υλικό, σε ορείχαλκο, περιλαμβάνονται επίσης τα περικάρπια Ψ 9, Ψ 10 από την Χαλκιδική του Πρώιμου 5^{ου} αιώνα π.Χ. Τα περικάρπια καταλήγουν σε κεφαλές φιδιών, οι οποίες διευθετούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να εφαρμόζουν η μία πίσω από την άλλη. Οι κεφαλές των φιδιών σχεδιάστηκαν σχηματικά χωρίς λεπτομέρειες. Αυτός ο τύπος περικαρπίων συνηθίζεται στην τέχνη στα Αρχαϊκά Χρόνια έως τον 5^ο αιώνα π.Χ. Εποχή κατά την οποία τα φίδια αποδίδονται περισσότερο φυσιοκρατικά, φανερώνοντας έτσι τη διάθεση των καλλιτεχνών για αυξανόμενη πολυπλοκότητα της μορφολογίας των κοσμημάτων.

Τέλος, το χρυσό Ψ 6 από την Θεσσαλονίκη ανήκει στην κατηγορία των περικαρπίων με κρεμαστά περίαπτα θα μπορούσαν να αποτελούν διακοσμητικά στελέχη περιδεραιών. Έτσι λοιπόν, το κομψό και μικρό ψέλιο κατασκευάστηκε από χονδρό έλασμα, που με τη βοήθεια πλεγμένων συρμάτων σχηματίζει έναν δακτύλιο, από όπου είναι περασμένη μικρή χάντρα διακοσμημένη με συρματερή τεχνική ώστε να σχηματίζει φυτικά μοτίβα σε σχήμα Ω. Εάν η αλυσίδα του περικαρπίου ήταν λεπτότερη σε πάχος, τότε το κόσμημα θα έμοιαζε με περίαπτο κρεμαστό που θα στόλιζε τον λαιμό μιας γυναίκας. Ο τύπος αυτών των περικαρπίων εξελίσσεται περαιτέρω στα Κλασικά Χρόνια.

3. Ε. Δακτύλιοι-Σφραγιδόλιθοι.

Στην Αρχαία Ελλάδα κατά τη διάρκεια της αρχαϊκής περιόδου άνθησε ιδιαίτερα τη τέχνη της δακτυλιογλυφίας από εξαιρετικούς Έλληνες καλλιτέχνες, που ειδικεύτηκαν σε αυτόν τον τομέα της κοσμηματοποιίας. Αναπτύσσοντας εμπόριο με άλλους πολιτισμούς, εισήγαγαν τα απαραίτητα μέταλλα και τους πολύτιμους λίθους όπως ήλεκτρο, μπλε ίασπη, κορναλίνη, κοράλλι και ορεία κρύσταλλο προκειμένου να κατασκευάσουν κοσμήματα. Στη συνέχεια, εξήγαγαν σε σύντομο χρονικό διάστημα

εκατομμύρια δαχτυλίδια σε Ν. Ιταλία, Σικελία, Μ.Ασία, Αίγυπτο, ακόμη και στη Ν. Ρωσία (Κριμαία).

Διαχωρίζονται σε τρία βασικά είδη:

α) Δακτύλιοι λεπτού ή χοντρού πάχους π.χ. βέρες και ταινιωτά δαχτυλίδια,
β) Δακτύλιοι με σφενδόνη, διακοσμημένοι με τα ήδη γνωστά φυτικά ή ζωικά μοτίβα,
γ) Δακτύλιοι με σφραγιδόλιθο διαφορετικού υλικού με ημιπολύτιμο λίθο, όπου άλλοτε χαράζονται ή εκτυπώνονται ανθρωπόμορφες παραστάσεις. Ορισμένα από τα καλύτερα σωζόμενα δείγματα δακτυλίων περιγράφονται σε αυτήν την ενότητα. Ξεκινώντας από το ζεύγος χρυσών δακτυλίων Δ 1 παρατηρούμε δύο Χρυσά ταινιωτά δαχτυλίδια²⁶ που προέρχονται από τον Άρειο Πάγο Αθηνών και χρονολογούνται γύρω στα 850 π.Χ. Είναι διακοσμημένοι με εγχάρακτα γραμμικά σχέδια. Ο α' δακτύλιος καλύπτεται από συνεχείς, επάλληλες γραμμές ζικ ζακ, μοτίβο που συναντάμε επίσης και σε πρώιμα ταινιωτά διαδήματα. Ενώ ο β' δακτύλιος φέρει σε οριζόντια διάταξη ρομβοειδή κοσμήματα που σχηματίζονται με αλληπάλληλους γραμμικούς ρόμβους, που συναντάμε πολύ συχνά ως διακοσμητικό στοιχείο πάνω σε αττικά αγγεία της ίδιας εποχής.

Ο χάλκινος δακτύλιος Δ 2 από την Μακεδονία, θεωρείται το αρχαιότερο δείγμα της αρχαϊκής δακτυλιογλυφίας που εντυπωσιάζει ιδιαίτερα για το περίεργο σχήμα του, καθώς απαρτίζεται από διπλές σπειροειδείς απολήξεις.²⁷ Η χρονολόγηση του κυμαίνεται από τα τέλη του 9^{ου} έως τον 7^ο αιώνα π.Χ. Δίχως καλλιτεχνικές αξιώσεις, απλά κοσμήματα τέτοιου τύπου μαρτυρούν τη συνέχεια μιας παράδοσης μεταλλοτεχνίας από την Υστεροελλαδική περίοδο (ως ταφικά κτερίσματα σε μυκηναϊκούς θαλαμωτούς τάφους), σε όλη τη διάρκεια των Σκοτεινών Χρόνων, Πρωτογεωμετρικών και Γεωμετρικών Χρόνων έως την Αρχαϊκή εποχή (ως αναθήματα σε ιερά και ως ταφικά κτερίσματα). Παρόμοια δείγματα δακτυλιδίων βρέθηκαν στην Αττική, στην Αργολίδα, στη Μεσσηνία, στην Μακεδονία και στην βόρεια Ελλάδα.

Τα ωραιότερα δείγματα δακτυλιδίων φέρουν πάνω στη σφενδόνη τους, ανάγλυφες παραστάσεις ανθρωπίνων μορφών, όπως π.χ. αυτό από την Κριμαία Δ 8, των τελών του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Ξεχωριστό κόσμημα της ίδιας περιόδου, του β' μισού του 5^{ου} αιώνα π.Χ. είναι το Δ 3 από την Κριμαία. Ο δακτύλιος αποτελείται από ανοιχτό κρίκο που συνδέονται με σκαραβοειδή σφραγιδόλιθο, κατασκευασμένο από ζαφειρένιο κυανό «χαλκηδόνιο». Φέρει ανάγλυφα έναν ιπτάμενο «ερωδιό» (πελεκάνο) και σώζει την επιγραφή του περίφημου δακτυλιογλύφου. Το δαχτυλίδι συνόδευε έναν νεκρό άντρα στον τάφο του και στόλιζε τα δάχτυλά του μαζί με ένα άλλο παρόμοιο σφραγιδόλιθο. Το γεγονός ότι βρέθηκε ως ταφικό κτερίσμα, ίσως φανερώνει επίσης και τον αυτοσκοπό του, να αποτελεί περίτεχνο κόσμημα του νεκρού και να κατασκευάστηκε αποκλειστικά για αυτόν τον λόγο. Τέλος, ο Δεξαμενός ήταν σύγχρονος του Φειδία, υπήρξε αναμφίβολα ένας από τους πιο προικισμένους κοσμηματοποιούς της εποχής του και τα έργα του διακατέχονται από μία ανεπανάληπτη ιωνική αβρότητα και μοναδική κομψότητα.

Ο πιο διαδεδομένος τύπος σφραγιδόλιθου στα Αρχαϊκά Χρόνια, στις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. ήταν τα δαχτυλίδια που έφεραν αμφιπρόσωπη σφενδόνη, που διακοσμούσαν στην α' πλευρά με παράσταση ζώου και στη β' πλευρά έφεραν άνθη, ρόδακες ή φυτικά μοτίβα. (όπως το Δ 4) Στο Δ 4 δαχτυλίδι από την Κέρκυρα, απεικονίζεται ανάγλυφη παράσταση καθιστού γρύπα και κάτω από το ζώο διαβάζεται η δωρική επιγραφή «ΔΑΜΟ» αποτελεί μάλλον την αρχή του ονόματος, του κατόχου του δακτυλιδιού (εικ. α.). Από πίσω απεικονίζεται ένας ρόδακας και ένα φυλλωτό

²⁶ Δεσποίνη 1996, 200,264.

²⁷ Μουσείο Μπενάκη 2004, 67.

κόσμημα από απλά σύρματα (εικ. β.). Οι διακοσμημένες επιφάνειες της σφενδόνης και η περιστροφή της, αποτελούν χαρακτηριστικά που μαρτυρούν επιρροή από δακτύλιους με κινητούς σφραγιδόλιθους. Τέλος, το δαχτυλίδι αυτό είναι προβληματικό στη πρακτική χρήση, λόγω πολύ ευαίσθητης κατασκευής. Αποτελεί επίσης το πρωιμότερο δείγμα κοίλης, αμφιπρόσωπης χρυσής σφενδόνης.

Τέλος, στο Δ 8 δακτύλιο (ένα από τα πιο εντυπωσιακά κοσμήματα της Ύστερης Αρχαϊκής περιόδου) στην σφενδόνη εικονίζεται ένας νεαρός τοξότης να γονατίζει τεντώνοντας ένα «σκυθικό τόξο» και στο βάθος, της παράστασης υπάρχει ένα στεφάνι, σύμβολο νίκης για το επιτυχές αποτέλεσμα του τοξότη. Το κόσμημα διακοσμείται με θέμα μία πολεμική σκηνή, όμως αυτό δεν πρέπει να μας ξαφνιάζει, καθώς παρατηρούμε ότι στην Αρχαϊκή τέχνη της δακτυλιογλυφίας, οι πολεμιστές σε ομάδες ή μόνοι τους, ήταν αγαπητό θέμα και ιδιαίτερα των ανδρών. Οι βασιλείς, οι άρχοντες, οι ιερείς και φυσικά οι ήρωες επιθυμούσαν να διακοσμούν τους σφραγιδόλιθους τους με τέτοιου είδους σκηνές, φορούσαν τέτοια δαχτυλίδια. (Τα θέματα των σκηνών αυτών υποτίθεται πως τόνιζαν τις αρετές και τα πολεμικά χαρακτηριστικά που διέκριναν τους πολεμιστές, όπως η τόλμη, το θάρρος, η αγωνιστικότητα, το κύρος και η δύναμη σωματική αλλά και πνευματική). Το θέμα του γονατιστού τοξότη το συναντούμε σε κοσμήματα με κυκλικές επιφάνειες, νομίσματα και αγγεία. Το στεφάνι θεωρείται σύμβολο του «Εκηβόλου Απόλλωνα» του θεού-τοξότη, το ιερό στεφάνι του οποίου ήταν δάφνινο. Επομένως, σε αυτήν την περίπτωση το δαχτυλίδι ίσως απεικόνιζε κάποιον λατρευτή του Απόλλωνα.

3. Ζ. Περόνες-Πόρπες.

Στον ελλαδικό χώρο υπάρχει μία μεγάλη ποικιλία από περόνες οι οποίες κατασκευάστηκαν από διάφορα υλικά, κυρίως από χαλκό, άργυρο και χρυσό. Αυτές διαιρούνται σε δύο κατηγορίες:

α.) σε αυτές που αποτελούνται συνήθως από μία μακριά βελόνα, που επιστέφεται με ζωικά κοσμήματα όπως π.χ. με μορφές πτηνών, πελεκάνων, γεράκια... (βλ. Π 2, Π 3).

β.) σε αυτές που αποτελούνται από βελόνα που επιστέφεται κυρίως με διάφορα φυτικά κοσμήματα όπως π.χ. με εξάφυλλους/οκτάφυλλους ρόδακες ή με καρπούς όπως π.χ. τα ρόδια και τα βελανίδια (βλ. Π 1,5,6). Στη συνέχεια, οι τύποι των πορπών που συνηθίζονται στην αρχαϊκή περίοδο είναι οι εξής:

α.) οι οκτώσχημες εγχάρακτες νησιωτικές πόρπες Π 8,

β.) οι τοξωτές βοιωτικές Π 9,11,

γ.) οι αρθρωτές πόρπες με σφαιρίδια, κυλινδρικά ή αμφικωνικά στελέχη Π 13 και

δ.) οι πόρπες με ορθογώνια ανάγλυφα πλακίδια Π 10.

Αρχικά, ένα από τα ωραιότερα δείγματα περονών που βρέθηκαν στη Δήλο αποτελεί το Π 1 που χρονολογείται στα τέλη του 7^{ου} αιώνα π.Χ. Η χρυσή περόνη με κεφαλή σε σχήμα καρπού παπαρούνας «κωδίας μήκωνος»²⁸. Το κάτω μέρος της βελόνας διακοσμείται με πλαστικούς δακτύλιους σε μορφή «αστραγάλων». Στην μέση, προστίθεται ένας λεπτός δίσκος, όπου εδράζεται μία σφαιρική χάντρα με βαθιές αυλακώσεις. Συνήθως, ο τύπος της περόνης με ένα μόνο σφαιρικό κόσμημα στην κεφαλή είναι ανατολικο-ιωνικός, αλλά η συγκεκριμένη περόνη της Δήλου είναι χαρακτηριστικό δείγμα κυκλαδικού εργαστηρίου.

Οι περόνες Π 2 από την Κρήτη είναι τα πρωιμότερα δείγματα περονών από τον Ελλαδικό χώρο. Στο ζεύγος περονών με «πελεκάνους»²⁹ οι κεφαλές των περονών

²⁸ Ecole Francaise D'Athenes 1985, Delos XVIII 148, 85., Δεσποίνη 1996, 183,258.

²⁹ Δεσποίνη 1996, 178,256.

κορυφώνονται με αμφικωνική χάντρα, που πλαισιώνεται από σφαιρικούς δακτύλιους. Στο ανώτερο σημείο υπάρχει ένας συμπαγής δίσκος, όπου επικάθεται ένας «πελεκάνος». Οι δύο περόνες συνδέονται μεταξύ τους για ασφάλεια με μια απλή χρυσή αλυσίδα, Αυτού του τύπου περόνες με ζωόμορφες κεφαλές, ανατολικής κυρίως προέλευσης, δεν ήταν συχνές στην Ελλάδα, οι συγκεκριμένες περόνες θεωρούνται μοναδικές στο είδος τους, που ξεχωρίζουν για την χρήση δύο υλικών και για την λεπτομερή απόδοση των πτηνών. Τέλος, η σύνδεση των περονών μεταξύ τους με αλυσίδα δεν ήταν συνηθισμένη, άλλο ένα στοιχείο που δηλώνει ανατολική επιρροή, εμφανίζεται στον Ελλαδικό χώρο πολύ αργότερα, στον 6^ο αιώνα π.Χ. Όμως αυτές οι περόνες χρονολογούνται στα 800 π.Χ.-Γεωμετρικά Χρόνια και προιδαίζουν τους ερευνητές για την ύστερη τέχνη που θα ακολουθήσει γύρω στα 700π.Χ.-Αρχαϊκά Χρόνια.

Το ζεύγος περονών με δισκόμορφη κεφαλή.³⁰ **Π 3** από τη Φορτέτσα Κνωσού, του 7^{ου} αιώνα π.Χ. αποτελούνται από χρυσή κεφαλή και μία βελόνα. Οι κεφαλές των περονών διακοσμούνται με ένα πολύεδρο αμφικωνικό εξάρτημα, που πλαισιώνεται από τρεις εξέχοντες δακτύλιους. Κορυφώνονται σε ένα κυκλικό δισκόμορφο πέρας με ένα ιωνικό κομβίο στο μέσο του. Οι περόνες διατηρούν την τυπική μορφή μιας κατηγορίας περονών που εμφανίζονται στην Κρήτη.

Το ζεύγος περονών με **Π 4** από τη Σίνδο, αποτελούνται από τρεις ασημένιες βελόνες.³¹ Το σχήμα της κορυφής απεικονίζει σε μικρογραφία οκτάφυλλο ρόδακα και αποδίδεται με ένα σφαιρίδιο. Αυτός ο τύπος περόνης γνώρισε τεράστια διάδοση σε ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο και ιδιαίτερα στην Μακεδονία.

Επίσης τα δείγματα περονών με χρυσό δισκόμορφο κορύφωμα **Π 5,Π 6** από τη Σίνδο, σώζονται οξειδωμένα, φέρουν διακόσμηση με κάλυκα κλειστού άνθους και τρεις διαδοχικούς δακτύλιους, με πλαστικά εξάρματα. Στο μέτωπο της κορυφής επιστέφεται μία στεφάνη και ένας δεκαεξάφυλλος ρόδακας. Οι περόνες της Σίνδου, με το βαρυστόλιστο κορύφωμα τους, αποτελεί ένα από τα πιο ενδιαφέροντα κοσμήματα του τύπου των περονών με δισκόμορφη κεφαλή. Παρόμοιες περόνες προέρχονται επίσης από την Μακεδονία. Στο **Π 6** οι περόνες φέρουν στην κορυφή των βελονών δύο σφαιρικές χάντρες. Ακόμη, σχηματίζονται φυλλόσχημα κοσμήματα και ρόδακες. Οι περόνες αυτές συγκροτούσαν το ένδυμα της νεκρής γυναίκας στους ώμους της. Εδώ παρουσιάζονται περόνες μνημειακής μορφής, λόγω του μεγάλου μεγέθους των κοσμημάτων. Φαίνεται ότι αποτελούν το πιο πρώιμο δείγμα χρυσών περονών που αντίστοιχες τους παρατηρούνται στην Μακεδονία, στη Βεργίνα και στην Αιανή.

Αλλάζοντας κατηγορία κοσμημάτων, στα δείγματα **Π 7-Π 12** περιγράφονται πόρπες. Έτσι λοιπόν, το **Π 7** από την Μακεδονία είναι μία χάλκινη «οκτώσχημη» πόρπη,³² των τελών 8^{ου} αιώνα π.Χ. Οι δύο σπειροειδείς δίσκοι της πόρπης φιλοτεχνήθηκαν από λεπτό χάλκινο σύρμα και συνδέονται μεταξύ τους με μία οκτώσχημη θηλιά. Η καταγωγή της οκτώσχημης πόρπης ανιχνεύτηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα των Πρώτο-Γεωμετρικών Χρόνων, όπου η παραγωγή τους αυξάνεται και εμφανίζονται ολοένα και περισσότερες πόρπες με ορισμένες τοπικές διαφοροποιήσεις. Η ακμή του τύπου της οκτώσχημης πόρπης ακμάζει κυρίως στον 7^ο αιώνα π.Χ. ενώ η τελειοποίηση του τύπου της ολοκληρώνεται στον 6^ο αιώνα π.Χ. Το υλικό κατασκευής τους ποικίλει ανάλογα με τον τόπο κατασκευής, οι συνηθέστεροι τύποι απαντούν σε χαλκό, ασήμι και σε ελεφαντόδοντο. Ιδιαίτερα ξεχωρίζουν οι εγχάρακτες «ελεφαντοστίνες οκτώσχημες πόρπες» νησιωτικού τύπου, που

³⁰ Δεσποίνη 1996, 183,258.

³¹ Μουσείο Μπενάκη 1970, 133.

³² Μουσείο Μπενάκη 1970, 48.

βρίσκονται στα νησιά των Κυκλάδων, όπως π.χ. στην Κύθνο, στην Πάρο, στη Νάξο κτλ. Οι πόρπες αυτές είχαν διάφορες χρήσεις, ανάλογα με το μέγεθος τους, οι μικρές πόρπες στερέωναν τον πέπλο, ενώ οι μεγαλύτερες χρησίμευαν για την στερέωση του ενδύματος, συνήθως φορεμένες ανά ζεύγη, στόλιζαν τους ώμους των γυναικών.

Στο δείγμα **Π 9** από την Αττική, περιγράφεται μία χρυσή περόνη με φυλλόσχημο τόξο και με ένα ορθογώνιο στέλεχος. Η διακόσμηση του κοσμήματος είναι πλούσια με εγχάρακτα κοσμήματα, δύο σειρές σπειρών, με το μοτίβο της «ιχθυάκανθας», με ρομβόσχημα στοιχεία και με στικτές γραμμές. Οι πόρπες με φυλλόσχημα τόξα, όπως αυτή, είναι τα πρώτα είδη πορπών που εμφανίστηκαν στον ελλαδικό χώρο και πρωτοκατασκευάστηκαν από χαλκό και άργυρο, οι χρυσές πόρπες ήταν σπάνιες στα 800 π.Χ.

Αξιοπρόσεκτη είναι επίσης η παρουσία του ζεύγους πορπών **Π 10** από την Αθήνα. Οι χρυσές πόρπες αποτελούνται από ένα κυρτό τόξο που οροθετείται από δύο συμφυείς χάντρες, και ένα ορθογώνια πλακίδια, τα οποία διακοσμούνται με εγχάρακτη παράσταση αλόγου και λιονταριού. Αυτές οι πόρπες ανήκουν σε έναν ξεχωριστό «αττικο-βοιωτικό» τύπο μνημειακών κοσμημάτων που αποδίδονται κυρίως σε χαλκό και άργυρο. Ελάχιστα δείγματα σε χρυσό έχουν βρεθεί και οι συγκεκριμένες πόρπες είναι μοναδικές στο είδος τους.

Επιπλέον για την κομψή κατασκευή τους φημίζονται οι χρυσές τοξωτές πόρπες με κυλινδρικά χάντρες, δεμένες με τριπλά σύρματα, **Π 11** από τη Σίνδο, που αποτελούνται από ένα τοξωτό στέλεχος, όπου προσκολλώνται δύο περίτμητα ελάσματα, που διακοσμούνται με εξάφυλλο ρόδακα. Οι πόρπες αυτού του τύπου ονομάζονται «αρθρωτές» (ο όρος δόθηκε στα κοσμήματα από τον Γερμανό αρχαιολόγο Scharnierfibeln) και εμφανίζονται στα Αρχαϊκά Χρόνια.

Η χρυσή πόρπη του Βερολίνου **Π 12** με μορφή γερακιού από την Έφεσο είναι έργο νησιωτικού ή ωνικού εργαστηρίου και αποτελεί το ωραιότερο δείγμα πόρπης του β' τετάρτου του 7^{ου} αιώνα π.Χ. που βρέθηκε στην Έφεσο.

Τέλος, οι ασημένιες αρθρωτές πόρπες **Π 13** με αμφικωνικά σφαιρίδια από την Χαλκιδική, με βάση τον τύπο τους, καταχωρούνται στο λεγόμενο «βορειοελλαδικό» τύπο, που αποτελεί περαιτέρω εξέλιξη των τοξωτών πορπών π.χ. Μετά τον 7^ο αιώνα π.Χ. ο τύπος πέρασε από την Μικρά Ασία στη Θράκη, από όπου εξαπλώθηκε στο Βαλκανικό χώρο, στην Ελλάδα, με επίκεντρο τη Μακεδονία, τη Θεσσαλία και σποραδικά άλλες περιοχές. Παράλληλα κοσμήματα πορπών προέρχονται από τη Σίνδο και την Μακεδονία. Τα συγκεκριμένα παραδείγματα χρονολογούνται στα τέλη του 6^{ου}-αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.

3. Η. Άλλα κοσμήματα «πειραματικά».

Οι υπόλοιποι τύποι είναι λιγότερο διαδεδομένοι. Υπάρχουν μερικά περιδέραια με απλές σφαιρικές χάντρες και ένα με κεντρικό εξάρτημα μια λεοντοκεφαλή. Τα περικάρπια είναι μάλλον σπάνια και απλά. Ένα ιδιαίτερο δείγμα από την Κάμειρο είναι γάλκινο και απολήγει σε επιχρυσωμένες λεοντοκεφαλές. Λίγα είναι και τα δαχτυλίδια, είτε με ρομβοειδή σφενδόνη που απηχεί μινωικές επιδράσεις, είτε με αιγυπτιακού τύπου σφενδόνη (cartouche). Αυτόν τον τελευταίο τύπο αντέγραψαν οι Φοίνικες από την Αίγυπτο και εισήγαγαν στην Ελλάδα και την Ετρουρία. Υπάρχουν τέλος μερικά ένθετα κυκλικά στελέχη-κουμπιά, άλλα ακόσμητα και άλλα με ρόδακες ή ανθρώπινα πρόσωπα.

Γλωσσωτοί ρόδακες (σε διαδήματα, σε περιδέρια, σε ενδύματα).

Ένας ιδιαίτερος τύπος ρόδακα αποτελείται συνήθως από έξι πέταλα με πολύ στρογγυλεμένα άκρα σαν γλώσσες.(ΠΡ 1 από τη Σίνδο, 510 π.Χ.) Το σχήμα αυτό έχει μάλλον μυκηναϊκή παρά ανατολική προέλευση. Τα πέταλα είναι διακοσμημένα με ομφαλό, με ανάγλυφο πρόσωπο, με ολόγλυφα κεφάλια γρυπών και ταύρων ή με μορφές πουλιών και εντόμων (ΠΡ 2 από τη Μήλο). Στο πίσω μέρος φέρουν έναν κρίκο ανάρτησης. Αποτελούσαν εξαρτήματα διαδημάτων είτε στολίδια για τις κοτσίδες των μαλλιών. Μπορούσαν επίσης να περαστούν σε κορδόνι και να φορεθούν στο λαιμό ή να ραφτούν πάνω στο ένδυμα. Οι ρόδακες αυτοί ανήκουν στις επιτυχεστέρες στιγμές της αρχαίας ελληνικής χρυσοχοΐας, τόσο από πλευράς έμπνευσης όσο και εκτέλεσης.

Αναλυτικότερα, οι πειραματικοί χρυσοί ρόδακες της ομάδας ΠΡ 2 από τη Μήλο χρονολογούνται στο β' μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ. Οι εξάφυλλοι ρόδακες κατασκευάστηκαν από χοντρό περίτμητο χρυσό έλασμα. Συχνά κάθε φύλλο στολίζεται και με έναν επιπλέον διπλό εξάφυλλο ρόδακα. Στην α' εικόνα ο κεντρικός πυρήνας είναι μια ταυροκεφαλή, στις εικόνες β' και γ' απεικονίζεται μια λεοντοκεφαλή. Σε άλλους ρόδακες κάθε φύλλο αποτελεί βάση της κεφαλής ενός γρύπα σε εναλλαγή με μια μέλισσα, ενώ άλλοτε εμφανίζεται ένας αετός ή μία κεφαλή γρύπα. Τα στελέχη διαδημάτων εμφανίζουν πλούσια και λεπτή κοκκίδωση που συμπληρώνει τις λεπτομέρειες στα φυτικά και ζωικά κοσμήματα, αλλά και τα κενά ανάμεσα τους. Η αγριότητα των ζώων τονίζεται με το ανοιχτό τους στόμα.

Ο 7^{ος} αιώνας π.Χ. θεωρείται η εποχή, όπου εισβάλλουν στην τέχνη πολλά ανατολικά στοιχεία, πληθώρα φυτικών μοτίβων και φανταστικά ή άλλα ζώα που εισάγονται από ξένους τεχνίτες-εμπόρους που ταξιδεύουν στον ελληνικό χώρο και διαδίδουν την τεχνογνωσία και τα σύμβολά τους στα τοπικά ελληνικά εργαστήρια, όπως συμβαίνει π.χ. στη Ρόδο και στη Μήλο. Οι ρόδακες της Μήλου φαίνεται πως ήταν κολλημένοι σε μία ταινία, ίσως από φθαρτό υλικό, παρά το γεγονός ότι στο πίσω μέρος τους δεν σώζεται κανένα ίχνος προσκόλλησης. Πιθανόν θα στόλιζαν ένα διάδημα τοποθετημένοι στη σειρά, όπως φαίνεται στην προηγούμενη εικόνα.

Τέλος, στην έρευνα των αρχαϊκών πειραματικών κοσμημάτων ανήκουν και τα διάφορα διακοσμητικά χρυσά ή χάλκινα ελάσματα σε σχήμα καρπών, ανθών, ροδάκων ή φύλλων της ομάδας ΠΡ 3 ΠΡ 4 από τους Δελφούς. Αυτά τα μικρά στελέχη κοσμημάτων προέρχονταν είτε από ταινιωτά διαδήματα, είτε ήταν ένθετα πάνω στα ενδύματα των αγαμάτων. Είναι πολύ προσεγμένα και φαίνονται απολύτως φυσιοκρατικά. Τέλος, χρονολογούνται στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Κοσμήματα κροτάφων.

Τα κοσμήματα αυτά αποτελούνται επίσης από μια κεντρική πλάκα με παράσταση «Πότνιας Θηρών» ή ανθρώπινης μορφής, γύρω από την οποία συντίθενται πλούσια κρεμαστά εξαρτήματα, όπως ρόδακες, αλυσίδες μικρού μεγέθους και καρποί ροδιού. Η χρήση τους θυμίζει τα βυζαντινά περπεντούλια, καθώς στερεώνονταν σε κάποιο διάδημα ή κάλυμμα της κεφαλής και κρέμονταν μπροστά από τα αυτιά, κατά μήκος των κροτάφων. Πρόκειται για μερικά από τα πιο καλοδουλεμένα κοσμήματα της σειράς.

Επιστήθια κοσμήματα³³

Έτσι συνηθίζεται να αποκαλούνται κοσμήματα που αποτελούνται από μια σειρά όμοιων ανάγλυφων πλακών, των οποίων ο αριθμός ποικίλλει από 3 ως 9. Οι πλάκες αρμόζονταν στο πάνω μέρος τους σε ένα νήμα ή κορδόνι και κρέμονταν από το ύψος των ώμων δημιουργώντας μια καμπύλη πάνω από το στήθος. (Π 25 Π 29 Π31 από την Κάμειρο της Ρόδου, ου β' μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ. τα δείγματα αναλύονται πάλι στον κατάλογο περιδεραιών-περιάπτων) Άλλοτε πάλι είχαν ένα μικρό γάντζο στο πίσω μέρος και καρφώνονταν απευθείας στο ρούχο. Σε δεύτερη χρήση μπορούσαν να ραφτούν πάνω στο ύφασμα. Σε ορισμένες περιπτώσεις το πάνω μέρος τους διακοσμείται από ένα μεγάλο ρόδακα, άλλοτε ανάγλυφο και άλλοτε με κοκκιδωτό ή συρματερό περίγραμμα. Στην κάτω πλευρά των πλακών κρέμονταν συνήθως περιάρπτα εξαρτήματα σε μορφή ροδιού.

Οι παραστάσεις στις πλάκες απεικονίζουν θεότητες, ανθρώπινες και μυθολογικές μορφές. Συχνότερη είναι η «Ποτνία Θηρών» (Π 31 βλ. κατάλογος περιδεραιών-περιάπτων), δηλαδή μια γυναικεία, συχνά φτερωτή, μετωπική μορφή με δύο αίλουροειδή δεξιά και αριστερά. Πρόκειται για τη «Δέσποινα των Θηρίων», μια ανατολικής προέλευσης θεότητα που μέσα από συγκριτικές διαδικασίες κατέληξε να ταυτίζεται με την Άρτεμη. Εμφανίζονται ακόμα μια γυναικεία μορφή με τα χέρια στο στήθος ή σηκωμένα σε στάση δέησης, καθώς και άλλα ανθρώπινα πρόσωπα με την χαρακτηριστική δαιδαλική κόμμωση (τα μαλλιά χωρισμένα σε οριζόντιες λωρίδες). Ένας άλλος τύπος αποκαλείται από τους αρχαιολόγους «η Ασάρτη στο παράθυρο», καθώς απεικονίζει το επάνω μέρος μιας γυμνής γυναικείας μορφής και αποδίδεται σε φοινικικά πρότυπα. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί η γυναίκα-μέλισσα, τύπος που συνδυάζει το επάνω μέρος γυναικείου κορμού και το κάτω τμήμα σώματος μέλισσας. Θεωρείται μακρινή ηχώ της χεττιτικής θεότητας Κουμπέμπε. Τέλος εμφανίζονται τα διαδεδομένα εκείνη την εποχή υβριδικά μυθολογικά τέρατα, η σφίγγα, ο κένταυρος και ο γρύπας, καθώς και κεφαλές πάνθηρα.

4. Παράδοση και πηγές έμπνευσης.

Η ποικιλία των σχημάτων και η εικονογραφία φανερώνουν πλειάδα επιρροών από διαφορετικά καλλιτεχνικά κέντρα του Αιγαίου, της Μικράς Ασίας και της Εγγύς Ανατολής. Στη Ρόδο είχε προηγηθεί μια ανθηρή υστερογεωμετρική χρυσοχοϊκή παραγωγή (β' μισό του 8ου αι. π.Χ.), η οποία περιλάμβανε κυρίως διαδήματα με μορφές ζώων και εγκόλπια σε σχήμα δίσκου με γεωμετρική διακόσμηση. Από την Κρήτη (Πραίσιος και Αρκάδι) προέρχονται ορισμένοι ρόδακες του 8ου αι. π.Χ. με σχήμα και τεχνικές διακόσμησης που προεικάζουν τους αντίστοιχους από τη Μήλο. Στην Έφεσο και τις Τράλλεις της Μικράς Ασίας σε κοσμήματα του 8ου και του 7ου αι. π.Χ. απαντούν οι ίδιες τεχνικές και αρκετά κοινά εικονογραφικά και διακοσμητικά θέματα (γυναικείες μορφές, γυναίκες-μέλισσες και ρόδακες). Ιδιαίτερα έντονες ωστόσο διαφαίνονται οι σχέσεις με κοσμήματα της ίδιας εποχής από την Κύπρο, τη Συρία και τη Φοινίκη. Στις περιοχές αυτές τα διαδήματα –με ή χωρίς ρόδακες– είναι ευρέως διαδομένα, ενώ εξίσου συχνή είναι και η εμφάνιση χρυσών πλακών με γυναικείες θεότητες, κυρίως την Ασάρτη.

³³ Δεσποίνη 1996, 144-146,246.

5. Προέλευση, διάδοση και εργαστήρια³⁴.

Η πλειονότητα αυτών των κομμοτεχνημάτων προέρχεται από τις τρεις αρχαίες πόλεις της Ρόδου, την Κάμειρο, την Ιαλυσό και τη Λίνδο. Αν και περισσότερα από τα μισά κοσμήματα βρέθηκαν σε πρώιμες, μη τεκμηριωμένες ή παράνομες ανασκαφές, υπολογίζεται ότι σχεδόν το 70% ανήκει σε τάφους της Καμείρου. Σε τάφους της Ιαλυσού είχαν αποθεθεί περίπου 6-7% και λιγότερα σε έναν αποθέτη της Λίνδου. Μεμονωμένα δείγματα προέρχονται και από άλλες θέσεις της Ρόδου (Εξοχή, Βρουλιά), αλλά και από άλλα νησιά του Αιγαίου (Κως, Θήρα, Δήλο, Μήλος). Από τη Μήλο προέρχεται κάτι λιγότερο από το 10% του συνόλου και μάλιστα όλοι σχεδόν οι γλωσσωτοί ρόδακες. Ένα ασυνήθιστο κουμπί με δαιδαλικό πρόσωπο βρέθηκε στα Μέγαρα. Άλλα παρόμοια κοσμήματα, που ωστόσο δεν σχετίζονται όλα άμεσα με τη βασική ομάδα, προέρχονται από τη Μικρά Ασία (Εφεσος) και την Κρήτη (Ιδαίο Άντρο).

Οι μορφές και τα διακοσμητικά μοτίβα που κυριαρχούν στα κοσμήματα έχουν παραλληλιστεί συχνά με τα απεικονιζόμενα σχέδια στη λεγόμενη «κεραμική των Αιγάρων», που κάποτε αποδιδόταν στη Ρόδο αλλά τώρα γνωρίζουμε ότι κατασκευαζόταν κυρίως στη Μίλητο. Η τροποποίηση αυτή δεν άλλαξε εντούτοις την άποψη που θεωρεί ότι το κέντρο παραγωγής των κοσμημάτων ήταν η Ρόδος, ενώ δευτερεύοντα εργαστήρια τοποθετούνται στη Μήλο (για τους γλωσσωτούς ρόδακες) και ίσως στη Θήρα. Είναι αξιοσημείωτο ότι τόσο η διάδοση όσο και η παραγωγή εκτείνονται από το δωρικό Αιγαίο έως τη δωρική ηπειρωτική Ελλάδα (Ρόδος, Κως, Θήρα, Μήλος, Μέγαρα). Εξάλλου, από τη δωρική Σπάρτη προέρχεται και ένα πήλινο ειδώλιο γυναίκας που φαίνεται να φέρει στο λαιμό ένα γλωσσωτό ρόδακα όμοιο με τα κοσμήματα της Μήλου. Η θεματολογία έχει δεχτεί σαφείς φοινικικές επιρροές, γεγονός που δεν αποκλείεται αν υπολογίσει κανείς το πλήθος των επείσακτων φοινικικών τεχνέρων που συναντάμε την ίδια εποχή στη Ρόδο, αλλά και τις έντονες φοινικικές επιδράσεις που παρατηρούνται σε άλλες κατηγορίες αντικειμένων όπως είναι π.χ. η φαγεντιανή κεραμική.

6. Χρονολόγηση, χρήση και σημασία.

Κατά την ομόφωνη γνώμη των ειδικών η παραγωγή αυτών των κοσμημάτων πρέπει να χρονολογηθεί στον 7ο αι. π.Χ. Η επικρατέστερη άποψη τοποθετεί την ακμή των εργαστηρίων μεταξύ του 660 και του 620 π.Χ. Με την άποψη αυτή συντάσσεται και ο Βέλγος αρχαιολόγος Robert Laffineur που δημοσίευσε την πληρέστερη μελέτη για το θέμα το 1978 από τότε δεν έχουν προκύψει νέα στοιχεία που να δικαιολογούν αναθεώρηση της χρονολόγησης ή των κέντρων παραγωγής.

Αυτά τα περίτεχνα και ακριβά κοσμήματα φοριούνταν από πλούσιες γυναίκες της αριστοκρατίας της εποχής, πρόκειται για μια τάξη "ελίτ". Όμως τα κοσμήματα ήταν τα μοναδικά πολύτιμα αντικείμενα που συνόδευαν τις γυναίκες και μετά το θάνατό τους, στον τάφο τους. Για λίγα –τα πιο απλά και άτεχνα– έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ίσως ήταν φτιαγμένα αποκλειστικά και μόνο για ταφική χρήση, ίσως λόγω του μεγάλου μεγέθους τους, αλλά η οργανική τους ένταξη στο σύνολο καθιστά και αυτή την υπόθεση μάλλον αυθαίρετη. Σε δύο περιπτώσεις (Κάμειρος και Λίνδος) φαίνεται πως αρκετά κοσμήματα είχαν χαριστεί ως αναθήματα σε κάποιο ιερό, μάλλον γυναικείας θεότητας.

³⁴ Δεσποίνη 1996, 16-19.

Το σύνολο της λεγόμενης ανατολίζουσας ροδιακής χρυσοχοΐας φωτίζει πολλές σημαντικές πτυχές της ζωής των Ελλήνων στο νότιο και ανατολικό Αιγαίο της Πρώιμης Αρχαϊκής περιόδου. Μας αποκαλύπτει το υψηλότερο –και αξεπέραστο– επίπεδο τεχνικής δεξιότητας των χρυσοχόων, αλλά ταυτόχρονα και την επιθυμία για επίδειξη του πλούτου μιας κοινωνίας οργανωμένης σύμφωνα με αριστοκρατικά πρότυπα. Φανερώνει επίσης ότι ο πλούτος αυτός, που οφειλόταν κυρίως στην άνθηση του εμπορίου και των συναλλαγών της Ρόδου με τα υπόλοιπα κέντρα της ανατολικής Μεσογείου, συνοδευόταν από μια αναβάπτιση των ανατολικών προτύπων στα αισθητικά, θρησκευτικά και κοινωνικά ιδεώδη της ελληνικής κοινωνίας. Στα έργα αυτά αποτυπώνεται ολοζώντανα η κρίσιμη στιγμή της αφομοίωσης και ανασύνθεσης θεμάτων αλλά και μορφών που στη συνέχεια ύστερα από μερικούς αιώνες θα οδηγήσει στο «θαύμα» της ελληνικής κλασικής τέχνης.

Επιλεκτικός κατάλογος αρχαϊκών κοσμημάτων.

Α' ενότητα: Αρχαϊκά διαδήματα.

Τέσσερα χρυσά αρχαϊκά διαδήματα 9^{ου} – 7^{ου} αιώνα π.Χ. ανατολικής Ελλάδας.

Εικ. 1.

Δ 1 Αρ. ευρ. 1157 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.

Διάδημα ταινιωτό³⁵.

Τόπος προέλευσης : Κάμειρος, Ρόδος.

Χρονολόγηση : 750 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη τεχνική και σφυρηλάτηση.

Μήκος 14 εκ. και πλάτος 1,5εκ.

Το διάδημα 1157 σώζεται ακέραιο, σε πολύ καλή κατάσταση, αποτελείται από μια λωρίδα λεπτού ελάσματος από φύλλο χρυσού και έχει στρογγυλεμένα άκρα, που ελαφρώς διευρύνονται στη μέση. Φαίνεται να είναι σφραγισμένο με μια σειρά από άλλοτε επτά και άλλοτε οκτώ ρόδακες. Τα πέρατα του κάθε ρόδακα διακοσμούνται με μια ζώνη που ακολουθεί το σχέδιο δικτυωτού πλέγματος. Υπάρχουν ακόμη, δύο διαστιγμένες ταινίες που ολοκληρώνουν σε σπείρες. Κάθε άκρο έχει μια ασημένια αγκράφα με τη βοήθεια μιας ασημένιας καρφίτσας, που περνάει μέσα από τη ζώνη και παρεμβάλλεται έπειτα σε ένα άλλο ασημένιο επίπεδο που τελειοποιείται με έναν κοίλο κύλινδρο. Το κόσμημα χρονολογείται στον 8^ο αιώνα π.Χ. και βρέθηκε στη θέση «Κάμειρος», στη Ρόδο το 1908.

Εικ. 2.

Δ 2 Αρ. ευρ. 1158 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.

Διάδημα ταινιωτό³⁶.

Τόπος προέλευσης : Κάμειρος, Ρόδος.

Χρονολόγηση : 750 π.Χ..

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη τεχνική και σφυρηλάτηση.

Μήκος 14 εκ. και πλάτος 1,5εκ.

³⁵ Marshall 1911, 93-95, πίν. XXVI.

³⁵ Marshall 1911, 93-95, πίν. XXVI.

³⁶ Marshall 1911, 94, πίν. XXVI.

Το διάδημα 1158 σώζεται σε καλή κατάσταση, είναι κατασκευασμένο από λεπτό φύλλο χρυσού που έχει στρογγυλεμένα άκρα και διακοσμείται με ποικίλα έκτυπα σχέδια. Γύρω από τα εξωτερικά άκρα υπάρχει μια σειρά από οπές προσάρτησης εξαρτημάτων που λείπουν από το κόσμημα. Τα διακοσμητικά μοτίβα που επαναλαμβάνονται συχνά δημιουργήθηκαν από μια κυλινδρική μήτρα, πρόκειται για τρεις εξάφυλλους ρόδακες που διαχωρίζονται μεταξύ τους με στικτά τρίγωνα. Επίσης οι ρόδακες αριστερά και δεξιά περιβάλλονται από κυκλικά κοσμήματα, πλαισιωμένα άλλοτε από οξείες ταινίες και άλλοτε από οκτώ κυκλικά στοιχεία ή από κάθετα τμήματα. Τα εσωτερικά από αυτά αποτυπώνονται σε σχέδια ζικ-ζακ, ενώ τα εξωτερικά σχηματίζουν μαϊάνδρο. Τέλος, στις γωνίες αφήνονται κενά διαστήματα από τους στικτούς κύκλους που περιβάλλουν τους ρόδακες.

1217

Εικ. 3.

Δ 3 Αρ. ευρ. 1217 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.

Διάδημα ταινιωτό³⁷.

Τόπος προέλευσης : Αίγινα.

Χρονολόγηση : 8^{ος}-7^{ος} αιώνας π.Χ..

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη τεχνική και σφυρηλάτηση.

Μήκος 19,8 εκ. και πλάτος 3,2εκ.

Το διάδημα 1217 σώζεται σχεδόν ολόκληρο, αποτελείται από λεπτό φύλλο χρυσού, έχει στρογγυλεμένα άκρα και είναι διακοσμημένο με ανάγλυφα σχέδια. Το βασικό σχέδιο διακόσμησης που απεικονίζεται επάνω στο κόσμημα είναι ένας οκτάφυλλος ρόδακας με κεντρικό τμήμα το οποίο περιβάλλεται από έναν δακτύλιο που αποδίδεται με στικτή διακόσμηση. Γύρω από τον ρόδακα διευθετείται ένα τετράγωνο πλαίσιο, διακοσμημένο με μικρότερα άνθη και με κάθετες στικτές ταινίες. Αυτό το μοτίβο επαναλαμβάνεται επτά φορές κατά μήκος του διαδήματος. Επίσης μικρότερα ανθόσχημα διακοσμητικά στοιχεία περιτρέχουν κυκλικά ολόκληρη την επιφάνεια του διαδήματος. Τέλος, πέντε σύνολα διπλών οπών στις άκρες χρησίμευαν στην πρόσδεση του διαδήματος στο κεφάλι.

1219

Εικ. 4.

Δ 4 Αρ. ευρ. 1219 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.

Διάδημα ταινιωτό³⁸.

Τόπος προέλευσης : Αίγινα.

³⁷ Marshall 1911, 94, πίν. XXVI.

³⁸ Marshall 1911, 101,102 πίν. XXVI.

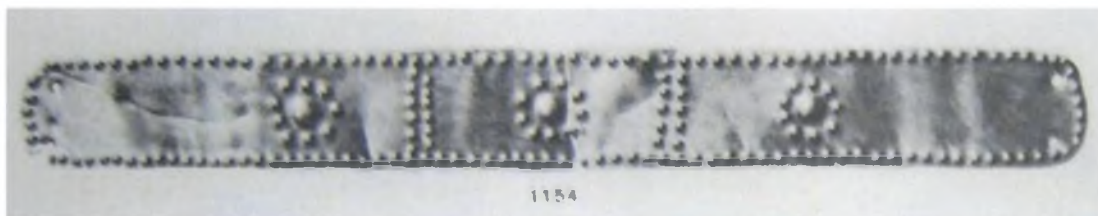
Χρονολόγηση : 750 π.Χ.- τέλη 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη τεχνική και σφυρηλάτηση.

Μήκος 36εκ. και πλάτος 3,8εκ.

Το διάδημα 1210 σώζεται αποσπασματικά και σε κάποια σημεία οι παραστάσεις φαίνονται αμυδρά, φιλοτεχνήθηκε από ένα έλασμα πολύ λεπτού φύλλου χρυσού, το πάχος του οποίου φαρδαίνει στο κέντρο και στενεύει στα στρογγυλευμένα άκρα της ταινίας. Σε όλη την επιφάνεια του, το κόσμημα διατηρεί έκτυπα σχέδια, το κεντρικό σχέδιο παρουσιάζει ένα άγριο εικονιστικό περιεχόμενο (διπλά επαναλαμβανόμενο) που απεικονίζει μια ανδρική μορφή μισοπεσμένη στο έδαφος, παγιδευμένη ανάμεσα σε έναν λέοντα με ανοιχτό στόμα που ετοιμάζεται να κατασπαράξει το θήραμά του και σε έναν δεύτερο λέοντα που με το αριστερό μπροστινό πόδι του ακουμπάει την πλάτη του άντρα, ο άτυχος άντρας φαίνεται ανήμπορος να σωθεί. Το κεντρικό σχέδιο περιβάλλεται στο σύνολό του από εκατοντάδες λεπτές κάθετες/οριζόντιες γραμμές. Αριστερά και δεξιά της κεντρικής παράστασης διευθετούνται δύο ορθογώνια διακοσμητικά πλαίσια που εμπεριέχουν διπλές περιστρεφόμενες σπείρες που ενώνονται κατά μήκος της ταινίας.

Εικ. 5.

Δ 5 Αρ. ευρ. 1154 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.

Διάδημα ταινιωτό³⁹.

Τόπος προέλευσης : Κάμειρος, Ρόδος.

Χρονολόγηση : 680 π.Χ. ,7^{ος} αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη τεχνική και κοκκίδωση.

Μήκος 12εκ. και πλάτος 3εκ.

Το διάδημα σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση, κατασκευάστηκε από λεπτό φύλλο χρυσού διατηρεί και αυτό στρογγυλευμένα άκρα. Η διακόσμηση του αποτελείται από τρία μοτίβα που μοιάζουν με σχηματοποιημένα άνθη. Το κέντρο του κάθε άνθους ορίζεται από μια κουκίδα που γύρω της περιβάλλονται εννέα στίγματα που σχηματίζουν δακτύλιο. Επίσης, κάθετες στικτές ταινίες απομονώνουν τους ρόδακες σε πλαίσια, τα οποία περιτρέχονται κατά μήκος ολόκληρου του διαδήματος με άλλη μία επιπρόσθετη στικτή ταινία. Τέλος, υπάρχουν οπές πρόσδεσης του κοσμήματος στο κεφάλι. Το διάδημα διακρίνεται για την καλλιτεχνική απλότητα του όπως και για τη συμμετρική σύνθεση των στοιχείων, χαρακτηριστικά γνωρίσματα που επιτρέπουν την κατάταξη του κοσμήματος στην Πρώιμη Αρχαϊκή κοσμηματοτεχνία του 7^{ου} αιώνα π.Χ.

³⁹ Marshall 1911, 93-95, πίν. XII.

Εικ. 6.

Δ 6 Αρ. ευρ. Χρ. 1 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Διάδημα ταινιωτό⁴⁰.

Τόπος προέλευσης : Κεραμεικός.

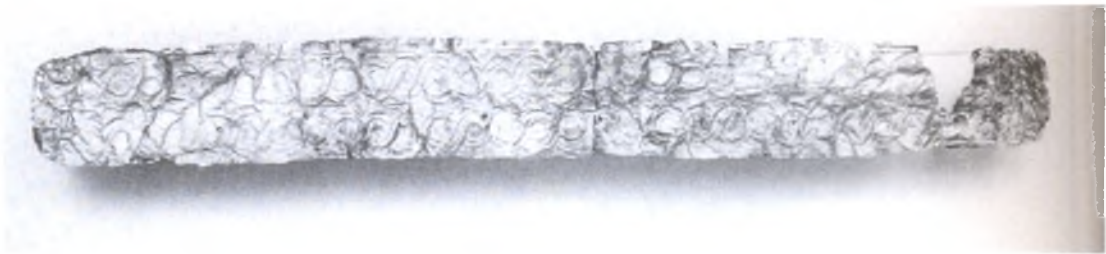
Χρονολόγηση : 750 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη τεχνική κοσμηματοποιίας.

Μήκος 37 εκ. και πλάτος 3εκ.

Το διάδημα αυτό αποτελείται από σχετικά λεπτό έλασμα και φέρει επαναλαμβανόμενη έκτυπη ζωφόρο από λέαινες εναλλασσόμενες με ελάφια. Δύο λέαινες πλησιάζουν απειλητικά από πίσω δύο ελάφια που βόσκουν ανηποψίαστα, ενώ μία Τρίτη επιτίθεται από μπροστά. Στο μέσον, η ζωφόρος διακοσμείται από κάθετο πλαίσιο, ένδειξη ότι η μήτρα που είχε χρησιμοποιηθεί ήταν μεγαλύτερη, με κάθετες πλευρές και προοριζόταν ίσως για κατασκευή ελασμάτων για επένδυση ξύλινων κιβωτιδίων. Στα άκρα του διαδήματος υπάρχουν δύο οπές που χρησίμευαν για την πρόσδεση του διαδήματος στο κεφάλι.

Εικ. 7.

Δ 7 Αρ. ευρ. 4979. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Ταινία από χρυσό έλασμα⁴¹.

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (γυναικείος τάφος 20).

Χρονολόγηση : 510-500 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη διακόσμηση με τη βοήθεια πλοχμού.

Συν. μήκος : 32,2 εκ., πλάτος : 3,5-3,7 εκ.

Η ταινία βρέθηκε σωζόμενη αποσπασματικά σε τρία φθαρμένα τμήματα, από τα οποία μόνο το παρόν τμήμα διατηρείται σε καλή κατάσταση και διακοσμείται με έκτυπο πλοχμό σχηματίζοντας δύο παράλληλες σειρές από κυκλικές διακυμάνσεις. Επίσης τα δύο σωζόμενα πέρατα έχουν στρογγυλεμένες γωνίες και κατά μήκος της ταινίας υπάρχει μία σειρά από οπές. Τα τμήματα της ταινίας βρέθηκαν αριστερά και δεξιά από το κρανίο της νεκρής γυναίκας και μάλιστα σε τέτοια θέση που επιτρέπεται να συμπεραίνουμε ότι η ταινία χρησιμοποιήθηκε ως διάδημα, ραμμένη πάνω σε ύφασμα ή δέρμα που δέθηκε πίσω στο κεφάλι..

⁴⁰ Μουσείο Μπενάκη 2004, 71.

⁴¹ Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιαηλίδου, Τιβέριος 1985, 80.

Εικ. 8.

Δ 8 Αρ. ευρ. 8019 α. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Χρυσή ταινία⁴² με ζωφόρο ζώων.

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (ανδρικός τάφος 25)

Χρονολόγηση : 540 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.

Μήκος 26εκ., πλάτος 3εκ.

Η ταινία είναι τσαλακωμένη και έχει πολλά σχισίματα λόγω φυσικής φθοράς. Η διακόσμηση είναι έκτυπη και από τα αριστερά προς τα δεξιά εικονίζονται η κεφαλή με το λαιμό ενός ζώου, ίσως σκύλου, ένας αγριόχοιρος, δύο αντιμέτωποι λέοντες με έναν ρόδακα ανάμεσά τους. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ένας άλλος αγριόχοιρος, που δεν φαίνεται καλά η χαίτη του, πάλι ένας σκύλος και ένα πτηνό που πετάει.

Υπάρχουν δύο σειρές από οπές σε ακανόνιστα διαστήματα, οι οποίες προέρχονται πιθανώς από τις ραφές της ταινίας πάνω σε κάποιο υλικό. Δεν είμαστε σίγουροι για την χρήση της ταινίας, ίσως χρησιμοποιήθηκε ως διάδημα του νεκρού, ή διακοσμούσε το ένδυμά του.

Εικ. 9.

Δ 9 Αρ. ευρ. 8019 η. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Χρυσή ταινία⁴³ με ζωφόρο ζώων.

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (ανδρικός τάφος 25)

Χρονολόγηση : 540 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.

Μήκος 6,3εκ., πλάτος 3εκ.

Η ταινία είναι αρκετά τσαλακωμένη και για αυτόν τον λόγο δεν μπορούμε να περιγράψουμε λεπτομερώς την σκηνή που απεικονίζεται επάνω στο κόσμημα, διακρίνεται όμως με ευκολία η κεφαλή ενός σκύλου και ένας αγριόχοιρος που κινείται προς τα δεξιά. Η διακόσμηση πραγματοποιήθηκε με την ίδια μήτρα που κατασκευάστηκε και η παραπάνω ταινία του ίδιου τάφου. Παρατηρούνται επίσης και εδώ οι ίδιες σειρές από οπές που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο έλασμα.

⁴² Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιαηλίδου, Τιβέριος 1985, 123.

⁴³ Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιαηλίδου, Τιβέριος 1985, 124.

Εικ. 10.

**Δ 10 Αρ. ευρ. 8019 ε. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ταινία⁴⁴ με ζωφόρο ζώων.**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (ανδρικός τάφος 25)

Χρονολόγηση : 540 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.

Μήκος 12,7εκ., πλάτος 3εκ.

Η διατήρηση αυτής της ταινίας είναι καλή. Εικονίζονται δύο λέοντες με έναν οκτάφυλλο ρόδακα ανάμεσά τους και στα δεξιά, πίσω από τον έναν λέοντα εικονίζεται ένας αγριόχοιρος. Παρατηρείται και εδώ η χρήση της ίδιας μήτρας και η διατρύπηση της ταινίας από δύο σειρές οπών, όπως ακριβώς και στα προηγούμενα παραδείγματα.

Εικ. 11.

**Δ 11 Αρ. ευρ. 8479 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ταινία από χρυσό έλασμα⁴⁵**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (τάφος 59 μικρού αγοριού.)

Χρονολόγηση : 530-520 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.

Μήκος 51,8εκ., πλάτος 2,5εκ.

Η ταινία είναι αρκετά τσαλακωμένη και λείπει ένα τμήμα στο μέσον της. Τα πέρατα είναι στρογγυλεμένα. Διακοσμείται με δεκαοκτώ έκτυπους δεκάφυλλους ρόδακες σε μία σειρά. Επιπλέον οι άκρες των φύλλων στα κατά μήκος όρια της ταινίας είναι ψαλιδισμένες και έχει τρύπες ραφής σε ακανόνιστες αποστάσεις.

Εικ. 12.

⁴⁴ Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιαηλίδου, Τιβέριος 1985, 124.

⁴⁵ Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιαηλίδου, Τιβέριος 1985, 180.

Δ 12 Αρ. ευρ. 7951 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Ταινία από χρυσό έλασμα⁴⁶

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (γυναικείος τάφος 56.)

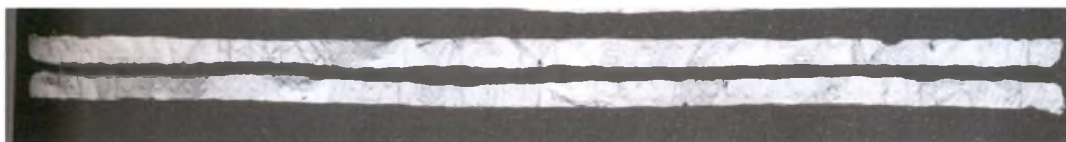
Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.

Μήκος 40,3εκ., πλάτος 3,5εκ.

Η ταινία διατηρείται τσαλακωμένη με λίγα σχισίματα, στο ένα στενό μέρος. Υπάρχει διακόσμηση από έκτυπο διπλό πλοχμό, που πλαισιώνεται με τριπλό περίγραμμα. Αυτό αποτελεί μια εντυπωσιακή λεπτομέρεια για το συγκεκριμένο κόσμημα. Στην μεσαία ζώνη της ταινίας παρατηρούνται επαναλαμβανόμενα κυκλικά μοτίβα που εκτείνονται σε δύο παράλληλες σειρές. Γνωρίζουμε από την θέση εύρεσης, ότι η ταινία είχε χρησιμοποιηθεί ως διάδημα για να στολίσει το μέτωπο της νεκρής, εφόσον αυτή βρέθηκε απλωμένη πάνω από το κρανίο.

Εικ. 13.

Δ 13 Αρ. ευρ. 7952 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Δύο όμοιες ταινίες από χρυσό έλασμα⁴⁷

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (γυναικείος τάφος 56.)

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.

Μήκος 46,5εκ., πλάτος 1,5εκ.

Οι συγκεκριμένες ταινίες είναι τσαλακωμένες με λίγα σχισίματα, αλλά σώζονται ολόκληρες. Οι κατά μήκος πλευρές τους φαίνεται ότι έχουν κοπεί ακανόνιστα. Η διακόσμηση αποτελείται σειρές κύκλων που ενώνονται μεταξύ τους δίπλα δίπλα, αυτά τα μοτίβα χτυπήθηκαν στην ίδια μήτρα με διπλό πλοχμό, γι' αυτό και λείπουν οι κατά μήκος παρυφές του κοσμήματος.

Εικ. 14.

Δ 14 Αρ. ευρ. BJ93 (MNC 1291) Musee du Luvre. Παρίσι.

Ταινιωτό διάδημα με ζωφόρο ζώων⁴⁸.

⁴⁶ Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιαηλίδου, Τιβέριος 1985, 108.

⁴⁷ Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιαηλίδου, Τιβέριος 1985, 181.

Τόπος προέλευσης : Νεκροταφείο Κεραμεικού στην Αθήνα
Χρονολόγηση : μέσα του 8^{ου} αιώνα π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.
Μήκος 38,5εκ., πλάτος 3,4εκ.

Το διάδημα είναι κατασκευασμένο από λεπτό έλασμα, το οποίο φέρει έκτυπη διακόσμηση, από δύο κομψά πλέγματα μαιάνδρων που πλαισιώνουν δεξιά και αριστερά μία τριμερή παράσταση. Στο μέσον εικονίζεται ένας αίγαγρος που αναπαύεται, ενώ στα δύο άκρα της παράστασης επαναλαμβάνεται η ίδια σκηνή, ένας λέοντας που επιτίθεται αιφνίδια σε ένα ελάφι που βόσκει ανυποψίαστο. Παρατηρούμε μία σύνθεση χωρίς δράση στο μέσον και μία δραματική δράση στα άκρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συμβατικός συγχρονισμός στην παράσταση δύο διαδοχικών χρονικά πράξεων, (ήρεμη βοσκή ελαφιού και βίαιη επίθεση του αρπακτικού θηρίου) είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της γεωμετρικής εποχής στην τέχνη της κοσμηματοποιίας.

Δεν υπάρχει λογική συνοχή και η κάθε μορφή μένει μόνη στον κόσμο της. Όλη η ζωφόρος των ζώων έχει χτυπηθεί σε μεγαλύτερη μήτρα, που περιελάμβανε περισσότερες διακοσμητικές ζώνες. Ενώ η σύνθεση των μαιάνδρων προέρχεται από ξεχωριστή μήτρα. Στα άκρα του διαδήματος υπάρχουν δύο οπές που χρησίμευαν για την πρόσδεση του διαδήματος στο κεφάλι.

Το παρόν διάδημα είναι ένα από τα ωραιότερα του είδους του και διακρίνεται για την καθαρή συμμετρία, τον ακριβή υπολογισμό διάταξης των διακοσμητικών στοιχείων, την αφηγηματική λιτή έκφραση και το δραματικό στοιχείο στην παράσταση. Στα άκρα του διαδήματος υπάρχουν δύο οπές που χρησίμευαν για την πρόσδεση του διαδήματος στο κεφάλι.

Εικ. 15.

**Δ 15 Αρ. ευρ. 31093 Antikenmuseum. Βερολίνο.
Ταινιωτό διάδημα με χορό γυναικών⁴⁹.**

Τόπος προέλευσης : Κόρινθος.
Χρονολόγηση : 700 π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.
Μήκος 15,5εκ., πλάτος 3,5εκ.

Η ταινία φαίνεται ακέραη και φέρει έκτυπη παράσταση με επτά γυναικείες μορφές που κινούνται "εν χορώ" προς τα δεξιά, προβάλλοντας το ένα σκέλος. Φορούν μακρύ ένδυμα και πιάνονται με απλωμένα χέρια, κρατώντας από κοινού ένα

⁴⁸ Δεσποίνη 1996, 56, 211.

⁴⁹ Δεσποίνη 1996, 57, 212.

κλαδί ανάμεσά τους. Στο χώρο κάτω από τα κλαδιά, τα κενά γεμίζονται με ένα κυκλικό κόσμημα, που αποτελείται από ομόκεντρους κύκλους. Στην γεωμετρική τέχνη κυριαρχεί η καλλιτεχνική τάση η διακοσμητική επιφάνεια να είναι ολόκληρη γεμάτη με κοσμήματα. Ο χορός των γυναικών σχετίζεται συχνά με σκηνή πρόθεσης του νεκρού ή με κάποια δρώμενα.

Εικ. 16.

Δ 16 Αρ. ευρ. 1160 British Museum. Λονδίνο.

Ταινιωτό διάδημα με πρόσθετους ρόδακες⁵⁰.

Τόπος προέλευσης : Ρόδος (από την Κάμειρο).

Χρονολόγηση : β' μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : έκτυπη τεχνική διακόσμησης.

Μήκος 30,5εκ., πλάτος 1εκ.

Αυτό το διάδημα αποτελείται από μία ταινία με στρογγυλεμένα άκρα, πάνω στην οποία αποδίδονται έξι έκτυποι ρόδακες που εναλλάσσονται με πέντε κοίλους πρόσθετους. Το μέγεθος των πρόσθετων κοσμημάτων που αυξάνει από τα άκρα προς το μέσο, όπου βρίσκεται ο μεγαλύτερος κεντρικός ρόδακας και η εναλλαγή με τους έκτυπους ρόδακες προσθέτουν στη συνολική όψη του διαδήματος ζωντάνια και χάρη. Επιπλέον, μεταξύ των ροδάκων παρεμβάλλονται στικτές ταινίες σε σχήμα Χ. Σε κάθε άκρο υπάρχει μια οπή απ' όπου περνούσε το λεπτό κορδόνι πρόσδεσης του διαδήματος στο κεφάλι. Το διάδημα ξεχωρίζει για την λεπτότητα και τη συμμετρία του και αποτελεί ένα από τα καλύτερα δείγματα αυτού του τύπου.

Εικ. 17.

Δ 17 Αρ. ευρ. 6242. Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

Διάδημα⁵¹ με επίθετες σφίγγες και ρόδακες.

Τόπος προέλευσης : Κώς.

Χρονολόγηση : Ανατολίζουσα περίοδος (β' μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.).

Υλικό κατασκευής : φύλλο χρυσού με έκτυπο ανάγλυφο στη διακόσμηση.

Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και συρματερή.

Μήκος 22,8 εκ., ύψος 1,7 εκ. Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

⁵⁰ Marshall 1911, 94, πίν. XXVI. Δεσποίνη 1996, 57, 212

⁵¹ Μπενάκη 2004, 105.

Το διάδημα σώζεται αποσπασματικά και αποτελείται από μία λεπτή, χρυσή ταινία, η οποία φέρει επίθετα πλακίδια σε σχήμα σφίγγας και ρόδακες. Οι οκτώ σωζόμενες σφίγγες σε έκτυπο ανάγλυφο, βαδίζουν προς τα αριστερά, έχουν το κεφάλι σε μετωπική στάση, φτερούγες σε σχήμα ημισελήνου, ουρές που αναδιπλώνουν ψηλά, δαιδαλική κόμωση και έχουν κατασκευαστεί όλες στην ίδια μήτρα. Οι τέσσερις ρόδακες αντιπροσωπεύουν δύο τύπους και είναι επίπεδοι με εμπιέστα πέταλα, το περίγραμμα των οποίων ορίζεται με συρματερό διάκοσμο και κοκκίδωση. Ο ένας ρόδακας έχει δεκατρία πέταλα και ένα μεγάλο ομφαλό με πυκνές κοκκιδωτές λεπτομέρειες. Οι υπόλοιποι τρεις ρόδακες έχουν δώδεκα πέταλα και φέρουν στο κέντρο κεφαλή ταύρου, σε προτομή, με κέρατα που καμπυλώνονται ψηλά.

Εικ. 18.

Δ 18 Αρ. ευρ. Χρ. 1744 . Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

Διάδημα⁵² με επίθετες σφίγγες και ρόδακες.

Τόπος προέλευσης : Κώς.

Χρονολόγηση : Ανατολίζουσα περίοδος (β' μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.).

Υλικό κατασκευής : φύλλο χρυσού με έκτυπο ανάγλυφο στη διακόσμηση.

Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και συρματερή.

Μήκος 22,8 εκ., ύψος 1,7 εκ. Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Το χρυσό διάδημα σώζεται αποσπασματικά και αποτελείται από μία λεπτή, χρυσή ταινία, που διακοσμείται με επτά ρομβοειδή πλαίσια, τα οποία περιέχουν ανθεμωτά σχέδια, όμοια με ρόδακες. Έξω από τα πλαίσια, ανάμεσα στους ρόμβους δηλώνονται σπείρες. Όλα τα μοτίβα αποδίδονται έκτυπα πάνω στην επιφάνεια και συμβάλλουν στην δημιουργία αυτού του εντυπωσιακού κοσμήματος.

Εικ. 19.

Δ 19 Αρ. ευρ. AM 124 Αρχαιολογικό Μουσείο Βιέννης.

Ταινιωτό χρυσό διάδημα με κορυφοειδή απόληξη.⁵³

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια.

Χρονολόγηση : 725π.Χ.

Υλικό κατασκευής : φύλλο χρυσού με έκτυπο ανάγλυφο στη διακόσμηση.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη διακόσμηση.

Μήκος 14 εκ., ύψος 4 εκ.

⁵² Μπενάκη 2004, 105.

⁵³ Price 1967, 198.

Το διάδημα είναι καλά διατηρημένο και προσαρμόζεται σε έναν τοπικό τύπο, που διακρίνεται από μια μικρή κεντρική γλώσσα - κορυφοειδή απόληξη που στηρίχτηκε στο κέντρο του μετώπου. Το κόσμημα χρονολογείται στα 725 π.Χ. Στην Αθήνα αυτό το χαρακτηριστικό γνώρισμα εμφανίζεται σε μερικές πρόωρες σειρές διαδημάτων της Μεσο Γεωματρικής περιόδου. Οι γλώσσες και οι άκρες του διαδήματος, παρουσιάζουν συχνά ίχνη δεύτερης μετωπικής κατεργασίας. Η εικονογραφία του διαδήματος παρουσιάζει μέρος μάχης, που συμπεριλαμβάνει ένα κυλισμένο άρμα στον «τύπο Διπύλου», ακολουθεί μια σκηνή με ενιαίο αγώνα και δύο σκηνές κυνηγιού. Η σύνθεση είναι συσσωρευμένη, γεμίζει όλη την επιφάνεια του κοσμήματος με περίτεχνη διακόσμηση, αλλά αόριστα συντονισμένη. Στα αριστερά, ένα ήρεμο θηλυκό ελάφι, θηλάζει τα νεογνά του, εν τω μεταξύ τρεις ακοντιστές, με το κυνηγόσκυλό τους επιτίθενται στα ζώα, που κινδυνεύουν επιπλέον από την επίθεση δύο άγριων λιονταριών. Αυτά τα απέραντα, κτήνη αντιστοιχούν εικονογραφικά και σε διάφορους Υστερο Γεωμετρικούς αμφορείς από την Βοιωτία και από την Εύβοια.

Εικ. 20.

Δ 20 Αρ. ευρ. ΑΜ 126 Αρχαιολογικό Μουσείο Βιέννης.

Ασημένιο στεφάνι μυρτιάς.⁵⁴

Τόπος προέλευσης : Αθήνα.

Χρονολόγηση : 5^{ος} αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : φύλλο από ασήμι με ανάγλυφη διακόσμηση.

Τεχνική επεξεργασίας : έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 9,4 εκ.

Το στεφάνι, είναι κατασκευασμένο από φυσικά φύλλα σφυρηλατημένου ασημιού ανά αραιά διαστήματα και από μίσχους μυρτιάς λεπτού ασημένιου σύρματος. Φαίνεται απολύτως φυσιοκρατικό, παρά τη δύσκολη απόδοση του πάνω σε σκληρά πολύτιμα μέταλλα, όπως το ασήμι. Αυτό το στεφάνι αποτελούσε βραβείο για τους αθλητές στους ιερούς αγώνες, φορέθηκε στην Αρχαϊκή περίοδο σε συμβολικές γιορτές και σε πομπές και θάφτηκε με τους νεκρούς ως ταφικό κτέρισμα. Η μίμηση μυρτιάς είναι μια σχηματοποίηση ιδιαίτερα δημοφιλής για τα στεφάνια της εποχής, τα οποία ήταν αφιερωμένα σε ιερά της θεάς Αφροδίτης, εφόσον η μυρτιά αποτελούσε το ιερό δέντρο της θεάς.

⁵⁴ Price 1967, 124-125. Higgins 1980, 19.

Εικ. 21.

Δ 21 Αρ. ευρ. 10412 Μουσείο Δελφών.

Ταινιωτό χρυσό διάδημα⁵⁵

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (αίθουσα των χάλκινων ευρημάτων 13a).

Χρονολόγηση : μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : φύλλο χρυσού με έκτυπο ανάγλυφο στη διακόσμηση.

Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και έκτυπη διακόσμηση.

Μήκος 17,5 εκ., ύψος 4 εκ.

Η χρυσή ταινία χρησιμοποιήθηκε ως διάδημα του χρυσελεφάντινου αγάλματος του Απόλλωνα που στόλιζε τον ομώνυμο ναό του θεού στο Πανελλήνιο Ιερό των Δελφών. Ο σφυρήλατος χρυσός του κοσμήματος στερεώνονταν στο ξύλινο πυρήνα του αγάλματος. Αυτή η τεχνική χρησιμοποιήθηκε τον 6^ο και τον 5^ο αιώνα π.Χ. από τους γλύπτες για να φιλοτεχνήσουν τα λατρευτικά αγάλματα των θεών, όπως π.χ. ο Φειδίας για την Αθηνά στον Παρθενώνα και για τον Δία στην Ολυμπία. Στον κορμό του αγάλματος στερεώνονταν χρυσά ή επίχρυσα ελάσματα με σφυρήλατη διακόσμηση που απέδιδαν τα μαλλιά, το ένδυμα, τα κοσμήματα και άλλες λεπτομέρειες. Τα κοσμήματα που παρουσιάζονται από τους Δελφούς αποτελούν αριστουργηματικό έργο της ελληνικής χρυσοχοϊκής τέχνης και φιλοτεχνήθηκαν από δύο Έλληνες τεχνίτες, από κάποια πόλη των ακτών της Μικράς Ασίας ή των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, από τη Σάμο ή τη Χίο.

Εικ. 22α.

Εικ. 22β.

Δ 22 Αρ. ευρ. 10414 Μουσείο Δελφών.

Ταινιωτό χρυσό διάδημα⁵⁶

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (από την οικία 5 των χρυσελεφάντινων αγαλμάτων).

Χρονολόγηση : μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.

⁵⁵ Κολώνια 2006, 166-197. Grandjean & Salviat 1970, 114-117.

⁵⁶ Κολώνια 2006, 166-195.

Υλικό κατασκευής : φύλλο χρυσού με έκτυπο ανάγλυφο στη διακόσμηση.
Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και έκτυπη διακόσμηση.
Μήκος εκ., ύψος εκ.

Το χρυσό μνηοειδές κόσμημα διακοσμείται με έκτυπες συνεχόμενες σπείρες μικρών διαστάσεων.

Η γυναικεία κεφαλή χρυσελεφάντινου αγάλματος πιθανόν παρίστανε την θεά Άρτεμη, αδελφή του Απόλλωνα. (Σύμφωνα με μία πιθανή ερμηνεία, υπήρχαν τρία χρυσελεφάντινα αγάλματα που αποτελούσαν μία σύνθεση που παρίστανε την απολλώνια τριάδα, τον Απόλλωνα, μαζί με την αδελφή του, Άρτεμη και τη μητέρα του, Λητώ). Το πρόσωπο, παρά τη συμπλήρωση μεγάλου τμήματος με κερί, διατηρεί τα χαρακτηριστικά του. Φαίνονται τα μεγάλα αμυγδαλωτά μάτια, τα τοξωτά φρύδια που αποδίδονταν με βαθιές εντομές και επίθετο υλικό, τα ζυγωματικά και τα σαρκώδη χείλη της μορφής. Είναι έργο ιωνικού ρυθμού, μάλλον σαμιακού εργαστηρίου του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Η ταινία που προαναφέραμε στερεώνεται στο κεφάλι και επίσης οι λοβοί των αυτιών του αγάλματος στολίζονται με δύο μεγάλα ενώτια που απεικονίζουν ρόδακες που προσαρμόζονταν με κεντρικό καρφί στους λοβούς.

Εικ. 23.

Δ 23 Αρ. ευρ. 10415 Μουσείο Δελφών.

Ταινία από ελεφαντόδοντο⁵⁷

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (από το ιερό του Απόλλωνα).

Χρονολόγηση : μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός και ελεφαντόδοντο.

Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και έκτυπη διακόσμηση.

Μήκος εκ., ύψος εκ.

Η ταινία είναι κατασκευασμένη από ελεφαντόδοντο και στα δύο άκρα φέρει δύο χρυσούς επίθετους οκτάφυλλους ρόδακες. Η ταινία έχει μικρό μέγεθος, όμως παρουσιάζει ενδιαφέρον για τη σύνθεση δύο πολύτιμων υλικών πάνω στο ίδιο κόσμημα. Καλλιτεχνική δημιουργία που χαρακτηρίζει την εποχή του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

⁵⁷ Κολώνια 2006, 66-195.

Β' ενότητα: Αρχαϊκά ενώτια.

Εικ. 24.

**Ε 1 Αρ. ευρ. ΜΘ 8510 α-β Αρχαιολογικό Μουσείο Ερέτριας.
Ενώτια με δισκοειδή πέρατα.**

Τόπος προέλευσης : Από το Λευκαντί της Εύβοιας.

Χρονολόγηση : 850-825 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.

Διάμετρος δίσκου : 1εκ.

Τα ενώτια αποτελούνται από ένα καμπυλωμένο σύρμα, τα άκρα του οποίου καταλήγουν σε υποδοχή του κάτω μέρους των δισκοειδών περάτων. Τα πέρατα είναι κωνικά και κοίλα κατασκευασμένα από χρυσό έλασμα. Παρόμοια ενώτια όμως από διαφορετικό υλικό (χαλκό) έχουν βρεθεί στην Κόρινθο, στην Τεγέα, στην Αμφίκλεια και στην Περαχώρα, ενώ ξεχωρίζουν ιδιαίτερα τα χρυσά ενώτια της Θήβας και της Αττικής που διατηρούν διακοσμημένους κώνους.

Εικ. 25.

**Ε 2 Αρ. ευρ. Μ 4761 Country Museum of Art, Los Angeles.
Ενώτια με δισκοειδή κοκκιδωτά πέρατα⁵⁸.**

Τόπος προέλευσης : Άγνωστη προέλευση.

Χρονολόγηση : 8^{ος} αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.

Διάμετρος περάτων : 2,8 και 2,7εκ.

⁵⁸ Δεσποίνη 1996, 84,119.

Κάθε ενώτιο αποτελείται από ένα χοντρό στέλεχος και έχει δύο δισκοειδή πέρατα από χρυσό έλασμα. Το στέλεχος είναι συνεστραμμένο και διακοσμείται στα άκρα του με κοκκιωτά τρίγωνα. Επίσης, το ένα από τα δύο πέρατα είναι κωνικό και το άλλο είναι επίπεδο, αλλά στο μέσο του έχει μια θήκη όπου τοποθετούνταν μια ψήφος, ίσως από κεχριμπάρι ή ορεία κρύσταλλο. Στα ενώτια θαυμάζουμε κοσμήματα όπως ο σταυρός, ο μαϊάνδρος, η κυκλική στεφάνη, ακτινωτή διάταξη από έξι σειρές «ιχθυάκανθα» και εξώφυλλοι ρόδακες.

Εικ. 26.

**Ε 3 Αρ. ευρ. Χρ1927 Ashmolean Museum Οξφόρδη.
Ελικοειδή ενώτια με δισκοειδή πέρατα⁵⁹.**

Τόπος προέλευσης : από την Κόρινθο.

Χρονολόγηση : 8^{ος} αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση, συρματερή και έκτυπη τεχνική.

Διάμετρος δίσκου : 1,6εκ.

Το ενώτιο αποτελούνται από συσπειρωμένο σύρμα, στο κάθε άκρο του οποίου προσκολλάται ένα δισκοειδές κυκλικό έλασμα που φέρει στην επιφάνεια του ένα εγχάρακτο σταυρόσχημο κόσμημα. Διατηρεί επίσης μια λεπτή λοξή εγχάραξη στα άκρα του σύρματος κάτω από τα έλασματα, τα οποία διακοσμούνται στο κάτω μέρος τους με εγχάρακτη ιχθυάκανθα. Πιθανώς τα ενώτια θα ήταν κρεμασμένα από κρίκο ή άγκιστρο που διαπερνούσε το λοβό του αυτιού.

Εικ. 27.

**Ε 4 Αρ. ευρ. 6091 Αρχαιολογικό Μουσείο Κορίνθου.
Ενώτια με επιπρόσθετους ρόδακες.**

⁵⁹ Δεσποίνη 1996, 84,220.

Τόπος προέλευσης : Κόρινθος.
Χρονολόγηση : 750 π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
Τεχνική επεξεργασία : σφυρηλάτηση και εγχάραξη.
Ύψος : 1,7εκ.

Τα ενώτια κατασκευάστηκαν από χοντρό συμπαγές χρυσό στέλεχος, συσπειρωμένο τρεις φορές, ενώ τα άκρα του έχουν μεγαλύτερο πάχος, διευθετούνται κατά αντίθετη φορά το ένα προς το άλλο και διακοσμούνται κατά μήκος με το χαρακτηριστικό μοτίβο «ιχθυάκανθα». Επίσης, υπάρχει ένα επιπλέον κόσμημα που αποδίδεται εγχάρακτα στα πέρατα. Προφανώς τα ενώτια θα κρέμονταν από ένα κρίκο ανάρτησης που διαπερνούσε το λοβό του αυτιού.

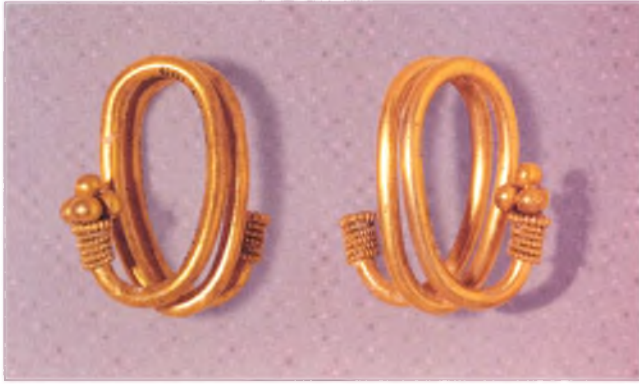

Εικ. 28.

Ε 5 Αρ. ευρ. 3426/27 Αρχαιολογικό Μουσείο Άργους.
Ελικοειδή ενώτια διακοσμημένα⁶⁰ με εγχάρακτη ιχθυάκανθα.
Τόπος προέλευσης : Άργος (από τον τάφο 3 της οδού Δαναού).
Χρονολόγηση : 875-825 π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
Τεχνική επεξεργασία : σφυρηλάτηση και εγχάραξη.
Διάμετρος : 4εκ.

Τα ενώτια είναι κατασκευασμένα από χοντρό χρυσό στέλεχος κυκλικής τομής, συσπειρωμένο δύο φορές. Τα άκρα του στελέχους είναι παχύτερα και διακοσμούνται με εγχάρακτη ιχθυάκανθα, σχέδιο που δημιουργείται από δύο σειρές λοξών γραμμών που σχηματίζουν επάλληλες γωνίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι τέτοιου είδους κοσμήματα, χαρακτηρίζονται συχνά στην έρευνα ως «σφικωτήρες» για τους βοστρύχους (μπούκλες) των μαλλιών, αλλά τα συγκεκριμένα στελέχη είναι βαριά και άκαμπτα για αυτή τη χρήση, επομένως θεωρούμε ότι πρόκειται για ελικοειδή ενώτια. Αυτά θα κρέμονταν από έναν κρίκο, με τα πέρατα λυγισμένα προς τα επάνω, που διαπερνούσε τον λοβό των αυτιών.

⁶⁰ Δεσποίνη 1996, 84,220.

Εικ. 29.

Ε 6 Αρ. ευρ. 1174/75. Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.
Ελικοειδή ενώτια με πέρατα διακοσμημένα⁶¹ με σφαιρίδια.
 Τόπος προέλευσης : Ρόδος (Κάμειρος).
 Χρονολόγηση : 6^{ος} αιώνας π.Χ.
 Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
 Τεχνική επεξεργασία : σφυρηλάτηση και εγχάραξη.
 Διάμετρος : 3εκ.

Τα ενώτια είναι κατασκευασμένα από χοντρό χρυσό στέλεχος, συσπειρωμένο δύο φορές, τα άκρα του είναι λυγισμένα προς τα επάνω και περιβάλλονται από έναν δακτύλιο από έξι επάλληλα κοκκιδωτά σύρματα που επιστέφουν τέσσερα σφαιρίδια τοποθετημένα το ένα επάνω στο άλλο σχηματίζοντας πυραμίδα, επίσης πολλοί ερευνητές συνηθίζουν να ονομάζουν αυτά τα άκρα «σταφυλλόσχημα»⁶². Τα ενώτια θα κρέμονταν από ένα κρίκο που διαπερνούσε το λοβό των αυτιών.

Εικ. 30.

Ε 7 Αρ. ευρ. 1166 British Museum, Λονδίνο.
Μακρύ ενώτιο⁶³ με δισκοειδή πέρατα.
 Τόπος προέλευσης : Ρόδος (από την Κάμειρο).
 Χρονολόγηση : β' μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ.
 Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
 Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και κοκκίδωση.

⁶¹ Δεσποίνη 1996, 85,220.

⁶² Marshall 1911, 101-105,165, πίν. XXVI.

⁶³ Δεσποίνη 1996, 86, 221.

Ύψος : 5,9εκ.

Το ενώτιο αποτελείται από ένα χοντρό στέλεχος που σχηματίζει μία μακριά θηλιά. Τα άκρα του είναι γυρισμένα προς τα επάνω, περιβάλλονται από έναν κύλινδρο με επάλληλους δακτύλιους και επιστέφονται με έναν κυκλικό δίσκο, στολισμένο κεντρικά με τέσσερα σφαιρίδια σε πυραμιδική διάταξη, πλαισιωμένα με κοκκιδωτό σύρμα. Ακόμη, το επάνω τμήμα του κοσμήματος, καλύπτεται από έναν δεύτερο δίσκο που απεικονίζει οκτάφυλλο ρόδακα. Το ενώτιο αυτό αποτελεί λιτή παραλλαγή ενός νησιώτικου ροδίτικου τύπου. Τέλος, το ενώτιο πιθανώς κρεμόταν από έναν λεπτό κρίκο που διαπερνούσε το λοβό του αυτιού.

Εικ. 32.

**Ε 8 Αρ. ευρ. GI141 (Misc 1845 S 94) Antikensmuseum, Βερολίνο.
Μακρύ ενώτιο⁶⁴ με πέρατα διακοσμημένα με κεφαλές γριπών.**

Τόπος προέλευσης : Μήλος.

Χρονολόγηση : β΄ μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και κοκκίδωση.

Ύψος : 6εκ.

Το ενώτιο αποτελείται από ένα χοντρό στέλεχος, το οποίο διπλωμένο στα δύο σχηματίζει ένα είδος μακριάς θηλιάς. Τα άκρα του είναι γυρισμένα προς τα επάνω, περιβάλλονται από έναν τριμελή δακτύλιο που στηρίζει έναν οριζόντιο κυκλικό δίσκο. Επάνω σε κάθε δίσκο σχηματίζεται η δαιμονική μορφή ενός «γρύπα», του οποίου οι λεπτομέρειες τονίζονται με εξαιρετική κοκκίδωση (στο μετωπικό κέρατο του τέρατος) και λεπτά σύρματα. Το ενώτιο αυτό θεωρείται έργο της νησιώτικης κοσμηματικής τέχνης και ανήκει στο τελευταίο στάδιο της εξέλιξης ενός τύπου που άνηθε στη Ρόδο. Τέλος, πανομοιότυπες φάσεις εξέλιξης συναντούμε από το τέλος της γεωμετρικής εποχής έως την αρχαϊκή.

⁶⁴ Δεσποίνη 1996, 86, 221.

Εικ. 33.

Ε 9. Αρ. ευρ. 1173 British Museum, Λονδίνο.

Ενώτιο⁶⁵ με στρεπτά πέρατα.

Τόπος προέλευσης : Ρόδος.

Χρονολόγηση : β' μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.

Ύψος : 2,6εκ.

Το ενώτιο αποτελείται από ένα χοντρό στέλεχος, το οποίο διπλωμένο στα δύο σχηματίζει ένα είδος μακριάς θηλιάς. Τα άκρα του λυγίζουν προς τα επάνω και στρέφονται το ένα προς την μία και το άλλο προς την άλλη πλευρά του κοσμήματος. Κάθε πέρας διακοσμείται με έναν δακτύλιο που εμφανίζει εγχάρακτα το μοτίβο «αστράγαλος» το οποίο απεικονίζεται συχνά, εκτός από την αρχαϊκή αρχιτεκτονική και στην αρχαϊκή κοσμηματοποιία.

Εικ. 34.

Ε 10 Αρ. ευρ. Στ 297 (Συλλογή Σταθάτου) Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Ενώτιο σε σχήμα «Ωμέγα»⁶⁶ με κωνικά πέρατα.

Τόπος προέλευσης : Αττική-Λεβίδι (περιοχή Κάντζας).

⁶⁵ Δεσποίνη 1996, 87, 221.

⁶⁶ Δεσποίνη 1996, 89, 223.

Χρονολόγηση : τέλη 8^{ου} αιώνα π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.
Ύψος : 4εκ.

Το ενώτιο αυτό αποτελείται από ένα χρυσό στέλεχος, καμπυλωμένο σε σχήμα «Ωμέγα». Κάθε άκρο του κατευθύνεται πλάγια και προς τα κάτω, επίσης στολίζεται με εγγάρια «ιχθυάκανθα» και καταλήγει σε έναν μεγάλο κώνο. Παρόμοια ενώτια, όμως γεωμετρικών χρόνων, έχουν έρθει στο φως σε ανασκαφές στην Ολυμπία, στην Περαχώρα, στους Λουσούς της Αρκαδίας καθώς και στις αρχαίες Φερές της Θεσσαλίας. Το ενώτιο της συλλογής Σταθάτου, παραμένει μοναδικό παράδειγμα έως τον 6^ο αιώνα π.Χ., για τον ιδιόμορφο τύπο σε σχήμα «Ωμέγα». Παρόμοιας μορφής ενώτια εμφανίζονται, ελαφρώς διαφοροποιημένα ως προς την κατεύθυνση και το σχήμα των περάτων, με ευρύτερη διάδοση και μεγάλη χρονική διάρκεια. Τέλος, το ενώτιο πιθανώς κρέμονταν από λεπτό κρίκο που διαπερνούσε το λοβό του αυτιού.

Εικ. 35.

Ε 11 Αρ. ευρ. J148 Μουσείο Αρχαίας Αγοράς, Αθήνα.

Ταινιωτά ενώτια⁶⁷ με τραπεζιόσχημα πέρατα.

Τόπος προέλευσης : Αθήνα, Άρειος Πάγος (από τον τάφο στα ΒΔ).

Χρονολόγηση : 850 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή, κοκκίδωση και σφυρηλάτηση.

Μήκος : 6,4εκ.

Τα ενώτια αποτελούνται από μία ταινία και από ένα τραπεζιόσχημο πλακίδιο από χρυσό έλασμα. Η ταινία διαμορφώθηκε από τρία στριφτά σύρματα, που έχουν ξεχωριστό μήκος, είναι στριμμένα προς αντίθετη φορά το ένα με το άλλο, ώστε να δημιουργούν πλεξούδα. Επίσης τα άκρα κάμπτονται δημιουργώντας ένα είδος θηλιάς. Τα τραπεζιόσχημα πλακίδια διαχωρίζονται σε δύο ζώνες (χάρη στις σειρές κοκκίδων και συρμάτων) σε τρία επίπεδα που διακοσμούνται με έναν πλοχμό. Στα κάτω τμήματα των πλακιδίων εφάπτονται τρία ρόδια, διακοσμημένα με κοκκιδωτά τρίγωνα ή φύλλα των καρπών.

⁶⁷ Δεσποίνη 1996, 90, 223.

Εικ. 36.

**Ε 12 Αρ. ευρ. Στ. 175 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.
Ταινιωτά ενώτια⁶⁸ με σπειροειδή κοσμήματα στα πέρατα.**

Τόπος προέλευσης : Μακεδονία.

Χρονολόγηση : β' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή, κοκκίδωση και σφυρηλάτηση.

Διάμετρος δίσκου : 23,5εκ.

Τα ενώτια αποτελούνται από μια ταινία με στενότερο το ένα και φαρδύτερο το άλλο άκρο. Το στενό τμήμα κατασκευάστηκε από ταινιωτό έλασμα, που πλαισιώνεται από τρία ελάσματα που δημιουργούν θηλιά, εκ των οποίων το ένα είναι απλό και τα άλλα στριφτά. Στο φαρδύτερο μέρος υπάρχουν δύο ταινιωτά ελάσματα, εναλλασσόμενα με τρεις ζώνες συρματινίου πλοχμού, που περιβάλλονται από στριφτά σύρματα τα οποία τερματίζουν σε εννέα σπειροειδή κοσμήματα και διακοσμούν το γλωσσωτό πέρας της ταινίας. Αυτά τα σπειροειδή κοσμήματα, τα δεσίματα και ο κατά μήκος κεντρικός πλοχμός στολίζονται με ομάδες τεσσάρων σφαιριδίων σε πυραμιδική διάταξη. Οι ταινίες πιθανώς σχεδίαζαν κύκλο, όπως στα παραπάνω ενώτια και στα πολυάριθμα παραδείγματα από την Θεσσαλονίκη (Τούμπα) και τη Σίνδο στα παρακάτω ενώτια που ακολουθούν.

Εικ. 37.

**Ε 13 Αρ. ευρ. 8056/46 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ταινιωτά ενώτια⁶⁹ με άνθινα πέρατα.**

⁶⁸ Δεσποίνη 1996, 90, 223.

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (από τον τάφο 48).
Χρονολόγηση : τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.
Διάμετρος : 4εκ.

Τα ενώτια είναι πλούσια διακοσμημένα, αποτελούνται από μία ταινία, έναν πλοχμό από απλό σύρμα, μειούμενο βαθμιαία κατά πλάτος και που πλαισιώνεται από τρία σύρματα που δημιουργούν τη θηλιά στο άκρο της ταινίας. Οι οφθαλμοί του πλοχμού κοσμούνται με έναν κυκλίσκο από κοχλιωτό σύρμα και το φαρδύ τμήμα της ταινίας στολίζεται από ένα σύνθετο άνθος-ρόδακα. Από το μέσο του ρόδακα υψώνεται ένας κύλινδρος, που τέμνεται κάθετα σε έξι σημεία, ώστε να σχηματιστούν ισάριθμα φύλλα άνθους που λυγίζουν προς τα κάτω. Στα άκρα της ταινίας υπάρχουν δύο μικρότερα όμοια άνθη-ρόδακες, καθώς και τέσσερα σφαιρίδια σε πυραμιδική διάταξη. Στην κάτω επιφάνεια του ρόδακα υπάρχει γάντζος, ο οποίος στερεώνεται σε αντίστοιχη θηλιά που δημιουργείται στο στενότερο άκρο της ταινίας, όταν φοριέται το ενώτιο.

Εικ. 38.

**Ε 14 Αρ. ευρ. 7975 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ταινιωτά ενώτια⁷⁰ με άνθινα πέρατα.**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (από τον τάφο 67).
Χρονολόγηση : 510 π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.
Διάμετρος : 5,7εκ.

Τα ενώτια είναι πλούσια διακοσμημένα, αποτελούνται από το περίγραμμα μιας ταινίας που απαρτίζεται από δύο χρυσά στριφτά σύρματα. Στο εσωτερικό της ταινίας αναπτύσσεται διάτρητος πλοχμός, ενώ στο πλατύτερο άκρο της στερεώνεται ένας σύνθετος κωνικός, κοκκιδωτός ρόδακας με ένα σφαιρίδιο στην κορυφή. Στα άκρα της ταινίας υπάρχουν δύο μικρότερα όμοια άνθη-ρόδακες, καθώς και τέσσερα σφαιρίδια σε πυραμιδική διάταξη. Στην κάτω επιφάνεια του ρόδακα υπάρχει γάντζος, ο οποίος στερεώνεται σε αντίστοιχη θηλιά που δημιουργείται στο στενότερο άκρο της ταινίας, όταν φοριέται το ενώτιο.

⁶⁹ Δεσποίνη 1996, 92,224.

⁷⁰ Δεσποίνη 1996, 92,224.

Εικ. 39.

Ε 15 Αρ. ευρ. Στ. 169 (Συλλογή Ελ. Σταθάτου⁷¹) Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Ταινιωτά ενώτια⁷² με κυκλικά πέρατα.

Τόπος προέλευσης : Μακεδονία.

Χρονολόγηση : τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.

Μήκος : 19εκ.

Τα ενώτια αποτελούνται από μια ταινία (φιλοτεχνημένη με την συρματερή τεχνική), που διατηρεί το ένα πέρας φαρδύ και το άλλο στενότερο. Στο φαρδύτερο τμήμα του κοσμήματος το βασικό διακοσμητικό στοιχείο είναι ο πλοχμός, από απλό σύρμα, που χρησιμοποιείται σε τρεις ζώνες. Στη συνέχεια, οι πλοχμοί διαχωρίζονται μεταξύ τους με τέσσερις ομάδες από τρία σύρματα τα οποία συνενώνονται και σχηματίζουν το στενότερο τμήμα της ταινίας με θηλιά στο άκρο, ενώ στο φαρδύ της άκρο σχηματίζουν κυκλικό πέρας. Το πέρας αυτό και το συνεχόμενο τμήμα της ταινίας διακοσμούνται με ομάδες τεσσάρων σφαιριδίων σε πυραμιδική διάταξη.

Εικ. 40.

Ε 16 Αρ. ευρ. 753 (5432) Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Ταινιωτά ενώτια με τροχόσχημα πέρατα⁷³.

Τόπος προέλευσης : Τούμπα Θεσσαλονίκης (από τάφο της περιοχής).

Χρονολόγηση : Αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

⁷¹ Stathatou 1953, 63.

⁷² Δεσποίνη 1996, 94.224.

⁷³ Δεσποίνη 1996, 95.225.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.
Διάμετρος : 5,5εκ.

Τα ενώτια έχουν κυκλικό σπειροειδές σχήμα και αποτελούνται από μία ταινία, στο στενότερο άκρο της διαμορφώνει θηλιά. Η ταινία διακοσμείται από δεκατέσσερα κοκκιδωτά παράλληλα σύρματα που περιορίζονται βαθμιαία. Στο φαρδύτερο άκρο της η ταινία διχάζεται και σχηματίζει ένα κυκλικό πέρας, που διακοσμείται με δύο διπλά σύρματα που σχηματίζουν σταυρό. Επιπλέον, τα άκρα του σταυρού και το συνεχόμενο άκρο της ταινίας διανθίζονται με σφαιρίδια. Τα ενώτια χαρακτηρίζονται ως απλό και λιτό δείγμα της κατηγορίας των μακεδονικών ταινιωτών ενωτίων.

Εικ. 41.

Ε 17 Αρ. ευρ. Στ. 181 (Συλλογή Ελ. Σταθάτου)

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Ταινιωτά ενώτια από διπλό σύρμα και δίλοβα πέρατα⁷⁴.

Τόπος προέλευσης : Άγνωστης προέλευσης (ενδεχομένως από την Μακεδονία).

Χρονολόγηση : Αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.

Διάμετρος : 5 και 5,3εκ.

Κάθε ενώτιο αποτελείται από χρυσό σύρμα διπλωμένο στα δύο και συσπειρωμένο. Τα δύο άκρα κάμπτονται και σχηματίζουν ένα δίλοβο, σχεδόν καρδιάσχημο, πέρας στο ένα άκρο του κοσμήματος, διακοσμημένο με τέσσερα σφαιρίδια. Τα ενώτια αυτού του τύπου συναντάμε σε ασημένια παραδείγματα από την Μακεδονία, όμως σπάνια εμφανίζονται κατασκευασμένο από χρυσό. Η διάδοσή τους επεκτείνεται από την Μακεδονία έως την Βόρεια Ευρώπη και χρονολογούνται από τα Γεωμετρικά έως τα Αρχαϊκά χρόνια. Τέλος, δύο παρόμοια δείγματα ενωτίων προέρχονται από την Τούμπα της Θεσσαλονίκης και από την Επανωμή, όπου τα ενώτια σώζουν επάνω τους τον κρίκο ανάρτησης που διαπερνούσε το λοβό του αυτιού.

⁷⁴ Δεσποίνη 1996, 95,225.

Εικ. 42.

Ε 18 Αρ. ευρ. Στ. 309 (Συλλογή Σταθάτου)

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Ενώτια με κωνικό εξάρτημα και γυναικεία μορφή «Πότνια Θηρών»⁷⁵.

Τόπος προέλευσης : Άργος.

Χρονολόγηση : γ' τέταρτο 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.

Ύψος : 4,3εκ.

Κάθε χρυσό ενώτιο αποτελείται από έναν κώνο, που στο επάνω μέρος του καλύπτεται με κυκλικό έλασμα, όπου υψώνεται μια γυναικεία μορφή «Πότνια Θηρών». Ο κώνος φιλοτεχνήθηκε από έξι κάθετες σειρές σφαιριδίων με μειούμενο προς τα κάτω μέγεθος. Το πάνω μέρος του περιβάλλει μια στεφάνη από ένα κοκκιδωτό και δύο στριφτά σύρματα. Ακόμη, το κάτω πέρας του κώνου διαμορφώνεται σε σχήμα «ροδιού» με εμφανείς χαρακτηριστικές ραβδώσεις του καρπού. Η δαιμονική-εξουσιαστική μορφή της φύσης Πότνια Θηρών με προστατευτικές ιδιότητες, παριστάνεται εδώ ντυμένη με ζωσμένο πέπλο που φέρει εγχάρακτη διακόσμηση, στο επάνω τμήμα φέρει δύο σειρές από τρεις κυκλίσκους και στο κάτω τμήμα έχει δικτυωτό κόσμημα. Η θεά φοράει στεφάνι και έχει μακριά κόμη, με μαλλιά χτενισμένα κατά τον «δαιδαλικό» τρόπο. Επίσης, στους ώμους της ακουμπούν τα πόδια δύο λεόντων, που ανορθώνονται πάνω σε κυκλικό μικρό βάθρο στρέφοντας το κεφάλι προς τα έξω. Η θηλιά από κοκκιδωτό σύρμα που ακουμπάει πάνω στους ώμους της θεάς, χρησίμευε για την ανάρτηση του κοσμήματος, πιθανώς από έναν κρίκο που διαπερνούσε το λοβό του αυτιού. Τέλος, οι συρματινοί κρίκοι αποτελούν νεότερη προσθήκη για εκθετικούς λόγους.

⁷⁵ Δεσποίνη 1996, 97,226.

Εικ. 43.

**Ε 19 Αρ. ευρ. 8643 Αρχαιολογικό Μουσείο Ερέτριας.
Ενώτια με τρία κωνικά εξαρτήματα⁷⁶.**

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια, από το Λευκαντί της Εύβοιας.

Χρονολόγηση : 850 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.

Ύψος : 1,5εκ.

Τα ενώτια αποτελούνται από ένα συρμάτινο κρίκο που είναι ανοιχτός στο επάνω μέρος με διασταυρωμένα πέρατα. Ενώ στο κάτω μέρος του είναι προσκολλημένα τρία κωνικά εξαρτήματα, που φιλοτεγήθηκαν από περιτυλιγμένο σύρμα. Εδώ χρησιμοποιήθηκε φανερά η συρματερή τεχνική, πιθανόν ως πιο εύκολη τεχνική σε σχέση με την κοκκίδωση. Το σύρμα του κρίκου είναι λεπτό και θα μπορούσε να περνά από την οπή στο λοβό των αυτιών, αλλά τα διασταυρωμένα πέρατα αποτελούν εμπόδιο. Έτσι λοιπόν και αυτό το ζεύγος ενωτίων θα κρέμονταν από έναν κρίκο που διαπερνούσε τον λοβό των αυτιών.

Εικ. 44.

**Ε 20 Αρ. ευρ. 8644 Αρχαιολογικό Μουσείο Ερέτριας.
Ενώτια με τρία βοτρυόσχημα εξαρτήματα⁷⁷.**

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια, από το Λευκαντί της Εύβοιας.

Χρονολόγηση : 850 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και σφυρηλάτηση.

Διάμετρος : 1 εκ.

⁷⁶ Δεσποίνη 1996, 96,225.

⁷⁷ Δεσποίνη 1996, 96,225.

Τα ενώτια αποτελούνται από έναν ανοιχτό κρίκο στο επάνω μέρος με διασταυρωμένα αιχμηρά άκρα. Ενώ στο κάτω μέρος της επιφάνειας του κρίκου βρίσκονται προσκολλημένα τρία «βοτρυόσχημα» εξαρτήματα, που φιλοτεχνήθηκαν με τρεις κάθετες σειρές κοκκίδων που θυμίζουν «μούρα». Τα ενώτια αυτά είναι εξαιρετικά όμορφα και ενδιαφέροντα δείγματα, επειδή αποτελούν ίσως το πρωιμότερο δείγμα κοκκίδωσης που εμφανίζονται στην Ελλάδα μετά την Υστερο-Μυκηναϊκή περίοδο.

Ο τύπος των ενωτίων με ένα βοτρυόσχημο εξάρτημα ήταν γνωστός ήδη από τον 16^ο αιώνα π.Χ. και σημείωσε ταυτόχρονη ανάπτυξη στη Συρία, στην Κύπρο και στην Κρήτη. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι ο Όμηρος στο διάσημο έπος του «Ιλιάδα» (Ιλ. Ξ στίχος 183. Οδ. σελ. 298) αναφέρει τα «τρίγλινα μορόεντα» ενώτια που πρόσφερε ο μνηστήρας Ευρυδάμας στην Πηνελόπη, και λέγεται ότι είχαν ίσως την ίδια μορφή με αυτά που εξετάζουμε εδώ στο Μουσείο Μπενάκη.

Εικ. 45.

**Ε 21 Αρ. ευρ. Α 10960 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.
Ενώτια σε σχήμα «μηνίσκου σελήνης»⁷⁸.**

Τόπος προέλευσης : Ελευσίνα (από τον λεγόμενο τάφο της Ίσιδας).

Χρονολόγηση : Τέλη 8^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και κοκκίδωση.

Ύψος : 6,2 εκ. Πλάτος : 3 εκ.

Το κύριο σώμα των χρυσών ενωτίων αποτελείται από ένα χοντρό έλασμα, σε όμοιο σχήμα με τον «μηνίσκο της σελήνης». Τα κοσμήματα είναι πλούσια διακοσμημένα με την τεχνική της κοκκίδωσης. Γλωσσωτά και ζικ-ζακ μοτίβα καλύπτουν τα κενά ανάμεσα σε τρεις ρηχές θήκες, από τις οποίες η μεσαία έχει το σχήμα «ασπίδας» ενός ιδιαίτερου τύπου, «πέλτη». Επιπλέον, οι θήκες έφεραν ένθετους λίθους, ίσως από ήλεκτρο (κεχριμπάρι) ή ορεία κρύσταλλο. Επτά μικρές αλυσίδες (οι δύο λείπουν σε κάθε ενώτιο) σχηματίζουν με τρία στριφτά σύρματα, κολλημένα μεταξύ τους, συγκροτούν έναν κύλινδρο, ο οποίος επιστέφεται με μια μικρή χάνδρα από ήλεκτρο. Το όλο σύνολο απέδιδε στο κόσμημα την μορφή ενός ροδιού. Τα ενώτια χαρακτηρίζονται ως έργα αττικής εργαστηριακής προέλευσης. Παρόμοια δείγματα έχουν βρεθεί στην Ελευσίνα και στην Ανάβυσσο.

⁷⁸ Δεσποίνη 1996, 102,227.

Εικ. 46.

Ε 22 Αρ. ευρ. 1532 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

Λεμβοειδή ενώτια με κυκλίσκους⁷⁹.

Τόπος προέλευσης : Άγνωστης προέλευσης.

Χρονολόγηση : Ύστερος 6^{ος} αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και κοκκίδωση.

Ύψος : 2,3 εκ.

Το κύριο σώμα των χρυσών ενωτίων αποτελείται από ένα λεμβόσχημο τμήμα, κατασκευασμένο από λεπτό έλασμα. Οι δύο όψεις της λέμβου διακοσμούνται με τρεις κυκλίσκους, που περιβάλλουν ένα κεντρικό έξαρμα, δίνοντας την εντύπωση στικτών ροδάκων. Οι καμπύλες του κοσμήματος ακολουθούνται από περιγράμματα, που απαρτίζονται από σειρές λεπτής κοκκίδωσης, ενώ τα κερατοειδή άκρα του περιβάλλονται από έναν δακτύλιο με οριζόντια κεντρική αυλάκωση, όπου τοποθετείται κοκκιδωτό σύρμα. Τα ενώτια αυτά θεωρούνται σεμνό πρώιμο δείγμα ενός τύπου ανατολικής καταγωγής, που παρουσιάζεται στην Έφεσο τον 7^ο αιώνα π.Χ. και στην υπόλοιπη Ελλάδα τον 6^ο αιώνα π.Χ.

Εικ. 47.

Ε 23 Αρ. ευρ. Στ. 237 (Συλλογή Ελ. Σταθάτου)

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Λεμβοειδή ενώτια με «ιππαλεκτρύνα»⁸⁰.

Τόπος προέλευσης : Αττική (από τα Σπάτα).

⁷⁹ Δεσποίνη 1996, 104,228.

⁸⁰ Δεσποίνη 1996, 104,228.

Χρονολόγηση : Τέλη 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή, εγχάραξη και κοκκίδωση.

Ύψος : 3,5 εκ.

Αυτά τα αττικά χρυσά ενώτια αποτελούνται από ένα λεμβόσχημο σώμα, το οποίο διαμορφώνεται χάρη σε δύο ελαφρά κυρτά ελάσματα, κομμένα σε σχήμα «μηνίσκου». Στη συνέχεια, μία σειρά από δύο στριφτά σύρματα πλαισιώνει την επάνω και κάτω περιφέρεια και των δύο όψεων του κοσμήματος. Ενώ μία άλλη σειρά συρμάτων στο μέσον, διαχωρίζει την επιφάνεια σε δύο διακοσμητικές ζώνες. Από κάθε σειρά συρμάτων εξαρτώνται κοκκιδωτά τρίγωνα. Τα κερατοειδή άκρα της λέμβου περιβάλλονται από έναν δακτύλιο και το μέσο τμήμα της άνω πλευράς της λέμβου καταλαμβάνει η εντυπωσιακά επιβλητική μορφή ενός φανταστικού ζώου «ιππαλεκτρύονα» που οφείλεται στη σύζευξη ίππου και πτηνού. Οι λεπτομέρειες του ζώου τονίζονται εγχάρακτα. Τα ενώτια από τα Σπάτα θεωρούνται το παλαιότερο δείγμα ενός ιδιαίτερου τύπου λεμβοειδών ενωτίων, που γνωρίζει μεγαλύτερη άνθηση κατά τη διάρκεια του 4^{ου} αιώνα π.Χ.

Εικ. 48.

Ε 24 Αρ. ευρ. Χρ 928 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Ενώτια με παράσταση αρπαγής της Θέτιδας⁸¹.

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια (από τάφο).

Χρονολόγηση : β' τέταρτο του 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και κοκκίδωση.

Ύψος : 4,8 εκ.

Τα χρυσά ενώτια αποτελούνται από τρία χωριστά μέρη: α) από έναν τριπλό ρόδακα, που καλύπτει το άγκιστρο ανάρτησης, β) από μία πλαστική παράσταση στο μέσον και γ) από ένα άτυπο κόσμημα σε σχήμα «πέλτης», η οποία έχει περίτεχνη διακόσμηση με στριφτά και κοκκιδωτά σύρματα και με ένα ανθέμιο. Πέντε μικρές αλυσίδες κρέμονταν από την πέλτη και συγκρατούσαν ισάριθμα στελέχη σε σχήμα «αχιβάδας». Στο μεσαίο μέρος του ενωτίου εικονίζεται μια αμφιπρόσωπη σκηνή αρπαγής, όπου μια γυναικεία μορφή σε κίνηση φυγής προσπαθεί να ξεφύγει από την αγκαλιά ενός άντρα που στέκεται μισογονατισμένος δίπλα της. Στοιχεία που μας

⁸¹ Δεσποίνη 1996, 97,228.

επιτρέπουν να ερμηνεύσουμε την σκηνή ως αρπαγή της Θέτιδας από τον Πηλέα, είναι ένας λέοντας και τρία φίδια κουλουριασμένα που την περιβάλλουν.

Το μοτίβο κίνησης της θεάς και η πτύχωση του ενδύματος θυμίζουν πλαστικές δημιουργίες, όπως είναι «η φεύγουσα κόρη της Ελευσίνας» και άλλα παρεμφερή αγάλματα του αυστηρού ρυθμού. Αυτά τα ενώτια αποτελούν μοναδικά πρώιμα αριστουργηματικά έργα με θεματολογική παράσταση, ενός Ερετριέα χρυσοχόου που ήταν άριστος γνώστης της κοσμηματικής τέχνης, που τίμησε την μακραίωνη παράδοση του τόπου του, συνδυάζοντας επάνω σε ένα κόσμημα τον μύθο «αρπαγή της Θέτιδας από τον Πηλέα» και την καλλιτεχνική του φαντασία.

Εικ. 49.

Ε 25 Αρ. ευρ. 1653/54 British Museum, Λονδίνο.

Ενώτια με «σειρήνα» και εξαρτήματα σε σχήμα «αχιβάδας»⁸².

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια (από τάφο).

Χρονολόγηση : β' τέταρτο του 5^{ου} αιώνα π.Χ.

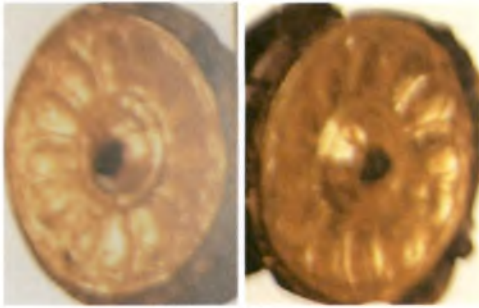
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή, κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Ύψος : 6 εκ.

Τα χρυσά ενώτια αποτελούνται από: α) από έναν ρόδακα, που καλύπτει το άγκιστρο ανάρτησης και β) από ένα λεμβοειδές σώμα κατασκευασμένο από λεπτό έλασμα. Μέσα στον αρχικό ρόδακα εμπεριέχεται ένας μικρότερος με σμαλτωμένα κοκκιδωτά φύλλα άλλοτε σε κυανή και άλλοτε σε πράσινη απόχρωση. Επίσης, μία σειρά από τρία στριφτά σύρματα που πλαισιώνονται από δύο κοκκιδωτά, διαχωρίζει την επιφάνεια της λέμβου σε δύο ζώνες, που φέρουν διακόσμηση με διπλές, σιγμοειδείς έλικες, που βρίσκονται ανά πυκνά ζεύγη σε κάθετη διάταξη. Ύστερα παρεμβάλλονται σφαιρίδια και ένας ρόδακας και στο κενό ανάμεσά τους τοποθετείται μία μικρή «σειρήνα» με ανοιχτές φτερούγες, όπου αποδίδονται έκτυπες λεπτομέρειες. Από το κάτω τμήμα της λέμβου κρέμονται τέσσερις μικρές αλυσίδες που συγκροτούν μία κοίλη αχιβάδα.

⁸² Δεσποίνη 1996, 105,229.

Εικ. 50α΄.

Εικ. 50β΄.

Ε 26 Αρ. ευρ. 10414 Μουσείο Δελφών.

Χρυσά ενώτια⁸³

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (από την οικία 5 των χρυσελεφάντινων αγαλμάτων).

Χρονολόγηση : μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : φύλλο χρυσού με έκτυπο ανάγλυφο στη διακόσμηση.

Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και έκτυπη διακόσμηση.

Μήκος ? εκ., ύψος ? εκ.

Η γυναικεία κεφαλή χρυσελεφάντινου αγάλματος πιθανόν παρίστανε την θεά Άρτεμη, αδελφή του Απόλλωνα. Είναι έργο ιωνικού ρυθμού, μάλλον σαμιακού εργαστηρίου του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Οι λοβοί των αυτιών του αγάλματος στολίζονται με δύο μεγάλα χρυσά ενώτια που απεικονίζουν δωδεκάφυλλους ρόδακες που προσαρμόζονταν με κεντρικό καρφί στους λοβούς των αυτιών.

⁸³ Κολώνια 2006, 166-195.

Γ' ενότητα: Αρχαϊκά περιδέραια και περιάπτα κοσμήματα.

Εικ. 51.

**Π 1 Αρ. ευρ. Χρ1520 α. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.
Τετράσπειρο περιάπτο⁸⁴.**

Τόπος προέλευσης : Αττική (από την Ανάβυσσο).

Χρονολόγηση : 800 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και έκτυπη τεχνική.

Μήκος 2εκ., πλάτος 2εκ.

Το περιάπτο αποτελείται από μία επιμήκη κυλινδρική χάνδρα, τα άκρα της οποίας πλαισιώνονται με διπλό σύρμα. Έχει επίσης δύο ζεύγη ελεύθερων σπειρών, προσκολλημένων στο επάνω και κάτω μέρος της χάντρας. Κάθε ζεύγος σπειρών είναι διαμορφωμένο από ένα σύρμα, του οποίου άκρα συσπειρώνονται, ενώ το μεσαίο τμήμα του σχηματίζει ένα μικρό τόξο έτσι, ώστε το κόσμημα να μοιάζει στο σχήμα με «ματογυάλια».

Εικ. 52.

**Π 2 Αρ. ευρ. Χ648 β. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.
Περιδέραιο με αλυσίδες και περιάπτο⁸⁵.**

Τόπος προέλευσης : Κρήτη (από τον τάφο στον Τεκέ της Κνωσού).

⁸⁴ Δεσποίνη 1996, 126,239.

⁸⁵ Δεσποίνη 1996, 127,239.

Χρονολόγηση : 800 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και έκτυπη τεχνική.

Μήκος 36εκ., πλάτος 6,8εκ.

Το περιδέραιο αποτελείται από δύο αλυσίδες-κορδόνια, που καταλήγουν σε κεφαλές φιδιού, από τις οποίες εξαρτάται ένα ημικυκλικό περίαπτο, από έλασμα σε σχήμα ημισελήνου. Τρία ζεύγη συρμάτων πλεγμένα κοτσίδα πλαισιώνουν το έλασμα, σχηματίζοντας μία θήκη, όπου είναι ένθετη μία ομοιόσημη ορεία κρύσταλλος. Το κόσμημα στο σύνολό του είναι πολυσύνθετο, εφόσον υπάρχουν πρόσθετα διακοσμητικά στοιχεία πάνω από την ημισέληνο, μαζί με μία ορθογώνια και δύο δισκοειδείς θήκες, που άλλοτε διατηρούν ένθετο πέτρα από ήλεκτρο (κεχριμπάρι)

Εικ. 53.

Π 3 Αρ. ευρ. 1960.11-1.20-21 (Συλλογή Έλγιν) British Museum Λονδίνο.

Περιδέραιο με σφαιρικές χάντρες και κυλινδρικά εξαρτήματα⁸⁶.

Τόπος προέλευσης : Αττική.

Χρονολόγηση : 8^{ος} αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή.

Ύψος εξαρτημάτων : 3εκ.

Δεκατέσσερις σφαιρικές χάντρες, εναλλασσόμενες με μικρές αλυσίδες, από τις οποίες κρέμονται κυλινδρικά εξαρτήματα, συνθέτουν αυτό το μοναδικό περιδέραιο. Οι χάντρες είναι από έλασμα και διακοσμούνται από παράλληλες εμπίστετες αυλακώσεις. Επιπλέον, τα εξαρτήματα είναι συμπιεσμένα στο κάτω τμήμα και παρουσιάζουν τέσσερις πτυχές. Το επάνω τμήμα των κυλινδρικών εξαρτημάτων ίσως περιέβαλλε μία σφαιρική χάντρα από φθαρτό υλικό. Σύμφωνα με αυτήν την υπόθεση ο κάθε κύλινδρος έπαιρνε την μορφή «ροδιού», όπως τα ενώτια από την Ελευσίνα, τα εξαρτήματά των οποίων παρουσιάζουν τις ίδιες ομοιότητες, όπως και το περιδέραιο από τα Σπάτα. Πρόκειται ίσως για κοσμήματα του ίδιου εργαστηρίου.

⁸⁶ Δεσποίνη 1996, 130,241

Εικ. 54.

Π 4 Αρ. ευρ. 8091 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Περιδέрайο με κωνικά εξαρτήματα⁸⁷.

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (τάφος 28).

Χρονολόγηση : 560 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και τεχνική.

Ύψος μεσαίου περιάπτου : 3εκ.

Το περιδέрайο στοιχειοθετείται από : 1) Ένα κεντρικό αγγειόσχημο περίαπτο που διαχωρίζεται με κοκκιδωτό σύρμα σε οκτώ κάθετα πεδία, στο μέσον τους βρίσκεται ένας τετράφυλλος ρόδακας. Μία διαμπερής οπή στο λαιμό χρησίμευε για το κορδόνι ανάρτησης. 2) Έξι κωνικά κοκκιδωτά εξαρτήματα με ένα κυλινδρικό στέλεχος στο επάνω τμήμα τους, διακοσμημένο στην κύρια όψη με φύλλα από στριφτό σύρμα. 3) Τρία αγγειόσχημα εξαρτήματα με αδιακόσμητο σφαιρικό σώμα. 4) Έντεκα μικρές χάντρες (τρεις από έλασμα με παράλληλες αυλακώσεις, έξι από πέντε παράλληλα κοκκιδωτά σύρματα και τέλος, δύο κυλινδρικές διάτρητες χάντρες, κατασκευασμένες εξολοκλήρου από σύρμα.

⁸⁷ Δεσποίνη 1996, 130,241.

Εικ. 55.

**Π 5 Αρ. ευρ. 7967γ Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Περιδέραιο με πυραμιδόσχημα εξαρτήματα⁸⁸.**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (τάφος 67).

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και τεχνική.

Ύψος μεσαίου περιάπτου : 5,7εκ.

Το περιδέραιο αποτελείται από ένα αγγειόσχημο περίαπτο, από τέσσερα πυραμιδόσχημα στελέχη με οριζόντιο κυλινδρικό στέλεχος στο πάνω μέρος τους και από επτά διαχωριστικές χάντρες, αποτελούμενες από παράλληλα κοκκιδωτά σύρματα. Ολόκληρη η επιφάνεια του μεσαίου περιάπτου διακοσμείται με περίτεχνους σχηματισμούς (χάρη στην συρματερή και στην κοκκίδωση), όπως όρθια, εναλλασσόμενα, ανεστραμμένα, λωτοειδή κοσμήματα στο πάνω μέρος του αμφικωνικού σώματος και περικλειστα, ανεστραμμένα τρίφυλλα κοσμήματα στο κάτω. Στην κύρια όψη του λαιμού υπάρχει ένας οκτάφυλλος ρόδακας και το σύνολο επιστέφεται από ένα άνθος με λυγισμένα προς τα κάτω τα φύλλα του. Έχει επίσης κωνικό πυρήνα. Ταυτοχρόνως, ένα άλλο άνθος στο κάτω μέρος δίνει στο κόσμημα τη μορφή οξυπύθμενου αγγείου. Τέλος, σε ένα παρόμοιο άνθος καταλήγουν και τα πυραμιδόσχημα εξαρτήματα. Οι κύλινδροι στο επάνω μέρος διακοσμούνται με γλωσσοειδή και φυλλόσχημα συρμάτινα κοσμήματα και με κοκκιδωτά τρίγωνα. Το βαρύτιμο περιδέραιο είναι ένα από τα πιο λεπτοδουλεμένα κοσμήματα της Σίνδου και αποδίδεται σε τοπικό εργαστήριο.

⁸⁸ Δεσποίνη 1996, 131,242.

Εικ. 56.

Π 6 Αρ. ευρ. 861 Nationalmuseet Κοπεγχάγη.

Τρία εξαρτήματα περιδεραιίου (σειρήνες – δαιμονικές μέλισσες)⁸⁹.

Τόπος προέλευσης : Ρόδος.

Χρονολόγηση : β' μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Ύψος : 3,7εκ και 2,7εκ.

Τα εξαρτήματα περιδεραιίου απεικονίζουν φτερωτές γυναικείες μορφές που μοιάζουν: η μία με σειρήνα και οι άλλες με δαιμονικές μέλισσες (έχουν σώμα εντόμου). Παριστάνονται με συμβατικό τρόπο. Τα πρόσωπα και τα μαλλιά τους έχουν τριγωνικό σχήμα με κοκκιδωτές λεπτομέρειες, χαρακτηριστικό της εποχής τους. Εντυπωσιάζουν τα κοσμήματα που φορούν οι ίδιες οι μορφές, περίαπτο στο λαιμό με ρόδακα και διαδηματική ταινία στο μέτωπο. Επιπλέον, πάνω στο κεφάλι της σειρήνας υψώνεται ένα λωτόσχημα κόσμημα. Αυτό το στοιχείο και η τυπολογική της εξομοίωση με την «Πότνια θηρών» και τις μέλισσες στα πλακίδια της Ρόδου (εικ) αποκαλούν τη σειρήνα «δαιμονική μορφή». Ενώ τα φτερά των μελισσών και η μορφή του σώματος αποδίδεται εντελώς σχηματοποιημένα. Ένας κρίκος στο κατώτερο μέρος μιας μέλισσας και ένας δεύτερος κρίκος στα χέρια της σειρήνας, δείχνουν ότι από τα εξαρτήματα κρέμονταν χάντρες, ρόδια ή άλλα πρόσθετα κοσμήματα.

Εικ. 57.

Π 7 Αρ. ευρ. Χρ 147 (3534-3538) Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Ένα τραπεζιόσχημο και τέσσερα ορθογώνια πλακίδια από περιδέραιο⁹⁰.

⁸⁹ Δεσποίνη 1996, 128,240.

Τόπος προέλευσης : Ελευσίνα (Αττικής).

Χρονολόγηση : 750 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Διαστάσεις : 3χ3,5εκ των ορθογωνίων και 4χ3χ1,5εκ. του τραπεζιόσχημου.

Όλα τα πλακίδια κατασκευάστηκαν από χοντρό έλασμα, πλαισιωμένα στις τέσσερις πλευρές τους με στριφτά σύρματα. Επίσης, σχηματίζονται θήκες για ένθετο ήλεκτρο, σχηματίζονται με επίπεδο ταινιωτό σύρμα, κάθετα κολλημένο στο έλασμα. Οι θήκες είναι τριγωνικές, στρογγυλές, φυλλόσχημες που σχηματίζουν ρόδακα σε δύο πλακίδια, ενώ μία θήκη έχει το σχήμα της λεγόμενης «ασπίδας Διπύλου». Πλούσια κοκκιδωτή διακόσμηση σε διάφορα μοτίβα καλύπτει το κενό χώρο των κοσμημάτων. Στο επάνω και κάτω τμήμα κάθε πλακιδίου δημιουργούνται σωληνωτά περάσματα από όπου περνούσαν τα κορδόνια που συγκρατούσαν τα πλακίδια στο σύνολό τους.

Η μορφή του περιδεραιού υποθέτουμε ότι ίσως ήταν ως εξής: Το τραπεζιόσχημο πλακίδιο μαζί με ένα όμοιό του (που λείπει) στοιχειοθετούσαν τα πέρατα του κοσμήματος. Στο μέσον κρεμόταν το ωραιότερο πλακίδιο με την ασπίδα του Διπύλου. Το πλακίδιο με τον ρόδακα και ένα άλλο όμοιό του (που δεν βρέθηκε) πλαισίωναν το μεσαίο ή ήταν δίπλα στα τραπεζιόσχημα πλακίδια. Ο αριθμός των συνολικών πλακιδίων του περιδεραιού ήταν επτά και δεν ήταν καθόλου τυχαίος, καθώς σε αρχαίες επιγραφές ως στοιχεία ενός κοσμήματος, που παραδίδεται με το όνομα «όχθοιβος» αναφέρονται πέντε ,επτά και δώδεκα «χρυσία» στοιχεία. Από την ερμηνεία της λέξης συμπεραίνουμε ότι τα κοσμήματα αυτά ίσως ήταν ραμμένα σε μία ιδιαίτερη ταινία στην παρυφή των χιτώνων. Ένα τέτοιο κόσμημα έφερε το άγαλμα της Αθηνάς Παλλάδος στην Ακρόπολη, ενώ όχθοιβοι αναφέρονται και ως αναθήματα στο ιερό της Αρτέμιδος στη Βραυρώνα και στην εξοχή της Ρόδου. Η έρευνα ανάγει τον τύπο αυτών των περιδεραιών σε συροπαλαιστινιακά πρότυπα.

Εικ. 58.

Π 8 Αρ. ευρ. Στ318 (Σύλλογή Σταθάτου)Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Ένα αγγειόσχημο περίαπτο⁹¹.

Τόπος προέλευσης : Άργος.

Χρονολόγηση : Τέλη 7^{ου} – Αρχές 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

⁹⁰ Δεσποίνη 1996, 129,240.

⁹¹ Δεσποίνη 1996., 129,241.

Ύψος : 2,8εκ.

Το περίαπτο είναι κατασκευασμένο από χρυσό έλασμα. Το σώμα χωρίζεται με τριπλές κάθετες χαραξίεις σε ελλειψοειδή φουσκωτά πεδία που μοιάζουν με φέτες πεπονιού. Στη βάση του υπάρχει ένα σφαιρίδιο. Ο κυλινδρικός λαιμός πλαισιώνεται με ένα απλό και ένα κοκκιδωτό σύρμα και διατηρεί διαμπερή οπή ανάρτησης για το πέρασμα του κορδονιού. Πάνω από το λαιμό υπάρχει ένα δισκόμορφο έλασμα, που επέχει τη θέση πώματος και διακοσμείται με έκτυπο ρόδακα. Η διάταξη των κάθετων αυλακώσεων στο σώμα και ο ρόδακας στο πάνω μέρος του, επιτρέπουν την υπόθεση ότι ο τεχνίτης γνώριζε την «κωδία μήκωνος» καρπό παπαρούνας.

Εικ. 59.

**Π 9 Αρ. ευρ. Χρ 1065 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.
Δύο σφαιρικά εξαρτήματα περιδεραιίου⁹².**

Τόπος προέλευσης : Θήρα (από τάφο).

Χρονολόγηση : Τέλη 7^{ου} – Αρχές 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Ύψος : 2εκ.

Τα συγκεκριμένα εξαρτήματα περιδεραιίου κατασκευάστηκαν από χρυσό έλασμα, αποτελούνται από μία σφαιρική χάντρα που συνάπτεται με έναν κάθετο κύλινδρο, ενωμένο σε σχήμα Τ με έναν οριζόντιο, απ' όπου περνούσε το κορδόνι ανάρτησης. Οι κύλινδροι φέρουν ρομβοειδή κοσμήματα από τέσσερις κοκκίδες. Κάθε χάντρα χωρίζεται στο μέσον με ζώνη από δύο σειρές κοκκίδων. Επιπλέον, στο επάνω μέρος μιας χάντρας υπάρχουν δύο σειρές τριγώνων και μία σειρά από γλωσσοειδή κοσμήματα με κοκκιδωτό πυρήνα. Ενώ το κάτω ημισφαιρικό τμήμα τους διακοσμείται με σιγμοειδείς έλικες και σκόρπια κοκκιδωτά τρίγωνα. Το κόσμημα μπορούσε να φορεθεί μεμονωμένα ως περίαπτο (μενταγιόν) ή να αποτελούσε στέλεχος περιδεραιίου.

⁹² Δεσποίνη 1996, 129,240.

Εικ. 60.

**Π 10 Αρ. ευρ. 7944 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Δύο περιάπτα σε μορφή σχηματοποιημένου ροδιού⁹³.**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (από τον τάφο 20).

Χρονολόγηση : 510-500 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση.

Ύψος : 6εκ.

Τα δύο περιάπτα αποτελούνται από χρυσό έλασμα και διακοσμούνται στο σώμα με τέσσερις πυκνές σειρές φύλλων, που περιγράφονται με απλό και κοκκιδωτό σύρμα. Δύο σειρές συρμάτινων κυκλίσκων κοσμούν το λαιμό των κοσμημάτων, που μοιάζουν με αγγειόσχημα εξαρτήματα. Επίσης, τα κοσμήματα έχουν διπλό άνθος στο κάτω μέρος τους, γεγονός που δείχνει την πρόθεση του τεχνίτη να αποδώσει σε αυτά την μορφή «ροδιού». Ίσως ανήκαν σε περιδέραιο από χάντρες, κατασκευασμένες από φθαρτό υλικό που δεν σώθηκαν ή αποτελούσαν μεμονωμένα περιάπτα.

Εικ. 61.

**Π 11 Αρ. ευρ. 7939,7943 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Περιδέραιο με αγγειόσχημα εξαρτήματα και διπλούς πελέκεις⁹⁴.**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (από τον τάφο 20).

⁹³ Δεσποίνη 1996, 132,242.

⁹⁴ Δεσποίνη 1996, 132,242.

Χρονολόγηση : 510-500 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Ύψος μεσαίου περιάπτου: 3,6εκ.

Το περιδέραιο αποτελείται : 1) από ένα αγγειόσχημο περιάπτο στο μέσον. Το σώμα του διακοσμείται με τέσσερις σειρές κοκκιδωτών τριγώνων, ο λαιμός του στολίζεται από δύο συρμάτινα ελικοειδή στοιχεία και το όλο σύνολο κορυφώνεται σε ένα άνθος με ακτινωτά φύλλα, λυγισμένα προς τα κάτω.2) έξι αγγειόσχημες κοκκιδωτές χάντρες, από τις οποίες οι τέσσερις έχουν σφαιρίδιο στο κάτω μέρος τους και μοιάζουν στο σχήμα με «οξυπύθμενου αγγείου». 3) δύο χάντρες σε σχήμα διπλού πελέκεως με κοκκιδωτά τρίγωνα στην κύρια όψη και έναν κύλινδρο στο μέσο για το κορδόνι ανάρτησης και τέλος 4) τρεις χάντρες διαμορφωμένες με τρία κοκκιδωτά και δύο απλά σύρματα. Επίσης διατηρείται διπλή θηλιά, η οποία συγκρατούσε τα πέρατα του κορδονιού ανάρτησης. Η κομψότητα, η πολυμορφία στις χάντρες και η ασυμμετρία στη διάταξη επαναλαμβάνονται στα ευρήματα με ξεχωριστό τρόπο.

Εικ. 62.

Π 12 Αρ. ευρ. G111(Misc) 8399 Antikenmuseum, Βερολίνο.

Περιδέραιο με ρόδια⁹⁵.

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια.

Χρονολόγηση : Τέλη 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Μήκος : 27εκ. Ύψος ροδιών : 3,3εκ.

Το περιδέραιο κατασκευάστηκε εξολοκλήρου από χρυσό έλασμα και αποτελείται από απλές, αυλακωτές, σφαιρικές χάντρες και έξι περιάπτα σε σχήμα «ροδιού». Κάθε ρόδι αποτελείται από μία μεγάλη, αυλακωτή χάντρα, που έχει κάθετα ελειψοειδή εξάρματα, πλαισιωμένα με δύο στριφτά σύρματα. Η ευαισθησία του καλλιτέχνη να αποδώσει με λεπτομέρεια τον καρπό φαίνεται στον κάλυκα με τα οξυκόρυφα φύλλα, στο κάτω μέρος των ροδιών. Ενώ, στο επάνω μέρος τους είναι καρφωμένος ένας κάθετος κύλινδρος, ενωμένος με έναν άλλον οριζόντιο, απ' όπου περνούσε το κορδόνι ανάρτησης. Οι κύλινδροι, στην κύρια όψη, διακοσμούνται με τέσσερις

⁹⁵ Δεσποίνη 1996, 133,243.

ρόδακες, στα δύο μεσαία περιάπτα. Το περιδέραιο είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα της τέχνης των Ερετριέων χρυσοχόων στα Ύστερα Αρχαϊκά χρόνια.

Εικ. 6.

Π 13 Αρ. ευρ. Χρ10 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Περιδέραιο με βελανίδια και ταυροκεφαλή⁹⁶.

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια (από τον τάφο).

Χρονολόγηση : α' τέταρτο του 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Μήκος : 23εκ. Ύψος ταυροκεφαλής : 3εκ.

Το περιδέραιο κατασκευάστηκε εξολοκλήρου από χρυσό έλασμα και αποτελείται από μικρά εξαρτήματα σε σχήμα καρπού «δάφνης», εναλλασσόμενα με βελανίδια που έχουν εγχάρακτο δικτυωτό κέλυφος. Επάνω σε αυτά τα στοιχεία εφάπτεται ένας κατακόρυφος κύλινδρος με έναν κρίκο-χάντρα στην κορυφή του, για το πέρασμα του κορδονιού ανάρτησης. Επιπλέον, κάθε κύλινδρος διακοσμείται από έναν τετράφυλλο ρόδακα με κυκλικά φύλλα από κοκκιδωτό σύρμα και ένα σφαιρίδιο για πυρήνα. Τα εξαρτήματα διαχωρίζονται μεταξύ τους με χάντρες που φέρουν έξι κυκλικά εξάρματα. Το μέσον του περιδεραιίου εξαιρείται από ένα περιάπτο ταυροκεφαλής, που αποδίδεται λεπτομερώς. Στο επάνω μέρος της ταυροκεφαλής, διατηρείται ένας κύλινδρος, που στολίζεται μπροστά με δύο τετράφυλλους ρόδακες. Ακόμη, επάνω από τον κύλινδρο έχουν φιλοτεχνηθεί δύο γυναικείες κεφαλές, οι οποίες καλύπτονται από ένα πλακίδιο πέντε ζευγών συρμάτινων κυκλίσκων που οριοθετούν και πάλι ρόδακες. Το περιδέραιο φιλοτεχνήθηκε ποιοτικά ως μοναδικό κόσμημα και θεωρείται πιστό δείγμα ερετριακού εργαστηρίου.

⁹⁶ Δεσποίνη 1996, 133,243.

Εικ. 64.

**Π 14 Αρ. ευρ. 7962/63 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Περιδέραιο με αμφικωνικές χάντρες και ρόδια⁹⁷.**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (από τον τάφο 67).

Χρονολόγηση : 510-500 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Ύψος ροδιών : 6,2εκ.

Το περιδέραιο κατασκευάστηκε εξολοκλήρου από χρυσό έλασμα και αποτελείται από : 1) δύο μεγάλα περίαπτα που αποδίδουν σχηματοποιημένα ρόδια, διακοσμημένα σε δύο ζώνες με συρμάτινα φύλλα. Στο κάτω μέρος τους υπάρχει ένα άνθος με λυγισμένα φύλλα προς τα επάνω, έτσι λοιπόν ο καρπός αποδίδεται φυσιολογικά. 2) 46 αμφικωνικές χάντρες διακοσμημένες όπως και τα περίαπτα. 3) δύο αμφικωνικές χάντρες με κυλινδρικές προεκτάσεις στα άκρα. 4) εννέα μικρότερες χάντρες που διαχωρίζουν τις υπόλοιπες, έχουν παράλληλες, οριζόντιες ραβδώσεις. Παρόμοια κοσμήματα σαν αυτό, αλλά κατασκευασμένα από χαλκό έχουν βρεθεί στην Μακεδονία. Το περιδέραιο εντυπωσιάζει με το μέγεθός του, κρεμασμένο από το λαιμό θα έφτανε μέχρι την κοιλιακή χώρα.

⁹⁷ Δεσποίνη 1996, 133,24.

Εικ. 65.

**Π 15 Αρ. ευρ. Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία.
Περιδέραιο με φακοειδείς κυλινδρικές ψήφους⁹⁸.**

Τόπος προέλευσης : Κύπρος, (από το την Άρσο, ιερό Αφροδίτης).

Χρονολόγηση : Ύστερος 7ος αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός και κόκκινος αχάτης.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και σφυρηλάτηση.

Μήκος : 24εκ. Ύψος περιάπτου : 1,7εκ.

Το περιδέραιο διατηρείται σχεδόν σε άριστη κατάσταση. Αποτελείται από μικρές φακοειδείς κυλινδρικές ψήφους και από ένα κεντρικό σφραγιδόλιθο από κόκκινο αχάτη, που επιστέφεται από ένα σφαιρίδιο, ως περίαπτο κόσμημα. Το συγκεκριμένο κόσμημα τεκμηριώνει την παράλληλη άνθηση των χρυσοχοϊκών εργαστηρίων της Κύπρου, κατά την Αρχαϊκή περίοδο.

Εικ. 66.

**Π 18 Αρ. ευρ. 1525 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.
Περιδέραιο με πεπονόσχημες κυλινδρικές ψήφους⁹⁹.**

⁹⁸ Μουσείο Μπενάκη 1970, 36,37.

Τόπος προέλευσης : Άγνωστης προέλευσης.
Χρονολόγηση : Μέσα 6ου αιώνα π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός και ήλεκτρο.
Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και σφυρηλάτηση.
Μήκος : 20εκ. Ύψος ψήφων : 1,2εκ.

Το χρυσό περιδέραιο δεν διατηρείται πλήρες. Αποτελείται από τριάντα μικρές πεπονόσχημες κυλινδρικές ψήφους, που έχουν εγχάρακτες ραβδώσεις και από ένα σωληνωτό εξάρτημα. Προφανώς, όλα τα τμήματα ήταν περασμένα σε κορδόνι από νήμα ή από σύρμα που έδενε στον αυχένα. Ο συγκεκριμένος τύπος κοσμημάτων (με χάντρες σε σχήματα ανθών ή ροδιών που συμβολίζουν τη γονιμότητα), είναι γνωστός ήδη από τους Μυκηναϊκούς Χρόνους και απαντά σε διάφορα υλικά, όπως π.χ. ορεία κρύσταλλο, κορναλίνη, αμέθυστο, γυαλί ή φαγεντιανή και "lapis lazuli". Η ερευνήτρια B. Segall¹⁰⁰ υποστήριξε ότι αυτό το περιδέραιο ανήκε σε έναν θησαυρό των μεσών του 6^{ου} αιώνα π.Χ. και ίσως ήταν ιωνικής καταγωγής.

Εικ. 67.

Π 19 Αρ. ευρ. G115 (Misc 8398) Antikemuseum, Βερολίνο.
Περιδέραιο με σφαιρικές χάντρες και κριοκεφαλή¹⁰¹.

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια
Χρονολόγηση : β' τέταρτο 5ου αιώνα π.Χ.
Υλικό κατασκευής : Χρυσός.
Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.
Μήκος : 26,5εκ. Ύψος περιάπτου : 1,6εκ.

Το περιδέραιο αποτελείται από κοκκιδωτές χάντρες, εναλλασσόμενες με αυλακωτές, οι οποίες φέρουν περιμετρικά έξι ελλειψοειδή πλαστικά εξάρματα,

⁹⁹ Μουσείο Μπενάκη 1970, 47.

¹⁰⁰ Segall 1990, 31 εικ.10.

¹⁰¹ Δεσποίνη 1996, 136.244.

πλαισιωμένα με μια σειρά από έκτυπες κοκκίδες. Στο μέσον, κρέμεται ένα περίαπτο σε σχήμα «κεφαλής κριού» από χρυσό έλασμα με εγχάρακτες-έκτυπες λεπτομέρειες. Το μέτωπό του στολίζεται από ένα μεγάλο διπλό ρόδακα, η πίσω πλευρά της κεφαλής του είναι ολόγυρα τυλιγμένη με μία κυκλική στεφάνη, με δύο σειρές κοκκίδων, τέλος, στο επάνω μέρος της υπάρχει κύλινδρος για το κορδόνι ανάρτησης. Ο τονισμός του μέσου του περιδεραιού με μία κεφαλή ζώου είναι ένα θέμα που απαντά συχνά ως υστερο-αρχαϊκός τύπος στην ερετριακή χρυσοχοϊκή τέχνη.

Εικ. 68.

Π 20 Αρ. ευρ. Μ1353 Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας.

Τμήμα περιδεραιού με κυλινδρικές χάντρες¹⁰².

Τόπος προέλευσης : Καβάλα (περιοχή Αμφίπολης, Εννέα Οδοί)

Χρονολόγηση : τέλη 6^{ου}-αρχές 5ου αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Μήκος αμφικωνικής χάντρας : 7,7εκ. Μήκος κυλινδρικών στοιχείων : 4,7εκ.

Ύψος περιάπτου : 1,5εκ.

Το τμήμα περιδεραιού αποτελείται από μία αμφικωνική και τρεις κυλινδρικές χάντρες, όλες από χρυσό έλασμα. Η αμφικωνική χάντρα, διακοσμημένη με στικτές ραβδώσεις που πλασιώνουν αλληπάλληλα, οξυκόρυφα, εγχάρακτα τρίγωνα, στόλιζε πιθανότατα το κέντρο του περιδεραιού. Η επιφάνεια των κυλινδρικών χαντρών ήταν καλυμμένη με λεπτές εγχάρακτες γραμμές, οι οποίες σχηματίζουν συστήματα ενάλληλων τριγώνων. Όλες οι χάντρες που χρησιμοποιήθηκαν για την προσεγμένη εμφάνιση του κοσμήματος, αποτελούν επιβιώσεις σχημάτων παλαιότερων εποχών.

¹⁰² Δεσποίνη 1996, 136.244.

Εικ. 69.

Π 21 Αρ. ευρ. 2067 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.
Χάλκινο περιδέραιο με αμφικωνικές ψήφους¹⁰³.

Τόπος προέλευσης : από την Μακεδονία.

Χρονολόγηση : 8^{ος}-7ος αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χαλκός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και σφυρηλάτηση.

Διαστάσεις περιδεραίου : 6,2 -3,3εκ.

Το χάλκινο περιδέραιο δεν διατηρείται σε καλή κατάσταση. Αποτελείται από τριάντα μικρές αμφικωνικές ψήφους, που έχουν εγχάρακτες ραβδώσεις και από ένα σωληνωτό εξάρτημα. Όλα τα στελέχη ήταν περασμένα σε κορδόνι από νήμα ή από σύρμα που έδενε στον αυχένα. Ο συγκεκριμένος τύπος περιάπτου χρονολογείται στην Πρώιμη Μακεδονική Εποχή του Σιδήρου.

Εικ. 70.

Π 22 λεπτομέρεια μιας χρυσής αμφικωνικής ψήφου, όμοια με τις χάλκινες ψήφους από το παραπάνω περιδέραιο, έχει επίπεδο χείλος με οξεία απόληξη στις οπές, έντονη κυκλική προεξοχή στο μέσον και ευθείες ή ελαφρώς κοίλες πλευρές. Περιδέραια από εννέα έως δεκαοκτώ ψήφους, διαφόρων σχημάτων, φορούσαν οι Αρχαίες Ελληνίδες της Μακεδονίας, κατά την πρώιμη εποχή του Σιδήρου. Η διάδοση των αμφικωνικών

¹⁰³ Μπενάκη 2000, 52

ψήφων στη Μακεδονία και στη Θεσσαλία, δείχνει ότι κατακευάζονταν σε τοπικά εργαστήρια αυτών των περιοχών. Συνεπώς, όσες ανευρίσκονται σε ελληνικά ιερά νοτιότερα (π.χ. Δελφοί, Ηραϊόν Άργους, Τεγέα, Ολυμπία) θεωρούνται προϊόντα εισαγωγής. Τέλος, ο ίδιος τύπος ψήφου συναντάται και σε χρυσό, με περίτεχνο κοκκιδωτό διάκοσμο, όπως ακριβώς το παράδειγμα της φωτογραφίας.

Εικ. 71.

**Π 23 Αρ. ευρ. 8012 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.
Χάλκινο περιδέραιο με αμφικωνικές ψήφους¹⁰⁴.**

Τόπος προέλευσης : από την Μακεδονία.

Χρονολόγηση : Ύστερος 7ος-6ος αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χαλκός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και σφυρηλάτηση.

Διαστάσεις περιδεραίου : 9,5 -2,5εκ.

Το χάλκινο περιδέραιο έχει ανασυσταθεί από έντεκα μεγαλύτερες αμφικωνικές ψήφους, που έχουν εγχάρακτες ραβδώσεις και από δύο κυλινδρικές ψήφους, οι τελευταίοι που βρίσκονται στα άκρα, ανήκουν σε μία παραλλαγή, η οποία συναντάται σπάνια στην Μακεδονία και στην Θεσσαλία. Οι ψήφοι αυτού του τύπου (με επίπεδο στόμιο των οπών με οξεία απόληξη) είναι συχνοί και βρέθηκαν σε τρεις ασύλληπτους μακεδονικούς τάφους στην Όλυνθο, όπως επίσης και στην Σικελία του 6ου αιώνα π.Χ. Η πλειονότητα ανάλογων ψήφων από την Όλυνθο και η περιορισμένη περιοχή διασποράς τους, μαρτυρούν ότι κατασκευάστηκαν στην Χαλκιδική και στην ενδοχώρα της. Τέλος, η ίδια προέλευση κοσμημάτων μπορεί να αποδοθεί και στα ελληνικά ιερά, καθώς και στις ελληνικές αποικίες της Σικελίας.

¹⁰⁴ Μουσείο Μπενάκη 1970. 54.

Εικ. 72.

**Π 24 Αρ. ευρ. Χρ1041 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.
Περιδέριο με πλακίδια και κυλινδρικά εξαρτήματα¹⁰⁵.**

Τόπος προέλευσης : Αττική (από τον τάφο στα Σπάτα).

Χρονολόγηση : 730 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Μήκος : 10εκ.

Το περιδέριο αποτελείται από πέντε ορθογώνια πλακίδια, κατασκευασμένα από χρυσό έλασμα που κάμπτεται επάνω και κάτω σε τρόπο, ώστε να δημιουργούνται σωληνωτά περάσματα για τα δύο κορδόνια που συγκρατούσαν τα μέλη στο σύνολό τους. Οι ρηχές θήκες σχηματίστηκαν πάνω στο έλασμα με ένθετη ύλη και πιο συγκεκριμένα πρόκειται για δύο δίδυμες ρομβόσχημες θήκες στα ακριανά πλακίδια και μία θήκη σε σχήμα «πέλτης» στο μεσαίο. Τα πλακίδια διαχωρίζονται μεταξύ τους με δύο κυλινδρικές χάντρες επάνω και μία αυλακωτή κάτω. Στο κάθε πλακίδιο αντιστοιχούν τρεις μικροί κύλινδροι που κρέμονται κάθετα από κοντές αλυσίδες και είναι συμπιεσμένοι στο κάτω μέρος. Αντίθετα, στο επάνω μέρος των κυλίνδρων περνούσε μια σφαιρική χάντρα, με την οποία τα εξαρτήματα έπαιρναν την μορφή «ροδιού».

Εικ. 73.

¹⁰⁵ Δεσποίνη 1996, 144,246.

Π 25 Αρ. ευρ. 1103 British Museum Λονδίνο.

Επτά πλακίδια περιδεραίου με γυναικείες κεφαλές¹⁰⁶.

Τόπος προέλευσης : Ρόδος (από την Κάμειρο).

Χρονολόγηση : β΄ μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Διαστάσεις : 1,8χ2,2εκ

Πρόκειται για τα μέλη ενός περιδεραίου που έχουν ορθογώνιο σχήμα και φέρουν στο επάνω μέρος τους από δύο οριζόντιες κυλινδρικές θήκες για το πέρασμα του σύρματος-νήματος που τα συγκρατούσε στο σύνολό τους. Το κάθε πλακίδιο διακοσμείται με δύο γυναικείες κεφαλές, που απεικονίζονται έκτυπα πάνω στα ελάσματα. Οι γυναικείες μορφές ίσως αντιπροσωπεύουν μια γυναικεία θεότητα στο τύπο της «Πότνιας θηρών», φέρουν κόμη ανάλογα με την εποχή και το σχήμα της τονίζεται με οριζόντιες σειρές από κοκκίδες, φορούν επίσης κοσμήματα, περιδέραια και διαδήματα που δηλώνονται με κοκκίδωση. Το μέσο του περιδεραίου εμφανίζει ένα μεγαλύτερο πλακίδιο, όπου οι δύο κεφαλές διαχωρίζονται με μία κάθετη λωρίδα, διακοσμημένη με ρόδακα. Από τα έξι πλακίδια κρέμονταν τέσσερις σφαιρικές χάντρες και πέντε από το μεσαίο. Ίσως πρόκειται για έν περιδέραιο στήθους, που επικαθόταν πάνω στο ένδυμα με πόρπες ή περόνες. Οι έκτυπες κεφαλές αποτελούν ανατολικό θέμα που απεικονιζόταν συχνά στα τέλη του 7^{ου} αιώνα π.Χ. στη Ρόδο, στις Κυκλάδες και στην Κρήτη.

Εικ. 74.

Π 26 Αρ. ευρ. 1176 British Museum, Λονδίνο.

Περιδέραιο με αλυσιδωτή ταινία και ρόδακες¹⁰⁷.

Τόπος προέλευσης : Ρόδος (από τον τάφο στην Κάμειρο).

Χρονολόγηση : β΄ μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

¹⁰⁶ Δεσποίνη 1996, 144,246.

¹⁰⁷ Δεσποίνη 1996, 159,250.

Μήκος : 22,3εκ.

Η ταινία σώζεται αποσπασματικά σε δύο σημεία και αποτελείται από λεπτές αλυσίδες, τοποθετημένες παράλληλα. Τα άκρα της διακοσμούνται από χρυσά πλακίδια, τα οποία φέρουν στην κύρια όψη τους έκτυπες λεοντοκεφαλές. Επιπλέον, πέντε ρόδακες κοσμούσαν την ταινία, εκ των οποίων λείπει ο ένας. Οι υπόλοιποι τέσσερις ρόδακες είναι διπλοί, περιγράφονται και διακοσμούνται με σύρματα και κοκκίδωση και είχαν ένθετο πυρήνα. Στην άκρη κάθε λεοντοκεφαλής, μία κάθετη σωληνωτή θηλιά σχετίζεται με τη στερέωση του κοσμήματος στο ένδυμα μπροστά στο στήθος, πιθανόν με πόρπες. Πρόκειται για μία λεπτή, κομψή εργασία ροδίτικου εργαστηρίου, είναι το παλαιότερο δείγμα αλυσιδωτού περιδεραιού με ταινία.

Εικ. 75.

**Π 27 Αρ. ευρ. (Misc)8946 Antikenmuseum, Βερολίνο.
Πέντε πλακίδια περιδεραιού με παράσταση Μέλισσας¹⁰⁸.**

Τόπος προέλευσης : Ρόδος.

Χρονολόγηση : β' μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Διαστάσεις : 2,7χ2,5εκ.

Τα πέντε πλακίδια περιδεραιού αποτελούνται από χρυσό έλασμα και φέρουν στο πάνω μέρος τους θηλιά, για το πέρασμα του κορδονιού που τα συγκρατούσε. Όλα τα διακοσμητικά στοιχεία είναι έκτυπα χτυπημένα πάνω σε κοίλη μήτρα, πάνω σε αυτά παριστάνεται μία γυναικεία μορφή, που από την μέση και πάνω είναι γυναίκα, ενώ από την μέση και κάτω έχει σώμα εντόμου. Τα φτερά στο επάνω γωνίες του ελάσματος είναι καμπυλωτά. Σίγουρα, παρουσιάζεται μία δαιμονική μορφή, μιξογενή όπως π.χ. οι σειρήνες και οι σφίγγες.

Πολλοί ερευνητές σχετίζουν το κόσμημα με την λατρεία της «Αρτεμης Εφεσίας», επειδή το συμβολικό ζώο της ήταν η μέλισσα, που απεικονίζεται επίσης και στα νομίσματα της Εφέσου, του 6^{ου} αιώνα π.Χ., λείπουν ωστόσο τα στοιχεία για μία ταύτιση με τη θεά. Ίσως πρόκειται για μία παλαιότερη θεότητα της φύσης, όπως ήταν η «Πότνια Θηρών». Στους ιστορικούς χρόνους, με το όνομα «Μέλισσαι» αναφέρονται Νύμφες, τροφοί και μάντες, καθώς και ιέρειες διαφόρων θεοτήτων.

¹⁰⁸ Δεσποίνη 1996, 145.246.

Εικ. 76.

Π 28 Αρ. ευρ. 7972 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Περιδέрайο με γλωσσωτά πλακίδια¹⁰⁹.

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (από τον τάφο 67).

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση, συρματερή και έκτυπη τεχνική.

Μήκος : 15εκ.

Το περιδέрайο αποτελείται από δεκαπέντε χρυσά πλακίδια από λεπτό έλασμα, που διαμορφώνουν προς τα κάτω τρεις περιτμητες γλωσσωτές απολήξεις, πλαισιωμένες με κοκκιδωτό σύρμα και χωρισμένες εγκάρσια με μία ζώνη τριών κοκκιδωτών συρμάτων. Σε κάθε πλακίδιο αντιστοιχεί ένα εξάρτημα σε σχήμα «κόκκου σιταριού», που κρέμεται από την μεσαία γλωσσωτή απόληξη. Τα πλακίδια στερεωμένα στο σύνολό τους με δύο κορδόνια, ένα επάνω και ένα κάτω, περνούσαν μέσα από θηλιές που βρίσκονται στις τέσσερις γωνίες της πίσω πλευράς. Το περιδέрайο στερεωνόταν επάνω στο ένδυμα με πόρπες ή περόνες. Τέτοιου είδους περιδέрайα στήθους έγιναν αγαπητά στο νησιωτικό χώρο και ιδίως στη Ρόδο. Η παράδοσή τους εμφανίστηκε στον 8^ο αιώνα π.Χ. εξελίχθηκε στον 7^ο, 6^ο αι. π.Χ.

Εικ. 77.

Π 29 Αρ. ευρ. (Misc) 8943 Antikenmuseum, Βερολίνο.

Πλακίδιο περιδεραιού με παράσταση «Πότνιας Θηρών¹¹⁰».

Τόπος προέλευσης : Ρόδος (από την Κάμειρο).

Χρονολόγηση : β' μισό 7ου αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση και έκτυπη τεχνική.

Διαστάσεις : 3,7χ3εκ.

Το πλακίδιο αποτελεί στέλεχος περιδεραιού και αποτελείται από ένα χρυσό, ορθογώνιο έλασμα, που φέρει παράσταση μιας γυναικείας φτερωτής μορφής «Πότνιας Θηρών». Η θεά είναι ενδεδυμένη με ένα μακρύ κατάκοσμο πέπλο και φέρει στην κεφαλή της ένα ταινιωτό διάδημα με τριγωνικές απολήξεις. Το διάδημα, η

¹⁰⁹ Δεσποίνη 1996, 149,247.

¹¹⁰ Δεσποίνη 1996, 148,247.

κόμη, οι καμπύλες φτερούγες, τα κοσμήματα του ενδύματος και οι λεπτομέρειες των λεόντων τονίζονται με λεπτή κοκκίδωση. Όλη η παράσταση εγγράφεται μέσα σε ένα πλαίσιο από στριφτά και κοιλόκυρτα σύρματα. Στο επάνω μέρος προστίθεται ένας διακοσμημένος ρόδακας που φέρει στο πυρήνα του μία εξεργη λεοντοκεφαλή και στο πίσω μέρος του υπάρχει το άγκιστρο για την στερέωση του κοσμήματος. Επίσης, στο κάτω μέρος του πλακιδίου υπάρχουν θηλιές, απ' όπου κρέμονται πέντε αυλακωτές χάντρες, σε σχήμα «ροδιού». Πολλά τέτοια πλακίδια μαζί πιθανόν πλαισίωναν ένα περιδέραιο στήθους.

Μερικά χάλκινα εξαρτήματα περιάπτων κοσμημάτων («μενταγιόν»).

α.) Χάλκινο κρεμαστό πτηνόμορφο εξάρτημα.

β.) Χάλκινο αμφικωνικό εξάρτημα.

γ.) Χάλκινο σφαιρικό εξάρτημα.

δ.) Χάλκινο σφαιρικό εξάρτημα.

ε.) Χάλκινο κρεμαστό πτηνόμορφο εξάρτημα.

στ.) Μεγάλη χάλκινη ψήφος.

Εικ. 78 α-στ.

Π 31 Αρ. ευρ. 7884 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

α.) Χάλκινο κρεμαστό πτηνόμορφο εξάρτημα επάνω σε διάτρητη σφαίρα¹¹¹.

Τόπος προέλευσης : από την Μακεδονία.

Χρονολόγηση : Ύστερη Γεωμετρική Περίοδος (750 π.Χ).

Υλικό κατασκευής : Χαλκός.

Τεχνική επεξεργασία : συμπαγής και κοίλη χύτευση.

Ύψος : 9,1εκ.

Το χάλκινο κρεμαστό εξάρτημα αποτελείται από μία ελλειψοειδή σφαίρα και από μία σχηματοποιημένη μορφή πτηνού, που δεν σώζει το ράμφος του, γεγονός που δυσκολεύει αρχικά την αναγνώρισή του. Τέλος, το κόσμημα έμεινε «ημίεργο» καθώς οι αδρές

¹¹¹ Μουσείο Μπενάκη 1970, 71.

απολήξεις που δημιουργήθηκαν κατά τη χύτευση, στα κάθετα στοιχεία της σφαίρας, δεν έχουν αφαιρεθεί.

Π 32 Αρ. ευρ. 7871 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

β.)Χάλκινο αμφικωνικό εξάρτημα¹¹².

Τόπος προέλευσης : από την Μακεδονία.

Χρονολόγηση : Μακεδονική Εποχή του Σιδήρου(700-600 π.Χ).

Υλικό κατασκευής : Χαλκός.

Τεχνική επεξεργασία : συμπαγής και κοίλη χύτευση.

Ύψος : 5,5εκ.

Το αμφικωνικό εξάρτημα συνδυάζει συμπαγή-κοίλη χύτευση. Η απόληξη, το στέλεχος και το στοιχείο ανάρτησης είναι συμπαγή, ενώ η σφαίρα είναι κοίλη ή χυτή με πυρήνα το τριγωνικό στοιχείο, με δίσκους στα δύο άκρα του οριζοντίου στελέχους

Π 33 Αρ. ευρ. 7886 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

γ.)Χάλκινο σφαιρικό εξάρτημα¹¹³.

Τόπος προέλευσης : από την Μακεδονία.

Χρονολόγηση : Μακεδονική Εποχή του Σιδήρου(700-600π.Χ).

Υλικό κατασκευής : Χαλκός.

Τεχνική επεξεργασία : συμπαγής και κοίλη χύτευση.

Ύψος : 5,3εκ.

Η κοίλη σφαίρα του εξαρτήματος διαμορφώθηκε μετά τη χύτευση με αφαίρεση του πυρήνα μέσω μικρής οπής στη βάση. Επίσης, η σφαίρα μεταμορφώθηκε σε κύμβαλο, χάρη στην εναπόθεση ενός λίθου στο κέντρο του κοσμήματος. Στην Μακεδονία τα περίαπτα κοσμήματα αυτού του τύπου αποτελούσαν τμήματα περιδέραιων και συνόδευαν γυναικείες ταφές.

Π 34 Αρ. ευρ. 7872 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

δ.)Χάλκινο σφαιρικό διάτρητο εξάρτημα¹¹⁴.

Τόπος προέλευσης : από την Μακεδονία.

Χρονολόγηση : Ύστερη Γεωμετρική-Υπογεωμετρική Περίοδος(700π.Χ).

Υλικό κατασκευής : Χαλκός.

Τεχνική επεξεργασία : συμπαγής και κοίλη χύτευση.

Ύψος : 7,9εκ.

Το διάτρητο εξάρτημα σε σχήμα «κλουβιού» διαμορφώθηκε επιπλέον με κατακόρυφες σχισμές. Το ασύμμετρο περίγραμμα του κοσμήματος και το στοιχείο ανάρτησης δηλώνει ότι το αντικείμενο με την αφαιρετική παράταση πουλιού, φανερώνει μία προχωρημένη φάση σχηματοποίησης, που κυριαρχεί στην Μακεδονία.

Π 35 Αρ. ευρ. 7875 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

ε.)Χάλκινο κρεμαστό εξάρτημα¹¹⁵.

Τόπος προέλευσης : από την Μακεδονία.

Χρονολόγηση : Μακεδονική Εποχή του Σιδήρου(700-650π.Χ).

¹¹² Μουσείο Μπενάκη 1970, 72.

¹¹³ Μουσείο Μπενάκη 1970, 74.

¹¹⁴ Μουσείο Μπενάκη 1970, 75.

¹¹⁵ Μουσείο Μπενάκη 1970, 75.

Υλικό κατασκευής : Χαλκός.

Τεχνική επεξεργασία : συμπαγής και κοίλη χύτευση.

Ύψος : 6εκ.

Το διάτρητο εξάρτημα σε σχήμα «κλουβιού» διαμορφώθηκε επιπλέον με κατακόρυφες σχισμές. Το ασύμμετρο περίγραμμα του κοσμήματος και το στοιχείο ανάρτησης δηλώνει ότι το αντικείμενο με την αφαιρετική παράταση πουλιού, φανερώνει μία προχωρημένη φάση σχηματοποίησης, που κυριαρχεί στην Μακεδονία.

Π 36 Αρ. ευρ. 8011 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

δ.)Μεγάλη χάλκινη ψήφος¹¹⁶.

Τόπος προέλευσης : Μακεδονία (νεκροταφείο Ολύνθου τάφος 516).

Χρονολόγηση : Μακεδονική Εποχή του Σιδήρου(500π.Χ).

Υλικό κατασκευής : Χαλκός.

Τεχνική επεξεργασία : συμπαγής και κοίλη χύτευση.

Ύψος : 13,6εκ.

Η ψήφος φέρει τρία πρόσθετα «κομβία», συμμετρικά τοποθετημένα στη μέγιστη περιφέρειά της και ανήκει σύμφωνα με τους ερευνητές, στον τύπο IV της Ολύνθου, εφόσον ο αρχαιολόγος Dr D.Robinson το παρομοιάζει με ένα άλλο δείγμα του τάφου 516 από το παραποτάμιο νεκροταφείο της Ολύνθου. Επίσης, η διακόσμηση εξαρτημάτων και δακτυλίων με «κομβία» χαρακτηρίζουν γενικά μια προχωρημένη φάση στη μεταλλοτεχνία της Μακεδονίας, κατά την Αρχαϊκή Εποχή.

ζ. και η.) Χρυσές σφίγγες από την Ιωνία θ.)Χρυσό αγγειόσχημο περίαπτο

Εικ. 79 ζ-θ.

ι.)Χρυσή ταυροκεφαλή κ.)Χρυσό γοργόνειο

Εικ. 80 ι-κ.

Π 37 Αρ. ευρ. 3756 και η.)Αρ. ευρ. 3757 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

ζ.) Χρυσές σφίγγες¹¹⁷.

Τόπος προέλευσης : Άγνωστης προέλευσης.

Χρονολόγηση : 6^{ος}-5^{ος} αιώνας π.Χ).

¹¹⁶ Μουσείο Μπενάκη 1970, 75.

¹¹⁷ Μουσείο Μπενάκη 1970, 136-138.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και κοκκίδωση.

Ύψος : 5 , 4,5εκ. Μήκος : 3,1 , 2εκ. Πάχος βάσης : 0,7 , 1εκ.

Οι δύο σφίγγες αποδίδονται σε πλάγια στάση, κοιτάζοντας εμπρός και μοιάζουν πολύ μεταξύ τους. Κάθονται επάνω σε τετράγωνη πλίνθινη βάση, έχουν γυναικεία χαρακτηριστικά στο στήθος και ζωϊκά στην κοιλιά. Φέρουν την τυπική αρχαϊκή κόμη με έναν πλοχμό στον κάθε ώμο. Έχουν ανοιχτές φτερούγες σε σχήμα ημισελήνου και ανασηκωμένες ουρές. Οι βάσεις τους είναι ελλειπείς με συρματερό διάκοσμο και ιωνικό κυμάτιο από αδρή κοκκίδωση. Οι σφίγγες ως φανταστικά μυθολογικά πλάσματα προέρχονται από την ανατολική εικονογραφία, όμως εμφανίζονται και στην ελληνική θεματολογία κοσμημάτων του 7^{ου} αιώνα π.Χ., γνωρίζουν μεγάλη διάδοση ως σύμβολα σοφίας, δαίμονες θανάτου και φύλακες (π.χ. σε επιτύμβιες στήλες). Η καταγωγή τους σε αυτήν την περίπτωση ίσως να προέρχεται από την Ιωνία, όπου συχνά προωθούνταν προς εξαγωγές τέτοιου είδους πολυτελή ένθετα αναθήματα. Εδώ, η χρήση τους είναι αβέβαιη ίσως κοσμούσαν κάποιο περίτεχνο σκεύος. Τέλος, ως κοσμήματα υπάρχουν στις απολήξεις των βραχιολιών-περικαρπίων και στα κρεμαστά ενώτια.

Π 38 Αρ. 1526 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

θ.)Χρυσό αγγειόσχημο περιάπτο¹¹⁸.

Τόπος προέλευσης : Άγνωστης προέλευσης.

Χρονολόγηση : Ύστερος 6^{ος} αιώνας π.Χ).

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή διακόσμηση.

Ύψος : 2,4εκ. Μήκος : 1,4 , 2εκ.

Το διακοσμητικό εξάρτημα έχει σφαιρικό στοιχείο στη βάση του, που προσδίδει στο κόσμημα το σχήμα οξυπύθμενου αγγείου. Το σώμα είναι ωοειδές και φέρει λεπτό συρματερό διάκοσμο με ανθέμια και σπείρες. Ο διάτρητος λαιμός του διακοσμείται με αντίθετες έξεργες θηλιές. Ο τύπος αυτός αγγειόσχημου κοσμήματος εμφανίζεται στην αιγαιακή κοσμηματοτεχνία ήδη κατά την 2η χιλιετία π.Χ., αναπτύχθηκε τον 6ο αιώνα και καθιερώθηκε ως ένα τυπικό είδος κοσμήματος. Παρόμοια έχουν βρεθεί σε πολλές ανασκαφές αρχαιολογικών χώρων, όπως π.χ. στη Σίνδο, στην Χαλκιδική, στην Μακεδονία, στη Κύθνο όπως και σε άλλα νησιά του Αιγαίου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι εξαρτήματα όμοιου τύπου μερικές φορές κοσμούν τους λαιμούς και τα αυτιά αρχαϊκών αγαλμάτων-Κορών, όπως της λεγόμενης «Θεάς του Βερολίνου» που βρέθηκε στην Κερατέα Αττικής ή της «Φρασίκλειας» από το Μυρρινούντα. Τα κοσμήματα αποδίδονταν συνήθως γραπτά ή ανάγλυφα λαξευμένα πάνω στην επιφάνεια του μαρμάρου. Όμως κάποτε αυτά ήταν και επίθετα, όπως συνάγεται από τις οπές των αγαλμάτων στο λαιμό ή στους λοβούς των αυτιών.

Π 39 Αρ. ευρ. 2086 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

ι.)Χρυσή ταυροκεφαλή¹¹⁹.

Τόπος προέλευσης : από τη Θεσσαλία.

Χρονολόγηση : 6^{ος}- Πρώιμος 5^{ος} αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή, έκτυπη διακόσμηση.

¹¹⁸ Μουσείο Μπενάκη 1970, 138.

¹¹⁹ Μουσείο Μπενάκη 1970, 139.

κοκκίδωση και τοποθέτηση σμάλτου.
Ύψος : 3,5εκ. Μήκος : 2,3εκ.

Το περίαπτο κόσμημα διακοσμείται με μια εντυπωσιακή κεφαλή ταύρου, που φιλοτεχνήθηκε με έκτυπη τεχνική. Τα επιπρόσθετα αυτιά και κέρατα επικολλήθηκαν στο πίσω μέρος του κοσμήματος με φύλλο χρυσού που τοποθετήθηκε εκεί για να τα συγκρατεί. Το πρόσωπο και οι βάσεις των κεράτων πλαισιώνονται με κοκκίδωση, όμως τα χαρακτηριστικά του προσώπου που ξεχωρίζουν για την ομορφιά τους είναι τα μάτια, τα οποία τονίζονται με λευκό και γαλάζιο σμάλτο. Επίσης το τρίχωμα στο μέτωπο αποδίδεται με τρίγωνα, σχηματοποιημένα με κοκκίδωση. Τέλος, για την ανάρτηση του κοσμήματος υπήρχαν δύο οπές πίσω από τα κέρατα.

Ο ταύρος ως θρησκευτικό σύμβολο, κατείχε σπουδαία θέση στη μυθολογία και την εικονογραφία των Ελλήνων της Αρχαϊκής και Κλασικής εποχής. Σε λατρείες και τελετές συνδέεται με τη θεότητα του Δία, της Αθηνάς και του Διονύσου, καθώς και με επιφανείς ήρωες όπως ο Ηρακλής και ο Θησέας, που τόνιζε τη δύναμή τους. Στην κοσμηματοποιία η ταυροκεφαλή χρησιμοποιείται συχνά στις απολήξεις-στα πέρατα των περικάρπιων, ενωτίων και ως μεμονωμένα κεντρικά στελέχη περιδεραιών.

Π 40 Αρ. ευρ. 27513 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

κ.)Χρυσό γοργόνειο¹²⁰.

Τόπος προέλευσης : Άγνωστης προέλευσης.

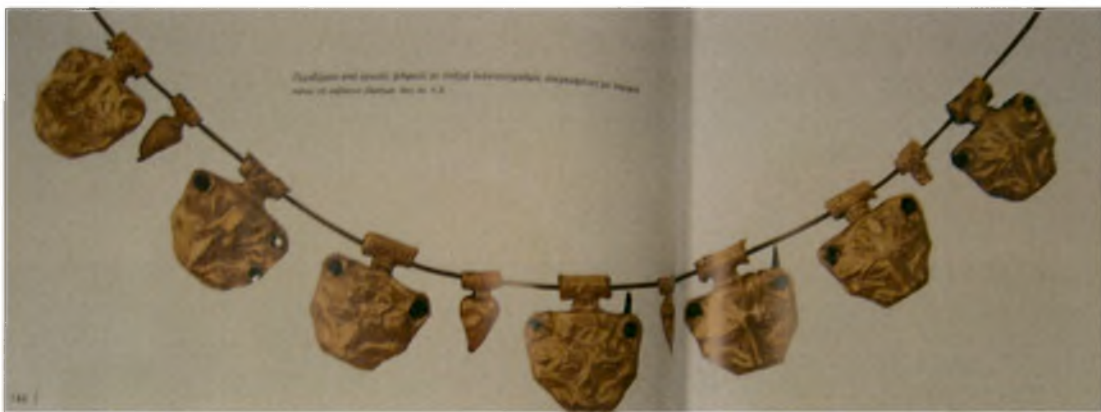
Χρονολόγηση : Μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ).

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : συρματερή και κοκκίδωση.

Ύψος : 4 , 3,6εκ. Μήκος : 3 , 1,2εκ.

Το περίαπτο αποτελείται από φύλλο χρυσού, με έκτυπη παράσταση γοργονείου. Η περιφέρεια του διπλώνεται στην πίσω πλευρά, ενώ στο επάνω τμήμα υπάρχουν δύο οπές. Το στρογγυλό πρόσωπο της Γοργούς χαρακτηρίζεται από τεράστια γουρλωμένα μάτια, πλατιά μύτη, μεγάλο ορθάνοιχτο στόμα, με δόντια κάπρου και κρεμάμενη γλώσσα. Αντίθετα με την αγριεμένη έκφραση του προσώπου, η κόμη αποτελείται από συμμετρικά χτενισμένα μαλλιά με έντονους κυματισμούς. Η αποτρόπαια γυναικεία μορφή στολίζεται επίσης με ταινία στο κεφάλι και φέρει ενώτια με ρόδακες στ' αυτιά.

Εικ. 81.

Π 41 Αρ. ευρ. Δ2424 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών.

¹²⁰ Μουσείο Μπενάκη 1970, 141-142.

Περιδέριο με περίπτα ρόδια και φυλλόσχημες χάντρες¹²¹

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (οικία 5 χρυσελεφάντινων αγαλμάτων).

Χρονολόγηση : β΄ μισό 6ου αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασία : κοκκίδωση, συρματερή και έκτυπη τεχνική.

Διαστάσεις : 3,5 εκ. Μήκος : 22 εκ.

Το περιδέριο φιλοτεχνήθηκε εξολοκλήρου από χοντρό έλασμα χρυσού, το οποίο δέχτηκε από τον καλλιτέχνη έντονη σφυρηλάτηση. Το κόσμημα αποτελείται από επτά περίπτα εξαρτήματα που μοιάζουν με ρόδια και από έξι μικρότερες φυλλόσχημες χάντρες, οι οποίες παρεμβάλλονται μεταξύ των ροδιών. Στο επάνω κεντρικό μέρος των στοιχείων υπάρχουν μικρές οπές ανάρτησης, τις οποίες διαπερνά μία λεπτή ταινία-κορδόνι που τα ενώνει όλα μαζί στο σύνολό τους. Το κόσμημα με την επιτηδευμένη συμμετρία των εξαρτημάτων και την ποικιλία μεγέθους τους, αποτελεί εντυπωσιακό δείγμα της χρυσοχοϊκής τέχνης που επικρατεί στην Ηπειρωτική Ελλάδα τον 6^ο αιώνα π.Χ.

¹²¹ Themelis 1981, 44-45.

Δ' ενότητα: Αρχαϊκά περικάρπια, ψέλια, δακτύλιοι.

Εικ. 82.

**Ψ 1 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 7912 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Σπειροειδές περικάρπιο με εγχάρακτους κυκλίσκους.¹²²**

Τόπος προέλευσης : Μακεδονία .

Χρονολόγηση : 7ος αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χυτός χαλκός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και εγχάρακτη διακόσμηση.

Διάμετρος : 6εκ.

Το περικάρπιο της εικόνας έχει ελλειψοειδή διατομή με δύο περιελίξεις. Επίσης, το κόσμημα σχηματίζεται σε τριμερή διάταξη. Ο διάκοσμος του στολίζεται με ζεύγη Το περικάρπιο της εικόνας έχει ελλειψοειδή διατομή με δύο περιελίξεις. Επίσης, το κόσμημα σχηματίζεται σε τριμερή διάταξη. Ο διάκοσμος του στολίζεται με ζεύγη εμπιέστων στιγμών και κύκλων προς τα άκρα. Κατά τους ύστερους Γεωμετρικούς και τους Πρώιμους Αρχαϊκούς Χρόνους, τέτοιου είδους κοσμήματα με στιγμές και κύκλους εμφανίζονται συχνά σε περιοχές της Βόρειας Ελλάδας. Το περικάρπιο αποδίδεται σίγουρα σε μακεδονικό εργαστήριο κοσμηματοποιίας.

Εικ. 83.

**Ψ 2 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 7911 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Σπειροειδές περικάρπιο.¹²³**

Τόπος προέλευσης : Μακεδονία .

Χρονολόγηση : 7ος αιώνας π.Χ.

¹²² Μουσείο Μπενάκη 1970, 133.

¹²³ Μουσείο Μπενάκη 1970, 133.

Υλικό κατασκευής : χυτός χαλκός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και εγχάρακτη διακόσμηση.

Διάμετρος : 4,7εκ.

Αυτό το βαρύ και συμπαγές περικάρπιο έχει επικαλυπτόμενα άκρα, που στενεύουν ελαφρώς προς τις δισκόμορφες απολήξεις του. Ο διάκοσμος του κοσμήματος αποτελείται από τρεις σειρές λεπτών, εμπίεστων στιγμών στο μέσο τμήμα, ενώ στα άκρα εμφανίζονται θέματα ζικ-ζακ που παρεμβάλλονται ανάμεσα σε ομάδες εγχάρακτων γραμμών. Παρόμοια περικάρπια του 7^{ου} αιώνα π.Χ. έχουν βρεθεί στη Μακεδονία, στη Χαλκιδική και στις Αρχαίες Φερές της Θεσσαλίας.

Εικ. 84.

Ψ 3 Αρ. ευρ. Μουσείο Δελφών.

Χρυσά περικάρπια¹²⁴

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (από το ιερό του Απόλλωνα).

Χρονολόγηση : μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσοῦ και έκτυπη διακόσμηση.

Μήκος εκ., ύψος εκ.

Το ελεφαντοστέινο δεξιό μέλος του ένθρονου χρυσελεφάντινου αγάλματος που κρατούσε σκήπτρο, διακοσμείται από δύο όμοια χρυσά περικάρπια βραχιόλια που διατηρούνται σε αρκετά καλή κατάσταση. Φιλοτεγήθηκαν από σφυρήλατο χοντρό σχετικά έλασμα. Στη μέση της κυρίαρχης επιφάνειας σχηματίζεται μία ταινία με εγχάρακτη διακόσμηση.

Εικ. 85.

Ψ 4 Αρ. ευρ. Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών.

¹²⁴ Κολώνια 2006, 166-195.

Χρυσά περικάρπια ή περισφύρια.¹²⁵

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (από το ιερό του Απόλλωνα).

Χρονολόγηση : μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Μήκος εκ., ύψος εκ .

Αυτά τα δύο χρυσά περικάρπια βραχιόλια ή περισφύρια σώζονται σε αρκετά καλή κατάσταση, με εξαίρεση της οπής που υπάρχει στο κεντρικό τμήμα του πρώτου κοσμήματος. Είναι κατασκευασμένα από σφυρήλατο χρυσό έλασμα και μοιάζουν πολύ μεταξύ τους. Στη μέση της κυρίαρχης επιφάνειας σχηματίζονται λεπτές οριζόντιες αλλά και κατά διαστήματα, κάθετες ταινίες με εγχάρακτη διακόσμηση.

Εικ. 86.

Ψ 5 Αρ. ευρ. 1985/86 British Museum, Λονδίνο.

Χρυσό περικάρπιο με πέρατα σε σχήμα λεοντοκεφαλής.¹²⁶

Τόπος προέλευσης : Από την Κάμειρο της Ρόδου.

Χρονολόγηση : τέλη 7^{ου}-αρχές 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και κοκκιδωτή διακόσμηση.

Διάμετρος : 9,9εκ.

Το περικάρπιο αποτελείται από ένα χάλκινο επάργυρο στέλεχος κυκλικής τομής, τα άκρα του οποίου καταλήγουν σε χρυσές λεοντοκεφαλές, διακοσμημένα με σχηματικά αποδομένες λεπτομέρειες, τονισμένες με σειρές κοκκίδων. Η αγριότητα των λεόντων προσδιορίζεται από το ανοιχτό στόμα και τη φανέρωση των δοντιών τους. Ενώ στο επάνω μέρος των κεφαλών τους, σειρές από ζικ-ζακ, τριγωνικά και σπειροειδή κοκκιδωτά κοσμήματα κατέχουν τη θέση της χαίτης. Το περικάρπιο είναι πρώιμο δείγμα περικαρπίων με ζωόμορφες απολήξεις, επηρεασμένα από ανατολικά πρότυπα και έγιναν ιδιαίτερα αγαπητά στην περσική τέχνη της εποχής των Αχαιμενιδών. Αυτές οι ζωόμορφες παραστάσεις επάνω στα αρχαϊκά κοσμήματα εκφράζουν συνήθως την μυθική δαιμονικότητα, παρά την ζωική δύναμη τους.

¹²⁵ Κολώνια 2006. 166-195.

¹²⁶ Δεσποίνη 1996, 194,263.

Εικ. 87.

**Ψ 6 Αρ. ευρ. 7962 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης .
Επίχρυσο περικάρπιο με χάντρα από περιδέραιο.¹²⁷**

Τόπος προέλευσης : Θεσσαλονίκη.

Χρονολόγηση : 510π.Χ.

Υλικό κατασκευής : ασήμι και επιχρυσωμένο ασήμι.

Τεχνική επεξεργασίας : συρματερή διακόσμηση.

Διάμετρος : 6,5εκ.

Το μικρό και κομψό περικάρπιο σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση και κατασκευάστηκε από χονδρό σχετικά επιχρυσωμένο έλασμα που με τη βοήθεια πλεγμένων συρμάτων σχηματίζει έναν δακτύλιο, από όπου είναι περασμένη μία μικρή χάντρα, διακοσμημένη με συρματερή τεχνική ώστε να σχηματίζει μοτίβα σε σχήμα Ω. Εάν η αλυσίδα του περικαρπίου ήταν λεπτότερη σε πάχος, τότε το κόσμημα θα έμοιαζε με περίαπτο κρεμαστό που θα στόλιζε τον λαιμό μιας γυναίκας. Ο τύπος αυτών των περικαρπίων εξελίσσεται περαιτέρω στα Κλασικά Χρόνια. Τέλος, ο μηχανισμός ανάρτησης είναι σύγχρονη επιπρόσθετη προσθήκη.

Εικ. 88.

**Ψ 7 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 8102 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ασημένια περικάρπια με πέρατα σε σχήμα φιδιού.¹²⁸**

Τόπος προέλευσης : Νέα Μιχανιώνα, Θεσσαλονίκης .

Χρονολόγηση : α' τέταρτο 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : ασήμι. Διάμετρος : 7,5εκ.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και εγχάρακτη διακόσμηση.

¹²⁷ Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων., *Εκθεσιακά κοσμήματα μουσείου Θεσσαλονίκης*. Υπουργείο πολιτισμού. www.cultureguide.gr

¹²⁸ Μουσείο Μπενάκη 1970, 133.

Τα εικονιζόμενα περικάρπια σώζονται σε αρκετά καλή κατάσταση. Το κάθε περικάρπιο αποτελείται από ένα στέλεχος κυκλικής διατομής που λυγίζει και σχηματίζει περιφέρεια στο κέντρο, που τα άκρα του καταλήγουν σε τυπικά σχηματοποιημένες κεφαλές φιδιού, που εμφανίζουν εγχάρακτες λεπτομέρειες που αποδίδουν τα μάτια και το στόμα του φιδιού. Αυτός ο τύπος περικαρπίου με τις φιδοκεφαλές στα πέρατα γνώρισε μεγάλη διάρκεια στον αρχαίο ελληνικό κόσμο από τα Γεωμετρικά έως τα Ελληνιστικά Χρόνια, που οφείλεται ίσως στον συμβολισμό του φιδιού που ήταν κοινά αποδεκτός από κάθε λαό.

Εικ. 89.

**Ψ 8 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 12643-44 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ασημένια περικάρπια με πέρατα σε σχήμα φιδιού.¹²⁹**

Τόπος προέλευσης : Μακρύγιαλος, Πιερίας .

Χρονολόγηση : α' τέταρτο 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : ασήμι.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και εγχάρακτη διακόσμηση.

Διάμετρος : 7,3εκ.

Στην εικόνα παρατίθενται δύο ασημένια περικάρπια, από στέλεχος κυκλικής διατομής, με απολήξεις σε σχήμα κεφαλής φιδιών. Τα άκρα τους επανωτίζουν και δεν συνδέονται. Βρέθηκαν σε τάφο, στο αριστερό και δεξί χέρι της νεκρής γυναίκας.

Εικ. 90.

¹²⁹ Μουσείο Μπενάκη 1970, 134.

**Ψ 9 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 8163 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ασημένιο περικάρπιο με απολήξεις σε σχήμα φιδιού.¹³⁰**

Τόπος προέλευσης : Χαλκιδική .

Χρονολόγηση : Α΄ μισό του 5ου αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χυτός χαλκός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και εμπίεστη διακόσμηση.

Διάμετρος : 6εκ.

Το περικάρπιο φιλοτεχνήθηκε από συμπαγές ασήμι, κυρτό στην εσωτερική και επίπεδο στην εξωτερική του πλευρά. Επίσης, τα άκρα καταλήγουν σε κεφαλές φιδιών που έχουν βαθιές αύλακες σε σχήμα V , μία βαθιά σχισμή για την απόδοση του ανοιχτού στόματος και σειρές εμπίεστων στιγμών για την απόδοση των ματιών και των ρουθουνιών. Τέλος, το κόσμημα χρονολογείται στο α΄ μισό του 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Εικ. 91.

**Ψ 10 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 8105-06 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Περικάρπια με κεφαλές φιδιών στις απολήξεις τους.¹³¹**

Τόπος προέλευσης : Χαλκιδική .

Χρονολόγηση : Πρώιμος 5ος αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χυτός χαλκός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και εγχάρακτη διακόσμηση.

Διάμετρος : 6,3 και 6,2εκ.

Τα περικάρπια είναι συμπαγή, κατασκευασμένα από ασήμι και καταλήγουν σε κεφαλές φιδιών, οι οποίες διευθετούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να εφαρμόζουν η μία πίσω από την άλλη. Οι κεφαλές των φιδιών σχεδιάστηκαν σχηματικά χωρίς λεπτομέρειες. Αυτός ο τύπος περικαρπίων συνηθίζεται αργότερα στην τέχνη στα Αρχαϊκά Χρόνια του 6^{ου} και του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Εποχή κατά την οποία τα φίδια αποδίδονται περισσότερο φυσιοκρατικά, φανερώνοντας έτσι τη διάθεση των καλλιτεχνών για αυξανόμενη πολυπλοκότητα της μορφολογίας των κοσμημάτων.

¹³⁰ Μουσείο Μπενάκη 1970, 134.

¹³¹ Δεσποίνη 1996, 135.

Εικ. 92.

Εικ. 93.

Ψ 11 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 8107 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Σπειροειδές περικάρπιο σε σχήμα φιδιού.¹³²

Τόπος προέλευσης : Χαλκιδική .

Χρονολόγηση : Πρώιμος 5ος αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : επιχρυσωμένος χυτός χαλκός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και εγχάρακτη διακόσμηση.

Διάμετρος : 6 και 6,5εκ.

Το επίχρυσο κοσμήματα είναι συμπαγές και έχει σπειροειδή διάταξη, στο άνω άκρο σχηματίζεται μία φιδοκεφαλή, που διατηρεί μία μαύρη οβάλ πέτρα στο κέντρο της, ενώ η απόληξη του κάτω άκρου σχηματίζει ουρά φιδιού. Πρόκειται για ένα φυσιοκρατικό περικάρπιο καθώς αποδίδει λειές επιφάνειες.

Ψ 12 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 8111 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Σπειροειδή περικάρπια σε σχήμα φιδιού.¹³³

Τόπος προέλευσης : Μακεδονία .

Χρονολόγηση : Πρώιμος 5ος αιώνας π..Χ (520-500).

Υλικό κατασκευής : επιχρυσωμένος χυτός χαλκός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και εγχάρακτη διακόσμηση.

Διάμετρος : 6 με 6,5εκ. και 5 με 5,4εκ.

Αυτά τα επίχρυσα κοσμήματα έχουν σπειροειδή διάταξη, στο άνω άκρο σχηματίζεται μία φιδοκεφαλή, ενώ η απόληξη του κάτω άκρου σχηματίζει ουρά φιδιού. Πρόκειται για δύο φυσιοκρατικά περικάρπια καθώς αποδίδουν λεπτομερώς την επιδερμίδα φιδιού με εγχάρακτο πλέγμα «κροκό» που μιμούνται αιγυπτιακά ή ανατολικά πρότυπα. Αποτελούντα πρωιμότερα δείγματα φιδοειδών περικαρπίων που υπάρχουν σε αφθονία στην Ελληνιστική περίοδο- 2^{ος} αι π.Χ.

¹³² Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιχαλίδου, Τιβέριος 1985, 122.

¹³³ Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιχαλίδου, Τιβέριος 1985, 123.

Ε' ενότητα: Αρχαϊκοί δακτύλιοι.

Εικ. 94.

**Δ 1 Αρ. ευρ. J145 J147 Μουσείο Αρχαίας Αγοράς, Αθηνών.
Χρυσά ταινιωτά δαχτυλίδια.¹³⁴**

Τόπος προέλευσης : Άρειος Πάγος (από τάφο Β.Δ. πλευράς) Αθήνα.

Χρονολόγηση : 850 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και κοκκιδωτή διακόσμηση.

Διάμετρος : 2εκ.

Οι δακτύλιοι αποτελούνται από χρυσό ταινιωτό έλασμα και είναι διακοσμημένοι με εγχάρακτα γραμμικά σχέδια. Ο πρώτος δαχτύλιος καλύπτεται από συνεχείς, επάλληλες γραμμές ζικ ζακ. Οι στεφάνες του δαχτυλίου τονίζονται με σειρά κοκκίδωσης. Ο δεύτερος δαχτύλιος φέρει σε οριζόντια σειρά, ρομβοειδή κοσμήματα που σχηματίζονται με αλληπάλληλους γραμμικούς ρόμβους, εκ των οποίων ο κεντρικός ρόμβος τονίζεται εμφατικά, περιβαλλόμενος από έναν στικτό ρόμβο.

Το μοτίβο των γραμμών ζικ ζακ το συναντάμε επίσης και σε πρώιμα ταινιωτά διαδήματα. Τέλος, το μοτίβο των επάλληλων ρόμβων το συναντάμε πολύ συχνά ως διακοσμητικό στοιχείο πάνω σε αττικά αγγεία της ίδιας εποχής.

Εικ. 95.

**Δ 2 Αρ. ευρ. 8018 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθηνών.
Χάλκινος δακτύλιος με διπλές σπειροειδείς απολήξεις.¹³⁵**

¹³⁴ Δεσποίνη 1996, 200,264.

Τόπος προέλευσης : Μακεδονία.
Χρονολόγηση : 9^{ος} –7^{ος} αιώνας π.Χ..
Υλικό κατασκευής : Χάλκινο σύρμα.
Τεχνική επεξεργασίας : Συρματερή τεχνική διακόσμηση.
Διάμετρος δακτυλίου: 2,9 εκ. Διάμετρος σπείρας: 1,4 εκ.

Ο δακτύλιος κατασκευάστηκε από μονοκόμματο χάλκινο σύρμα κυκλικής διατομής, διαμορφώνεται από έναν κρίκο και από διπλές σπειροειδείς απολήξεις. Δίχως καλλιτεχνικές αξιώσεις, απλά κοσμήματα τέτοιου τύπου μαρτυρούν τη συνέχεια μιας παράδοσης μεταλλοτεχνίας από την Υστεροελλαδική περίοδο(ως ταφικά κτερίσματα σε μυκηναϊκούς θαλαμωτούς τάφους), σε όλη τη διάρκεια των Σκοτεινών Χρόνων, Πρωτογεωμετρικών και Γεωμετρικών Χρόνων έως την Αρχαϊκή εποχή (ως αναθήματα σε ιερά και ως ταφικά κτερίσματα). Παρόμοια δείγματα δακτυλιδιών βρέθηκαν στην Αττική, στην Αργολίδα, στη Μεσσηνία, στην Μακεδονία και στην βόρεια Ελλάδα.

Εικ. 96.

Δ 3 Αρ. ευρ. JuO 24 Μουσείο Ερμιτάζ, Αγία Πετρούπολη.

Χρυσός δακτύλιος με παράσταση ιπτάμενου «ερωδιού», πτηνού.¹³⁶

Τόπος προέλευσης : Κριμαία (από τον τάφο Jouz Oba, στο Ποντικάπαιον).

Χρονολόγηση : Δεύτερο τέταρτο 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Μήκος σφενδόνης: 2 εκ.

Ο δακτύλιος αποτελείται από έναν χρυσό ανοιχτό κρίκο που καταλήγει σε σχηματοποιημένες λεοντόποδες που συνδέονται από άξονα, γύρω από τον οποίο περιστρέφεται ένας σκαραβοειδής σφραγιδόλιθος, κατασκευασμένος από ζαφειρένιο κυανό «χαλκηδόνιο». Πάνω στον σφραγιδόλιθο απεικονίζεται ανάγλυφα ένας ιπτάμενος «ερωδιός» (πτηνό σαν πελεκάνος). Ακριβώς από κάτω υπάρχει επιγραφή ενός περίφημου δακτυλιογλύφου : «ΔΕΞΑΜΕΝΟΣ ΕΠΟΙΕ ΧΙΟΣ». Το σχέδιο του ερωδιού είναι άψογο, παρουσιάζει σφοδρή κίνηση, αποτυπώνοντας πολλές λεπτομέρειες της φυσικής στάσης του πτηνού, στο λοφίο, στο λαιμό και στην φτερούγα. Το δαχτυλίδι συνόδευε έναν νεκρό άντρα στον τάφο του και στόλιζε τα δάχτυλά του μαζί με ένα άλλο παρόμοιο σφραγιδόλιθο. Το γεγονός ότι βρέθηκε ως

¹³⁵ Μουσείο Μπενάκη 2004, 67.

¹³⁶ Δεσποίνη 1996, 203,266. Higgins 1980, 131πίν. 31D.

ταφικό κτέρισμα, ίσως φανερώνει επίσης και τον αυτοσκοπό του, να αποτελεί περίτεχνο κόσμημα του νεκρού και να κατασκευάστηκε αποκλειστικά για αυτόν τον λόγο.

Ο Δεξαμενός δακτυλιολύφος, ήταν σύγχρονος του Φειδία, υπήρξε αναμφίβολα ένας από τους πιο προικισμένους κοσμηματοποιούς της εποχής του και τα έργα του ο διακατέχονται από μία ανεπανάληπτη ιωνική αβρότητα και μοναδική κομψότητα.

Εικ. 97 α' όψη σφενδόνης δακτυλίου.

Εικ. 97 β' όψη σφενδόνης.

Δ 4 Αρ. ευρ. R 41 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.

Χρυσός δαχτύλιος με κυκλική αμφιπρόσωπη σφενδόνη.¹³⁷

Τόπος προέλευσης : Άγνωστη προέλευση, ίσως από Κέρκυρα.

Χρονολόγηση : Αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Διάμετρος σφενδόνης: 2,7 εκ.

Ο δαχτύλιος αποτελείται από έναν χρυσό κρίκο και μια κυκλική, κοίλη εσωτερική σφενδόνη από χρυσό έλασμα, που έχει την μορφή τυμπάνου. Τα δύο άκρα του κύκλου, αποτελούν λεπτά σύρματα που διασταυρώνουν καθώς διαπερνούν το τύμπανο της σφενδόνης, από διαμπερή οπή, εξασφαλίζοντας μια σταθερή κίνηση της σφενδόνης του κοσμήματος από πάνω προς τα κάτω και αντιστρόφως. Έτσι το κόσμημα αποκτά δύο όψεις, αποτελώντας αμφιπρόσωπη σφενδόνη. Στην μία πλευρά απεικονίζεται ανάγλυφη παράσταση καθιστού γρύπα, που ανασηκώνει το μπροστινό του πόδι. Επίσης, πάνω και κάτω από το ζώο διαβάζεται η δωρική επιγραφή «ΔΑΜΟ» αποτελεί μάλλον την αρχή του ονόματος, του κατόχου του δακτυλιδιού (εικ. α.). Στην δεύτερη όψη απεικονίζεται ένας ρόδακας και ένα φυλλωτό κόσμημα από απλά σύρματα (εικ. β.).

Οι διακοσμημένες επιφάνειες της σφενδόνης και η περιστροφή της, αποτελούν χαρακτηριστικά που μαρτυρούν επιρροή από δακτύλιους με κινητούς σφραγιδόλιθους. Τέλος, το δακτυλίδι αυτό είναι προβληματικό στη πρακτική χρήση, λόγω πολύ ευαίσθητης κατασκευής. Αποτελεί επίσης το πρωιμότερο δείγμα κοίλης, αμφιπρόσωπης χρυσής σφενδόνης.

¹³⁷ Δεσποίνη 1996, 203,266. Higgins 1980, 204,268,269 πίν. 210,211.

Εικ. 98.

**Δ 5 Αρ. ευρ. 8485 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Χρυσός δακτύλιος με επιγραφή «ΔΩΡΟΝ».¹³⁸**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος, (από τον τάφο 111).

Χρονολόγηση : Αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Διάμετρος σφενδόνης: 2 εκ. Μήκος: 1,7 εκ.

Ο δακτύλιος αποτελείται από έναν ισοπαχή, ανοιχτό στο κάτω τμήμα του, κρίκο από μία πλακοειδή χρυσή ελλειψοειδή σφενδόνη. Πάνω στη σφενδόνη απλώνεται η επιγραφή «ΔΩΡΟΝ» γραμμένη σε ιωνικό αλφάβητο. Δαχτυλίδια με χαρακτηριστικές επιγραφές εμφανίζονται από τον 4^ο αιώνα π.Χ. Από την άποψη αυτή συνεπάγεται ότι ο δακτύλιος της Σίνδου αποτελεί το πρωιμότερο δείγμα, όμως ταυτοχρόνως αποτελεί και την παλαιότερη επιγραφική μαρτυρία στην περιοχή της Θεσσαλονίκης.

Εικ. 99.

**Δ 6 Αρ. ευρ. 8896.3485 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Δακτύλιος από ορεία κρύσταλλο με γυναικεία κεφαλή.¹³⁹**

Τόπος προέλευσης : Άγνωστη νησιωτική προέλευση.

Χρονολόγηση : Αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Αργυρος και έγχρωμο διαυγές γυαλί (ίσως ορεία κρύσταλλος).

Τεχνική επεξεργασίας : Έκτυπη και ανάγλυφη διακόσμηση.

Διάμετρος σφενδόνης: 2,4 εκ. Μήκος: 2 εκ.

¹³⁸ Δεσποίνη 1996, 203,266. Higgins 1980, 207,271 πίν. 220.

¹³⁹ Μουσείο Μπενάκη Αθήνα 1970,142.

Ο δακτύλιος με προσαρτημένο σφραγιδόλιθο σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση, ο κρύσταλλος της σφενδόνης είναι ανάγλυφος και δεν έχει ραγίσματα, παρά τη γενικότερη θαμπάδα που επέφερε η φθορά του χρόνου, όμως το κόσμημα στο σύνολό του δεν έχει χάσει την λάμψη και την αίγλη του. Αποτελείται από έναν ισοπαχή, ανοιχτό στο κάτω τμήμα του, κρίκο από μία ελλειψοειδή σφενδόνη, κατασκευασμένη από ορεία κρύσταλλο. Στη συνέχεια η σφενδόνη διατρύπεται από μία λεπτή ασημένια βελόνα που την στηρίζει σταθερά και ενώνει τα δύο πέρατα του δακτυλίου. Πάνω στη σφενδόνη εικονίζεται μία γυναικεία κεφαλή νεαρής ηλικίας. Στα φυσιολογικά χαρακτηριστικά του συγγενεύει πολύ με Νίκες ή Νύμφες, που απεικονίζεται πάνω σε νομίσματα της Σικελίας, στα οποία συχνά εμφανίζονται μορφές παρμένες από την Αρχαία Ελληνική Μυθολογία, όπως αυτά του Τάραντα που χρονολογούνται στον 5^ο αιώνα π.Χ..

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο δακτύλιος της Σίνδου αποτελεί δείγμα δακτυλιδιού με σφενδόνη, διακοσμημένη με μία γυναικεία μορφή, σε ξεχωριστό υλικό πολύ καλής ποιότητας, εκτός του χρυσού. Όμως ταυτοχρόνως η κατασκευή της σφενδόνης από ένα τόσο ευπαθή κρύσταλλο αποτελεί ένδειξη πως το κόσμημα δεν προοριζόταν για καθημερινή χρήση.

Εικ. 100.

Δ 7 Αρ. ευρ. Χρ. 680 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθηνών.

Δακτύλιος με σφενδόνη σε σχήμα βοιωτικής ασπίδας.¹⁴⁰

Τόπος προέλευσης : Ερέτρια.

Χρονολόγηση : Α΄ μισό του 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : Συρματερή και κοκκιδωτή διακόσμηση.

Διάμετρος σφενδόνης: 2 εκ. Μήκος: 2,5 εκ.

Ο δακτύλιος από την Ερέτρια αποτελεί ένα από τα πιο εντυπωσιακά κοσμήματα της Εύβοιας στην Αρχαϊκή περίοδο. Σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση, αποτελείται από χρυσό κρίκο κατασκευασμένο από τρία στρεπτά και από τρία κοκκιδωτά σύρματα που ακολουθούν τις αυλακώσεις. Τα άκρα του κρίκου στολίζονται με κεφαλές φιδιού που συγκροτούν το σχήμα της «βοιωτικής ασπίδας» στην σφενδόνη. Η σφενδόνη είναι αμφιπρόσωπη και φέρνει στην κύρια όψη της «γοργόνειο», περιβαλλόμενο από κοκκιδωτά τρίγωνα και στην πίσω όψη, φέρει ένα αντιθετικό, συρμάτινο ανθέμιο. Επίσης η περιφέρεια της σφενδόνης στολίζεται με απλά και στρεπτά σύρματα, τέλος, υπάρχουν πολλά σφαιρίδια.

¹⁴⁰ Μουσείο Μπενάκη 1970, 86. Higgins 1961, 130.

Ο τύπος της περιστρεφόμενης σφενδόνης, εμφανίζεται για πρώτη φορά στην Εύβοια στο β' μισό του 6^{ου} αιώνα π.Χ. και επιβιώνει έως τον 5^ο αιώνα π.Χ.

Εικ. 101.

**Δ 8 Αρ. ευρ. Χρ. 27514 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθηνών.
Δακτύλιος με αναπαράσταση γονατιστού τοξότη στη σφενδόνη.¹⁴¹**

Τόπος προέλευσης : Άγνωστη προέλευση.

Χρονολόγηση : Ύστερα Αρχαϊκά Χρόνια.

Υλικό κατασκευής : Χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : Συρματερή και κοκκιδωτή διακόσμηση.

Διάμετρος: 2,3 εκ. Μήκος: 1,5 εκ.

Ο χρυσός δακτύλιος αποτελεί ένα από τα πιο εντυπωσιακά κοσμήματα της Ύστερης Αρχαϊκής περιόδου. Αποτελείται από απλό κρίκο και ωοειδή σφενδόνη, όπου εικονίζεται ένας νεαρός τοξότης να γονατίζει επάνω σε στικτή γραμμή, τεντώνοντας ένα «σκυθικό τόξο». Ο τοξότης φοράει εφαρμοστό θώρακα και περικνημίδες, επίσης έχει ένα εγχειρίδιο κρεμασμένο στη μέση του. Τέλος, στο βάθος, της παράστασης κάτω αριστερά υπάρχει ένα στεφάνι, σύμβολο νίκης για το επιτυχές αποτέλεσμα του τοξότη. Το κόσμημα διακοσμείται με θέμα μία πολεμική σκηνή, όμως αυτό δεν πρέπει να μας ξαφνιάζει, καθώς παρατηρούμε ότι στην Αρχαϊκή τέχνη της δακτυλιογλυφίας, οι πολεμιστές σε ομάδες ή μόνοι τους, ήταν αγαπητό θέμα και ιδιαίτερα των ανδρών.

Οι βασιλείς, οι άρχοντες, οι ιερείς και φυσικά οι ήρωες επιθυμούσαν να διακοσμούν τους σφραγιδόλιθους τους με τέτοιου είδους σκηνές, φορούσαν τέτοια δακτυλίδια. (Τα θέματα των σκηνών αυτών υποτίθεται πως τόνιζαν τις αρετές και τα πολεμικά χαρακτηριστικά που διέκριναν τους πολεμιστές, όπως η τόλμη, το θάρρος, η αγωνιστικότητα, το κύρος και η δύναμη σωματική αλλά και πνευματική). Το θέμα του γονατιστού τοξότη το συναντούμε σε κοσμήματα με κυκλικές επιφάνειες, νομίσματα και αγγεία. Το στεφάνι θεωρείται σύμβολο του «Εκηβόλου Απόλλωνα» του θεού-τοξότη, το ιερό στεφάνι του οποίου ήταν δάφνινο. Επομένως, σε αυτήν την περίπτωση το δακτυλίδι ίσως απεικόνιζε κάποιον λατρευτή του Απόλλωνα.

¹⁴¹ Μουσείο Μπενάκη 1970, 94.

Ζ' ενότητα: Αρχαϊκές περόνες και πόρπες.

Αρχαϊκές περόνες.

Εικ. 102.

Π 1 Αρ. ευρ. Β517 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου.

Χρυσή περόνη με κεφαλή σε σχήμα «κωδίας μήκωνος».¹⁴²

Τόπος προέλευσης : Δήλος, από τον οίκο του Διονύσου.

Χρονολόγηση : Τέλη 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 6,4εκ.

Η χρυσή πόρπη αποτελείται από μία ασημένια βελόνα και από μία χρυσή κεφαλή από λεπτό έλασμα. Το κάτω μέρος της βελόνας είναι πολύ φθαρμένο, ενώ το επάνω τμήμα συνάπτεται με το κάτω τμήμα της κεφαλής, που είναι σωληνωτό με πλαστικούς δακτύλιους σε μορφή διακοσμημένη με το μοτίβο των «αστραγάλων». Εδώ επάνω προστίθεται ένας λεπτός δίσκος, όπου εδράζεται μία σφαιρική χάντρα με βαθιές αυλακώσεις. Επίσης στην κορυφή της υπάρχει ένας χαμηλός κύλινδρος, πλαισιωμένος με κοκκιωτό σύρμα. Το σύνολο αποδίδει σχηματοποιημένα έναν καρπό παπαρούνας «κωδίας μήκωνος». Συνήθως, ο τύπος της περόνης με ένα μόνο σφαιρικό κόσμημα στην κεφαλή είναι ανατολικο-ιωνικός, αλλά η συγκεκριμένη περόνη της Δήλου είναι χαρακτηριστικό δείγμα κυκλαδικού εργαστηρίου.

Εικ. 103.

Π 2 Αρ. ευρ. X 656 Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

Ζεύγος περονών με «πελεκάνους».¹⁴³

¹⁴² E.F.A.-Grand Jean & Salviat 1985, πιν. Delos XVIII. Δεσποίνη 1996, 183,258.

Τόπος προέλευσης : Κρήτη (από τον Τεκέ της Κνωσού).

Χρονολόγηση : 800 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 5,2εκ.

Οι χρυσές περόνες αποτελούνται από χρυσή κεφαλή και μία ασημένια βελόνα. Οι κεφαλές των περονών κορυφώνονται από μία αμφικωνική χάντρα, που πλαισιώνεται πάνω και κάτω από σφαιρικούς δακτύλιους. Στο ανώτερο σημείο υπάρχει ένας συμπαγής δίσκος, όπου επικάθεται ένα πτηνό, που μοιάζει με «πελεκάνο». Οι δύο περόνες συνδέονται μεταξύ τους για ασφάλεια με μια απλή χρυσή αλυσίδα.

Αυτού του τύπου περόνες με ζωόμορφες κεφαλές, ανατολικής κυρίως προέλευσης, δεν ήταν συχνές στην Ελλάδα, οι συγκεκριμένες περόνες θεωρούνται μοναδικές στο είδος τους, που ξεχωρίζουν για την χρήση δύο υλικών και για την λεπτομερή απόδοση των πτηνών. Τέλος, η σύνδεση των περονών μεταξύ τους με αλυσίδα δεν ήταν συνηθισμένη, άλλο ένα στοιχείο που δηλώνει ανατολική επιρροή, εμφανίζεται στον Ελλαδικό χώρο πολύ αργότερα, στον 6^ο αιώνα π.Χ. Όμως αυτές οι περόνες χρονολογούνται στα 800 π.Χ.-Γεωμετρικά Χρόνια και προϊδεάζουν τους ερευνητές για την ύστερη τέχνη που θα ακολουθήσει γύρω στα 700π.Χ.-Αρχαϊκά Χρόνια.

Εικ. 104.

Π 3 Αρ. ευρ. 1561/62 Ιδιωτική συλλογή Ν. Μεταξά, Ηράκλειο.

Ζεύγος περονών με δισκόμορφη κεφαλή.¹⁴⁴

Τόπος προέλευσης : Κρήτη, από τη Φορτέτσα Κνωσού.

Χρονολόγηση : Αρχές 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 5,5εκ.

Οι ολόχρυσες περόνες σώζονται ακέραιες και αποτελούνται από χρυσή κεφαλή και μία βελόνα. Οι κεφαλές των περονών διακοσμούνται με ένα πολύεδρο αμφικωνικό εξάρτημα, που πλαισιώνεται πάνω και κάτω από τρεις εξέχοντες δακτύλιους. Κορυφώνονται σε ένα κυκλικό δισκόμορφο πέρας με ένα ιωνικό κομβίο στο μέσο του. Οι περόνες διατηρούν την τυπική μορφή μιας κατηγορίας περονών που εμφανίζονται στην Κρήτη.

¹⁴³ Δεσποίνη 1996, 178,256.

¹⁴⁴ Δεσποίνη 1996, 183,258.

Εικ. 105.

**Π 4 Αρ. ευρ. Μ.Θ. 8086 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Χρυσή περόνη με τρεις βελόνες και σχέδιο οκτάφυλλου ρόδακα.¹⁴⁵**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (από το νεκροταφείο) .

Χρονολόγηση : 560π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός και ασήμι.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και κοκκιδωτή διακόσμηση.

Διάμετρος : 4εκ.

Η χρυσή περόνη των Αρχαϊκών Χρόνων σώζεται σε άριστη κατάσταση. Το κόσμημα κατασκευάστηκε από τρεις ασημένιες βελόνες και από λεπτό φύλλο χρυσού που κοσμεί την κορυφή της περόνης. Το σχήμα της κορυφής απεικονίζει σε μικρογραφία οκτάφυλλο ρόδακα και αποδίδεται με λεπτομερή κοκκιδωτή διακόσμηση. Το κάθε πέταλο του ρόδακα πλαισιώνεται από μία διπλή σειρά κοκκίδων και στο κέντρο του ο ρόδακας συγκροτεί ένα σφαιρίδιο, το οποίο πλαισιώνεται επίσης με μια σειρά διπλών κοκκίδων. Αυτός ο τύπος περόνης γνώρισε τεράστια διάδοση σε ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο και ιδιαίτερα στην Μακεδονία.

Εικ. 106.

**Π 5 Αρ. ευρ. 7935 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ζεύγος ασημένιων περονών με χρυσό δισκόμορφο κορύφωμα.¹⁴⁶**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος, (από τον τάφο 20).

Χρονολόγηση : 510-500 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός και άργυρος.

¹⁴⁵ Μουσείο Μπενάκη 1970, 133.

¹⁴⁶ Βοκοποπούλου, Δεσποίνη, Μιχαηλίδου, Τιβέριος 1985, 40-42. Δεσποίνη Αικ 1996, 180,257.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.
Ύψος : 13 εκ.

Οι περόνες σώζονται αρκετά οξειδωμένες και λείπει τμήμα από τις ασημένιες βελόνες. Οι κεφαλές των περονών διακοσμούνται με έναν κάλυκα κλειστού άνθους και στο κάτω μέρος διαμορφώνονται τρεις διαδοχικοί δακτύλιοι, που φέρουν έξι πλαστικά εξάρματα σε περιμετρική διάταξη. Οι βελόνες καταλήγουν στην κορυφή, όπου διαμορφώνεται ένας κυκλικός δίσκος, στο μέτωπο του οποίου περιβάλλει μία στεφάνη από επάλληλα στριφτά σύρματα. Ακολουθεί ένας δεκαεξάφυλλος ρόδακας από χρυσό έλασμα, στο μέσο του σχηματίζεται ένα διπλό άνθος και με έναν επιπλέον ρόδακα στο πυρήνα του. Οι περόνες της Σίνδου, με το βαρυστόλιστο κορύφωμα τους, αποτελεί ένα από τα πιο ενδιαφέροντα κοσμήματα του τύπου των περονών με δισκόμορφη κεφαλή. Παρόμοιες περόνες προέρχονται επίσης από την Μακεδονία.

Εικ. 107.

**Π 6 Αρ. ευρ. 8079.8080 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Ζεύγος χρυσών περονών με δύο σφαιρικές χάντρες.¹⁴⁷**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος, (από τον τάφο 24).

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 25,8 εκ.

Οι περόνες σώζονται άριστη κατάσταση και είναι συμπαγείς. Η κορυφή των βελόνων διακοσμείται με δύο σφαιρικές κοίλες χάντρες από χρυσό έλασμα και πλαισιώνονται πάνω και κάτω, από σειρές κοκκιδωτών συρμάτων. Στην κάτω σφαίρα σχηματίζονται φυλλόσχημα κοσμήματα σε δύο οριζόντιες ζώνες. Ενώ στην επάνω σφαίρα σχηματίζονται ρόδακες μέσα σε κάθετα σχεδιασμένα πλαίσια. Στη συνέχεια, οι κεφαλές καταλήγουν σε δίσκο με δεκαεπτάφυλλο ρόδακα, με κεντρικό πυρήνα έναν άλλον ιωνικό ρόδακα. Οι περόνες αυτές συγκροτούσαν το ένδυμα της νεκρής γυναίκας στους ώμους της. Εδώ παρουσιάζονται περόνες μνημειακής μορφής, λόγω του μεγάλου μεγέθους των κοσμημάτων. Φαίνεται ότι αποτελούν το πιο πρώιμο δείγμα χρυσών περονών που αντίστοιχες τους παρατηρούνται στην Μακεδονία, στη Βεργίνα και στην Αιανή.

¹⁴⁷ Βοκοτοπούλου, Δεσποίνη, Μιχαηλίδου, Τιβέριος 1985, 41,42, αρ. 435. Δεσποίνη 1996, 183,258.

Εικ. 108 α - β.

Π 7 Αρ. ευρ. 958 British Museum, Λονδίνο.

Χρυσή περονόνη με κεφαλή σε σχήμα ροδιού.¹⁴⁸

Τόπος προέλευσης : Έφεσος, (από το Αρτεμίσιο).

Χρονολόγηση : 7^{ος} αιώνας π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 6,1 εκ.

Η περόνη της εικ. α. Αποτελείται από μία χρυσή συμπαγή βελόνα, που συνάπτεται με έναν κυκλικό δίσκο από χρυσό έλασμα, πλαισιωμένο από κοκκιωτό σύρμα. Εκεί ακριβώς επικάθεται μία σφαιρική χάντρα με ένα εξάφυλλο κορύφωμα, το κόσμημα αυτό σχηματίζει ελεύθερα τη μορφή ενός «ροδιού». Η περόνη αυτή είναι αναθηματική, βρέθηκε στο Ιερό θεάς Αρτέμιδος μαζί με πολλές άλλες περόνες διαφόρων τύπων και σώζεται έως τις μέρες μας σε άριστη κατάσταση.

Αρχαϊκές πόρπες.

Εικ. 109.

Π 8 Αρ. ευρ. 7962 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθηνών.

Χάλκινη «οκτώσχημη» πόρπη.¹⁴⁹

Τόπος προέλευσης : Μακεδονία.

Χρονολόγηση : Τέλη 8^{ου} αιώνα π.Χ..

¹⁴⁸ Δεσποίνη 1996, 182,258-259.

¹⁴⁹ Μουσείο Μπενάκη 2004, 48.

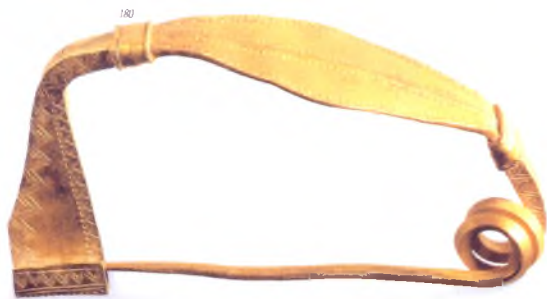
Υλικό κατασκευής : Χάλκινο σύρμα.

Τεχνική επεξεργασίας : Συρματερή τεχνική διακόσμηση.

Μήκος: 20 εκ. Διάμετρος: 8,3 εκ.

Οι δύο σπειροειδείς δίσκοι της πόρπης κατασκευάστηκαν από λεπτό χάλκινο σύρμα και συνδέονται μεταξύ τους με μία οκτώσχημη θηλιά, χάρη στην οποία πορπώνεται η περόνη στο άγκιστρο της υποδοχής. Η καταγωγή της οκτώσχημης πόρπης ανιχνεύτηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα των Πρώτο-Γεωμετρικών Χρόνων, όπου η παραγωγή τους αυξάνεται και εμφανίζονται ολοένα και περισσότερες πόρπες με ορισμένες τοπικές διαφοροποιήσεις. Η ακμή του τύπου της οκτώσχημης πόρπης ακμάζει κυρίως στον 7^ο αιώνα π.Χ. ενώ η τελειοποίηση του τύπου της ολοκληρώνεται στον 6^ο αιώνα π.Χ.

Το υλικό κατασκευής τους ποικίλει ανάλογα με τον τόπο κατασκευής, οι συνθέστεροι τύποι απαντούν σε χαλκό, ασήμι και σε ελεφαντόδοντο. Ιδιαίτερα ξεχωρίζουν οι εγχάρακτες «ελεφαντοστέινες οκτώσχημες πόρπες» νησιωτικού τύπου, που βρίσκονται στα νησιά των Κυκλάδων, όπως π.χ. στην Κύθνο, στην Πάρο, στη Νάξο κτλ. Οι πόρπες αυτές είχαν διάφορες χρήσεις, ανάλογα με το μέγεθος τους, οι μικρές πόρπες στερέωναν τον πέπλο, ενώ οι μεγαλύτερες χρησίμευαν για την στερέωση του ενδύματος, συνήθως φορεμένες ανά ζεύγη, στόλιζαν τους ώμους των γυναικών.

Εικ. 110.

Π 9 Αρ. ευρ. 30553 Antikemuseum, Βερολίνο.

Χρυσή πόρπη με φυλλόσχημο τόξο.¹⁵⁰

Τόπος προέλευσης : Αττική.

Χρονολόγηση : 800 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 3,4 εκ. Πλάτος: 8 εκ.

Η χρυσή πόρπη αποτελείται από ένα ορθογώνιο στέλεχος, που ελισσόμενο καταλήγει σε μία αιχμηρή βελόνα και ένα σχετικά επίπεδο φυλλόσχημο τόξο με κεντρική ανάγλυφη νεύρωση. Το αριστερό άκρο του τόξου ενώνεται με τριγωνικό πλακίδιο, που διπλώνεται προς τα πίσω και σχηματίζει την υποδοχή της βελόνας, δημιουργώντας έναν σταθερό μηχανισμό πόρπωσης. Στο δεξί άκρο της πόρπης σχηματίζει ένα ελικωτό στέλεχος με ταινιωτό έλασμα, πλαισιωμένο με στριφτό σύρμα. Η διακόσμηση του κοσμήματος είναι πλούσια με εγχάρακτα κοσμήματα. Επίσης, η κεντρική νεύρωση του φυλλόσχημου τόξου απαρτίζεται από δύο σειρές σπειρών και διακοσμείται στην ράχη της με το μοτίβο της «ιχθυάκανθας». Ακόμη, οι

¹⁵⁰ Δεσποίνη 1996. 186,260.

παρυφές στολίζονται με ζικ-ζακ γραμμικό σχήμα, οι υπόλοιπες πλευρές της πόρπης στολίζονται με ρομβόσχημα στοιχεία, με στικτές γραμμές και με τρίγωνα από ζικ-ζακ. Οι πόρπες με φυλλόσχημα τόξα, όπως αυτή, είναι τα πρώτα είδη πορπών που εμφανίστηκαν στον ελλαδικό χώρο και πρωτοκατασκευάστηκαν από χαλκό και άργυρο, οι χρυσές πόρπες ήταν σπάνιες στα 800 π.Χ

Εικ. 111.

**Π 10 Αρ. ευρ. 1960.11-1.44-45 Συλλογής Έλγιν British Museum, Λονδίνο.
Δύο περόνες με παραστάσεις στα πλακίδια πόρπωσης.¹⁵¹**

Τόπος προέλευσης : Αθήνα.

Χρονολόγηση : 775-750 π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 7 εκ. Πλάτος: 4,5 εκ.

Οι χρυσές πόρπες αποτελούνται από ένα κυρτό τόξο που οροθετείται και στις δύο πλευρές σε δύο συμφυείς χάντρες, με τις οποίες ενώνονται, στα αριστερά με ένα στέλεχος ορθογώνιας τομής που κατόπιν ελιγμού καταλήγει στη βελόνα και στα δεξιά με ένα σχεδόν ορθογώνιο πλακίδιο, στο κάτω μέρος του σχηματίζεται ο μηχανισμός πόρπωσης. Τα πλακίδια έχουν ευθύγραμμα περιγράμματα (εκτός του επάνω περιγράμματος που μοιάζει περισσότερο κοίλο, με τονισμένο σε ύψος το οξυκόρυφο άκρο). Τα πλακίδια διακοσμούνται με εγχάρακτη παράσταση, στη α' επιφάνεια εικονίζεται άλογο που τρέχει, και στην β', εικονίζεται λέοντας που τρέχει και ένα ιστιοφόρο πλοίο. Το πλοίο εμφανίζει πολλές λεπτομέρειες στο κατάρτι, στο πανί με τα σχοινιά, στο θωράκιο της πλώρης και στην πρύμνη. Αυτές οι πόρπες ανήκουν σε έναν ξεχωριστό «αττικο-βοιωτικό» τύπο μνημειακών κοσμημάτων.

Εικ. 112.

Π 11 Αρ. ευρ. 7976 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

¹⁵¹ Δεσποίνη 1996, 183,258.

Χρυσές κυλινδρικές τοξωτές πόρπες με κυλινδρικά εξαρτήματα.¹⁵²

Τόπος προέλευσης : Σίνδος, (από τον τάφο 67).

Χρονολόγηση : Τέλη 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού, συρματερή και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 4 εκ. και Πλάτος: 6,4 εκ.

Οι χρυσές πόρπες αποτελούνται από ένα τοξωτό στέλεχος κυκλικής τομής, όπου στην αριστερή πλευρά προσκολλώνται δύο περίτμητα ελάσματα, που διακοσμούνται με εξάφυλλο συρμάτινο ρόδακα. Στα δεξιά, το διαπλατυσμένο άκρο της ασημένιας βελόνας των πορπών, η στερέωση της βελόνας γίνεται με ένα ασημένιο ήλο (καρφί), η κεφαλή του οποίου αποδίδει τον πυρήνα του ρόδακα. Ενώ το άλλο άκρο του τοξωτού στελέχους στα αριστερά, καταλήγει σε χοντρό δισκόμορφο έλασμα με μία ταινιωτή προέκταση που σχηματίζει την υποδοχή της βελόνας. Εκείνο το σημείο διακοσμείται με έναν συρμάτινο, περίκλειστο ρόδακα. Ακόμη, κάθε τόξο στολίζεται με τρεις κυλινδρικές χάντρες, δεμένες με τριπλά σύρματα. Οι πόρπες αυτού του τύπου ονομάζονται «αρθρωτές» (ο όρος δόθηκε στα κοσμήματα από τον Γερμανό αρχαιολόγο Scharnierfibeln) και εμφανίζονται στα Αρχαϊκά Χρόνια.

Εικ. 113.

Π 12 Αρ. ευρ. 19636 Antikenmuseum, Βερολινό.

Χρυσή πόρπη με μορφή «γερακιού».¹⁵³

Τόπος προέλευσης : Έφεσος.

Χρονολόγηση : Β΄ μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση χρυσού και έκτυπη διακόσμηση.

Ύψος : 4εκ. Πλάτος: 6 εκ.

Η χρυσή πόρπη αποτελείται από δύο περίτμητα ελάσματα, από τα οποία το πίσω επίπεδο τμήμα φέρει τη βελόνα για τη πόρπωση. Η πόρπη απεικονίζει πάνω στο έλασμα το πρόσωπο και το σώμα ενός πτηνού, που έχει τη μορφή «γερακιού». Οι επιμέρους λεπτομέρειες αποδίδονται με λεπτομέρειες στα μάτια και στα φρύδια, ενώ με κοκκίδωση αποδίδεται το περίγραμμα της μορφής. Το ράμφος και το μέτωπο τονίζεται με σειρά τριγώνων, ως ένα είδος διαδήματος που χωρίζει το μέτωπο από το φτερωτό μέρος της κεφαλής. Επιπλέον, η πτυχή του λαιμού του πτηνού, εμφανίζει

¹⁵² Δεσποίνη 1996, 187,261.

¹⁵³ Δεσποίνη 1996, 189,261. Higgins 1970, 120, 22D.

δύο σειρές κοκκίδων που μοιάζουν με περιδέραιο. Τα πλουμιστά πούπουλα στο στήθος αποδίδονται με δικτυωτό πλέγμα και οι φτερούγες του τονίζονται με γραμμές ζικ-ζακ. Η πόρπη του Βερολίνου είναι έργο νησιωτικού ή ιωνικού εργαστηρίου και είναι το ωραιότερο δείγμα πόρπης που βρέθηκε στην Έφεσο.

Εικ. 114.

**Π 13 Αρ. ευρ. 8136-37 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθηνών.
Ασημένιες αρθρωτές πόρπες με αμφικωνικά σφαιρίδια.¹⁵⁴**

Τόπος προέλευσης : Χαλκιδική.

Χρονολόγηση : Τέλη 6^{ου} – αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ..

Υλικό κατασκευής : Άργυρος.

Τεχνική επεξεργασίας : Συρματερή και κοκκιωτή διακόσμηση.

Μήκος: 3,6 και 5,3 εκ.

Οι ασημένιες πόρπες αποτελούνται από τόξα που είναι διακοσμημένα με τέσσερις ψήφους, που φέρουν βαθιές αυλακώσεις ανάμεσα σε δακτύλιους από στριφτό σύρμα. Η πλάκα περιστροφής της περόνης έχει τη μορφή ανθεμίου. Η υποδοχή πόρπωσης φέρει δύο ημισφαίρια, επικολημένα επάνω σε επίπεδη ταινία, που στολίζεται με στριφτό σύρμα στις παρυφές και με επιμήκη αύλακα στο μέσον της.

Με βάση τον τύπο τους οι πόρπες καταχωρούνται στο λεγόμενο «βορειοελλαδικό» τύπο, που αποτελεί περαιτέρω εξέλιξη των τοξωτών πορπών π.χ. Μετά τον 7^ο αιώνα π.Χ. ο τύπος πέρασε από την Μικρά Ασία στη Θράκη, από όπου εξαπλώθηκε στο Βαλκανικό χώρο, στην Ελλάδα, με επίκεντρο τη Μακεδονία, τη Θεσσαλία και σποραδικά άλλες περιοχές. Παράλληλα κοσμήματα πορπών προέρχονται από τη Σίνδο και την Μακεδονία.

¹⁵⁴ Μουσείο Μπενάκη 2004, 97.

Η' ενότητα: Πειραματικά κοσμήματα.

Εικ. 115.

**ΠΡ 1 Αρ. ευρ. Μ.Θ. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.
Χρυσό πλακίδιο με σχέδιο οκτάφυλλου ρόδακα.¹⁵⁵**

Τόπος προέλευσης : Σίνδος (από το νεκροταφείο) .

Χρονολόγηση : 560π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : σφυρηλάτηση και κοκκιωτή διακόσμηση.

Διάμετρος : 4εκ.

Στην εικόνα παρατηρείται ένας χρυσό πλακίδιο από λεπτό έλασμα, σε σχήμα οκτάφυλλου ρόδακα. Το εσωτερικό των πετάλων αποδίδεται έκτυπα με την κατάλληλη σφυρηλάτηση, ενώ το περίγραμμά τους σχηματίζεται από διπλή σειρά κοκκίδων που περιτρέχουν, ακόμη στο κέντρο του ρόδακα τοποθετείται ένα σφαιρίδιο, που παισιώνεται επίσης με διπλή σειρά κοκκίδων. Το κόσμημα αυτό βρέθηκε μέσα σε τάφο και ίσως ήταν ραμμένο πάνω σε ένδυμα ως στολίδι.

Εικόνα α' κάτω αρ., β' επάνω δεξ., γ' κάτω δεξ. Εικόνα ε' ρόδακας με αετό.

Εικόνα ζ' α) ρόδακας με γρύπα

Εικόνα ζ' β) η άλλη όψη.

Εικ. 116 α-ζ.

¹⁵⁵ Μουσείο Μπενάκη 2004, 133.

Ομάδα ΠΡ 2. Αρ. ευρ. Χρ.1177-1181 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών.

Στελέχη κοσμημάτων από διαδήματα¹⁵⁶

πέντε ρόδακες με επίθετες σφίγγες και αετό¹⁵⁷.

Τόπος προέλευσης : Μήλος.

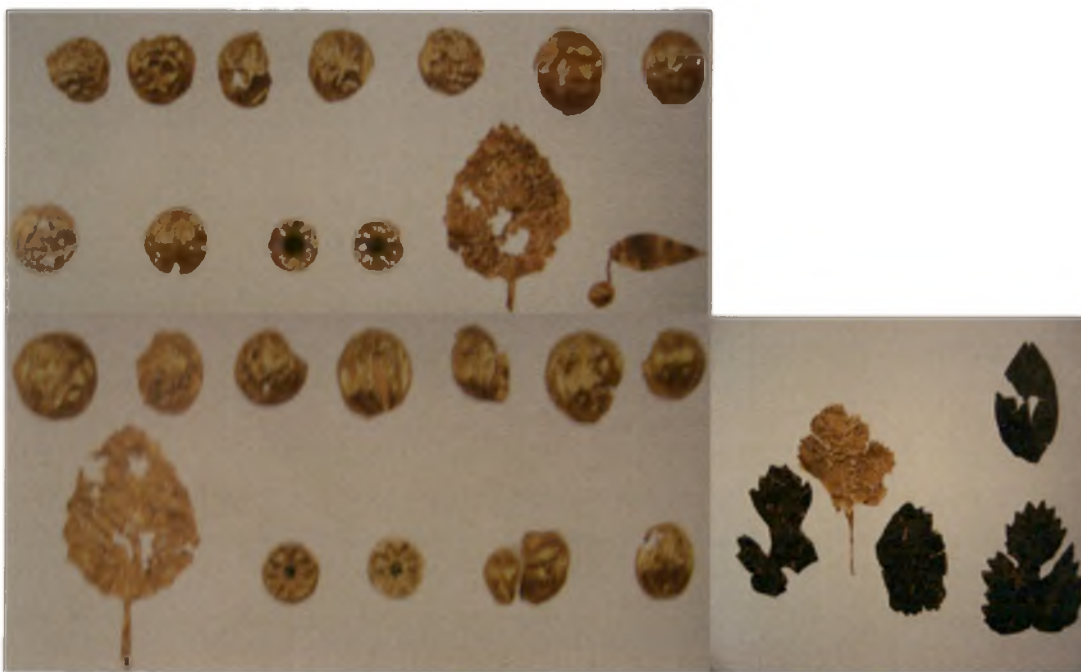
Χρονολόγηση : Ανατολίζουσα περίοδος (β' μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.).

Υλικό κατασκευής : φύλλο χρυσού με έκτυπο ανάγλυφο στη διακόσμηση.

Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και συρματερή.

Οι παραπάνω ρόδακες είναι εξάφυλλοι, κατασκευάστηκαν από χοντρό περίμητο χρυσό έλασμα, που πλαισιώνεται στην περιφέρεια με στριφτό σύρμα και παράλληλη προς αυτό σειρά κοκκίδων. Στους τρεις ρόδακες που απεικονίζονται, κάθε φύλλο στολίζεται και με έναν επιπλέον διπλό εξάφυλλο ρόδακα, που φιλοτεχνήθηκε ομοιώς με το πρώτο. Στην α' εικόνα ο κεντρικός πυρήνας είναι μια ταυροκεφαλή και τις εικόνες β' και γ' υπάρχει μια λεοντοκεφαλή. Στους δύο άλλους ρόδακες κάθε φύλλο αποτελεί βάση της κεφαλής ενός γρύπα σε εναλλαγή με μια μέλισσα (λείπει μια), ενώ το κέντρο τους καταλαμβάνει ένας αετός με ανοιχτά φτερά στον έναν εικ. δ' και μια μεγαλύτερη κεφαλή γρύπα στον άλλον ρόδακα εικ. ε', ζ'. Τα στελέχη διαδημάτων εμφανίζουν πλούσια και λεπτή κοκκίδωση που συμπληρώνει τις λεπτομέρειες στα φυτικά - ζωικά κοσμήματα, αλλά και τα κενά ανάμεσα τους.

Ο 7^{ος} αιώνας π.Χ. θεωρείται η εποχή, όπου εισβάλλουν στην τέχνη πολλά ανατολικά στοιχεία, πληθώρα φυτικών μοτίβων και φανταστικά ή άλλα ζώα που εισάγονται από ξένους τεχνίτες-εμπόρους που ταξιδεύουν στον ελληνικό χώρο και διαδίδουν την τεχνογνωσία και τα σύμβολά τους στα τοπικά ελληνικά εργαστήρια, όπως συμβαίνει π.χ. στη Ρόδο και στη Μήλο. Οι ρόδακες της Μήλου φαίνεται πως ήταν κολλημένοι σε μία ταινία, ίσως από φθαρτό υλικό, παρά το γεγονός ότι στο πίσω μέρος τους δεν σώζεται κανένα ίχνος προσκόλλησης. Πιθανόν θα στόλιζαν ένα διάδημα τοποθετημένοι στη σειρά, όπως φαίνεται στην προηγούμενη εικόνα.

¹⁵⁶ Μουσείο Μπενάκη 2004, 105.

¹⁵⁷ Δεσποίνη 1996, 58-61,212,213.

Εικ. 117

Ομάδα ΠΡ 3. Αρ. ευρ. Μουσείο Δελφών.

Χρυσά διακοσμητικά ελάσματα¹⁵⁸

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (από το ιερό του Απόλλωνα).

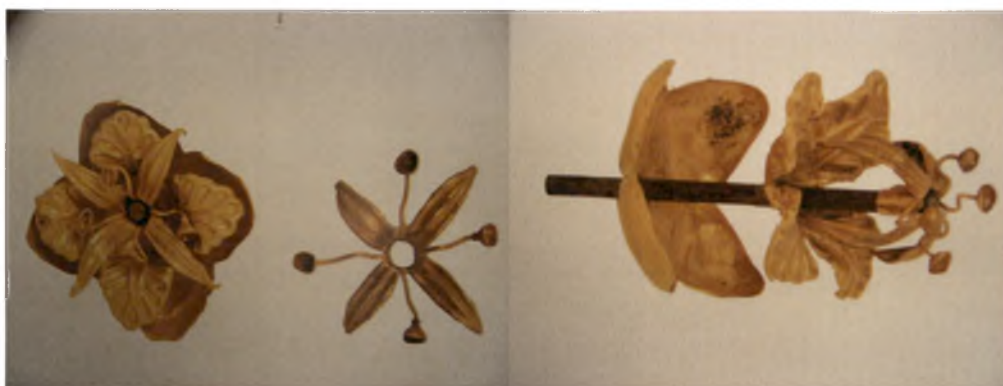
Χρονολόγηση : μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και έκτυπη διακόσμηση.

Μήκος εκ., ύψος εκ.

Χρυσά διακοσμητικά ελάσματα σε σχήμα καρπού, ροδάκων και φύλλων, που παρουσιάζουν εξαιρετικές λεπτομέρειες στην επιφάνειά τους χάρη στην τεχνική της κοκκίδωσης. Αυτά τα μικρά στελέχη κοσμημάτων προέρχονταν είτε από ταινιωτά διαδήματα, είτε ήταν ένθετα πάνω στα ενδύματα των αγαλμάτων. Είναι πολύ προσεγμένα και φαίνονται απολύτως φυσιοκρατικά.

Εικ. 118.

Ομάδα ΠΡ 4. Αρ. ευρ. Μουσείο Δελφών.

Διακοσμητικά άνθη¹⁵⁹

Τόπος προέλευσης : Δελφοί (από την οικία 5 των χρυσελεφάντινων αγαλμάτων).

Χρονολόγηση : μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Υλικό κατασκευής : χρυσός.

Τεχνική επεξεργασίας : κοκκίδωση και έκτυπη διακόσμηση.

Τα διακοσμητικά άνθη είναι φιλοτεχνημένα με ιδιαίτερη προσοχή από λεπτά ελάσματα χρυσού και αποτελούν κομψοτεχνήματα της χρυσοχοϊκής τέχνης της αρχαϊκής εποχής του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Στόλιζαν διαδήματα ή ενδύματα.

¹⁵⁸ Κολώνια 2006, 166-195.

¹⁵⁹ Κολώνια 2006, 166-195.

ΜΕΡΟΣ 2^ο: ΑΡΧΑΙΚΕΣ ΚΟΡΕΣ

Μέρος δεύτερο.

2. Αρχαϊκές Κόρες.

2. 1. Εισαγωγή στην τέχνη της αρχαϊκής γλυπτικής.

Η αρχαϊκή εποχή αρχίζει στο πέρασμα του 8^{ου} προς τον 7^ο αιώνα π.Χ. και τελειώνει με την κρίση των πόλεων-κρατών στο τέλος του 6^{ου} και τις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Στο σημείο αυτό η νικηφόρα απόκρουση των Περσών οδηγεί τον ελληνικό κόσμο στην δημιουργία μίας εθνικής συνείδησης, διαμορφώνονται τα πρώτα ιδανικά πρότυπα, οι ηθικές αξίες και η έννοια του μέτρου σε κάθε πτυχή του ελληνικού πολιτισμού. Όλα αυτά τα στοιχεία συμβάλλουν στην άνθηση της ελληνικής τέχνης που θα ωριμάσει στην μεταγενέστερη Κλασική εποχή. Επιπλέον, αρχαϊκή ονομάζεται η χρονική περίοδος που ακολουθεί αμέσως μετά την Γεωμετρική περίοδο. Διαχωρίζεται σε δύο φάσεις α) στην Ανατολίζουσα περίοδο (700-600π.Χ) β) στην Ωριμη Αρχαϊκή περίοδο (600-480π.Χ.).

Κατά την διάρκεια της αρχαϊκής εποχής, ακμάζει κάθε μορφή τέχνης, ιδιαίτερα η γλυπτική, η κοσμηματοποιία και η κεραμική. Πρόκειται για μία πολύ δυναμική και πολύμορφη εποχή που εντυπωσιάζει συνεχώς για τα αριστουργηματικά έργα που παρήγαγαν αξιόλογοι καλλιτέχνες, εκπρόσωποι της. Ότι καλύτερο έχει να προβάλλει η αρχαϊκή εποχή είναι γλυπτική. Η ανακάλυψη της πλαστικής κατέστη δυνατή, χάρη στις συστηματικές ανασκαφές και έρευνες του 19^{ου} και του 20^{ου} αι. Ο πρωταρχικός σκοπός των γλυπτών, που φημίζονταν για τα σπουδαία και καλαίσθητα επιτεύγματα τους, ήταν να αποδώσουν στα έργα τους, την υψηλή διακοσμητική αισθητική.

Έτσι λοιπόν, όλα τα αγάλματα και συγκεκριμένα οι Κόρες εντυπωσιάζουν και προκαλούν συγκίνηση ακόμη και σήμερα, ύστερα από εκατομμύρια χρόνια, ακόμη και στον πιο αδαή άνθρωπο. Οι Κόρες εντυπωσιάζουν α) με την φυσιοκρατική παρουσία τους, β) με την ανάλαφρη κίνηση ανασήκωσης της παρυφής του ενδύματος και με την κίνηση προσφοράς δώρου προς την θεότητα, γ) με την χρήση χρωμάτων, δ) με την κόμη, ε) με τις μεταλλικές προσθήκες και ζ) με τα περίτεχνα κοσμήματα που φέρουν στην κεφαλή, στα μέλη και στα ενδύματα. Αυτή η επιμελημένη αναπαράσταση της εικόνας της Κόρης, που δηλώνεται μέσα από την αρχαϊκή γλυπτική φαίνεται πως είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη θρησκευτική λειτουργία και τη λατρευτική πρακτική εντός των ορίων της πόλεως-κράτους.

Πρωταρχικό μέλημα του αρχαϊκού γλύπτη ήταν η όσο δυνατόν φυσιοκρατική απόδοση του ανθρώπινου σώματος, παρά τα δεσμευτικά όρια που θέτουν οι μαθηματικοί-φυσικοί κανόνες, χάρη στους οποίους το ελληνικό πνεύμα υποτάσσει τη φυσική μορφή της ύλης, προκειμένου να την αναπαράγει στην πλαστική τέχνη. Για πρώτη φορά, στην αρχαϊκή εποχή, το σώμα αποδίδεται στην πλήρη πλαστική μορφή και το φυσικό μέγεθος τους. Παράλληλα, οι κανόνες της πλαστικής επιβιώνουν και εξελίσσονται ήδη από τους Γεωμετρικούς χρόνους.

Οι κανόνες αυτοί είναι οι εξής:

α) η μετωπικότητα, β) η αξονική συμμετρία, γ) η δισδιάστατη αισθητική αντίληψη της ανθρώπινης μορφής και δ) η συμβολική κίνηση, η οποία δεν αντανακλά πλήρως την ελεύθερη δράση της ανθρώπινης μορφής μέσα στον τρισδιάστατο χώρο, όμως υποδηλώνεται μόνο σχηματικά. Αυτή η λανθάνουσα κίνηση της προβολής του αριστερού σκέλους προς τα εμπρός και η χειρονομία της προσφοράς ζωοποιούν με περιορισμένο τρόπο τις αρχαϊκές Κόρες, μετατοπίζουν το σύστημα των μυών του σώματος. Στη συνέχεια, η γλυπτική τέχνη ολοκληρώνεται στην Κλασική εποχή όπου εμφανίζεται μεγαλύτερη πλαστική ένταση και καθιερώνεται η αυξημένη οργανική ενότητα στην απόδοση της στάσης ή της δράση όλων των αγαλμάτων, συνεπώς τότε

τελειοποιείται η μορφή της Αυστηρής Κόρης με την ικανότητα του καλλιτέχνη να κατακτήσει την Τρίτη διάσταση, με αποτέλεσμα το γλυπτό να παρουσιάζεται ολόγλυφα ιδεατό, με κάθε ανατομική λεπτομέρεια, από κάθε οπτική γωνία.

2. 2. Η αναπαράσταση της Κόρης, αρχαϊκού τύπου, από την Ακρόπολη. (Προέλευση και ερμηνεία, ενδυμασία, διακόσμηση και κοσμηματοποιία).

Η Κόρη παριστάνει τον τύπο του νεανικού γυναικείου αγάλματος, που παρατίθεται σε όρθια μετωπική στάση, προβάλλοντας το αριστερό σκέλος προς τα εμπρός. Η μορφή παρουσιάζει κίνηση, κατά την οποία με το δεξί της μέλος ανασύρει την παρυφή (άκρη) του χιτώνα της, ενώ με το αριστερό προβαλλόμενο μέλος της κρατάει μία προσφορά προς τη θεά, στην οποία απευθύνεται. Συνήθως η Κόρη προσφέρει καρπό (ρόδι, βελανίδι, λωτό, κάποιο φυλλοβόλο άνθος) ή κάποιο μικρό ζώο (συνήθως πτηνό, πατάκι, λαγό). Οι Κόρες έχουν ιερό συμβολικό χαρακτήρα¹⁶⁰ και εξυπηρετούν δύο σκοπούς:

α) Είναι αναθήματα, αφιερωμένα σε λατρευτικά ιερά θεοτήτων, ως αναθηματικά γλυπτά. (όπως οι περισσότερες Κόρες από την Ακρόπολη **K 21- 49**).

β) Είναι αγάλματα «σήματα», τοποθετημένα σε τάφους γυναικών, που πέθαναν νέες. Επομένως σηματοδοτούν τα τάφο τους και συχνά συνοδεύονται από επιτύμβιες επιγραφές που δηλώνουν χαρακτηριστικά της ζωής τους και εκφράζουν τη θλίψη τους για τον βίαιο θάνατο τους. (όπως π.χ. η Φρασίκλεια **K 20**).

Επιπλέον, οι Κόρες διακρίνονται για το λεγόμενο «αρχαϊκό μειδίαμα». Αρχικά, σύμφωνα με τους ερευνητές αυτό οφειλόταν σε τεχνικές δυσκολίες κατά τη λάξευση και συγκεκριμένα στην αδυναμία του αρχαϊκού γλύπτη να αποδώσει την ομαλή μετάβαση από τα χείλη στα μάγουλα. Έτσι λοιπόν, το αρχαϊκό μειδίαμα έδινε στοιχεία ζωτικότητας στο γλυπτό, τονίζοντας την χαρούμενη έκφραση του προσώπου, το άγαλμα φαινόταν περισσότερο εύμορφο, απέπνεε αισιοδοξία, ζωντάνια και περισσή χάρη. Τέλος, όλα τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου της Κόρης είναι πολύ προσεγμένα και εναρμονίζονται πλήρως με τα αγαθά πρότυπα της Κόρης από ευγενική γενιά που χαρακτήριζαν την αρχαϊκή εποχή.

Η ενδυμασία και ο «κόσμος», με την έννοια της διακόσμησης και της απεικόνισης κοσμημάτων, των Κορών που αφιερώθηκαν στην Ακρόπολη έχουν ερμηνευτεί από τον Schneider¹⁶¹ και από άλλους ερευνητές ως ένα στοιχείο που τις χαρακτηρίζει περισσότερο ανθρώπινες γυναικείες μορφές (θνητές, παρόλο που είναι ανώνυμες προσωπικότητες), παρά θεές (βλ. Keesling 2003, 97-98). Αλλά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εικονογραφίας τους δεν εξασφαλίζουν μια συγκεκριμένη μαρτυρία που να καθορίζει σε ποια θεότητα αναφέρεται η εικονογραφία της εκάστοτε Κόρης. Ορισμένα συμπεράσματα προκύπτουν παρατηρώντας πολύ προσεκτικά τα παρακάτω δεδομένα :

α.) Τις αναθηματικές προσφορές που κρατούν οι Κόρες στα χέρια τους.

β.) Κάποια σύμβολα που εμφανίζονται ως διακοσμητικά στοιχεία

γ.) Η πιο προσεγμένη ενδυμασία. (π.χ. τρόπος ένδυσης, διευθέτηση του ιματίου στην Πεπλοφόρο Κόρη).

δ.) Τα κοσμήματα που φέρουν οι Κόρες (ένδειξη αριστοκρατικής καταγωγής.)

Περίπου στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. οι αθηναϊκές Κόρες είναι ενδεδυμένες με τον «ιωνικό τύπο» ενδυμασίας, που αποτελείται χιτώνα από πολύ λεπτό ύφασμα, που σχηματίζει δυνατές και πολλές πτυχώσεις και το λοξό ιωνικό ιμάτιο, περασμένο από

¹⁶⁰ Keesling 2003, 97

¹⁶¹ Boardman 1978, 81

τον ώμο, στη μέση και φτάνει ως την αντίθετη μασχάλη. (αυτός ο τύπος ενδυμασίας σηματοδοτεί αρχικά τις Ναξιακές Κόρες) και σπανιότερα οι Κόρες ακολουθούν τον «δωρικό τύπο» ενδυμασίας, έτσι φορούν τον αυστηρό, απλό και λιτό, απτύχωτο δωρικό πέπλο, πάνω από τον χιτώνα που δένει ζωσμένος στη μέση. Ενώ στη συνέχεια, περίπου στην ύστερη αρχαϊκή περίοδο οι Κόρες από την Ακρόπολη διαφοροποιούν την ενδυμασία τους, διαπερνώντας το ιμάτιο πάνω από τον αριστερό ώμο τους με ένα διαγώνιο, κάθετο ιμάντα-υφασμάτινη λωρίδα. Πρόκειται για ένα στυλ που σχεδόν πάντα συνοδεύεται με την χειρονομία ανασήκωσης της άκρης του χιτώνα με το αριστερό χέρι, σχηματίζοντας πολλαπλές αναδιπλώσεις στο ένδυμα. Με το πέρασμα των χρόνων, στα πρώιμα κλασικά χρόνια ο πέπλος αντικαθιστά τον χιτώνα και το ιμάτιο. Άλλοτε πάλι το ιμάτιο πέφτει σαν μακρύς μανδύας που σχηματίζει επίβλημα μπροστά στη κοιλιακή χώρα. Στις Κόρες της Ακρόπολης αυτή η αλλαγή στον τρόπο ενδυμασίας παρατηρείται συχνά.

Ακόμη, τα υποδήματα των Κορών αποτελούν κατά κύριο λόγο τα σανδάλια, ειδικά σε μεταγενέστερες περιόδους Κλασικών Χρόνων. Οι λωρίδες των σανδαλιών δηλώνονται ανάγλυφα πάνω στην επιφάνεια του γλυπτού, ενώ οι σόλες δουλεύονταν σε μία ενιαία μάζα με το πέλμα. Δυστυχώς όμως οι περισσότερες Κόρες δεν σώζουν τα σκέλη τους, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ελάχιστα αρχαιολογικά δείγματα υποδημάτων (K 27).

Ύπαρξη χρωμάτων πάνω στις Κόρες.

Αναπόσπαστο κομμάτι της αρχαϊκής γλυπτικής είναι τα χρώματα¹⁶², με έμφαση στο κόκκινο, καφέ, κίτρινο, μαύρο που συμπλήρωναν τις μορφές των γλυπτών προσδίδοντας τους ζωντάνια και εκφραστικότητα, τόνιζαν την επιβλητικότητα τους στο χώρο προκαλώντας εντύπωση και θαυμασμό στους θεατές. Επίσης το κυανό-μπλε και το πράσινο χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να δηλώσουν εμφατικά τα διακοσμητικά στοιχεία πάνω στα ενδύματα, όπως π.χ. οι μαϊανδροί, οι σπείρες, οι ρόμβοι, τα μοτίβα ζικ-ζακ και οι ρόδακες.

Οι Κόρες της Ακρόπολης Αθηνών¹⁶³ μας παρουσιάζουν με πολύ εμφανή τρόπο πως ήταν τα αγάλματα γυναικείων μορφών στο μακρινό παρελθόν, τα οποία ήταν πολύχρωμα. Αυτά τα γλυπτά σώζουν επάνω στην επιφάνεια τους ίχνη χρωμάτων έως τις μέρες μας, έτσι λοιπόν παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος της λευκής επιφάνειας του μαρμάρου παραμένει άβαφο, αλλά διακοσμείται με επιμέρους κοσμήματα. Αντίθετα, τα τμήματα όπου είναι απαραίτητο, όπως τα μαλλιά, τα μάτια και τα χείλη βάφονται ολόκληρα, δηλαδή οι βαφές προστίθενται στα σημεία αυτά προκειμένου να δέσουν με το ευρύτερο αρμονικό σύνολο. Μία γεύση από αυτήν την έντονη πολυχρωμία μπορούμε να πάρουμε διακρίνοντας κάποια δείγματα στις Κόρες K 24-27, K 31-35. Η Πεπλοφόρος αποτελεί το πληρέστερο δείγμα Κόρης που σώζει χρώματα σε ολόκληρη την μορφή της ακόμη και στις παραστάσεις αλόγων και άλλων ποικίλων σχεδίων πάνω στο ένδυμα. (βλ. Brinkman V., Wunsche R. & Καλτσάς Ν. 2007, «Το αίτιγμα της Πεπλοφόρου από την Αθηναϊκή Ακρόπολη», 44-50).

Για την καλύτερη κατανόηση της εγχρωμάτωσης των αγαλμάτων, στον κατάλογο των Κορών της εργασίας, (βλ. ενότητα 2.4.) παρατίθενται απεικονίσεις έγχρωμων αναπαραστάσεων Κορών, όπως πιστεύουν ότι ήταν τα γλυπτά στην αρχαιότητα, οι αρμόδιοι συντηρητές-αρχαιολόγοι.

¹⁶² Richter 1968, 10-12

¹⁶³ Brinkman & Wunsche & Καλτσάς 2007, 24-40

2. 3. Η τέχνη της κοσμηματοποιίας πάνω στην πλαστική δημιουργία.

Οι αρχαϊκές Κόρες είναι πολύ προσεγμένες ως προς την εμφάνιση τους, την πλούσια πολύπτυχη ενδυμασία και τον στολισμό τους με επιλεγμένους συγκεκριμένους τύπους κοσμημάτων (κοσμήματα όπως αυτά που εξετάστηκαν αναλυτικά παραπάνω στον αντίστοιχο **κατάλογο 1.7.**). Τα κοσμήματα που στολίζουν τις Κόρες είναι εντυπωσιακά αποδομένα ανάγλυφα και σχεδιασμένα με λεπτότητα και χάρη, συμβάλλοντας έτσι στην καλαισθησία ολόκληρου του γλυπτού διακόσμου. Η πλούσια διακόσμηση των Κορών, μπορεί να επιβεβαιωθεί αρχαιολογικά από τις Κόρες της Ακρόπολης, που συνδυάζουν τόσο ένθετα μεταλλικά κοσμήματα (λόγω των οπών (**K 3-7, K 35-37**) όσο και διαδήματα (**K 31-45**), πόλους (**K 38, 46, 48**), αλλά κυρίως ταινίες. Τέλος, επιβεβαιώνεται η χρήση κοσμημάτων και σε μικρότερα αγαλμάτια, όπως μαρτυρεί η (**K 29, 31, 34**) που έχει ύψος κάτω του ενός μέτρου.

Οι βασικοί τύποι κοσμημάτων που συναντούμε στις Κόρες είναι οι εξής:

α)τα περιδέρια, β)τα περικάρπια-ψέλια, γ)τα ενώτια, και ανά περιπτώσεις δ)τα διαδήματα και ε)οι ταινίες που παρουσιάζουν ποικίλα διακοσμητικά γραμμικά, σπειροειδή και φυτικά σχέδια.

Τα περιδέρια παρουσιάζουν διάφορους τύπους ανάλογα με τις χρονολογικές περιόδους, συμβαδίζοντας πάντοτε με τα καλλιτεχνικά ρεύματα και τις τεχνολογίες της εποχής. Τα συνηθέστερα δείγματα περιδεραιών πάνω σε γλυπτά έχουν την μορφή ενός απλού σύρματος διακοσμημένο με περιήματα κοσμήματα σε σχηματοποιημένους καρπούς π.χ. ρόδια ή βελανίδια (**K 2-5, K 8, 14, 20-21**). Τις περισσότερες φορές δηλώνονται με την παρουσία χρώματος και δημιουργούν σειρές από πέρλες. Στη συνέχεια, τα περικάρπια-ψέλια αποκτούν σπειροειδείς ή κυκλικές μορφές και είναι είτε ζωγραφισμένα, είτε χαραγμένα, άλλοτε ανάγλυφα πάνω στην επιφάνεια του μαρμάρου, και ενίοτε έχουν μεταλλικά ένθετα κοσμήματα που προσαρμόζονται στα μέλη των γυναικείων μορφών (**K 12, 19, 20, 24-28**). Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα ψέλια παίρνουν την μορφή φιδιού, που τυλίγονται γύρω από το χέρι (**K 29**). Όσον αφορά τα ενώτια, στον 7^ο αιώνα π.Χ. δεν εντοπίζονται ενώτια στις Κόρες, επειδή τα αυτά καλύπτονται από την κομη, ακόμη και αν φαίνονται, παραμένουν ακόσμητα. Από τα πρώιμα παραδείγματα Κόρης που φέρουν ενώτια είναι η θεά του Βερολίνου (**K 19**), η Κόρη της Λυών (**K 22**) και η Φρασίκλεια από τον Μυρινούντα Αττικής (**K 20**). Τα ενώτια παρίστανται στα έργα με την μορφή δακτυλίου, επίπεδου κυκλικού δίσκου με περιήματα που κρέμονται στο κάτω τμήμα τους. Συχνά οι δίσκοι των ενωτίων κοσμούνται με εξάφυλλους, οκτάφυλλους, δωδεκάφυλλους ρόδακες. Πάντως σε κάθε περίπτωση οι ρόδακες είναι ανθεμωτοί, αποδίδονται εγχάρακτα ή ζωγραφιστοί και απαντώνται σχεδόν σε όλες τις Κόρες από την Ακρόπολη, αποτελούν καθαρά ιωνικό στοιχείο και προφανώς θεωρείται δάνειο από την παράδοση της Αιγύπτου, όπως μαρτυρούν ορισμένα ενώτια με πολύπλοκους ρόδακες από τα γλυπτά της Εφέσου.

Μία άλλη πολυτελής κατηγορία κοσμημάτων είναι τα διαδήματα, οι στεφάνες και οι πλατιές ταινίες. Κοσμήματα που ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένα για την κάλυψη της κεφαλής και της συγκρότησης της κόμης. (Από την ομηρική ποίηση γνωρίζουμε περιγραφές γυναικών αλλά και θεοτήτων που τόνιζαν την ομορφιά και το αριστοκρατικό κύρος τους, στολίζοντας την κεφαλή τους με περίτεχνες πλατιές ταινίες ή μικρές στεφάνες με έντονη και λεπτομερή διακοσμητικότητα) (**K 1, 12, 20, 24-34, K 39-47, 50**). Το διάδημα είναι πιο ψηλό και καταλήγει σε ένα σημείο στο κέντρο του μετώπου, διακοσμείται με πλούσια εγχάρακτα ή ζωγραφιστά σχέδια σε συνδυασμό με άλλα ένθετα μεταλλικά κοσμήματα, οπές επιβεβαιώνονται από τις οπές των διαδημάτων(**K 9, 36, 37**) Οι οπές που παρατηρούνται στις κεφαλές των

Κορών ίσως χρησίμευαν για την στερέωση μίας στεφάνης, που «κούμπωνε» ακριβώς σε εκείνα τα σημεία. Εδώ, οφείλουμε να θυμηθούμε την ετυμολογία της λέξης «στεφάνη», που προέρχεται από το ρήμα «στέφω» που σημαίνει «κυκλώνω κάτι άλλο», άρα στο κόσμημα η στεφάνη κύκλωνε την κεφαλή μιας Κόρης. Παράλληλα, άλλο ένα κόσμημα της κεφαλής είναι ο «πόλος» που απεικονίζεται και σε θηητές και σε θεές (**K 15-19, 22, 36, 38, 48**).

Άλλου είδους μικροκοσμήματα αποτελούν οι σπειροειδείς χάλκινοι ή χρυσοί σφηκωτήρες που λειτουργούσαν για τη συγκράτηση των μαλλιών και τα μικρά πλακίδια σε σχήμα ζικ-ζακ που στερέωναν τις πλεξούδες της κόμης που έπεφταν στο στήθος εμπρός (**K 2-5, 8**). Επίσης μικροκοσμήματα αποτελούν και οι οφθαλμοί των ορισμένων Κορών, των οποίων οι βολβοί ήταν ένθετοι, κατασκευασμένοι από άλλο υλικό, π.χ. γυαλί, μωβ ίασπις, έγχρωμες υαλόμαζες κτλ. (**K 26**). Σε μικρό αριθμό αρχαιολογικά, έχουν διασωθεί μέχρι και οι ορειχάλκινες βλεφαρίδες που τοποθετούνταν στις κόγχες των ματιών.

Πέραν όμως από τα κοσμήματα που στόλιζαν τις Κόρες, αξιόλογο ενδιαφέρον παρουσίαζαν επίσης και τα κοσμήματα των ενδυμάτων, όπως οι πόρπες και οι περόνες και τα κουμπιά για τη συγκράτηση και τη στερέωση των ενδυμάτων στο ύψος των ώμων. Στον 7^ο και 6^ο αιώνα π.Χ. οι Κόρες δεν φέρουν στερεωτικά μέσα, επειδή αυτά καλύπτονται από το επίβλημα που πέφτει πάνω στους ώμους ή από το ιωνικό ιμάτιο, ή καλύπτονται από τη φενάκη-κόμη που χρησιμοποιούταν ακόμη σύμφωνα με τα δαιδαλικά πρότυπα. Στο β' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ., εμφανίζονται τα κουμπιά ως κατεξοχήν στερεωτικό μέσο των χιτώνων, υπερισχύουν έναντι των ρισοκίνδυνων πορπών και των μη πρακτικών περονών. Τα κουμπιά ήταν συχνά ήταν οστείνια ή κατασκευασμένα από φθαρτά υλικά. Παριστάνονται στις χειρίδες του χιτώνα, να έχουν μικρές θηλιές στο κυρτό κάτω τμήμα τους, με μικρές επιχρυσωμένες υποδοχές που διακοσμούνται με στρογγυλά κουμπιά (**K 25**).

2. 4. Επιλεκτικός κατάλογος αρχαϊκών κορών.

Αρχαϊκές κόρες.

Κόρες από την Δήλο.

Εικ. 119.

Κ 1 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου, αρ. ευρ. Α 4945.

Κεφαλή Κόρης¹⁶⁴ (α και β όψη).

Τόπος προέλευσης : Δήλος, Ιερό του θεού Απόλλωνος (κοντά στα προπύλαια) της Δήλου.

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : α΄ τέταρτο του 5ου αιώνα π.Χ.

Περιγραφή Κόρης Α 4945.

Η συγκεκριμένη κεφαλή Κόρης Α 4945 βρέθηκε στη Δήλο το 1879, στην περιοχή κοντά στα Προπύλαια, έχει ύψος 0,25μ., κατασκευάστηκε από παριανό μάρμαρο και χρονολογείται στο πρώτο τέταρτο του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Η Κόρη φιλοτεχνήθηκε σύμφωνα με τα πρότυπα της γυναικείας ομορφιάς της εποχής και διαθέτει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αρχαϊκής γλυπτικής τέχνης, τα οποία διακρίνονται με ευκολία στα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου της Κόρης.

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού και φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου της Κόρης: Το πρόσωπο της Κόρης έχει σχήμα ωοειδές, τα μάτια είναι μεγάλα και αμυγδαλωτά, ευθυγραμμισμένα με συμμετρία. Τα βλέφαρα, τα χείλη και τα ζυγωματικά αποδίδονται με έντονη πλαστικότητα. Δυστυχώς η μύτη δεν σώζεται και αυτό δεν μας επιτρέπει περαιτέρω σχολιασμούς. Τέλος τα αυτιά της Κόρης είναι εξίσου καλοσχηματισμένα, αποδίδονται με λεπτομέρειες και μάλιστα φαίνονται οι κυκλικές οπές στους λοβούς των αυτιών, ενδεικτικά σημάδια που μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι σε εκείνες τις θέσεις υπήρχαν ένθετα ενώτια.

Στάση σώματος: Η Κόρη βρίσκεται προφανώς σε όρθια στάση και διατηρεί την κεφαλή και το λαιμό της σε χαλαρή προβολή προς τα εμπρός. Έχει ήρεμη και

¹⁶⁴ Karakasi 2001, 67-68 πίν.215.73. Richter 1988, 80-82. Ζαφειροπούλου 1982, 253.

γαλήνια μορφή, διαθέτει συγκροτημένα το αρχαϊκό μειδιάμα και φανερώνει τα συναισθήματά της με εγκράτεια.

Η κόμη της Κόρης : Είναι εξίσου περίτεχνη. Τα μαλλιά είναι κυματιστά και σχηματίζουν πλούσιους βοστρύχους, δύο στρώματα από λεπτοχαραγμένους βοστρύχους οριοθετούν κυκλικά το μέτωπο της γυναικείας μορφής, πρόκειται για μια λεπτομέρεια των μαλλιών, που είναι αρκετή για να δείξει την εξαιρετική αφοσίωση του γλύπτη στις μικροσκοπικές λεπτομέρειες.

Τα κοσμήματα που φορούσε η Κόρη (Διάδημα και ενώτια, των οποίων η παρουσία εικάζεται λόγω των οπών στους λοβούς των αυτιών) : Από αυτά, σώζεται σε καλή κατάσταση μόνο το διάδημα, καθώς τα ενώτια λείπουν. Η Κόρη στην κεφαλή της φέρει **ένα περίτεχνο διάδημα** που σώζει ίχνη κυανού και ροδαλού χρώματος. Είναι σίγουρο ότι στο παρελθόν υπήρχαν και άλλες ανάγλυφες ή ζωγραφιστές λεπτομέρειες που σήμερα δεν σώζονται. Το διάδημα φαίνεται σαν μια κυκλική ταινία με μικρή κορυφοειδή απόληξη στο κέντρο, πάνω ακριβώς από το μέτωπο. Σύμβολο ανώτερης κοινωνικής τάξης και πνευματικής καλλιέργειας της Κόρης ως μνημένη γυναίκα στα τελετουργικά μυστήρια των ιερών ναών της Δήλου.

Επίσης, από τις οπές που υπάρχουν στους λοβούς των αυτιών της Κόρης, μπορούμε να υποθέσουμε ότι σε εκείνες τις θέσεις υπήρχαν **ένθετα επίπεδα-δισκοειδή ενώτια** κυκλικού σχήματος που απεικόνιζαν ρόδακες. Σε άλλες περιπτώσεις, τα ενώτια ίσως ήταν από πολύτιμο υλικό, επεξεργασμένο μάρμαρο ή μέταλλο όπως π.χ. χαλκό, χρυσό, από ελεφαντόδοντο, γυαλί ή άλλου είδους ημιπολύτιμες πέτρες, για αυτόν το λόγο μπορεί και να αφαιρέθηκαν για να ξαναχρησιμοποιηθούν ή ίσως κλάπηκαν.

Εικ. 120.

Κ 2 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου, αρ. ευρ. Α 4067.

Άγαλμα Κόρης¹⁶⁵.

Τόπος προέλευσης : Δήλος, Ιερό του θεού Απόλλωνος.

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Τέλη βου αιώνα γύρω στα 520π.Χ.

Περιγραφή της Κόρης Α 4067. Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού.

¹⁶⁵ Karakasi 2001, 68-69 πίν.222,70. Richter 1988, 80-82. Ζαφειροπούλου 1982, 253.

Ο κορμός Κόρης Α 4067 προέρχεται από τη Δήλο, κατασκευάστηκε από παριανό μάρμαρο, έχει ύψος 1,04μ. και χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ. (γύρω στα 520π.Χ). Το άγαλμα αυτό δεν σώζεται αρτιμελές, λείπουν τα μέλη (από τους βραχίονες και κάτω), τα σκέλη (από τις κνήμες και κάτω) και η κεφαλή της Κόρης.

Στάση σώματος : Ωστόσο, το δεξί μέλος της Κόρης φαίνεται πως ήταν λυγισμένο στη μέση του βραχίονα και ίσως κρατούσε κάτι στο χέρι της, ένα αντικείμενο, έναν καρπό, ένα πτηνό σε κάθε περίπτωση πρόκειται για μια προσφορά.

Ενδυμασία : Η Κόρη είναι ενδεδυμένη με τον παραδοσιακό χιτώνα και με το κοντό πολύπτυχο ιωνικό ιμάτιο. Στη συνέχεια, το ιμάτιο τραβιέται μπροστά από το στήθος και δένει προς τα κάτω σχηματίζοντας έναν ιμάντα-ζώνη, που σχηματίζει δυνατές κάθετες πτυχώσεις. Εδώ, ο χιτώνας ανασύρεται με το αριστερό χέρι στο ύψος του μηρού, ενώ το δεξί χέρι κάμπτεται προς τα εμπρός. Επίσης, ο χιτώνας έφερε γραπτή διακόσμηση στο μπροστινό του μέρος και το μοτίβο που κυριαρχεί είναι οι κάθετες τεθλασμένες γραμμές ζικ-ζακ που είναι ανάγλυφα λαξευμένες πάνω στο μάρμαρο. Αυτή η τεχνική με τις λεπτομέρειες στα ενδύματα και στην πλούσια διακόσμηση της Κόρης, φανερώνει ξεκάθαρα την αγάπη του γλύπτη για πολύ προσεγμένη γλυπτική εργασία.

Η κόμη της Κόρης : είναι αξιοσημείωτη για τις λεπτομέρειες που αποδίδει ο καλλιτέχνης στο έργο του, αλλά δεν ξεφεύγουν από τον καθιερωμένο τύπο της κόμης των αρχαϊκών γυναικείων μορφών, όπου τα μαλλιά (πάντα κυματιστά) σχηματίζουν τέσσερις μακρύς πλοκάμους-πλεξούδες που πέφτουν αριστερά και δεξιά, της κάθε πλευράς, μπροστά στο στήθος της Κόρης.

Τα κοσμήματα της Κόρης (ανάγλυφο περιδέραιο με περίαπτα κοσμήματα) : Επίσης, η Κόρη φέρει στο λαιμό της ένα πολύ εντυπωσιακό κόσμημα, είναι ένα ανάγλυφο περιδέραιο, το οποίο απαρτίζεται από μια «αλυσίδα» με μικρότερα κρεμαστά περίαπτα κοσμήματα, που μοιάζουν περισσότερο με καρπούς ροδιάς. Τέλος, τα ρόδια που διακοσμούν το περιδέραιο έχουν συμβολικό χαρακτήρα, καθώς θεωρούνται καρποί που λειτουργούν ως σύμβολα της γης, της ευκαρπίας και της γονιμότητας, παράλληλα όμως το ρόδι σχετίζεται συχνά και με την Περσεφόνη, ως χθόνιο σύμβολο της συγκεκριμένης θεότητας.

Εικ. 121.

Κ 3 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, αρ. ευρ. 22

Αναθηματική Κόρη¹⁶⁶, άγαλμα θεότητας η Λητώ, (από σύνταγμα θεών).
Τόπος προέλευσης : Δήλος. Νοτιοδυτική «αρχαία αγορά των Ιταλών» της Δήλου .
Εργαστήριο: Παριανό.
Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.
Χρονολόγηση : Τελευταίο τέταρτο του βου αιώνα με αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή της Κόρης 22.

Η αξιοθαύμαστη Κόρη 22 βρέθηκε στη Δήλο και ήρθε στο φως το 1879 κατά τη διάρκεια της ανασκαφής της νοτιοδυτικής «αρχαίας αγοράς των Ιταλών» από την γαλλική αρχαιολογική σχολή. Κατασκευάστηκε από παριανό μάρμαρο, έχει ύψος 1,34μ. Πολλοί αρχαιολόγοι ταυτίζουν αυτή τη Κόρη με την Λητώ και χρονολογούν το έργο κοντά στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα με αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ. (500π.Χ.) όπως ακριβώς και η παραπάνω Κόρη Α 4067. Αξιόλογος είναι ο παραλληλισμός αυτών των δυο Κορών με τις Καρυάτιδες του Θησαυρού των Σιφνίων, λόγω των ομοιοτήτων που παρουσιάζουν στον τρόπο ενδυμασίας, στην γλυπτική τέχνη και στην κοινή καταγωγή του μαρμάρου από την Πάρο. **Διατήρηση του γλυπτού:** Η Κόρη 22 είναι φανερό ότι φιλοτεχνήθηκε ιδιαίτερα αλλά και περισσότερο προσεγμένα από τις υπόλοιπες. Δυστυχώς, το άγαλμα δεν διατηρήθηκε ακέραιο μέχρι τις μέρες μας, λείπουν τα μέλη, τα σκέλη (από τις κνήμες και κάτω) και η κεφαλή του.

Η ενδυμασία της γυναικείας μορφής : είναι πολύπλοκη και πάρα πολύ στολισμένη. Ο χιτώνας φαίνεται να ακολουθεί τα πρότυπα της αρχαϊκής εποχής, το πολύπτυχο λοξό ιμάτιο αφήνει ακάλυπτο τον αριστερό ώμο και στήθος και το πέπλο κάλυπτε την κόμη, ενώ τα άκρα του πέπλου πέφτουν μπροστά στους ώμους. Η λοξή παρυφή του ιματίου μπροστά έχει κυματοειδή απόληξη.

Η κόμη : Η πλούσια βοστρυχωτή κόμη πέφτει στην πλάτη, στους ώμους και μπροστά στο στήθος. Από τον όγκο της κόμης αφήνονται ελεύθεροι, σε κάθε πλευρά, δύο βόστρυχοι. Επιπλέον, οι λεπτομέρειες του γλυπτού διακόσμου υποδηλώνουν πως έχουμε περάσει σε μια περισσότερο ανεπτυγμένη καλλιτεχνική φάση που εκφράζεται με πλούσιο ρυθμό, εντονότερη κίνηση, ενδυμασία και διακόσμηση με κοσμήματα. Εδώ, όλα δείχνουν μια πρόοδο και μια αποκορύφωση της γλυπτικής τέχνης μέσα στην αρχαϊκή εποχή που μας προϊδεάζει σιγά σιγά για το τι πρόκειται να ακολουθήσει στην πλαστική της κλασικής εποχής.

Διακοσμητικά στοιχεία της Κόρης (μεταλλικά εξαρτήματα από χαλκό ή χρυσό και περίλαμπρο περιδέραιο) : Σε αυτό το άγαλμα μας εντυπωσιάζουν οι **ορθογώνιες οπές** που παρατηρούνται πάνω α.) **στο ένδυμα** και στα κατώτερα τμήματα, β.) **στις απολήξεις των βοστρύχων** της Κόρης. Σε αυτά τα σημεία, σύμφωνα με τους ερευνητές, πιστεύεται πως υπήρχαν **μεταλλικά εξαρτήματα από χαλκό ή και χρυσό** σε ορισμένες περιπτώσεις, που εκτός από τον διακοσμητικό ρόλο που είχαν για να ομορφύνουν την κόμη της Κόρων, υπήρχαν εκεί και για πρακτικούς λόγους. Στερώναν τις πλεξούδες στα αγάλματα επειδή αρκετά συχνά τα έργα επιμελούνταν από τους καλλιτέχνες τμηματικά, το κάθε μέλος ξεχωριστά και στη συνέχεια προσκολλούνταν όλα μαζί στο τελικό έργο. Ίσως αυτός να είναι και ένας από τους λόγους που με το πέρασμα των αιώνων, πολλά έργα σώζονται αποσπασματικά, επειδή τα επιρόσθετα μέλη μπορεί να έσπαζαν πιο εύκολα. Αυτή η άποψη βέβαια, ισχύει για συγκεκριμένα μέλη που απαιτούσαν λεπτομέρειες στην

¹⁶⁶ Karakasi 2001, 68-69 πίν.226,72. Richter 1988, 83. Ζαφειροπούλου 1982, 254.

λάξευση τους και απομακρύνονται από το σώμα, όπως π.χ. τα προβαλλόμενα χέρια με τις προσφορές που κρατούν οι κόρες.

Τέλος η κόρη 22 φοράει γύρω από το λαιμό της ένα **περίλαμπρο περιδέραιο**. Το κόσμημα αυτό είναι ανάγλυφο και αποτελείται από δύο αλυσίδες από τις οποίες κρέμονται μεταλλικά περιάπτα κοσμήματα μικρού μεγέθους που μοιάζουν με απεικονίσεις καρπών. Όμοια κοσμήματα με αυτά που φορούσαν οι αρχαϊκές Κόρες έχουν βρεθεί σε ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στην Αττική και στα νησιά του Αιγαίου. Αλλά συνήθως αυτά σώζουν μόνο κάποια ένθετα ή περιάπτα τμήματα των αρχικών περιδέραιων, παρόλο που σαν τύπους και σαν σύμβολα απαντώνται συχνά σε αρχαιολογικές ανασκαφές.

Εικ. 122.

Κ 4 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου, αρ. ευρ. Α 4063

Άγαλμα Κόρης¹⁶⁷.

Τόπος προέλευσης : Δήλος, Νοτιοδυτική «αρχαία αγορά των Ιταλών» της Δήλου .

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Τελευταίο τέταρτο του 6ου αιώνα π.Χ.

Περιγραφή Κόρης Α 4063.

Το άγαλμα της Κόρης Α 4063 βρέθηκε στα Προπύλαια της Δήλου, έχει ύψος 1,32μ., κατασκευάστηκε από παριανό μάρμαρο και χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Η ενδυμασία της γυναικείας μορφής: Η Κόρη είναι ενδεδυμένη με τον χειριδωτό χιτώνα και ανασύρει με το αριστερό της χέρι τμήμα του χιτώνα κοντά στο ύψος του μηρού, φοράει επίσης ένα πολύπτυχο ιμάτιο, το οποίο πέφτει λοξά αφήνοντας ακάλυπτο το αριστερό στήθος. **Ίχνη εναπόθεσης κοσμημάτων:** Στο δεξί βραχίονα σώζονται μικρές κυκλικές οπές από τα μεταλλικά κοσμήματα που πιθανώς συγκρατούσαν το χιτώνα. Το δεξί χέρι κάμπτεται μπροστά. Στο στήρνο η Κόρη διατηρεί μια μικρή οπή, χαρακτηριστικό στοιχείο που μαρτυρεί την ύπαρξη ενός ένθετου κοσμήματος σε εκείνη τη θέση.

¹⁶⁷ Karakasi 2001, 68-69 πίν.216,67. Richter 1988, 83. Ζαφειροπούλου 1982, 254.

Η κόμη της Κόρης: σχηματίζει μακρείς πλοκαμοειδείς βοστρύχους που πέφτουν μπροστά στο στέρνο (μάλιστα ένας βόστρυχος απλώνεται και πάνω στον έναν βραχίονα) και πίσω στη ράχη σαν μια συμπαγής μάζα. Ακόμα, επάνω από την ταινιωτή λοξή παρυφή του ιματίου, δύο επιμήκη τμήματα λειτουργούν ως απολήξεις της ταινίας που θα συγκρατούσε ψηλά την κόμη.

Το άγαλμα θεωρείται παριανό και φυλάσσεται στο μουσείο της Δήλου.

Εικ. 123.

Κ 5 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου, αρ. ευρ. Α 4063

Άγαλμα Κόρης¹⁶⁸.

Τόπος προέλευσης : Δήλος. Νοτιοδυτική «αρχαία αγορά των Ιταλών» της Δήλου .

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : 500 π.Χ.

Περιγραφή της Κόρης Α 4063:

Το άγαλμα της Κόρης Α 4064 προέρχεται από το Αρτεμίσιο της Δήλου, έχει ύψος 1μ. κατασκευάστηκε από παριανό μάρμαρο και χρονολογείται γύρω στα 500 π.Χ.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει έναν χειριδωτό χιτώνα και ένα πολύπτυχο ιμάτιο. Ο χιτώνας ανασύρεται ελαφρά στο ύψος του μηρού από το αριστερό χέρι της Κόρης και στο πίσω μέρος, μεταξύ των δύο ισχύων, ο χιτώνας σχηματίζει μια κάθετη δέσμη πτυχώσεων. Το δεξί μέλος της Κόρης κάμπτεται προς τα εμπρός, λείπει το αριστερό μέλος, τα σκέλη από τις κνήμες και κάτω και η κεφαλή του αγάλματος.

Η κόμη: αποδίδεται με κυματιστά μαλλιά που πέφτουν στη ράχη σχηματίζοντας ορθογώνια συμπαγή επιφάνεια και μπροστά σε κάθε πλευρά του στήθους, δημιουργούνται δύο καλοσχηματισμένοι βόστρυχοι.

Ίχνη επιπρόσθετων πειραματικών κοσμημάτων: Αξίζει να προσέξουμε το γεγονός ότι υπάρχουν ορθογώνιες οπές επάνω στη χειρίδα που κάλυπτε τον βραχίονα της Κόρης, για την στερέωση ένθετων χάλκινων κοσμημάτων που συγκρατούσαν το ύφασμα του χιτώνα, φαίνεται πως αυτά εκτός από διακοσμητικά στοιχεία, εξυπηρετούσαν και άλλες ανάγκες λειτουργώντας ως μικροί μηχανισμοί σύνδεσης των υφασμάτων. Αυτά τα κοσμήματα θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε ως ‘‘σημερινά κουμπιά’’ των χειριδών.

¹⁶⁸ Karakasi 2001, 68-69 πίν.216. Richter 1988, 80. Ζαφειροπούλου Αθήνα 1982, 254.

Ο κορμός της Κόρης Α 4064 βρίσκεται στο μουσείο της Δήλου.

Εικ. 124.

Κ 6 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου., αρ. ευρ. Α 4065

Άγαλμα Κόρης¹⁶⁹.

Τόπος προέλευσης : Δήλος, ιερό της θεάς Αρτέμιδος .

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : 500 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης Α 4065: Το άγαλμα της Κόρης Α 4065 βρέθηκε στο Αρτεμίσιο της Δήλου, έχει ύψος 1,19μ., κατασκευάστηκε από παριανό μάρμαρο και θεωρείται βέβαια έργο παριανού καλλιτέχνη, αλλά ωστόσο υπάρχουν χαρακτηριστικά που μαρτυρούν αττική επίδραση. Χρονολογείται σύμφωνα με τους ερευνητές γύρω στα 500 χρόνια π.Χ. Πιο αναλυτικά, η συγκεκριμένη Κόρη Α 4065 είναι ιδιαίτερα προσεγμένη και παρουσιάζει ορισμένες αλλαγές.

Η ενδυμασία και η στάση σώματος: Φέρει έναν μακρύ χιτώνα και από επάνω ένα πολύπτυχο ιμάτιο που πέφτει προς τα κάτω συμμετρικά και στους δύο ώμους κάθετα, μέχρι το ύψος των μηρών. Στο πίσω μέρος της γυναικείας μορφής ο χιτώνας σχηματίζει μια δέσμη πτυχώσεων. Ακόμα, το δεξί χέρι της Κόρης κάμπτεται προς τα εμπρός, όμως τα μέλη δεν σώζονται ολόκληρα, λείπουν (από το βραχίονα και κάτω), όπως ακριβώς λείπουν τα σκέλη (από τη κνήμη και κάτω) και η κεφαλή.

Η κόμη της κόρης και τα ίχνη επιπρόσθετων κοσμημάτων: δεν ξεφεύγει καθόλου από τα πρότυπα κόμης της αρχαϊκής εποχής και τέλος στις απολήξεις των βοστρύχων της Κόρης, υπάρχουν πάλι ορθογώνιες οπές για την στερέωση χάλκινων κοσμημάτων.

Ο κορμός Κόρης Α 4065 βρίσκεται στο μουσείο της Δήλου.

¹⁶⁹ Karakasi 2001, 68-70 πίν.220,221. Richter 1988, 81. Ζαφειροπούλου 1982, 254.

Εικ. 125

Κ 7 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου, αρ. ευρ. Α 4068

Άγαλμα Κόρης¹⁷⁰.

Τόπος προέλευσης : Δήλος, ιερό της θεάς Αρτέμιδος .

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή Κόρης Α 4068: Το άγαλμα Κόρης βρέθηκε στο Αρτεμίσιο της Δήλου, έχει ύψος 1μ., είναι κατασκευασμένο από παριανό μάρμαρο και χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Η ενδυμασία: Η Κόρη είναι ενδεδυμένη σύμφωνα με το πρότυπο ενδυμασίας της αρχαϊκής εποχής, φοράει χιτώνα που ανασύρεται, με το αριστερό χέρι της μορφής, στο ύψος του μηρού και πολύπτυχο ιωνικό ιμάτιο που πέφτει λοξά.

Η στάση σώματος του γλυπτού: Το δεξί χέρι κάμπτεται προς τα εμπρός, όμως δεν σώζεται από τον αγκώνα και κάτω, ενώ το αριστερό χέρι της μορφής λείπει από το μέσο του βραχίονα, επίσης λείπουν τα σκέλη κάτω από την κνήμη και η κεφαλή.

Η κόμη: είναι πανομοιότυπη με την κόμη των παραπάνω Κόρων και αποδίδεται με μακρείς βοστρύχους που πέφτουν πίσω στη ράχη και στο στήθος εμπρός, όπου παρατηρούμε **ίχνη εναπόθεσης κοσμημάτων:** πρόκειται για τις μικρές οπές για την στερέωση των χάλκινων κοσμημάτων.

Ο κορμός αυτής της Κόρης Α 4068 βρίσκεται σήμερα στο μουσείο της Δήλου.

¹⁷⁰ Karakasi 1988, 88. Ζαφειροπούλου 1982, 255.

Κόρη από τη Σάμο.

Εικ. 126.

Κ 8 Αρχαιολογικό Μουσείο Σάμου, στο Βαθύ, αρ. ευρ. 20

Ακέφαλο αναθηματικό άγαλμα Κόρης¹⁷¹.

Τόπος προέλευσης : Σάμος (από το Ηραίο Σάμου).

Εργαστήριο: Τοπικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : ντόπιο λευκόγκριζο μάρμαρο.

Μέγεθος: Μεγάλο αγαλμάτιο. Ύψος: 1,45μ.

Χρονολόγηση : 560 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 20 :

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται ακέφαλη, δίχως το δεξί της μέλος και τα άκρα των σκελών. Το γλυπτό δεν διατηρείται σε καλή κατάσταση, φέρει πολλές αποκρούσεις.

Στάση σώματος: Η Κόρη μένει ακίνητη κρατώντας στο ύψος του στήθους έναν μικρό λαγό στο αριστερό της χέρι ως προσφορά.

Η ενδυμασία της Κόρης: η γυναικεία μορφή φέρει έναν μακρύ χιτώνα και ένα ιμάτιο που καλύπτει την πλάτη και το δεξί χέρι σε όλο το μήκος του καλύπτεται από την χειρίδα του χιτώνα. Οι πτυχές του χιτώνα γίνονται ορατές στο δεξί ώμο και κάτω από το απόπτυγμα του ιματίου. Η πλάτη αποδίδεται λεία και επίπεδη χωρίς πτυχές.

¹⁷¹ Karakasi 2001, πίν.19 a-d.

Κόρες από την Θάσο.

Εικ. 127.

Κ 9 Antikenmuseum του Βερολίνου, αρ. ευρ. BS 245 Basel.

Προτομή Κόρης¹⁷².

Τόπος προέλευσης : Θάσος.

Εργαστήριο: Θασιακό.

Υλικό κατασκευής : Θασιακό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : 550 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης BS 245 Basel: Η προτομή της συγκεκριμένης Κόρης προέρχεται από τη Θάσο, κατασκευάστηκε πιθανόν από ντόπιο μάρμαρο της περιοχής και χρονολογείται γύρω στο 550π.Χ.

Διατήρηση του γλυπτού και στάση σώματος: Από την αρχική επιδερμίδα και την πλαστική επεξεργασία του προσώπου δεν σώζονται σε πολύ καλή κατάσταση τα κύρια χαρακτηριστικά της γυναικείας μορφής. Ανιχνεύεται όμως η θέση του μετώπου, των ζυγωματικών και των χειλιών, των έντονα λαξευμένων βλεφάρων σε βάθος πάνω στην επιφάνεια του μαρμάρου. Τα τοξωτά φρύδια ακολουθούν το περίγραμμα των ματιών. Επίσης, το αρχαϊκό μειδίαμα σηματοδοτεί την αλλαγή διάθεσης στα συγκρατημένα συναισθήματα που εκφράζει η σοβαρή Κόρη.

Κόμη της Κόρης, τα μαλλιά είναι κοντά, κυματιστά μαζεμένα σε μια συμπαγή μάζα που πέφτει πίσω στο ύψος του αυχένα, με ασύμμετρο τρόπο λόγω φθοράς.

Τα κοσμήματα: Είναι αξιοπρόσεκτο το διάδημα που φέρει η Κόρη στην κεφαλή της, δεν είναι μια απλή ταινία για τη συγκράτηση της κόμης όπως σε άλλα γλυπτά, αλλά φαίνεται πως αποτελεί **πραγματικό διάδημα που μάλιστα διέθετε επάνω του πολύτιμα κοσμήματα.** Σε εκείνα ακριβώς τα σημεία σήμερα υπάρχουν εννέα οπές. Στην μελέτη των κοσμημάτων, η έρευνα μας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και κατευθύνεται σε δύο διαφορετικές υποθέσεις σχετικά με το περίτεχνο διάδημα που φορούσε η Κόρη.

Α.) Το διάδημα είναι ανάγλυφα λαξευμένο πάνω στο μάρμαρο και στα σημεία όπου υπάρχουν οι οπές υπήρχαν ένθετα κοσμήματα από μέταλλο (χρυσό, χαλκό, ασήμι) ή από άλλο πολύτιμο υλικό (ελεφαντόδοντο, κεχριμπάρι, ημιπολύτιμους λίθους).

¹⁷² Karakasi 2001, 86, πίν.224,225. Richter 1988, 88.

Β.) Το διάδημα ίσως ήταν εξολοκλήρου από μέταλλο ή πολύτιμο υλικό και διέθετε μεταλλικές κυλινδρικές προεξοχές (στην εσωτερική πλευρά) που τοποθετούνταν - "κούμπωναν" ως μηχανισμοί πόρπωσης στις κυκλικές οπές που φαίνονται σήμερα κατά μήκος της ταινίας πάνω στη κεφαλή της Κόρης. Αυτή είναι μια ενδεχόμενη άποψη που όμως δεν είναι πάντα αποδεκτή από τους ερευνητές.

Τέλος στους λοβούς των αυτιών υπάρχουν παρόμοιες οπές πιθανώς για την ενσωμάτωση μεταλλικών δισκοειδών ενωτίων. Η προτομή Κόρης BS 245 φυλάσσεται στο μουσείο στο Antikenmuseum του Βερολίνου.

Εικ. 128.

Κ 10 Carlsberg Glyptotek Μουσείο Κοπεγχάγης, αρ. ευρ. 2823

Κεφαλή Κόρης¹⁷³.

Τόπος προέλευσης : Θάσος, ιερό της θεάς Αρτέμιδος .

Εργαστήριο: Θασιακό.

Υλικό κατασκευής : Θασιακό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : 550 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 678:

Η συγκεκριμένη κεφαλή γυναικείας μορφής βρέθηκε στο Αρτεμίσιο της Θάσου κατά τη διάρκεια της ανασκαφής από την Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή. Έχει ύψος 6,8εκ. και διάμετρο 14εκ., κατασκευάστηκε από ντόπιο μάρμαρο και επίσης διατηρεί γκρίζο χρώμα.

Διατήρηση του γλυπτού και στάση σώματος: Το πρόσωπο της Κόρης έχει απολεσθεί σε πολλά σημεία και η έκφραση της μορφής δεν διακρίνεται με σαφήνεια. Όμως παρ' όλα αυτά διακρίνονται τα καλοσηματισμένα βλέφαρα, τα τοξωτά φρύδια και τα αυτιά. Στους λοβούς των αυτιών υπάρχουν οπές για την πρόθεση ενωτίων.

Κόμη και ένδυση της γυναικείας μορφής: Η Κόρη έχει πολύ προσεγμένη κόμη με λεπτούς σφιχτούς βοστρύχους που πλαισιώνουν το μέτωπο, μάλιστα φαίνονται μικρές εγκοπές στην κόμη που έχουν έντονη πλαστική διακόσμηση.

Κοσμήματα ανάγλυφα στο μάρμαρο: η Κόρη φοράει ένα διάδημα αρκετά ιδιόμορφο που δεν συναντάται συχνά σε ελληνικά γλυπτά καθώς μπροστά από το διάδημα συκρατείται μια σειρά από μικρά κρεμαστά κοσμήματα που μοιάζουν με χάνδρες (ανάγλυφες πάνω στο μάρμαρο), σε αυτό το σημείο φαίνεται επίδραση από

¹⁷³ Ecole Francaise D'Athenes 1985. 192-196.

Ανατολή πιθανότητα λόγω της γειτνίασης του νησιού με την Μ Ασία. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των Γάλλων ερευνητών, η Κόρη διατηρεί στοιχεία παρμένα από την εικονογραφία μιας ανατολικής θεότητας. Έπειτα, ο τύπος παραπέμπει στην υπόθεση ότι η μορφή είχε ιερατικό χαρακτήρα. Ίσως η κόμη να είναι ένα χαρακτηριστικό στοιχείο που μας επιτρέπει να υποθέσουμε πως πρόκειται για μια ιέρεια αφιερωμένη στο τοπικό ιερό της θεάς Αρτέμιδος. Τέλος, το έργο χρονολογείται στις αρχές του 6^{ου} αιώνα, γύρω στα 580 με 560π.Χ. και φυλάσσεται στο μουσείο της Θάσου.

Εικ. 129.

Κ 11 Αρχαιολογικό Μουσείο Θάσου, αρ. ευρ. 678

Κεφαλή Κόρης¹⁷⁴.

Τόπος προέλευσης : Θάσος, ιερό της θεάς Αρτέμιδος .

Εργαστήριο: Θασιακό.

Υλικό κατασκευής : Θασιακό μάρμαρο.

Διαστάσεις: Ύψος κεφαλής: 6,8μ. Διάμετρος: 0,14μ.

Χρονολόγηση : 580-550 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 678: Η κεφαλή της μαρμάρινης Κόρης 678 ανακαλύφθηκε στη Θάσο από τις Γαλλικές αρχαιολογικές ανασκαφές. Ήρθε στο φως τη δεκαετία του 1980 κοντά στο ιερό ναό της θεάς Αρτέμιδος.

Τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά: το πρόσωπο είναι ωσειδές, τα μάτια είναι μικρά όμως απόλυτα συμμετρικά. Δυστυχώς το πρόσωπο έχει χάσει την έκφραση του, λόγω των πολλών αποκρούσεων που έφθειραν την επιφάνεια του γλυπτού.

Η κόμη: εκ πρώτης όψεως φαίνεται κοντή, πλαισιώνει ολόγυρα την κεφαλή της Κόρης με κυματοειδείς βοστρύχους που οριοθετούν το μέτωπο. Υπάρχουν πολλές λεπτές γραμμώσεις, με αξιοσημείωτη οργάνωση και όγκο που προσθέτουν χάρη.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει στην κεφαλή της ένα **περίτεχο λεπτό διάδημα** με μικρά σφαιρικά περίαπτα κοσμήματα. Αυτός ο τύπος ταινίας-διαδήματος αποτελεί βασικό στοιχείο ιεροσύνης, ίσως πρόκειται για μία ιέρεια αφιερωμένη στην λατρεία της θεάς Αρτέμιδος. Επιπλέον αυτό το διάδημα χαρακτηρίζεται ως γνώρισμα Ανατολικών θεοτήτων. Παρόμοιες Κόρες παρατηρούνται στην Πάρο, στη Νάξο και στην Κρήτη όπου η μορφή ταυτίζεται με την θεά Άρτεμις. Ακόμη, οι λοβοί των

¹⁷⁴ Ecole Francaise D'Athenes 1985, 192-196. Grandjean & Salviat 1985, πίν. XI 87.

αυτιών διατρυπιούνται για την εναπόθεση ένθετων σφαιρικών ενωτίων. Σήμερα παρατηρούνται μόνο οι οπές-υποδοχές των κοσμημάτων.

Κόρη από την Μίλητο.

Εικ. 130.

Κ 12 Βερολίνο Staatliche Museen Antikensammlung, αρ. ευρ. MI 1577

Προτομή Κόρης¹⁷⁵.

Τόπος προέλευσης : Μίλητος, κοντά σε ελληνιστικό τείχος .

Εργαστήριο: Θασιακό.

Υλικό κατασκευής : Θασιακό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 1577: Το ακέφαλο άγαλμα μαρμάρινης Κόρης 1577 ανακαλύφτηκε στην Μίλητο το 1900 κοντά στο μεταγενέστερο ελληνιστικό τείχος μαζί με άλλα γλυπτά.

Διατήρηση και στάση σώματος: Η Κόρη στέκεται σε όρθια στάση προβάλλοντας ελαφρώς το δεξί της σκέλος μπροστά, το δεξί μέλος βρίσκεται σε χαμηλότερο ύψος και η μορφή με το δεξί της χέρι συγκρατεί την άκρη του χιτώνα, ενώ το αριστερό μέλος της κάμπτεται μπροστά στο στήθος και κρατάει ένα πτηνό.

Η ενδυμασία της Κόρης: αποτελείται από έναν μακρύ χιτώνα, ο οποίος τραβιέται προς τα επάνω με έναν ιμάντα, σχηματίζοντας πολλούς κόλπους πτυχώσεων πέφτοντας προς τα κάτω. Ακόμη, ένα κοντό ιωνικό ιμάτιο καλύπτει σχεδόν και τους δύο ώμους, πέφτει προς τα κάτω σχηματίζοντας έντονες πτυχώσεις.

Η κόμη πέφτει μακριά-κυματιστή ως συμπαγής μάζα πίσω στη ράχη και μπροστά στο στήθος πέφτουν στην κάθε πλευρά τέσσερις πλόκαμοι.

Τα κοσμήματα που φοράει η Κόρη στα χέρια της, είναι δύο **περικόρπια βραχιόλια** ανάγλυφα πάνω στο μάρμαρο. Τέλος, το γλυπτό χρονολογείται στο δ' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ. και εκτίθεται στο "Staatliche Museen" του Βερολίνου.

¹⁷⁵ Karakasi 2001, πίν.105. Richter 1988, 88.

Κόρη από την Ρόδο.

Εικ. 131.

Κ 13 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, αρ. ευρ. 1299

Κεφαλή Κόρης¹⁷⁶.

Τόπος προέλευσης : Ρόδος, από την ακρόπολη της Λίνδου .

Εργαστήριο: Ροδιακό.

Υλικό κατασκευής : Ροδιακό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Β' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 1577: Η μαρμάρινη προτομή Κόρης 12199 ανακαλύφθηκε στη Λίνδο της Ρόδου κατά τη διάρκεια των αρχαιολογικών ανασκαφών που διεύθυνε ο αρχαιολόγος Danish το 1918. Η προτομή έχει ύψος 20εκ.

Διατήρηση του γλυπτού: Τα μάτια της γυναικείας μορφής φαίνονται βαθιά λαξευμένα και έχουν ελαφρώς διαγώνια συμμετρική διάταξη σε σχέση με το υπόλοιπο πρόσωπο, φαίνονται λοξά τοποθετημένα. Τα χείλη έχουν ανηφορική κλήση, είναι ελαφρώς σαρκώδη και σχηματίζουν βαθιές αύλακες στις γωνίες.

Η κόμη: αποτελείται από βοστρύχους, μαζεμένους προς τα πίσω και συγκροτείται με μια ταινία που δένεται με απλοϊκό κόμπο στο πίσω μέρος του κρανίου. Κατά μήκος του μετώπου και των κροτάφων σχηματίζονται βοστρυχωτές αύλακες με έντονες φωτοσκιάσεις ως καλλιτεχνική παρέμβαση του γλύπτη που δείχνει τη διάθεση του να ζωηρέψει το έργο με τη συγκεκριμένη τεχνική.

Η προτομή της Κόρης 12199 χρονολογείται κοντά στο β' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ. και φυλάσσεται στο εθνικό αρχαιολογικό μουσείο των Αθηνών.

¹⁷⁶ Karakasi 2001, πίν.105. Richter 1988, 88.

Κόρη από την Άνδρο.

Εικ. 132.

Κ 14 Κοπεγχάγη Ny Carlsberg Glyptotek, αρ. ευρ. 1544

Κεφαλή Κόρης¹⁷⁷.

Τόπος προέλευσης : Άνδρος.

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 1544: Το άγαλμα της Κόρης 1544 βρέθηκε στο νησί της Άνδρου, έχει ύψος 0,73μ. σώζεται από το λαιμό έως τις κνήμες της μορφής, αλλά δυστυχώς λείπει η κεφαλή και η μαρμάρινη επιφάνεια του γλυπτού είναι πολύ διαβρωμένη.

Η στάση σώματος του γλυπτού: Η Κόρη στέκεται σε όρθια στάση προβάλλοντας προς τα έξω το αριστερό της σκέλος, τα μέλη δεν σώζουν τους πήχεις όμως ίχνη μαρτυρούν πως το δεξί μέλος ήταν ανυψωμένο, ενώ το αριστερό μέλος της Κόρης ήταν σε χαμηλότερο ύψος για να ανασύρει η μορφή την παρυφή του χιτώνα.

Η ενδυμασία: δεν παρεκκλίνει καθόλου από τα πρότυπα της αρχαϊκής εποχής. Η Κόρη φοράει τον τυπικό μακρύ χιτώνα και το λοξό ιωνικό ιμάτιο.

Η κόμη: απαρτίζεται και πάλι από μια συμπαγή μάζα που πέφτει πίσω στη ράχη και από τις τρεις βοστρύχους που πέφτουν στο στήθος εμπρός στην κάθε πλευρά ξεχωριστά. **Ίχνη από πρόσθετα κοσμήματα:** αξίζει να σημειωθούν οι κυκλικές και ορθογώνιες οπές, πάνω στο γλυπτό, που χρησίμευαν για τη στερέωση των μεταλλικών κοσμημάτων πάνω ακριβώς στις απολήξεις των πλεξούδων. Το γλυπτό αυτό χρονολογείται σύμφωνα με τους ερευνητές στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ. και φυλάσσεται στη Κοπεγχάγη, στην γλυπτοθήκη Carlsberg.

¹⁷⁷ Karakasi 2001, πίν.75, 228. Richter 1988, 88.

Κόρες από τους Δελφούς.

Εικ. 133.

Κ 15 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών, αρ. ευρ. 87

Κόρη "ex Kniederin Schatzhaus"¹⁷⁸.

Τόπος προέλευσης : Δελφοί, από το θησαυρό των Κνιδίων.

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Από τα τέλη του 6^{ου} έως τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή: Η κεφαλή μιας από τις Καρυάτιδες που στόλιζαν κάποιο μέρος του ιερού ναού του Απόλλωνα ή κάποιο άλλο κτήριο στους Δελφούς, φαίνεται ότι κατασκευάστηκε από παριανό μάρμαρο. Το ύψος του γλυπτού μαζί με τον περίφημο πόλο είναι 0,84μ. και η περίμετρος της κεφαλής είναι 0,40μ. Η ονομασία "ex Kniederin Schatzhaus" καταγράφεται λανθασμένα στους καταλόγους, επειδή δόθηκε αρχικά στο γλυπτό, με βάση τις αρχικές εικασίες από τους ερευνητές που θεώρησαν την προτομή συμπληρωματικό μέλος-κεφαλή μιας άλλης Καρυάτιδας που βρέθηκε στο θησαυρό των Κνιδίων. Όμως στη συνέχεια αυτή η άποψη εγκαταλείφθηκε λόγω πολλών διαφορετικών χαρακτηριστικών που υπάρχουν σε αυτή τη προτομή και που δεν υπάρχουν στις υπόλοιπες προτομές των Καρυάτιδων.

Κάτω από τον πόλο διακρίνεται ένα δίχτυ που συγκρατεί την κόμη, πάνω από αυτό η κόμη χωρίζεται σε βοστρυχωτά τμήματα που δημιουργούν έντονες φωτοσκιάσεις. Η ίδια διάταξη των μαλλιών συνεχίζεται και στο πίσω μέρος της κεφαλής. Πάνω από το μέτωπο υπάρχουν βοστρυχωτές αύλακες οριζόντιες αλλά και κάθετες. Οι βολβοί των ματιών ήταν από ξεχωριστό υλικό και σήμερα λείπουν, στη θέση τους υπάρχουν δυο βαθιές οπές. Τα χείλη καμπυλώνουν προς τα επάνω και σχηματίζουν βαθύτερες αυλακώσεις στις γωνίες.

Στον πόλο ή κάλαθο της γυναικείας μορφής παρατηρούμε μια ανάγλυφη παράσταση, όπου εικονίζεται ο θεός Απόλλων κιθαρωδός συνοδεία με τέσσερις Νύμφες. Εμπρός από τον Απόλλωνα, δεξιά φανερώνονται οι τρεις Χάριτες και ο Ερμής που παίζει ένα μουσικό όργανο, τη σύριγγα.

¹⁷⁸ Karakasi 2001, πίν. 87. Richter 1988, 88.

Τα κοσμήματα: Η προτομή αυτής της Καρυάτιδας είναι ιδιαίτερα διακοσμημένη με **δισκοειδή ενώτια** στους λοβούς των αυτιών, που μάλιστα στο κέντρο έχουν οπές για την στερέωση άλλων ένθετων κοσμημάτων, πιθανόν κατασκευασμένα από μέταλλο ή από πολύτιμους λίθους. Επίσης **μικρές οπές** είναι ορατές και πάνω στην ταινία, στην ένωση του πόλου και στην μπροστινή διάταξη της κόμης. Η κεφαλή χρονολογείται στα παρακάτω χρονικά όρια, από το γ' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ. έως τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Τέλος, το έργο είναι εκτεθειμένο στο μουσείο Δελφών.

Εικ. 134.

Κ 16 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών, αρ. ευρ. 87

Κόρη¹⁷⁹.

Τόπος προέλευσης : Δελφοί, από το θησαυρό των Σιφνίων.

Εργαστήριο: Παριανό.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Από τα τέλη του 6^{ου} έως τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή : Η μαρμάρινη κόρη προέρχεται από μία Καρυάτιδα που διακοσμούσε το κτήριο, όπου φυλασσόταν ο θησαυρός των Σιφνίων στους Δελφούς. Το συνολικό ύψος της Κόρης μαζί με τον πόλο είναι 1,65μ. Σε πολλά σημεία, η επιφάνεια του γλυπτού είναι κατεστραμμένη.

Διατήρηση: Από το άγαλμα της Καρυάτιδας σώζεται μόνο το ανώτερο τμήμα του κορμού και η κεφαλή με τον πόλο. Λείπουν και τα δύο μέλη από τους ώμους και έτσι είναι δύσκολο να κατανοήσουμε την στάση του σώματος της γυναικείας μορφής.

Φυσιογνωμικά στοιχεία : Στα μάτια, ξεχωρίζουν αρκετά εξογκωμένα κυκλικά βλέφαρα και τα ευθυγραμμισμένα χείλη, που διευθετούνται σε μια λοξή οπή (αριστερά και δεξιά)για να δημιουργούν την ομαλή μετάβαση προς τα ζυγωματικά.

Η ενδυμασία της γυναικείας μορφής: Η Καρυάτιδα είναι ενδεδυμένη με έναν μακρύ χιτώνα και με ένα κοντό ιωνικό ιμάτιο που σχηματίζει πτυχώσεις με ζικ-ζακ απολήξεις.

Ακόμα η κόμη της Καρυάτιδας: στη ράχη κατεβαίνει προς τα κάτω σαν μια μάζα από ενωμένους πλοκάμους, ενώ στο μπροστινό μέρος υπάρχουν τέσσερις

¹⁷⁹ Karakasi 2001, πίν.87. Richter 1988, 88.

πλόκαμοι στην κάθε πλευρά και πάνω από το μέτωπο υπάρχουν κυματιστές σειρές-αύλακες μαλλιών που δημιουργούν άκρες ζικ-ζακ με έντονες φωτοσκιάσεις.

Όσον αφορά τα κοσμήματα: με τα οποία είναι στολισμένη η Καρυάτιδα, αξίζει να αναφέρουμε πάνω απ' όλα την στεφάνη στην κεφαλή της και τον περίτεχνο πόλο, τοποθετημένο πάνω στο κρανίο, που διακοσμείται με ανθρώπινες μορφές, λαξευμένες πάνω στο ανάγλυφο, που απεικονίζονται σε ζωηρή δράση. Συγκεκριμένα, δεξιά βλέπουμε μια Μαινάδα ή Νύμφη που τρέχει για να σωθεί, στη μέση έναν Σιληνό που χορεύοντας αρπάζει μια άλλη Μαινάδα και τέλος στα αριστερά βλέπουμε τα λείψανα ενός άλλου Σιληνού. Επιπλέον οι λοβοί των αυτιών είναι τρυπημένοι για την παρένθεση εμβόλιμων ενωτίων. Μικρές οπές στην κόμη και πάνω στην στεφάνη, αποτελούν ένδειξη των υπόλοιπων κοσμημάτων που στόλιζαν την Καρυάτιδα

Με βάση τις ιστορικές πηγές του Ηρόδοτου και τις αναφορές του Πausανία, η Καρυάτιδα του θησαυρού των Σιφνίων χρονολογείται λίγο πριν το 525π.Χ. και εκτίθεται σήμερα στο αρχαιολογικό μουσείο στους Δελφούς.

Κόρη από την Ελευσίνα.

Εικ. 135.

Κ 17 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, αρ. ευρ. 27

Κεφαλή κόρης με διάδημα και δισκοειδή σφαιρικά ενώτια ¹⁸⁰.

Τόπος προέλευσης : Ελευσίνα.

Εργαστήριο: Εργαστήριο γλυπτικής της Ελευσίνας.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 27 : Η κεφαλή κόρης 27 βρέθηκε στην Ελευσίνα, έχει ύψος 0,13μ. και κατασκευάστηκε από παριανό μάρμαρο.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου της Κόρης : είναι πολύ προσεγμένα και εναρμονίζονται πλήρως με τα αγαθά πρότυπα της Κόρης από ευγενική γενιά που χαρακτήριζαν την αρχαϊκή εποχή. Το μέτωπο είναι τοξωτό, τα μάτια, καλοσηματισμένα με φουσκωτά βλέφαρα, τα χείλη έχουν καμπυλότητα προς τα επάνω, δείχνοντας το αρχαϊκό μειδίαμα. Η μύτη και το πηγούνι έχουν απολεσθεί.

Η κόμη της Κόρης : είναι εξεζητημένη δημιουργώντας πολλές σειρές μικρών βοστρύχων πάνω στην περιοχή του μετώπου. Τα μαλλιά έπεφταν πίσω κυματιστά.

¹⁸⁰ Karakasi 2001, πίν.87. Richter 1988, 88.

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : δεν μπορούμε να εκφράσουμε περαιτέρω άποψη για την κόμη, επειδή σώζεται μόνο η κεφαλή χωρίς το λαιμό.

Τα κοσμήματα της Κόρης 27 (διάδημα και ενώτια) Η συγκεκριμένη γυναικεία μορφή από την Ελευσίνα φοράει στην κεφαλή της ένα **διάδημα** κυκλικού σχήματος και κυκλικά **επίπεδα ενώτια** που μοιάζουν με δίσκους. Επίσης τα ενώτια **σώζουν ίχνη χρώματος και απεικονίζουν οκτάφυλλους ρόδακες**. Οι ρόδακες φαίνεται πως ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένοι σε εκείνη την εποχή και απεικόνιζαν απλοποιημένες μορφές μικρότερων ρόδων, θεωρούνταν σύμβολα του ήλιου και της γονιμότητας.

Η κεφαλή κόρης χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Κόρη από την Χαλκιδώνα.

Εικ. 136.

Κ 18 Βερολίνο Staatliche Museen, αρ. ευρ. 1651

Αποσπασματική κόρη με δισκοειδή σφαιρικά ενώτια ¹⁸¹.

Τόπος προέλευσης : Χαλκιδώνα από το «Βόσφορο».

Εργαστήριο: Εργαστήριο γλυπτικής της Χαλκιδώνας.

Υλικό κατασκευής : Άγνωστης προέλευσης μάρμαρο.

Χρονολόγηση : Β' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 1651 : Η προτομή της Κόρης 1651 βρέθηκε στην Χαλκιδώνα στον «Βόσφορο» - "Bosphorus", έχει ύψος 0,29μ και κατασκευάστηκε από λευκόγκριζο μάρμαρο.

Τα μάτια έχουν προεξέχοντες βολβούς με βαθιά περιγράμματα, τα χείλη έχουν ελαφριά καμπυλότητα προς τα επάνω. Επιπλέον, οι λοβοί των αυτιών καλύπτονται από τα **εντυπωσιακά ενώτια** που έχουν μεγάλο μέγεθος και μοιάζουν με δίσκους. Τα ενώτια αναπαριστούν φυτικά μοτίβα που μοιάζουν με ρόδα.

Όσον αφορά τη στάση του σώματος: η Κόρη έχει λυγισμένο το δεξί της μέλος και φέρει μια χειρονομία μπροστά στο στήθος, ενώ το αριστερό μέλος βρίσκεται σε χαμηλότερο ύψος. **Η Κόρη είναι ενδεδυμένη:** με έναν χιτώνα και με το λοξό ιωνικό

¹⁸¹ Karakasi 2001, πίν.61. Richter 1988, 88.

μάτιο και στην κεφαλή της φοράει τον πόλο, ο οποίος είναι διακοσμημένος με μοτίβα που αναπαριστούν μαιάνδρους.

Η κόμη: απαρτίζεται από μακριά μαλλιά που πέφτουν στη ράχη ως αδιάκριτη τετραγωνισμένη μάζα, ενώ στο στήθος πέφτουν τρεις πλόκαμοι σε κάθε πλευρά. Σφαιροειδείς σειρές κόμης αγκαλιάζουν το μέτωπο και δημιουργούν φωτοσκιάσεις.

Η αποσπασματική Κόρη 1651 από την Χαλκιδώνα χρονολογείται περίπου στο β' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα και φυλάσσεται στο Staatliche Museen του Βερολίνου.

Κόρες από την Αττική.

Εικ. 137.

Κ 19 Βερολίνο Staatliche Museen, αρ. ευρ. 1800 (42)

Κόρη από την Κερατέα με ρόδι στο δεξί μέλος¹⁸².

Τόπος προέλευσης : Κερατέα Αττικής.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Υπερφυσικό. Ύψος: 1,93μ. μαζί με τη πλίνθο της.

Χρονολόγηση : 750-560 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 1800: Η Κόρη αυτή βρέθηκε κοντά στην Κερατέα ,στην περιοχή της Αττικής, σώζεται σε καλή κατάσταση και σώζει μάλιστα ίχνη ερυθρού, κίτρινου και κυανού χρώματος. Μαζί με την πλίνθινη βάση το άγαλμα έχει ύψος 1,93μ. και είναι κατασκευασμένο από πεντελικό μάρμαρο.

Φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά και στάση σώματος: Η Κόρη έχει στενό, ψηλό και επίμηκες πρόσωπο, του οποίου τα χαρακτηριστικά δεν ακολουθούν τις κατάλληλες αναλογίες. Επίσης η θεά σε όρθια στάση διατηρεί τα σκέλη της σχεδόν στο ίδιο μήκος (πρωτότυπη στάση σε Κόρη που δε συναντάται τόσο συχνά). Έχει φαρδείς ώμους και στενή μέση. Αυτή η γυναικεία μορφή κρατάει ένα ρόδι ως προσφορά στο δεξί της χέρι, το οποίο κάμπτεται μπροστά στη μέση του σώματος της, ενώ το αριστερό μέλος απλώνεται απέναντι από το στήθος σε υψηλότερο επίπεδο.

¹⁸² Karakasi 2001, πίν. 234,111. Richter 1988. 88.

Η ενδυμασία και η κόμη της Κόρης: αποτελείται από έναν μακρύ χιτώνα, όπου παρατηρούνται πλατιές επίπεδες πτυχώσεις και από ιμάτιο που πέφτει συμμετρικά με ραβδωτές πτυχές προς τα εμπρός σχηματίζοντας ζικ ζακ διπλώσεις.

Η κόμη σχηματίζει μία ενωμένη μάζα κυματιστών μαλλιών που πέφτουν πίσω στη ράχη και το μέτωπο περιβάλλεται από μικρούς κοντούς βοστρύχους.

Τα κοσμήματα: Στην κεφαλή της φέρει **στεφάνη με άνθη και μπουμπούκια λωτού** και **πόλο με σειρά μαιάνδρου και φυτικά στοιχεία**. Επίσης φέρει **ενώτια ίδιας μορφής με τα περιάπτα του περιδέραιου** που φοράει στο λαιμό της, που μοιάζουν με άνθη λωτού ή ρόδια. Η κόρη κρατάει ως προσφορά στο χέρι της, το ίδιο σύμβολο που απεικονίζεται και επάνω στα κοσμήματά της. Ο λωτός και το ρόδι ως καρποί γης θεωρούνται σύμβολα καλλιέργειας, γονιμότητας και μακροζωίας

Τέλος, το άγαλμα της θεάς φυλάσσεται στο Staatliche Museen στο Βερολίνο.

Εικ. 138.

Κ 20 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, αρ. ευρ. 4889

Κόρη «Φρασίκλεια» Επιτύμβιο άγαλμα με άνθος λωτού στο αριστερό μέλος¹⁸³.

Τόπος προέλευσης : Μερέντια Αττικής (από την νεκρόπολη Μυρρινούντος).

Εργαστήριο: Παριανό ή Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

¹⁸³ Karakasi 2001, πίν.114,115,237. Kaltsas 2001, εικ.45, 46-49. Richter 1988, 88.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Υπερφυσικό. Ύψος: 1,76μ. μαζί με τη πλίνθο της.

Χρονολόγηση : 550-540 π.Χ.

Επιγραφή: «Σέμα Φρασίκλειας Κόρε κεκλέσομαι αιεί αντί γάμο παρά θεόν τουτο λαχουσ' όνομα» Δηλαδή «Σημαίνω τον τάφο της Φρασίκλειας. Θα καλούμαι για πάντα Κόρη, αφού οι θεοί αντί για γάμο μου όρισαν αυτό το όνομα».

Το έργο φέρει επιγραφή «Αριστίων ο Πάριος μ'επ[ό]ι[σε]» «Με έφτιαξε ο Αριστίων ο Πάριος (από την Πάρο)».

Περιγραφή Κόρης 4889: Η Κόρη απεικονίζεται ιστάμενη, χαμογελαστή με το αρχαϊκό μειδιάμα, γεμάτη δόξα και περηφάνια. Έχει σωστή απόδοση των χαρακτηριστικών του προσώπου, όμως περισσότερο ενδιαφέρον δίνεται στη διακοσμητικότητα του γλυπτού και στα επιμέρους κοσμήματα του ενδύματος.

Η ενδυμασία: αποτελείται από έναν μακρύ ποδήρη χειριδωτό χιτώνα, ζωσμένο στη μέση, που διακοσμείται με μεγάλη ποικιλία μοτίβων π.χ. μαιάνδρο και ρόδακες. Από την παρυφή του λαιμού ξεκινά μία πλατιά ταινία που διακοσμείται με μαιάνδρο. Επιπλέον, η Κόρη με το δεξί της μέλος ανασύρει τμήμα του χιτώνα, ενώ με το αριστερό μέλος κρατάει ένα άνθος λωτού (φυτό που συνδέεται με τη λήθη). Πάνω στο χιτώνα παρατηρούνται ίχνη ερυθρού χρώματος. Επίσης πολύ όμορφα αποδίδονται τα σανδάλια, με ιμάντες που δηλώνονται ανάγλυφα πάνω στα πόδια.

Η κόμη: τα μαλλιά αποδίδονται σε μακριούς σφαιρικούς βοστρύχους που πέφτουν στο στήθος εμπρός και πίσω στη ράχη.

Τα κοσμήματα: που στολίζουν τη κεφαλή της Κόρης φιλοτεχνήθηκαν με εξαιρετική λεπτομέρεια. Έτσι λοιπόν, η μορφή φέρει **στεφάνη διακοσμημένη με άνθη και μπουμπούκια λωτού**, ενώ οι οπές που υπάρχουν, επιβεβαιώνουν την παρουσία επιμέρους μεταλλικών επίθετων κοσμημάτων. Το επιτύμβιο άγαλμα της Φρασίκλειας αποπνέει σιγουριά και δυναμισμό, επίσης ταυτοχρόνως η κομψότητα του περιγράμματος συνδυάζεται αρμονικά με την πλαστική αναζήτηση του καλλιτέχνη.

Κόρες από την Ακρόπολη Αθηνών.

Εικ. 139.

Κ 21 Αρχαιολογικό Μουσείο Ακρόπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 593
Κόρη αναθηματικά με ρόδι στο αριστερό της μέλος¹⁸⁴.

¹⁸⁴ Karakasi 2001, πίν.239. Richter 1988, 47-150.

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη Αθηνών (Ανατολικά του Ερεχθείου).
Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής ή ιωνικό πιθανώς ναξιακό.
Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.
Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 0,99μ. μαζί με τη πλίνθο της.
Χρονολόγηση : 560-550, (ή 520π.Χ. με βάση μαρτυρίες περισσοτέρων ερευνητών)

Περιγραφή Κόρης 593:

Διατήρηση του γλυπτού : Η μαρμάρινη Κόρη 593 θεωρείται η αρχαιότερη από τις Κόρες. Σώζεται ακέφαλη και είναι αναθηματική κόρη έργο του γλύπτη Αντήνορα.

Η στάση του σώματος της γυναικείας μορφής : είναι άκαμπτη καθώς αυτή στέκεται όρθια, ακίνητη σαν μια συμπαγής μάζα που αποδίδεται όμως αρκετά αισθαντικά λόγω της χειρονομίας που φέρει, κρατώντας με χάρη στο αριστερό της χέρι ένα ρόδι στο ύψος του θώρακα. Η χειρονομία της Κόρης να προτείνει το χέρι με την προσφορά τονίζει την πράξη «αφιέρωσης». Ενώ το δεξί μέλος της μορφής κρατάει τμήμα από σιτάρι.

Η Κόρη είναι ενδεδυμένη : με έναν μακρύ χιτώνα και ένα πέπλο που πέφτει πάνω από τους δύο ώμους, σχηματίζοντας λιγότερες πτυχώσεις. Επίσης η κόμη της Κόρης ακολουθεί τα πρότυπα κόμης των αρχαϊκών Κορών και πέφτουν τρεις πλόκαμοι μαλλιών αριστερά και δεξιά στο στήθος εμπρός.

Αξιοπρόσεκτα είναι τα ίχνη χρώματος που σώζονται ακόμα και σήμερα πάνω στην επιφάνεια του γλυπτού : Έτσι παρατηρούμε ότι το ρόδι είναι κόκκινο και μερικά τμήματα του ενδύματος έχουν το χρώμα της ώχρας. Τέλος με κόκκινο χρώμα αποδίδονται οι λεπτομέρειες στο ένδυμα που απεικονίζουν ζωγραφισμένους ρόδακες, σβάστικες και μαιάνδρους ιδιαίτερα στις άκρες των χειρίδων ή του ιματίου.

Το κόσμημα της Κόρης 593 : που διακρίνουμε είναι το προσεγμένο **περιδέραιο που φέρει** στο λαιμό της, διακοσμημένο με **περίαπτα κοσμήματα που μοιάζουν με ρόδια**. Το έργο του γλύπτη Αντήνορα χρονολογείται περίπου στο 520 π.Χ.

Εικ. 140.

Κ 22 Κόρη της Lyon, Musee des Beaux Arts, αρ. ευρ. 269
Κόρη, αναθηματικό άγαλμα με πτηνό στο δεξί μέλος¹⁸⁵.

¹⁸⁵ Karakasi 2001, πίν.114,115,237. Kaltsas 2001, εικ.45, 46-49. Richter 1988, 88.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη.
Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.
Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.
Μέγεθος: Υπερφυσικό. Ύψος: 1,76μ. μαζί με τη πλίνθο της.
Χρονολόγηση : 550-540 π.Χ.

Περιγραφή της Κόρης 269.

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η μαρμάρινη Κόρη 269 από την Ακρόπολη παρουσιάζεται με έντονα ιωνικά στοιχεία, που φαίνονται στην ενδυμασία και στο εύσαρκο γυναικείο σώμα. Το μεγαλύτερο μέρος του επάνω σώματός της και η κεφαλή είναι εκμαγεία από τα πρωτότυπα μέλη του σώματος της Κόρης που βρίσκονται στο μουσείο της Lyon στη Γαλλία.

Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Το ωοειδές πρόσωπο της Κόρης παρουσιάζεται με ήρεμο και αγαθό ύφος, με έντονο πλαστικό όγκο στα αμυγδαλωτά μάτια, στα ζυγωματικά και στα σαρκώδη χείλη που σχηματίζουν συγκρατημένα το αρχαϊκό μειδίαμα.

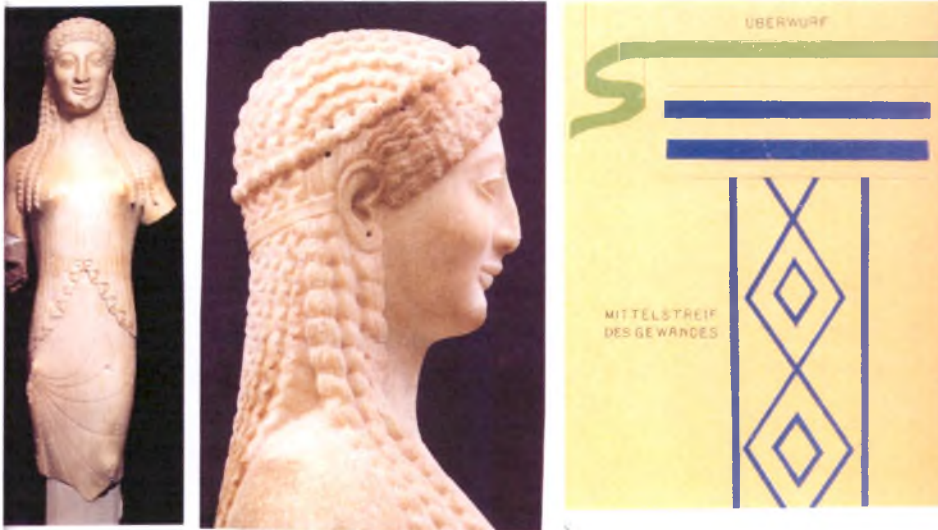
Στάση σώματος : το σώμα είναι δυνατό και ρωμαλέο και παρουσιάζει, μικρή κίνηση στον κορμό του σώματος, που διακρίνεται παρατηρώντας τις πτυχώσεις του ενδύματος. Η Κόρη της Lyon όπως συνηθίζεται να αποκαλείται, έχει προτεταμένο το δεξί χέρι μπροστά στο στήθος και κρατάει ως προσφορά, ένα όμορφο πτηνό.

Η ενδυμασία της Κόρης : αποτελείται από τον αχειρίδωτο χιτώνα που αφήνει ακάλυπτα τα μπράτσα και από το λοξό ιωνικό ιμάτιο.

Η κόμη σύμφωνα με την οποία είναι χτενισμένα τα μαλλιά της Κόρης δηλώνεται με κυματοειδής διάταξη γύρω από την περιοχή του μετώπου και με τρεις πλοκάμους εμπρός, ενώ πίσω στη ράχη τα μαλλιά πέφτουν κυματιστά ως ενιαία μάζα.

Τα κοσμήματα : Η Κόρη ξεχωρίζει ακόμη περισσότερο για τον **πόλο** που φέρει στην κεφαλή της και για τα **κρεμαστά ενώτια με τους δακρυόσχημους μικρούς δίσκους** που στολίζουν τους λοβούς των αυτιών. Τα ενώτια ξεφεύγουν από τα συνηθισμένα πρότυπα των πεπλατυσμένων ενωτίων με τους ρόδακες που συναντάμε στις περισσότερες Κόρες της Ακροπόλεως και αντιστοιχούν στους τύπους κοσμημάτων της αρχαϊκή εποχής. Ενδέχεται να προμηνούν την μετέπειτα εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής κοσμηματοποιίας στην αρχή της κλασικής περιόδου.

Η Κόρη 269 χρονολογείται γύρω στα τέλη του 6^{ου} αιώνα και βρίσκεται στο μουσείο Καλών Τεχνών της Lyon "Musée de Beaux-Arts" στην Γαλλία.

Εικ. 141.

Κ 23 Μουσείο Ακρόπολεως Αθηνών, αρ. ευρ. 678

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα με ¹⁸⁶.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη. Δυτικά του Ερεχθείου.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μικρότερο του φυσικού. Ύψος: 0,964μ.

Χρονολόγηση : 550-530 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 678:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η μαρμάρινη Κόρη από την Ακρόπολη παρουσιάζεται με έντονα ιωνικά στοιχεία, λείπουν τα σκέλη και τα μέλη.

Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Το ωοειδές πρόσωπο της Κόρης παρουσιάζεται με έντονο πλαστικό όγκο στα μάτια και στα χείλη.

Στάση σώματος : Το γλυπτό παρουσιάζει, μικρή κίνηση στον κορμό του, το δεξί χέρι φαίνεται να χαμηλώνει στο πλευρό ανασύροντας την παρυφή του χιτώνα. Ενώ το αριστερό ήταν προτεταμένο μπροστά και κρατούσε προσφορά.

Η ενδυμασία της Κόρης : σχηματίζει βαθιές πτυχώσεις, αποτελείται από ζωσμένο χιτώνα και λοξό ιωνικό ιμάτιο, που πορπώνεται πάνω από τους δύο ώμους.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη σε ενιαία μάζα με κυματιστούς πλοκάμους, εκ των οποίων ανά τρεις πέφτουν αριστερά και δεξιά στο στήθος εμπρός.

Τα κοσμήματα : Η κεφαλή της Κόρης φέρει ανάγλυφη ταινία, παράλληλα ως μεταλλικά επίθετα κοσμήματα ξεχωρίζουν το **διάδημα** και τα **ενώτια**. Ακόμη σώζονται **ίχνη ζωγραφιστού περιδεραίου**.

¹⁸⁶ Karakasi 2001, πίν.137, 241-243. Richter 1988, 12, εικ.345-348.

Εικ. 142.

Κ 24 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 679

«Πεπλοφόρος» Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁸⁷.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη, Δυτικά του Ερεχθείου.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 1,18μ. μαζί με τη πλίνθο της.

Χρονολόγηση : 550-530 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 679: Η κόρη αυτή, γνωστή ως «Πεπλοφόρος» διατηρεί σωστές σωματικές αναλογίες. Ο γλύπτης που φιλοτέχνησε το γλυπτό υποδήλωνε μία ευαισθησία στις ποικιλίες της επιφάνειας. Στην μορφή επικρατεί αρμονία και αποδίδονται γραπτά όλες οι διακοσμητικές παρεμβάσεις.

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η μαρμάρινη Κόρη από την Ακρόπολη παρουσιάζεται σε πολύ καλή κατάσταση, σώζονται επίσης ίχνη ερυθρού-καφέ χρώματος. Η συμμετρικότητα του γλυπτού δείχνει την επιτυχία του καλλιτέχνη να συνδυάσει ένα νεκρικό μοτίβο με τη δύναμη της ζωντάνιας.

Τα φυσιγνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά αυτά αποδίδονται με λεπτομέρειες, το πρόσωπο είναι ωοειδές-«φεγγοβόλο», τα λαμπερά μάτια και τα χείλη αποδίδονται με λεπτές γραμμές, ενώ τα ζυγωματικά είναι αρκετά γεμάτα. Η μορφή παρουσιάζεται χαμογελαστή με ξεχωριστή ζωντάνια.

Στάση σώματος : Το γλυπτό παρουσιάζει, μικρή κίνηση στον κορμό, το δεξί χέρι της χαμηλώνει και σίγουρα κρατούσε κάποιο αντικείμενο που δεν σώζεται στις μέρες μας. Ενώ το αριστερό χέρι, προτεταμένο, θα κρατούσε επίσης μία προσφορά.

Η ενδυμασία της Κόρης : Η «Πεπλοφόρος» φοράει χιτώνα με πυκνές πτυχές. Ο πέπλος είναι απλοϊκός, δωρικής προέλευσης, λείος χωρίς πτυχώσεις, όμως σχηματίζει απόπτυγμα πάνω από τη ζώνη.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη ως αδιαχώριστη μάζα με μορφή ήρεμων κυματισμών. Τρεις πλόκαμοι έρχονται μπροστά σε κάθε πλευρά.

Τα κοσμήματα : της Πεπλοφόρου δεν σώζονται. Στην κεφαλή έχουμε οπή στερέωσης μηνίσκου και οπές σε κυκλική διάταξη γύρω από την κεφαλή, στις οποίες

¹⁸⁷ Karakasi 2001, πίν.138-139, 244-247. Richter 1988, αρ.349-354.

λογικά θα στερεωνόταν **μία ταινία** . Επίσης η Κόρη φαίνεται πως στην Αρχαιότητα φορούσε **διάδημα και ενώτια**, όπως μαρτυρούν πάλι οι οπές στα κατάλληλα σημεία. Υπάρχουν ενδείξεις για περιδέραιο στην περιοχή του λαιμού, ίχνη χρωμάτων παρατηρούνται σε όλη την μορφή, ερυθρό-καφέ παρατηρείται στα χείλη και στα μαλλιά, κυανό, πράσινο και ερυθρό παρατηρούνται στα σχέδια του ενδύματος.

Εικ. 143.

Κ 25 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 680

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁸⁸.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη, Β.Δ. του Ερεχθείου.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Νησιώτικο μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 1,14μ.

Χρονολόγηση : 530-520 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 680: Η Κόρη αυτή διέπεται από ζωντανά χρώματα και φέρει πολλά διακοσμητικά σχέδια στο ένδυμά της. Ο γλύπτης που φιλοτέχνησε το έργο φαίνεται ότι γνώριζε τις σωστές αποδόσεις των αναλογιών, δείχνοντας ταυτοχρόνως μία ευαισθησία στις ποικιλίες της επιφάνειας. Σε όλη την μορφή επικρατεί αρμονία και αποδίδονται γραπτά όλες οι διακοσμητικές παρεμβάσεις.

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη παρουσιάζεται σε πολύ καλή κατάσταση, σώζονται επίσης ίχνη ερυθρού-καφέ-κυανού χρώματος στις λεπτομέρειες της μορφής, στα ενδύματα και στο περικάρπιο του αριστερού της μέλους. Μοναδική ατέλεια στο γλυπτό είναι ότι λείπουν τα άκρα των σκελών.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : περιλαμβάνουν λαμπερά μάτια, καλοσηματισμένα φρύδια, χείλη με λεπτές γραμμές και ζυγωματικά αρκετά γεμάτα όπως και στην «Πεπλοφόρο». Η μορφή παρουσιάζεται χαμογελαστή.

Στάση σώματος : Το δεξί χέρι της λυγίζει προτεταμένο και κρατάει ένα μήλο. Ενώ το αριστερό χέρι χαμηλώνει για να ανασύρει την παρυφή του χιτώνα.

Η ενδυμασία της Κόρης : είναι πλούσια σε γραμμικές πτυχώσεις, αποτελείται από ζωσμένο χιτώνα και από λοξό ιωνικό ιμάτιο. Επιπλέον, ο χιτώνας είναι γεμάτος

¹⁸⁸ Karakasi 2001, πίν.248-251. Richter 1988, αρ.389-393.

κοσμήματα, με επικρατέστερα τα σχέδια μαιάνδρου, σταυρού και τεθλασμένων γραμμών. Τέλος, οι πτυχές περιτρέχουν τις παρυφές ιματίου με ζικ-ζακ αναδιπλώσεις.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη ως αδιαχώριστη μάζα με τέσσερις πλοκάμους να πέφτουν μπροστά σε κάθε πλευρά. Επίσης κυματιστά μαλλιά πλαισιώνουν το μέτωπο και αναπτύσσονται με τη μορφή ακτινωτών ραβδώσεων.

Τα κοσμήματα : Στην κεφαλή παρατηρείται κυκλικό **διάδημα με ίχνη ερυθρού χρώματος** με κυρίαρχο σύμβολο τον μαιάνδρο, το διάδημα φέρει επάνω του σειρά οπών για ένθετα μεταλλικά κοσμήματα. Επίσης, υπάρχουν **κουμπιά** στερέωσης του ενδύματος στις χειρίδες. Στους λοβούς των αυτιών υπάρχουν **δισκοειδή ενώτια με οκτάφυλλους ρόδακες**. Τέλος η Κόρη φοράει κυκλικό **ψέλιο** στο αριστερό της χέρι.

Εικ. 144.

Κ 26 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 681

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁸⁹.

Τόπος προέλευσης : Το επάνω τμήμα βρέθηκε στα Δ. του Ερεχθείου και το κάτω στα Α. του Παρθενώνα.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Νησιώτικο μάρμαρο, ίσως χιακό.

Μέγεθος: Μεγαλύτερο του φυσικού. Ύψος: 2,01μ.

Χρονολόγηση : 525 π.Χ.

Επιγραφή: «Νέαρχος ανέθεσεν [ντο κέραμε] ὕς έργον απαρχέν ταθ [εναίαι]

Αντένορ'επ [οίεσεν] ο Εύμαρος τ[ο άγαλμα]».

Περιγραφή : Η Κόρη αυτή διέπεται από μνημειακότητα (λόγω του μεγέθους της, πολύ ψηλή Κόρη σε σχέση με την ανθρώπινη κλίμακα). Απεικονίζει μία γυναίκα μεγαλύτερης ηλικίας που εκφράζει ωριμότητα. Μάλλον ήταν τοποθετημένη ψηλά, ίσως επάνω σε κίονα, με σκοπό να φαίνεται από παντού. Η Κόρη αυτή θα μπορούσε να απεικονίζει την θεά Αθηνά, που γνωρίζουμε ότι στην Αρχαία Ελληνική θρησκεία ότι ήταν η μοναδική θεά που περιγραφόταν στις πηγές ως γαλανομάτα. Επίσης δεν θα ήταν καθόλου αβάνσιμη η ιδέα να ισχυριστούμε ότι ως σοβαρή, ώριμη και σοφή γυναίκα σηματοδοτούσε αλλά και προστάτευε τον Παρθενώνα, ναό που ήταν

¹⁸⁹ Karakasi 2001, πίν.248-251. Richter 1988, αρ.389-393.

αφιερωμένος στο όνομά της «Αθηνά Παρθένος». Βέβαια, δεν είναι απολύτως σίγουρο, επειδή λείπουν τα συμβολικά αναθήματα των μελών, έτσι δεν γνωρίζουμε ακριβώς τι είδους χειρονομία έφερε η Κόρη.

Κατάσταση διατήρησης : Η Κόρη σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση λείπει μόνο το δεξί της χέρι, προβάλλει ελαφρώς το αριστερό σκέλος της και έχει στερεή δομή σώματος, μεγάλους ώμους και πλούσιο στήθος.

Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά αυτά αποδίδονται όπως και στην προηγούμενη Κόρη, ιδιαίτερα όμορφα θα ήταν τα μάτια, φαίνεται ότι ήταν ένθετα, πιθανώς από μωβ γυαλί. Η μορφή παρουσιάζεται σοβαρή χωρίς χαμόγελο, όμως δύσκολα αντιλαμβανόμαστε την έκφραση της Κόρης, επειδή σημαντικά σημεία του προσώπου της έχουν χαθεί με τη φθορά του χρόνου.

Στάση σώματος : Το δεξί χέρι της λυγίζει προτεταμένο και κρατάει ένα μήλο. Ενώ το αριστερό χέρι χαμηλώνει για να ανασύρει την παρυφή του χιτώνα.

Η ενδυμασία της Κόρης : είναι πλούσια σε γραμμικές πτυχώσεις, αποτελείται από χιτώνα που έχει ακόμα ίχνη κυανού και πράσινου χρώματος. Επίσης η Κόρη φοράει λοξό ιωνικό ιμάτιο.

Η κόμη: Τα μαλλιά που στην Αρχαιότητα ήταν κόκκινα, τώρα πέφτουν πίσω στη πλάτη ως αδιαχώριστη μάζα, με τέσσερις πλοκάμους να πέφτουν μπροστά σε κάθε πλευρά. Επίσης βόστρυχοι πλαισιώνουν το μέτωπο.

Τα κοσμήματα : Το **διάδημα** φέρει επάνω του οπές, κατά διαστήματα απεικονίζονταν μαϊανδροί. Το **ψέλιο** αποδίδεται ανάγλυφα. Τα αυτιά ήταν τρυπημένα για την υποδοχή επίθετων μεταλλικών ενωτίων, ενώ μεταλλικά κοσμήματα μικρού μεγέθους φαίνεται πως υπήρχαν και επάνω στο ένδυμα, όπως μαρτυρούν οι οπές.

Εικ. 145.

Κ 27 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 682

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁹⁰.

Τόπος προέλευσης : Β.Δ. του Ερεχθείου.

Εργαστήριο: Ιωνικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Νησιώτικο μάρμαρο, ίσως χιακό.

Μέγεθος: Μεγαλύτερο του φυσικού. Ύψος: 1,82μ.

¹⁹⁰ Karakasi 2001, πίν.652-653. Richter 1988, αρ.362-367.

Χρονολόγηση : 525 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 682: Η Κόρη αυτή έχει συγκολληθεί από επιμέρους τμήματα στο ύψος των γονάτων και το σώμα έχει φιλοτεχνηθεί σε δύο ξεχωριστά τμήματα. **Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού :** Η Κόρη σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση λείπει μόνο το δεξί της χέρι, που ήταν ένθετο από τον αγκώνα, ήταν προτεταμένο.

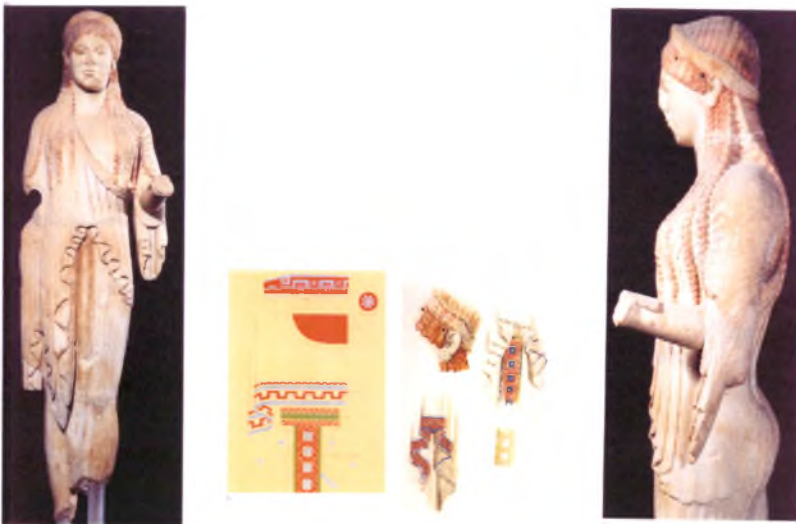
Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά ήταν χρωματισμένα όπως και ολόκληρη η επιφάνια του γλυπτού. Το πρόσωπο είναι ωοειδές και επιμηκυμένο, ο λαιμός είναι αφύσικα μακρύς. Στο κέντρο της κεφαλής έχει ίχνος στερέωσης μηνίσκου.

Στάση σώματος: Το δεξί χέρι, που ήταν ένθετο από τον αγκώνα, ήταν προτεταμένο και το αριστερό χέρι χαμηλώνει για να ανασύρει την παρυφή του χιτώνα.

Η ενδυμασία της Κόρης : αποτελείται από ζωσμένο χιτώνα και λοξό ιωνικό μιάτιο. Οι πτυχές παρουσιάζονται ανομοιογενώς κάθετες και πλατιές, στο χιτώνα και ακτινωτά διαγώνιες στους μηρούς. Οι παρυφές του ενδύματος είναι πλούσια διακοσμημένες και χρωματιστές με γραπτά μοτίβα. Τα σκέλη της Κόρης φέρουν υποδήματα, που σώζουν οπές για την ένθεση μεταλλικών επίθετων κοσμημάτων

Η κόμη: Τα μαλλιά, που στην αρχαιότητα ήταν κόκκινα, πέφτουν πίσω στη πλάτη ως αδιαχώριστη μάζα, με τέσσερις πλοκάμους να πέφτουν μπροστά σε κάθε πλευρά. Βόστρυχοι πλαισιώνουν το μέτωπο και έχουν σπειροειδή απόληξη.

Τα κοσμήματα : Το διάδημα φέρει επάνω του οπές για ένθετα μεταλλικά κοσμήματα και το ψέλιο στο αριστερό χέρι αποδίδεται ανάγλυφα. Τα αυτιά φέρουν δισκοειδή ενώτια, με οκτάφυλλους ρόδακες, σώζουν κυανό και ερυθρό χρώμα.

Εικ. 146.

Κ 28 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 685

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁹¹.

Τόπος προέλευσης : Ν.Δ. του Παρθενώνα.

Εργαστήριο: Αττικό ή ιωνικό εργαστήριο γλυπτικής.

¹⁹¹ Karakasi 2001, πίν.674-675. Richter 1988, 181,εικ 573.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο, ίσως Χιακό.
Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 1,22μ.
Χρονολόγηση : 500-490 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 685:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση, μόνο που λείπουν τα σκέλη της, το δεξί της χέρι και το μισό αριστερό.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά ήταν χρωματισμένα κόκκινα. Το πρόσωπο είναι ωοειδές, τα μάτια και τα χείλη είναι στενά, επιμήκη. Στο κέντρο της κεφαλής έχει ίχνος στερέωσης μηνίσκου.

Στάση σώματος: Το αριστερό σκέλος προβάλλεται. Τα δύο μέλη ήταν προτεταμένα ένθετα και σίγουρα έφεραν κάποια προσφορά, πρόκειται πιθανώς για πτηνό, καθώς σώζεται η ουρά του, που ακουμπά πάνω στον καρπό του χεριού.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει έναν ζωσμένο χιτώνα και το γνωστό λοξό ιωνικό μιάτιο. Οι πτυχές είναι ταινιόσχημες στην περιοχή των μηρών, ενώ στο στήθος κυματιστές. Οι παρυφές στο κέντρο του ενδύματος είναι πλούσια διακοσμημένες και χρωματιστές με πολλά γραπτά μοτίβα. Τα σκέλη της φέρουν υποδήματα, που σώζουν οπές για την ένθεση μεταλλικών επίθετων κοσμημάτων

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν κυματιστά πίσω στη πλάτη ως μάζα κυματιστών λωρίδων, και τέσσερις πλοκάμους έρχονται μπροστά εκατέρωθεν του λαιμού. Επίσης βόστρυχοι πλαισιώνουν το μέτωπο και έχουν σπειροειδή απόληξη.

Τα κοσμήματα : Η κεφαλή της Κόρης διακοσμείται με ανάγλυφη **ταινία-στεφάνη**. Πάνω από την περιοχή των Κροτάφων υπάρχουν οπές για την στερέωση κάποιου κεφακοκαλύμματος Τα **δισκόμορφα ενώτια** εμφανίζουν ρόδακες και το **ψέλιο** στολίζει το αριστερό χέρι της γυναικείας μορφής. Όλα τα κοσμήματα αποδίδεται ανάγλυφα.

Εικ. 147.

Κ 29 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 680

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁹².

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη, Β.Δ. του Ερεχθείου.

¹⁹² Karakasi 2001, πίν.259. Richter 1988, 118 εικ.377-380.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.
Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.
Μέγεθος: Μικρότερο του πραγματικού. Ύψος: 1,14μ.
Χρονολόγηση : 520 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 670:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση, μόνο που λείπει το άκρο του δεξιού χεριού.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά ήταν χρωματισμένα κόκκινα. Το πρόσωπο είναι ωοειδές, τα μάτια είναι πράσινα και τα χείλη είναι στενά, επιμήκη. Στο κέντρο της κεφαλής έχει ίχνος στερέωσης μηνίσκου.

Στάση σώματος: Το αριστερό σκέλος προβάλλεται. Το δεξί χέρι προτασσόταν ένθετο από τον αγκώνα, ενώ το αριστερό χαμηλώνει και τραβάει την παρυφή του χιτώνα.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει έναν ζωσμένο χιτώνα, ο οποίος πάνω από την ζώνη σχηματίζει κόλπο. Τα ενδύματα φέρουν ίχνη πράσινου και κόκκινου χρώματος.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη ως μάζα κυματιστών λωρίδων, και τέσσερις πλοκάμους έρχονται μπροστά εκατέρωθεν του λαιμού.

Τα κοσμήματα : Η κεφαλή διακοσμείται με ανάγλυφο **ταινιωτό διάδημα-στεφάνη** με ζωγραφισμένα άνθη, αποδίδοσμένα εμφαιτικά με χρήση μελανής βαφής και με μεταλλικά επίθετα κοσμήματα. Επίθετο ήταν επίσης και το **στρογγυλό σπειροειδές ψέλιο** που φορούσε η Κόρη στο αριστερό της χέρι. Τέτοιου είδους ψέλια με σπειροειδή κυκλική διάταξη έχουν βρεθεί σε ανασκαφές της Αττικής, της Εύβοιας, της Μακεδονίας και των Κυκλάδων. Θεωρούνται συμβολικά ιερά κοσμήματα με αποτροπαικές ιδιότητες. Συνήθως σχημάτιζαν φίδι. Επιπλέον, ζωγραφιστά ίχνη περιδέрайου ερυθρού χρώματος εντοπίζονται πάνω στο λαιμό της. Τέλος, τα **δισκόμορφα ενώτια** εμφανίζουν ρόδακες που απαρτίζονται από δεκαέξι πολύ λεπτά και στενά πέταλα, μοιάζουν με «μαργαρίτες» ή με άλλου είδους άνθη.

Εικ. 148.

Κ 30 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 671
Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁹³.

¹⁹³ Karakasi 2001, πίν. 258,259. Richter 1988, 111 εικ.341-344.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη, Δ. του Ερεχθείου.
Εργαστήριο: Αττικό ή ιωνικό εργαστήριο γλυπτικής.
Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.
Μέγεθος: Μεγαλύτερο του πραγματικού. Ύψος: 1,77μ.
Χρονολόγηση : 520 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 671:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση και το γλυπτό ενισχυμένο σε ύψος εντυπωσιάζει με την απλότητα του.

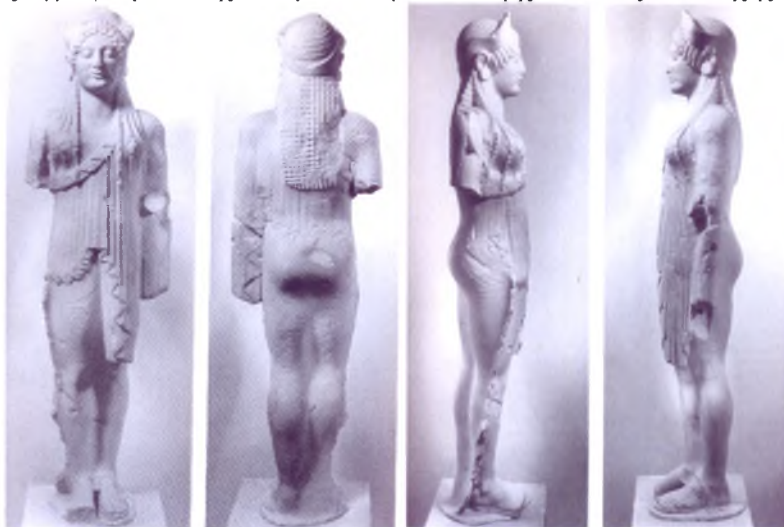
Τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά ήταν χρωματισμένα κόκκινα. Το πρόσωπο είναι μεγάλο και έχει ευχάριστη όψη, τα μάτια είναι μαύρα με λοξό σχήμα. Στο κέντρο της κεφαλής έχει ίχνος στερέωσης μηνίσκου.

Στάση σώματος: Το αριστερό σκέλος προβάλλεται. Το δεξί χέρι προτασσόταν φέροντας μία προσφορά, ενώ το αριστερό τραβάει την παρυφή του χιτώνα.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει έναν ζωμένο χιτώνα, ο οποίος πάνω από την ζώνη σχηματίζει κόλπο. Από επάνω πέφτει το ιμάτιο που φοριέται συμμετρικά και από τους δύο ώμους.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη ως μάζα κυματιστών πλοκάμων, και τέσσερις πλοκάμους έρχονται μπροστά εκατέρωθεν του λαιμού.

Τα κοσμήματα: Η κεφαλή της Κόρης διακοσμείται με ανάγλυφη στεφάνη με ζωγραφισμένα σχέδια με άνθη και υπάρχουν οπές υποδοχής ένθετων ενωτίων.

Εικ. 149.

Κ 31 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 672

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁹⁴.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη, Δ. του Ερεχθείου.

Εργαστήριο: Ιωνικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μικρότερο του πραγματικού. Ύψος: 1,02μ.

Χρονολόγηση : 525 π.Χ.

¹⁹⁴ Karakasi 2001, πίν. 150. Richter 1988, 118,373-376.

Περιγραφή Κόρης 672:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση μαζί με τα άκρα των σκελών της, όμως της λείπουν τα μέλη.

Τα φυσιγνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά ήταν χρωματισμένα κόκκινα. Το πρόσωπο είναι μεγάλο και έχει ευχάριστη όψη, τα μάτια είναι μικρότερα αλλά καλοσχηματισμένα όπως και τα χείλη. Στο κέντρο της κεφαλής έχει ίχνος στερέωσης μηνίσκου.

Στάση σώματος: Το δεξί σκέλος προβάλλεται. Το δεξί χέρι χαμηλώνει στο πλευρό προκειμένου να ανασύρει τμήμα του ενδύματος, ενώ το αριστερό προτασσόταν και σίγουρα θα κρατούσε κάποια προσφορά.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει έναν ζωσμένο χιτώνα, (στο φινίρισμα εμφανίζεται το σύνηθες μοτίβο του μαιάνδρου) και από επάνω πέφτει το λοξό ιωνικό ιμάτιο που σχηματίζει αναδιπλώσεις ζικ ζακ στο τελείωμα.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη ως μάζα από κυματιστούς βοστρύχους, με τέσσερις όμοιες πλοκάμους έρχονται στο στήθος εμπρός στη κάθε πλευρά. Φοράει επίσης σανδάλια.

Τα κοσμήματα: Η κεφαλή της Κόρης διακοσμείται με ανάγλυφη ψηλή στεφάνη με ζωγραφισμένα σχέδια, δυστυχώς δεν σώζουν ίχνη χρώματος, αλλά φαίνονται οι ανάγλυφες γραμμικές ταινίες πάνω στο διάδημα. Τέλος, στους λοβούς των αυτιών της παρατηρούνται τα δισκόμορφα πεπλατυσμένα ενώτια με ζωγραφιστούς ρόδακες.

Εικ. 150.

Κ 32 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 673.

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁹⁵.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη, Δ. του Ερεχθείου.

Εργαστήριο: Ιωνικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό ή νησιωτικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 0,91μ.

Χρονολόγηση : 525-510 π.Χ.

¹⁹⁵ Karakasi 2001, πίν. 260-262. Richter 1988, 118,373-376.

Περιγραφή Κόρης 673:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση μαζί με τα άκρα των σκελών της, όμως της λείπουν τα μέλη.

Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά ήταν χρωματισμένα κόκκινα. Το σχήμα του προσώπου είναι ωοειδές, με έμφαση δηλώνονται τα ζυγωματικά και τα μάτια που είναι επιμήκη, σχεδόν ελικοειδή γυαλίζουν πολύ, φαίνονται υγρά και αποπνέουν συγκίνηση.

Στάση σώματος: Η γυναικεία μορφή προβάλλει το αριστερό της σκέλος, προτάσσοντας παράλληλα το δεξί χέρι που πιθανώς έφερε κάποια προσφορά. Το δεξί χέρι χαμηλώνει στο πλευρό κρατώντας το ένδυμα.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει χιτώνα, (στο κεντρικό τμήμα του ενδύματος κυριαρχεί το σχέδιο του μαιάνδρου) και ιμάτιο που πέφτει συμμετρικά πάνω από τους δύο ώμους. Το άνω τμήμα του χιτώνα είναι χρωματισμένο πράσινο, καθώς επίσης ίχνη κυανού, ερυθρού και πράσινου χρώματος εντοπίζονται στο υπόλοιπο ένδυμα.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη σε κυματιστούς βοστρύχους, με τέσσερις όμοιες πλοκάμους να πέφτουν στο στήθος εμπρός στη κάθε πλευρά.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει **κυκλικό ψηλό διάδημα**, που συμπληρώνεται με επιμέρους σφαιρικά επίθετα κοσμήματα, ανάγλυφα σχέδια μαιάνδρου και με άλλου είδους τετραγωνικά σχήματα. Ακόμη διακρίνεται μία μικρή **επίθετη ταινία** από πολύτιμο υλικό. Τέλος, τα **ενώτια** της μορφής αποδίδονται ανάγλυφα πάνω στο μάρμαρο, είναι δισκόμορφα και διακοσμούνται με ένα εντυπωσιακό ακτινωτό μοτίβο.

Εικ. 151.

Κ 33 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 674.

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁹⁶.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη, Ν.Δ. του Ερεχθείου.

Εργαστήριο: Αττικό ή ιωνικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μικρότερο του πραγματικού. Ύψος: 0,92μ.

Χρονολόγηση : 500 π.Χ.

¹⁹⁶ Karakasi 2001, πίν. 258,259. Richter 1988, 111, 341-344.

Περιγραφή Κόρης 674:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζει σε αρκετά καλή κατάσταση τον κορμό της, καθώς καταστράφηκαν τα μέλη και τα σκέλη. Ο λαιμός και η κεφαλή φιλοτεχνήθηκαν με κομψότητα ως ξεχωριστά κομμάτια από τον καλλιτέχνη. Έχει έντονα μεγάλα μάτια και φρύδια που δηλώνονται με μελανό χρώμα ,όπως και οι βόστρυχοι της κόμης, ακόμη έχει ερυθρά χείλη.

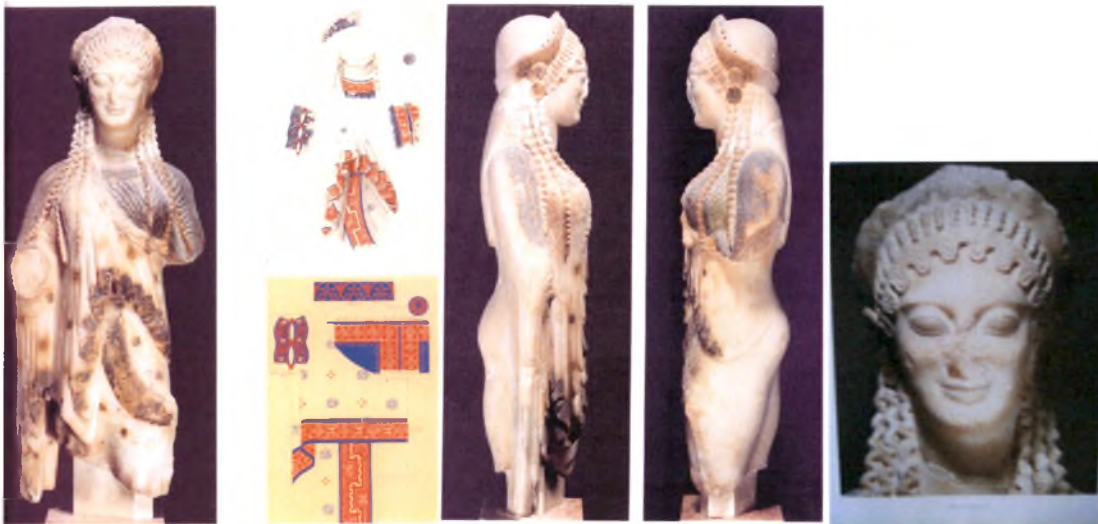
Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται μεγάλο, όμως ελλειπτικό. Στην έκφραση του προσώπου, το ελαφρύ μειδίαμα προσδίδει στην κόρη ευχάριστη όψη και ζωτικότητα. Στο κέντρο της κεφαλής έχει ίχνος στερέωσης μηνίσκου.

Στάση σώματος: Το αριστερό σκέλος προβάλλεται. Το δεξί χέρι προτασσόταν φέροντας μία προσφορά, ενώ το αριστερό τραβάει την παρυφή του χιτώνα.

Η ενδυμασία: αποτελείται από τον χιτώνα και το λοξό ιωνικό ιμάτιο, που είναι πλούσιο σε πτυχώσεις, ακόμη στο περίγραμμα του ιματίου απεικονίζονται μαιάνδροι..

Η κόμη: Τα μαλλιά στην κορυφή του κεφαλιού αποδίδονται με κυματιστές ραβδώσεις, οι οποίες καθώς πέφτουν στην πλάτη, μετατρέπονται σε ενιαία μάζα.

Τα κοσμήματα: Η κεφαλή της Κόρης διακοσμείται με **πόλο** και με **διάδημα** που αποδίδεται ανάγλυφα, με ζωγραφισμένα σχέδια μαιάνδρου όπου κυριαρχεί το ερυθρό και το κυανό χρώμα. Επάνω στο διάδημα παρατηρείται μία σειρά δεκατεσσάρων οπών όπου λογικά θα υπήρχαν επιπρόσθετα μικρά κοσμήματα, ίσως σε αυτές τις υποδοχές να στερεώνονταν μικρά άνθη ή φυλλαράκια καρπών. Τα ενώτια που στολίζουν τους λοβούς των αυτιών παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς διαφοροποιούνται από τα συνηθισμένα πρότυπα ενωτίων, τα συγκεκριμένα **ενώτια** είναι δισκόμορφα όμως παρουσιάζουν **μικρά άνθη μελανού χρώματος, «πλεγμένα» μεταξύ τους**, που διευθετούνται σε σπειροειδή διάταξη.

Εικ. 152.

Κ 34 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 675.

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα¹⁹⁷.

Τόπος προέλευσης : Η κεφαλή βρέθηκε Α. του Παρθενώνα

¹⁹⁷ Karakasi 2001, πίν. 266,268.

και το σώμα Ν. του Παρθενώνα.
Εργαστήριο: Χιώτικο εργαστήριο γλυπτικής.
Υλικό κατασκευής : Παριανό ή χιώτικο μάρμαρο.
Μέγεθος: Μεγάλο αγαλμάτιο. Ύψος: 0,55μ.
Χρονολόγηση : 510-500 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 675:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Πρόκειται για μία πολύ μικρόσωμη Κόρη ιωνική ή ιωνίζουσα. Ανάλαφρη και λαμπερή με τα πλούσια χρώματα θέλγει ιδιαίτερα με το γλυκό της μειδίαμα. Η Κόρη σώζει σε καλή κατάσταση τον κορμό της, σε αντίθεση με τα μέλη από το ύψος των αγκώνων και κάτω και τα άκρα των σκελών της που χάθηκαν. Επίσης λείπει η μύτη του γλυπτού.

Τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται μεγάλο, εξογκωμένο στην πίσω πλευρά του, έχει λοξά αμυγδαλωτά μάτια, σαρκώδη χείλη που συγκροτούν αμυδρά το αρχαϊκό μειδίαμα. Ανάλαφρη και λαμπερή με τα πλούσια χρώματα θέλγει ιδιαίτερα τον θεατή.

Στάση σώματος: Το αριστερό σκέλος προβάλλεται. Το δεξί χέρι προτασσόταν φέροντας μία προσφορά, ενώ το αριστερό τραβάει την παρυφή του χιτώνα.

Η ενδυμασία: αποτελείται από τον χιτώνα και το λοξό ιωνικό ιμάτιο. Η παρυφή του χιτώνα, με πτυχώσεις σε σχήμα «βεντάλιας», υποδηλώνουν το τράβηγμα του ενδύματος. Το ένδυμα παρουσιάζει ποικιλία χρωμάτων και σχεδίων. Το άνω τμήμα του χιτώνα φέρει ίχνη πράσινου χρώματος, ενώ στο υπόλοιπο ένδυμα κυριαρχούν ίχνη από ερυθρό, κυανό και πράσινο χρώμα. Ακόμη, στο περίγραμμα του ιματίου απεικονίζονται μαϊανδροί και στην υπόλοιπη επιφάνεια του ιματίου και του χιτώνα επικρατούν σταυρόσχημα μοτίβα.

Η κόμη: της Κόρης είναι ιδιαίτερα προσεγμένη. Τα μαλλιά στην κορυφή του κεφαλιού αποδίδονται κυματιστά με ξεχωριστούς βοστρύχους που στερεώνονται στο μέτωπο από το πλαίσιο του διαδήματος, τέλος, οι πλόκαμοι καθώς πέφτουν στην πλάτη, μετατρέπονται σε μία ενιαία μάζα.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει στην κεφαλή της ένα **περίτεχνο κυκλικό διάδημα**, που αποδίδεται ανάγλυφα και διακοσμείται με ζωγραφισμένα άνθη λωτού και ρόδακες, επιπλέον από τις οπές υποδοχής συμπεραίνουμε πως αυτό ήταν ακόμη πιο στολισμένο με επίθετα κοσμήματα. Επίσης, η γυναικεία μορφή γύρω από το λαιμό της διατηρεί **ίχνη ζωγραφιστού περιδέριου**. Στους λοβούς των αυτιών παρατηρούνται **δισκόμορφα ενώτια**, που διακοσμούνται με γραπτούς ρόδακες. Τα ενώτια αποδίδονται ανάγλυφα πάνω στην μαρμαρίνη επιφάνεια. Αυτού του τύπου τα κοσμήματα παρουσιάζουν ολοφάνερα ιωνικά χαρακτηριστικά της Αρχαϊκής Εποχής.

Εικ. 153.

Κ 35 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 616.

Κεφαλή Κόρης από αναθηματικό άγαλμα¹⁹⁸.

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη.

Εργαστήριο: Χιώτικο εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 0,23μ.

Χρονολόγηση : 490 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 616:

Κατάσταση διατήρησης: Η κεφαλή σώζεται σε καλή κατάσταση.

Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται ωοειδές, με συμμετρικά αμυγδαλωτά μάτια που δηλώνονται με ερυθρό χρώμα, όπως επίσης τα χείλη αλλά και η κόμη της. Έτσι η Κόρη παρουσιάζει ευχάριστη όψη.

Η κόμη: της Κόρης είναι ιδιαίτερα προσεγμένη. Τα μαλλιά στο κέντρο της κορυφής του κεφαλιού διατάσσονται σε πλατιές συμμετρικές ραβδώσεις, όπως και στην πλάτη, με τρεις ξεχωριστούς ζικ-ζακ βοστρύχους να έρχονται εμπρός.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει στην κεφαλή μία ανάγλυφη **κυκλική στεφάνη**, και στους λοβούς των αυτιών παρατηρούνται **δισκόμορφα ενώτια**, που διακοσμούνται με ανάγλυφη σφαιρική απόληξη στο κέντρο τους.

¹⁹⁸ Karakasi 2001, πίν. 266,268.

Εικ. 154.

Κ 36 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 643.

Κεφαλή Κόρης από αναθηματικό άγαλμα¹⁹⁹.

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μεγαλύτερο του φυσικού. Ύψος: 0,14μ.

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 643:

Κατάσταση διατήρησης: Η κεφαλή σώζεται σε καλή κατάσταση και αποτελεί δείγμα εξαιρετικής κομψότητας.

Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται ωοειδές με συμμετρικά στενά μάτια, τοξωτά φρύδια, ζυγωματικά και χείλη με έντονη πλαστικότητα, που τονίζονται με ερυθρό χρώμα. Η Κόρη διατηρεί αρχαϊκό μειδίαμα.

Η κόμη: της Κόρης είναι εξίσου προσεγμένη όπως και η μορφή. Τα μαλλιά πάνω από τους κροτάφους του κεφαλιού, διατάσσονται σε στενούς συμμετρικούς πλοκάμους που τυλίγονται σε σπειροειδή διάταξη σε σχήμα «βεντάλιας», επίσης κυματοειδείς βόστρυχοι πλαισιώνουν το μέτωπο και στερεώνουν το διάδημα.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει στην κεφαλή ανάγλυφο **ψηλό κυκλικό διάδημα**, το οποίο διαθέτει στο κατώτερο τμήμα του μια σειρά από πυκνές οπές και στο άνω τμήμα μία δεύτερη σειρά από πιο αραιές οπές, όπου υπήρχαν ένθετα πολύτιμα κοσμήματα, χάντρες και ένθετα μεταλλικά κοσμήματα που στόλιζαν το διάδημα.

¹⁹⁹ Karakasi 2001, πίν. 263. Richter 1988, 81, 417-419.

Εικ. 155.

Κ 37 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 659.

Κεφαλή Κόρης από αναθηματικό άγαλμα²⁰⁰.

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 0,11μ.

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Περιγραφή κεφαλής Κόρης 659:

Κατάσταση διατήρησης: Το έργο θεωρείται ημικατέργαστη προτομή μικρού παιδιού, είναι φθαρμένη στο μεγαλύτερο τμήμα του προσώπου, ωστόσο εντυπωσιάζει για την λεπτομερή και κομψή απόδοση της μορφής.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται ωοειδές, έχει συμμετρικά στενά μάτια και τοξωτά φρύδια, όμως δυστυχώς έχουν καταστραφεί τα ζυγωματικά, η μύτη και χείλη.

Η κόμη: της Κόρης είναι αξιοσημείωτη. Τα μαλλιά διευθετούνται προς τα κάτω μακριά και κυματιστά. Επίσης κυματοειδείς βόστρυχοι πλαισιώνουν το μέτωπο και στερεώνουν το διάδημα που έχει χαθεί.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φαίνεται ότι στην Αρχαιότητα έφερε στην κεφαλή της ένα ανάγλυφο **κυκλικό διάδημα**, το οποίο διαθέτει στο κατώτερο τμήμα του μια σειρά από στολίδια-ανάγλυφες χάντρες, που θυμίζουν στο σύνολό τους το σχέδιο του «αστραγάλου», στο αμέσως επόμενο επίπεδο του διαδήματος παρατηρούνται τρεις οπές για την υποδοχή ένθετων πολύτιμων κοσμημάτων. Τέλος, οι λοβοί των αυτιών της Κόρης είναι διατρυπημένοι, για την εναπόθεση ένθετων δισκόμορφων ενωτιών.

²⁰⁰ Karakasi 2001, πίν. 262. Richter 1988, 82,417-419.

Εικ. 156.

Κ 38 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 696.

Κεφαλή Κόρης από αναθηματικό άγαλμα²⁰¹.

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη, Δ. του Παρθενώνα.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μεγαλύτερο του φυσικού. Ύψος: 0,17μ.

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 696:

Κατάσταση διατήρησης: Η κεφαλή είναι φθαρμένη στην αριστερή παρειά του προσώπου, εντυπωσιάζει για την ήρεμη απόδοση των χαρακτηριστικών της μορφής καθώς και για την έκδηλη πνευματικότητα του έργου. (Η ωχρότητα της αντανακλά μία σκιά που πέφτει πάνω στα μάτια σαν να ατενίζει προς τον «εσωτερικό κόσμο»).

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται ωσειδές, η επιδερμίδα της θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «χλωμή», ειδικά σε σύγκριση με το ερυθρό χρώμα των μαλλιών της. Έχει συμμετρικά στενά μάτια, τοξωτά φρύδια, χείλη αρμονικά σχεδιασμένα.

Η κόμη: Τα μαλλιά είναι μαζεμένα προς τα πίσω, δεν φαίνονται, ενώ ελάχιστα κυματιστά μαλλιά πλαισιώνουν το μέτωπο και στερεώνουν τον πόλο.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φαίνεται ότι στην Αρχαιότητα έφερε στην κεφαλή της έναν ανάγλυφο ογκώδη πόλο.

²⁰¹ Karakasi 2001, πίν. 265. Richter 1988, 82, 417-419.

Εικ. 157.

Κ 39 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 645.

Γυναικεία κεφαλή²⁰².

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μικρότερο του φυσικού. Ύψος: 0,10μ.

Χρονολόγηση : 540-520 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 645:

Κατάσταση διατήρησης: Η Κόρη σώζει σε καλή κατάσταση το πρόσωπο, η μύτη και το πηγούνι έχουν φθαρεί, όμως η έκφραση της μορφής παραμένει ήρεμη.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Στο πρόσωπο επικρατούν λοξά αλλά συμμετρικά διογκωμένα μάτια που αποδίδονται με έντονη πλαστικότητα, τοξωτά φρύδια και καλοσχηματισμένα χείλη.

Η κόμη: της Κόρης είναι αξιοσημείωτη. Τα μαλλιά διευθετούνται προς τα κάτω μακριά και κυματιστά. Επίσης τέσσερις λεπτές σειρές από κυματοειδείς βοστρύχους που ακουμπούν στο λαιμό, επίσης τριγωνικές σειρές πλοκάμων πλαισιώνουν το μέτωπο και στερεώνουν το διάδημα.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει στην κεφαλή της ένα ανάγλυφο **κυκλικό διάδημα**, το οποίο φαίνεται απλοϊκό στο είδος του, περισσότερη προσοχή αξίζει να δώσουμε στην εναπόθεση δισκόμορφων ένθετων ενωτίων στους λοβούς των αυτιών, που απεικονίζουν οκτάφυλλους ρόδακες, που διαγράφονται με μελανό χρώμα.

²⁰² Karakasi 2001, πίν.114,115. 235-237. Richter 1988. 88.

Εικ. 158.

Κ 40 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 639.

Κεφαλή Κόρης από αναθηματικό άγαλμα²⁰³.

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη, Α. του Παρθενώνα.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μεγαλύτερο του φυσικού. Ύψος: 0,15μ.

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 639:

Κατάσταση διατήρησης: Η Κόρη σώζει σε καλή κατάσταση το πρόσωπο της, η μύτη έχει αποκοπεί, αλλά η έκφραση της γυναικείας μορφής παραμένει ήρεμη.

Τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται ωοειδές, έχει συμμετρικά μάτια και τοξωτά φρύδια και καλοσχηματισμένα χείλη.

Η κόμη: της Κόρης είναι αξιοσημείωτη. Τα μαλλιά διευθετούνται προς τα κάτω μακριά και κυματιστά. Επίσης τέσσερις λεπτές σειρές από κυματοειδείς βοστρύχους πλαισιώνουν το μέτωπο και στερεώνουν το διάδημα.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει στην κεφαλή της ένα ανάγλυφο **κυκλικό διάδημα**, το οποίο φαίνεται απλοϊκό στο είδος του, καθώς δεν σώζει περαιτέρω διακόσμηση και δεν διατηρεί ίχνη εναπόθεσης πρόσθετων στοιχείων.

²⁰³ Karakasi 2001, πίν. 158. Richter 1988, 82, 417-419.

Εικ. 159.

Κ 41 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 652.

Κεφαλή Κόρης από αναθηματικό άγαλμα²⁰⁴.

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη, Δ. του Παρθενώνα.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικού. Ύψος: 0,12μ.

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 652:

Κατάσταση διατήρησης: Η κεφαλή είναι φθαρμένη στο μεγαλύτερο τμήμα του προσώπου, ωστόσο διακρίνεται το αριστερό μάτι της Κόρης.

Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Το πρόσωπο φαίνεται ωοειδές, το ένα μάτι είναι στενό, φαίνεται επίσης η αριστερή παρειά με το διακοσμημένο λοβό του αυτιού, όμως δυστυχώς τα υπόλοιπα μέρη έχουν καταστραφεί.

Η κόμη: της Κόρης προφανώς θα ήταν περίτεχνη. Τα μαλλιά διευθετούνται προς τα κάτω μακριά και κυματιστά. Επίσης τέσσερις λεπτές σειρές κυματοειδών βοστρύχων πλαισίωναν το μέτωπο.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φαίνεται ότι στην Αρχαιότητα έφερε στην κεφαλή της ένα ανάγλυφο διάδημα, που δεν σώζεται στις μέρες μας, σώζεται όμως το ένα δισκόμορφο **ένθετο ενώτιο** που στολίζει ακόμα τον λοβό του αυτιού της Κόρης.

²⁰⁴ Karakasi 2001, πίν. 265. Richter 1988, 82,417-419

Εικ. 160.

Κ 42 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 636.

Κεφαλή Κόρης από αναθηματικό άγαλμα²⁰⁵

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη, Α. του Παρθενώνα.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μεγαλύτερο του φυσικού. Ύψος: 0,17μ.

Χρονολόγηση : 515 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 636:

Κατάσταση διατήρησης: Η Κόρη σώζει σε καλή κατάσταση το πρόσωπο της, όμως η μύτη και το πηγούνι έχουν αποκοπεί, παρόλα αυτά διατηρείται η ευχάριστη όψη και η ζωτικότητα της μορφής χάρη στην παρουσία του αρχαϊκού μειδιάματος.

Τα φυσιγνωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται ωσειδές, έχει συμμετρικά μάτια, τοξωτά φρύδια και καλοσχηματισμένα χείλη.

Η κόμη: της Κόρης είναι όμοια με την κόμη των προηγούμενων κεφαλών. Τα μαλλιά διευθετούνται προς τα κάτω μακριά και κυματιστά. Η μόνη διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι εδώ υπάρχουν δύο (και όχι τέσσερις) λεπτές σειρές από κυματοειδείς βοστρύχους που πλαισιώνουν το μέτωπο και στερεώνουν το διάδημα.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει στην κεφαλή της ένα ανάγλυφο **κυκλικό διάδημα**, το οποίο φαίνεται απλοϊκό στο είδος του. Τέλος, οι λοβοί των αυτιών διακοσμούνται και πάλι με δισκόμορφα **ένθετα ενώτια** που ίσως απεικόνιζαν ρόδακες, δεν σώζεται το χρώμα τους, αλλά σε ορισμένα σημεία διακρίνονται οι λεπτές γραμμώσεις από τα πέταλα, επομένως κατανοούμε το σχήμα του ρόδακα.

²⁰⁵ Karakasi 2001, πίν. 158. Richter 1988, 82, 417-419.

Εικ. 161.

Κ 43 Κόρη 648 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών.

Κεφαλή Κόρης από αναθηματικό άγαλμα²⁰⁶.

Τόπος προέλευσης : Ακρόπολη.

Εργαστήριο: Χιώτικο εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 0,23μ.

Χρονολόγηση : 490 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 648: Αυτή η Κόρη παρουσιάζει έντονες ομοιότητες στην μορφή αλλά και στον τρόπο κατασκευής με την Κ 35 Κόρη αρ. ευρ. 616.

Κατάσταση διατήρησης: Η κεφαλή σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Το πρόσωπο παρουσιάζεται ωσειδές με συμμετρικά αμυγδαλωτά μάτια που δηλώνονται με έμφαση από τον καλλιτέχνη, ο οποίος προσθέτει βάθος στο βλέμμα με την τεχνική της έντονης πλαστικότητας, με τον ίδιο τρόπο αποδίδονται επίσης τα χείλη αλλά και η κόμη.

Η κόμη: της Κόρης είναι ιδιαίτερα προσεγμένη. Τα μαλλιά στο κέντρο της κορυφής του κεφαλιού διατάσσονται σε πλατιές συμμετρικές ραβδώσεις, όπως και στην πλάτη, με τρεις ξεχωριστούς ζικ-ζακ βοστρύχους να έρχονται μπροστά στην κάθε πλευρά και πέφτουν πάνω στους ώμους.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει στην κεφαλή μία ανάγλυφη **κυκλική στεφάνη**, και στους λοβούς των αυτιών παρατηρούνται **δισκόμορφα ενώτια**, που διακοσμούνται με ανάγλυφη σφαιρική απόληξη στο κέντρο τους.

²⁰⁶ Karakasi 2001, πίν. 198.

Εικ. 162.

Κ 44 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 693.

Νίκη αναθηματικό άγαλμα²⁰⁷.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη, Δ. του Ερεχθείου.

Εργαστήριο: Ιωνικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό ή νησιωτικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 0,93μ.

Χρονολόγηση : 525-510 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 693:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται σε αποσπασματική κατάσταση, καθώς έχει χαθεί το πρόσωπό της από τη φθορά του χρόνου, λείπουν τα μέλη και τα σκέλη της. Επίσης στον κορμό της έχει πολλές ρογμές.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά προσώπου : Τα χαρακτηριστικά δυστυχώς δεν σώζονται σε καλή κατάσταση. Εκ πρώτης όψεως, το πρόσωπο είναι ωοειδές, με έμφαση δηλώνονται τα ζυγωματικά, τα αμυγδαλωτά μάτια και το μειδίαμα στα χείλη.

Στάση σώματος: Η Νίκη καθορίζεται ως μία ανοιχτή γυναικεία μορφή μέσα στο χώρο με σφοδρή κίνηση. Στρέφει το δεξί της σκέλος προς τα αριστερά, προτάσσοντας παράλληλα το δεξί χέρι που πιθανώς έφερε κάποια προσφορά. Το δεξί χέρι χαμηλώνει στο πλευρό κρατώντας το ένδυμα.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει χιτώνα και λοξό ιωνικό ιμάτιο που πέφτει με ορμή προς τα κάτω και έτσι το ένδυμα σχηματίζει πολλές κάθετες πτυχωσεις.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη σε ενωμένους κυματιστούς βοστρύχους ως μία ενωμένη μάζα, και επιπλέον τρεις όμοιοι πλόκαμοι πέφτουν στο στήθος εμπρός στη κάθε πλευρά.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει **κυκλικό διάδημα**, το οποίο συμπληρώνεται με ανάγλυφα σχέδια που δυστυχώς στις μέρες μας έχουν χαθεί. Ακόμη διακρίνονται τα **ενώτια** της μορφής αποδίδονται ανάγλυφα πάνω στο μάρμαρο, είναι πάλι δισκόμορφα και διακοσμούνται με ένα εντυπωσιακό οκτάφυλλο ρόδακα.

²⁰⁷ Karakasi 2001, πίν. 89. Richter 1988, 118, 373-376.

Εικ. 163.

Κ 45 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, αρ. ευρ. 21.

Φτερωτή Νίκη, αναθηματικό άγαλμα²⁰⁸.

Τόπος προέλευσης : Δήλος.

Εργαστήριο: Δηλιακό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Μικρότερο του πραγματικού. Ύψος: 0,90μ.

Χρονολόγηση : 525-510 π.Χ.

Περιγραφή Νίκης 21:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Νίκη σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση μαζί με τα σκέλη της, όμως της λείπουν τα μέλη. Έχει κομμένα φτερά πίσω στην πλάτη, λογικά θα είχε φτερά και στα πόδια της, που σήμερα δεν σώζονται.

Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά ήταν χρωματισμένα κόκκινα. Το ωσειδές πρόσωπο, δηλώνεται με έμφαση στα ζυγωματικά και τα επιμήκη μάτια. Όπως όλες οι Νίκες έτσι και η παρούσα εκπέμπει συγκίνηση και χαρά για το ελπιδοφόρο μήνυμα της νίκης που τρέχει να μεταδώσει στον κόσμο.

Στάση σώματος: Η Νίκη βρίσκεται σε σφοδρή κίνηση, αναπαρίσταται ιπτάμενη να τρέχει προς τα δεξιά, ενώ κοιτάζει μετωπικά τον θεατή. Προβάλλει το δεξί της σκέλος, ενώ το αριστερό της σκέλος ακουμπάει ακόμα στο έδαφος, προτάσσει το δεξί χέρι της προς την ίδια κατεύθυνση που κινείται, πιθανώς έφερε κάποια προσφορά, ίσως κρατούσε στεφάνι ή κάποιο άλλο νικηφόρο σύμβολο. Τέλος, το αριστερό της χέρι χαμηλώνει στο πλευρό κρατώντας το ένδυμα.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει έναν αχειρίδωτο χιτώνα, ζωσμένο με ιμάντα και το λοξό ιωνικό ιμάτιο που σχηματίζει κάθετες πτυχωσεις.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη σε κυματιστούς βοστρύχους, με τέσσερις όμοιες πλοκάμους να πέφτουν στο στήθος εμπρός στη κάθε πλευρά.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει κυκλική ταινία που οριοθετεί την κόμη και μία λεπτή κυκλική στεφάνη, που διατηρεί τρεις οπές, στις οποίες συμπληρώνονταν επιμέρους σφαιρικά επίθετα κοσμήματα. Επίσης διακρίνονται οι οπές στους λοβούς των αυτιών ως ίχνη υποδοχής ένθετων ενώτιων που διακοσμούσαν με ρόδακες ή

²⁰⁸ Karakasi 2001, πίν. 89. Richter 1988, 118, 373-376.

διαφοροποιημένα ακτινωτά μοτίβα. Τέλος, παρατηρείται ένα **περιδέραιο** στο λαιμό της, είναι ανάγλυφα λαξευμένο πάνω στο μάρμαρο και αποτελείται από τρία μικρά **περίαπτα κοσμήματα, μοιάζουν με «καρπούς ελιάς»**. Ίσως πρόκειται για καρπούς ελιάς εάν τους συσχετίσουμε με το στεφάνι από φύλλα ελιάς που συνήθως κρατούν οι Νίκες ως έπαθλα, (γνωστές απεικονίσεις τέτοιου είδους είναι γνωστές από άλλα γλυπτά και από την αγγειογραφία), δυστυχώς τα στοιχεία αυτά έχουν φθαρεί τόσο πολύ, με το πέρασμα των αιώνων, που καθιστούν αδύνατη την αναγνώρισή τους.

Εικ. 164.

Κ 46 Μουσείο Ακροπόλεως Αθηνών, αρ. ευρ. 669.

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα²⁰⁹.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 1,50μ.

Χρονολόγηση : 550-540 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 669:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Από την Κόρη σώζεται μόνο η προτομή, λείπει ο κορμός όπως επίσης λείπουν τα μέλη και τα σκέλη.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά του προσώπου σχεδόν σε όλη την επιφάνεια φέρουν αποκρούσεις. Το ωοειδές πρόσωπο έχει μικρά μάτια με κανθούς, (ήταν ένθετα από άλλο πολύτιμο υλικό) οι παρειές, το πηγούνι, τα χείλη και το μειδίαμα αποδίδονται περισσότερο φυσιοκρατικά

Στάση σώματος: Δύσκολα αναγνωρίζεται η στάση σώματος της γυναικείας μορφής, καθώς δεν σώζεται ο κορμός του σώματός της.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φαίνεται πως ήταν ενδεδυμένη με χιτώνα και φέρει το ιμάτιο διαγώνια. Θεωρείται το πρώτο αττικό άγαλμα που δείχνει τη νέα τάση γυναικείας ενδυμασίας, στην οποία το ιμάτιο σχηματίζει ελαφρούς κυματισμούς.

²⁰⁹ Karakasi 2001, πίν. 140. Humery & Mackworth 1997, 60-62.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη ράχη ως ενιαία μάζα, σε κυματιστούς βοστρύχους, με τρεις όμοιες πλοκάμους να πέφτουν στο στήθος εμπρός στη κάθε πλευρά. Σπειροειδείς βόστρυχοι πλαισιώνουν το μέτωπο της μορφής.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει **κυκλικό ταινιωτό διάδημα**. Ακόμη διακρίνεται μία μικρή **επίθετη ταινία** ακριβώς κάτω από το διάδημα, ο ρόλος της εξυπηρετούσε τη συγκράτηση της κόμης. Στο λαιμό παρατηρούνται τρεις μικρές οπές που δηλώνουν πως στην αρχαιότητα η Κόρη έφερε επιπρόσθετο περιδέραιο με περιάπτα κοσμήματα, κατά πάσα πιθανότητα σε εκείνα τα σημεία **υπήρξε περιδέραιο**, κατασκευασμένο από πολύτιμο υλικό, όπως οι βολβοί των ματιών και τα σφαιρικά ενώτια (η παρουσία τους εικάζεται από τις οπές) που στόλιζαν τους λοβούς των αυτιών.

Εικ. 165.

Κ 47 Μουσείο Ακροπόλεως, αρ. ευρ. 684.

Κόρη, αναθηματικό άγαλμα²¹⁰.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη Α. του Παρθενώνα.

Εργαστήριο: Αττικό ή ιωνικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Υπερφυσικό. Ύψος: 1,86μ.

Χρονολόγηση : 490 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 684:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση μαζί με τα άκρα των σκελών της και τα υπόλοιπα μέρη του σώματός της.

Τα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά έχουν πλαστικό όγκο. Το ωοειδές πρόσωπο δηλώνεται με έμφαση στα ζυγωματικά, τα μάτια και τα χείλη. Όμως παρόλα αυτά η μορφή δείχνει ψυχρή και ανέκφραστη στην όψη.

Στάση σώματος: Η γυναικεία μορφή προβάλλει το αριστερό της σκέλος, προτάσσοντας παράλληλα το δεξί χέρι που πιθανώς έφερε κάποια προσφορά. Το αριστερό χέρι χαμηλώνει στο πλευρό κρατώντας την παρυφή του ενδύματος. Η Κόρη στέκεται γεροδεμένη και τετράγωνη, μοιάζει να ανταποκρίνεται τέλεια στην εικόνα που έχουμε πλάσει για τις γυναίκες της «ηρωικής γενιάς» του Μαραθώνα.

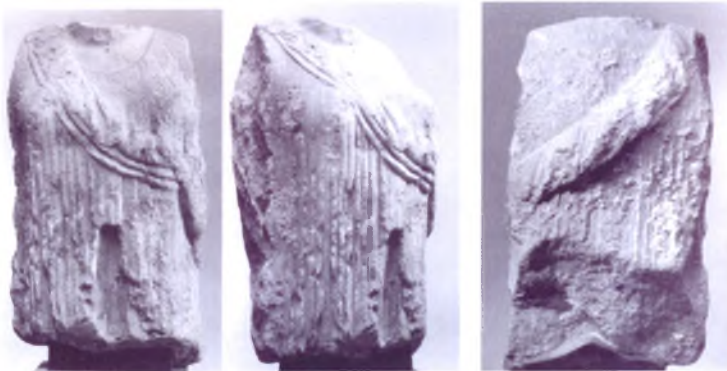
Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει χιτώνα και λοξό ιωνικό ιμάτιο. Τα ενδύματα φέρουν ζωγραφισμένα ή ανάγλυφα μοτίβα. Επιπλέον, η Κόρη είναι ενδεδυμένη με ένα επίβλημα που έρχεται συμμετρικά πάνω από τους δύο ώμους και σχηματίζει έτσι επίπεδες πτυχώσεις. Το άνω τμήμα του χιτώνα είναι χρωματισμένο πράσινο, καθώς

²¹⁰ Karakasi 2001, πίν.194. Richter 1988, 182, 578-582.

επίσης ίχνη κυανού, ερυθρού και πράσινου χρώματος εντοπίζονται στο υπόλοιπο ένδυμα.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν πίσω στη πλάτη σε κυματιστούς βοστρύχους, με τέσσερις όμοιες πλοκάμους εμπρός στη κάθε πλευρά. Φέρει επίσης μία εξαιρετικά λεπτή ανάγλυφη ταινία στα μαλλιά της. Στην κεφαλή υπάρχει οπή με υπολείμματα στερέωσης μεταλλικού μηνίσκου.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει **κυκλικό λεπτό ταινιωτό διάδημα**, το οποίο συμπληρώνεται με επιμέρους σφαιρικά μεταλλικά επίθετα κοσμήματα. Επίσης το διάδημα διακοσμείται με ανάγλυφα σχέδια μαιάνδρου και με τετραγωνικά σχήματα. Φέρει ακόμη ένα **ζωγραφιστό περιδέριο**, ένα κυκλικό λεπτό **ψέλιο** στο δεξί χέρι. Τα **κουμπιά ως εξειρράματα** που στόλιζαν ανά διαστήματα τη δεξιά χειρίδα του ενδύματος ήταν ένθετα κοσμήματα κυκλικού σχήματος, κατασκευασμένα από μεταλλικό υλικό. Τέλος, τα **ενώτια** αποδίδονται ανάγλυφα στο μάρμαρο, είναι δισκόμορφα και διακοσμούνται με το φυτικό μοτίβο του ρόδακα στην σπάνια τυπολογική μορφή του, αποτελείται από δεκαέξι στενά πέταλα, αντί για οκτώ ή δώδεκα που παρατηρούνται συνηθέστερα σε άλλους ρόδακες Αρχαϊκής Περιόδου.

Εικ. 166.

Κ 48 Μουσείο Ακροπόλεως, αρ. ευρ. 627.

Κορμός Κόρης, αναθηματικού αγάλματος²¹¹.

Τόπος προέλευσης : Από την Ακρόπολη.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Πεντελικό αττικό μάρμαρο.

Μέγεθος: Φυσικό. Ύψος: 1,56μ.

Χρονολόγηση : 550-540 π.Χ.

Περιγραφή Κόρης 627:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζει σε καλή κατάσταση μόνο το επάνω μέρος του κορμού της.

Στάση σώματος: Η γυναικεία μορφή βρίσκεται σε όρθια στάση, αγέρωχη.

Η ενδυμασία: Η Κόρη φοράει χιτώνα και λοξό ιωνικό ιμάτιο με έντονη πλαστικότητα και βαθιές πτυχές με φωτοσκιάσεις.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη αυτή φαίνεται πως έφερε ένα εντυπωσιακό περιδέριο σπάνιου είδους, με δύο περιάπτα κοσμήματα, τοποθετημένα το ένα κάτω από το άλλο, σε κάθετο άξονα. Το περιδέριο δεν σώθηκε, ούτε τα περιάπτα, όμως σήμερα διακρίνονται οι δύο οπές και η οριζόντια αυλάκωση γύρω από το λαιμό, που

²¹¹ Karakasi 2001, πίν.207.

θεωρούνται **ίχνη εναπόθεσης κοσμήματος**. Επίσης πέντε παρόμοιες οπές – ως ίχνη εναπόθεσης κοσμημάτων που στόλιζαν υφάσματα, εμφανίζονται κατά μήκος του ιμάντα πάνω στο λοξό μάτιο. Είναι προφανές, ότι σε εκείνα τα σημεία υπήρχαν στολίδια-«κουμπιά» που κοσμούσαν την ενδυμασία καθιστώντας την μορφή ακόμη πιο επιβλητική και αξιοπρόσεκτη, σε σχέση με άλλα γλυπτά.

Εικ. 167.

Κ 49 Μουσείο Ακροπόλεως, αρ. ευρ. 17.

Κεφαλή Κόρης, αναθηματικό άγαλμα με πτηνό στο δεξί μέλος²¹².

Τόπος προέλευσης : Βοιωτία, Πτώον ,από το ιερό του Απόλλωνα.

Εργαστήριο: Αττικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Παριανό μάρμαρο.

Μέγεθος: Υπερφυσικό. Ύψος: 0,21μ.

Χρονολόγηση : 520 π.Χ.

Περιγραφή κεφαλής Κόρης 17:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η Κόρη σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση, μόνο η μύτη και το πηγούνι είναι σπασμένα.

Τα φυσιγνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Τα χαρακτηριστικά ήταν χρωματισμένα κόκκινα. Στο ωοειδές πρόσωπο, παρατηρούνται έντονα ζυγωματικά, διογκωμένα αμυγδαλωτά μάτια και μειδίαμα στα χείλη.

Η κόμη: Τα μαλλιά πέφτουν σε κυματιστούς πλοκάμους εκατέρωθεν του λαιμού και πίσω στη πλάτη σχηματίζουν οριζόντιες αυλακώσεις. Η κόμη της μορφής διατάσσεται γύρω από το μέτωπο και γύρω από τους κροτάφους.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει **κυκλική ψηλή στεφάνη**, διακοσμημένη με επιμέρους σφαιρικά μεταλλικά επίθετα κοσμήματα που φέρουν μαιάνδρο και «αβακωτό» κόσμημα. Επίσης στα ανάγλυφα σχέδια μαιάνδρου και στα τετραγωνικά σχήματα, σώζονται σε ορισμένα σημεία, ίχνη ερυθρού και κυανού χρώματος. Τέλος, στην κεφαλή υπάρχουν δισκόμορφα πεπλατυσμένα **ενώτια**, που αποδίδονται ανάγλυφα πάνω στο μάρμαρο, και διακοσμούνται με εντυπωσιακό οκτάφυλλο ρόδακα, σήμερα φαίνονται μόνο οι σχηματισμοί των πετάλων, δίχως το χρώμα τους.

²¹² Karakas 2001, πίν.211. Richter 1988, 88.

Κεφαλή Κόρης από την Αιανή.

Εικ. 168.

Κ 50 Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής, αρ. ευρ. 7474.

Κεφαλή κόρης, αναθηματικό άγαλμα²¹³.

Τόπος προέλευσης : Αιανή (από την νεκρόπολη, τάφος Z).

Εργαστήριο: Τοπικό εργαστήριο γλυπτικής.

Υλικό κατασκευής : Καμβούνια Όρη, λευκό λεπτόκοκκο μάρμαρο.

Μέγεθος: Υπερφυσικό. Ύψος: 0,23μ.

Χρονολόγηση : 510 π.Χ.

Περιγραφή Κεφαλής 7474:

Κατάσταση διατήρησης του γλυπτού : Η κεφαλή δεν διατηρείται σε καλή κατάσταση, σώζεται ως την αρχή του λαιμού.

Τα φυσιγνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου : Από τα χαρακτηριστικά του προσώπου, λείπουν η μύτη, το πηγούνι, ενώ τα φρύδια, τα μεγάλα αμυγδαλωτά μάτια, τα χείλη με το αρχαϊκό μειδίαμα και οι παρειές φέρουν αποκρούσεις. Από το πρόσωπο έχει σχεδόν απολεσθεί η έκφραση λόγω της μεγάλης φθοράς.

Η κόμη: Οι βόστρυχοι πάνω από το μέτωπο ως τη στεφάνη ακολουθούν οριζόντια την καμπύλη του προσώπου, ενώ οι βόστρυχοι στα πλαϊνές πλευρές καλύπτονται από ομάδες ημικυκλικών σχηματισμών, τα λεγόμενα «ριπίδια» που ύστερα περνούν πίσω από τα αυτιά και θα έπεφταν μπροστά στο στήθος.

Τα κοσμήματα: Η Κόρη φέρει **ανάγλυφη ταινία και στεφάνη-διάδημα**. Ακόμη στο κάτω μέρος των αυτιών διαμορφώνονται **επίπεδα κυκλικά ενώτια**, τα οποία κάποτε έφεραν γραπτή διακόσμηση.

²¹³ Karakasi 2001, πίν.212. Δεσποίνης 2001, 59-62.

Χάρτης όπου αναγράφονται περιοχές, στις οποίες λειτουργούσαν Αρχαϊκά εργαστήρια γλυπτικής.

Εικ. 169.

Αρχαϊκά μαρμάρια και πήλινα ειδώλια.

Όλα τα πήλινα ή μαρμάρια ειδώλια που παρατίθενται στις παρακάτω εικόνες, αναπαριστούν γυναικείες μορφές οι οποίες φέρουν επάνω τους ενδιαφέροντα κοσμήματα, που αποδίδονται στην επιφάνεια του πηλού είτε ανάγλυφα, είτε ζωγραφιστά με μελανή ή ερυθρή βαφή από τον Έλληνα καλλιτέχνη της Αρχαϊκής Εποχής.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι τύποι κοσμημάτων που απεικονίζονται επάνω στα ειδώλια αυτά, απαντώνται αρκετά συχνά και επάνω σε αληθινά κοσμήματα. Παρατηρούμε δηλαδή μια συνέχεια στη τέχνη σύμφωνα με την οποία, τα κοσμήματα όπως:

α) μικροσκοπικά διαδήματα με ζωγραφιστά σχέδια όπως π.χ. με μαιάνδρο.

β) ενώτια με ρόδακες ή με στίγματα στο κέντρο τους,

γ) περιδέραια με περίαπτα ρόδια ή άλλους καρπούς, αλυσιδωτά περιδέραια και

δ) περικάρπια κυκλικής διατομής.

που εμφανίζονται στην αρχαία ελληνική κοσμηματοποιία, εμφανίζονται ταυτόχρονα όχι μόνο στην μνημειακή γλυπτική (Κόρες), αλλά και στη μικρογλυπτική (ειδώλια). Τα ειδώλια που αναφέρονται θεωρούνται μικρογραφίες των Αρχαϊκών Κορών και μιμούνται τα βασικά χαρακτηριστικά των μεγαλύτερων γλυπτών ως προς την εξωτερική εμφάνιση, τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του προσώπου, την ενδυμασία, την κόμη των γυναικείων μορφών, τις αναθηματικές προσφορές που κρατούν στα μέλη τους, όπως επίσης και τους τύπους κοσμημάτων που στολίζουν τα αγάλματα.

Πολλές φορές μερικά από αυτά τα ειδώλια φαίνονται εντελώς πειραματικά και κακοφτιαγμένα, παρουσιάζοντας λανθασμένες αναλογίες κεφαλής-υπολοίπου σώματος, η μορφή τους αποδίδεται σε αφαιρετική τάση, οι κεφαλές είναι μεγάλες και έχουν πολύ έντονο πλαστικό όγκο που έρχεται σε αντίθεση με το επίμηκες πλατύ και στενό σώμα. Σε αυτού του τύπου τα ειδώλια παρατηρούνται πλούσιες γραμμικές συνθέσεις με επικρατέστερα γεωμετρικά σχέδια, όπως οι κύκλοι, οι ρόμβοι, οι τεθλασμένες γραμμές ζικ ζακ, οι μαιάνδροι, τα αλλεπάλληλα τρίγωνα με εγχάρακτη και στικτή διακόσμηση που προσδίδουν στα ειδώλια έναν φαιδρό χαρακτήρα. Ορισμένα μάλιστα μοιάζουν με αστεία θεατρικά προσωπεία.

Τέλος, τέτοιου είδους πήλινα ειδώλια έχουν βρεθεί σε ανασκαφές ναών, ιερών χώρων ως αναθήματα, προσφορές προς τιμήν των θεών, στους οποίους ήταν αφιερωμένοι οι ιεροί ναοί. Ακόμη, σύμφωνα με άλλους ερευνητές αυτά τα ειδώλια δεν αποκλείεται να αναπαριστούν γυναικείες θεότητες που σχετίζονταν κυρίως με την ομορφιά, τη φύση και τη γονιμότητα. Επιπλέον, στους μεταγενέστερους χρόνους παρόμοια ειδώλια συνοδεύουν γυναικείες ή παιδικές ταφές, ως αγαπημένα κτερίσματα των αποθανόντων ανθρώπων.

Fig. 170a British Museum (Fig. 170)

Εικ. 170.

Ε 1 Μαρμάρινο ειδώλιο¹ από την Αττική, απεικονίζει γυναικεία μορφή που φέρει σφαιρικά ενώτια στους λοβούς των αυτιών. (Μουσείο Καλών Τεχνών, Βοστώνη.)

Fig. 171a British Museum (Fig. 171)

Εικ. 171.

Ε 2 Μαρμάρινο ειδώλιο¹ από την Ακρόπολη, απεικονίζει γυναικεία μορφή που φέρει πόλο και σφαιρικά ενώτια με ρόδακες στους λοβούς των αυτιών. Επιπλέον κρατάει ένα πτηνό στο αριστερό της χέρι ως προσφορά. Ακολουθεί τον ίδιο τύπο Κόρης σε μικρογραφία που συναντάμε σε Κόρες φυσικού μεγέθους από την Σάμο και την Ακρόπολη. (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.)

Fig. 172a British Museum (Fig. 172)

Εικ. 172.

Ε 3 Μαρμάρινο ειδώλιο¹ από την Ακρόπολη, απεικονίζει γυναικεία μορφή που φέρει κυκλικό ψηλό διάδημα, σφαιρικά ενώτια που (διακοσμημένα στο εσωτερικό τους με σφαιρικά στίγματα), αυλάκωση γύρω από το λαιμό (ως ίχνη περιδέραιου) και δύο περικάρπια στα δύο χέρια. Επιπλέον κρατάει κάποια προσφορά στο δεξί της χέρι. Διατηρεί χαρακτηριστικά του προσώπου, στάση σώματος, ενδυμασία, κόμη και ίδια κοσμήματα άλλων Κορών από την Ακρόπολη, πάντοτε σε μέγεθος μινιατούρας. (Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.)

Εικ. 173.

Εικ. 174.

Ε 4, Ε 5 Δύο ζεύγη πήλινων ειδωλίων^{214, 215} από την Ακρόπολη, απεικονίζουν γυναικείες μορφές που φέρουν κυκλικό ψηλό κυλινδρικό πόλο ανατολικού τύπου με στικτή και γραμμική διακόσμηση, περιδέραιο με ταινιωτές αλυσίδες γύρω από το λαιμό με ένα κρεμασμένο περιάπτο ρόδι. Επιπλέον οι μορφές είναι εντελώς επίπεδες στο σώμα και πλαστικό όγκο έχουν μόνο στο κεφάλι. Θεωρούνται αφηρημένες καρικατούρες Κορών Δαιδαλικού ή Ανατολικού τύπου. (α' εικ. Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο και β' εικ. Λούβρο, Παρίσι).

T 194, Protome H. 7,5 cm

Εικ. 175.

Ε 6 Κεφαλή²¹⁶ Πήλινου ειδωλίου Κόρης από τη Σάμο. Μοιάζει περισσότερο, ως προς την εμφάνιση του, με φαιδρό θεατρικό προσωπείο, όμως προέρχεται από αναθηματικό ειδώλιο. Στολισμένο στην κεφαλή με ψηλό ταινιωτό διάδημα και με περίτεχνο περιδέραιο, που απαρτίζεται από επτά περιάπτα κοσμήματα σε σχήμα ροδιού, που αποδίδονται ζωγραφιστά με μελανό χρώμα (Μουσείο Βαθύ, Σάμος).

²¹⁴ Richter 1988, IV.3, 102.

²¹⁵ Richter 1988, IV.3, 103.

ΜΕΡΟΣ: 3ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέρος τρίτο.

3. Συμπεράσματα.

3.1. Σύγκριση κοσμημάτων, με τα ανάγλυφα κοσμήματα που απεικονίζονται πάνω στις αρχαϊκές κόρες.

Τα κοσμήματα που έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη, κατά τη διάρκεια των ανασκαφών του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα, παρουσιάζουν αντιστοιχίες με τα κοσμήματα που απεικονίζονται σε άλλες τέχνες, όπως συμβαίνει π.χ. στην γλυπτική και στην αγγειογραφία. Σε αυτήν την ενότητα παρουσιάζονται οι αντιστοιχίες ορισμένων κατηγοριών κοσμημάτων, οι τύποι των οποίων επαληθεύονται συχνά πάνω στα αγάλματα των αρχαϊκών κορών από ποικίλους αρχαιολογικούς χώρους. Πράγματι, η απεικόνιση των αρχαϊκών κοσμημάτων συμπίπτει τυπολογικά και χρονολογικά με τα αληθινά αρχαϊκά κοσμήματα, καθώς αυτά ανθίζουν με την ίδια μορφή και ακολουθούν την ίδια εξελικτική πρόοδο. Παρατηρούνται σχεδόν ίδιες τεχνοτροπίες σχεδιασμού και κατασκευής κοσμημάτων, με ορισμένες ιδιομορφίες στην τέχνη της εκάστοτε περιοχής.

Αυτό συμβαίνει επειδή σε κάθε περίπτωση δημιουργίας ενός νέου κοσμήματος, λειτουργεί η φαντασία και η προσωπική καλαισθησία του καλλιτέχνη που τα δημιουργεί και στη συνέχεια τα ωθεί στην μαζική παραγωγή προωθώντας έναν «νέο» εντυπωσιακό τύπο κοσμήματος, που επιβιώνει στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο κατασκευής του, αλλά ταυτοχρόνως κάνει αισθητή την εμφάνιση του ακόμη και στα μεταγενέστερα χρόνια. Για αυτόν τον λόγο, βλέπουμε ότι στην τέχνη εξακολουθούν να επιβιώνουν παλιοί τύποι κοσμημάτων, που συνυπάρχουν αρμονικά με τους μοντέρνους τύπους. Είναι φυσικό ο ένας τύπος να δανείζεται στοιχεία από τον άλλον και όλα μαζί τα χαρακτηριστικά να συμπληρώνονται σε ένα καινούργιο εντυπωσιακό τύπο, που έχει ως αποτέλεσμα ένα πολύ όμορφο κόσμημα.

Μέσα από τη σύγκριση του υλικού των δύο καταλόγων (βλ. 1.7. και 2.4) προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα. Η κόρη **K 2** από τη Δήλο (520 π.Χ.) απεικονίζει επάνω της περίτεχνα κοσμήματα, ανάγλυφα αποδοσμένα στο μάρμαρο, που έρχονται σε αντιστοιχία με τα κοσμήματα του καταλόγου. Έτσι λοιπόν παρατηρούμε ότι το ανάγλυφο περιδέραιο με τα μικρότερα κρεμαστά περιάπτα κοσμήματα, όμοια με καρπούς ροδιάς, παρουσιάζει έντονες τυπολογικές ομοιότητες με ανάλογα κοσμήματα του καταλόγου, όπως π.χ. το χρυσό περιδέραιο με ρόδια **Π 12** από την Ερέτρια των τελών του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Το περιδέραιο αποτελείται από απλές, αυλακωτές, σφαιρικές χάντρες και έξι περιάπτα σε σχήμα «ροδιού» και είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα της τέχνης των Ερετριέων χρυσοκόων στα ύστερα Αρχαϊκά χρόνια. Επίσης, παρόμοια μεμονωμένα χρυσά περιάπτα που ταιριάζουν σε αυτά της κόρης, αποτελούν τα δείγματα **Π 8** από το Άργος και **Π 10** από τη Σίνδο, που χρονολογούν στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ.

Παρομοίως η κόρη **K 3** από τη Δήλο, (500 π.Χ.) διακοσμείται με αρκετά μεταλλικά χρυσά/χάλκινα εξαρτήματα και φέρει στο λαιμό της ένα περιδέραιο, που αποτελείται από δύο αλυσίδες από τις οποίες κρέμονται μεταλλικά περιάπτα κοσμήματα όμοια με απεικονίσεις καρπών. Ακόμη ορθογώνιες οπές παρατηρούνται πάνω στο ένδυμα και στα κατώτερα τμήματα καθώς και στις απολήξεις των πλοκάμων της Κόρης. Ο τύπος του περιδεραιού αυτού έχει αντιστοιχία στο χρυσό περιδέραιο με αλυσιδωτή ταινία και ρόδακες²¹⁷ **Π 26** από την Κάμειρο της Ρόδου

²¹⁷ Δεσποίνη 1996, 159,250.

του β' μισού του 7^{ου} αι. π.Χ. Το κόσμημα αποτελείται από ταινία με λεπτές παράλληλες ταινίες. Τα άκρα της διακοσμούνται από χρυσά πλακίδια, τα οποία φέρουν στην κύρια όψη τους έκτυπες λεοντοκεφαλές και πέντε ρόδακες. Πρόκειται για μία λεπτή, κομψή εργασία ροδίτικου εργαστηρίου, είναι το παλαιότερο δείγμα αλυσιδωτού περιδεραιού με ταινία.

Η γλυπτή προτομή²¹⁸ γυναικείου αγάλματος **K 9** από τη Θάσο (550π.Χ.) φέρει ένα αξιοπρόσεκτο διάδημα στην κεφαλή της, δεν είναι μια απλή ταινία για τη συγκράτηση της κόμης όπως σε άλλα γλυπτά, αλλά φαίνεται πως αποτελεί πραγματικό διάδημα που μάλιστα διέθετε επάνω του πολύτιμα κοσμήματα. Σε εκείνα ακριβώς τα σημεία σήμερα υπάρχουν εννέα οπές. Στην μελέτη των κοσμημάτων, η έρευνα μας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και κατευθύνεται σε δύο διαφορετικές υποθέσεις σχετικά με το περίτεχνο διάδημα που φορούσε η Κόρη.

Α) Το διάδημα είναι ανάγλυφα λαξευμένο πάνω στο μάρμαρο και στα σημεία όπου υπάρχουν οι οπές υπήρχαν ένθετα κοσμήματα από μέταλλο (χρυσό, χαλκό, ασήμι) ή από άλλο πολύτιμο υλικό (ελεφαντόδοντο, κεχριμπάρι, ημιπολύτιμους λίθους).

Β) Το διάδημα ίσως ήταν εξολοκλήρου από μέταλλο ή πολύτιμο υλικό και διέθετε μεταλλικές κυλινδρικές προεξοχές (στην εσωτερική πλευρά) που τοποθετούνταν - "κούμπωναν" ως μηχανισμοί λόρπωσης στις κυκλικές οπές που φαίνονται σήμερα κατά μήκος της ταινίας πάνω στη κεφαλή της Κόρης. Αυτή είναι μια ενδεχόμενη άποψη που όμως δεν είναι πάντα αποδεκτή από τους ερευνητές. Αυτού του είδους τα διαδήματα απεικονίζονται συχνά πάνω στις Κόρες και στα αττικά ειδώλια, αλλά δεν απαντώνται στην πραγματικότητα, τουλάχιστον όχι στα αρχαϊκά χρόνια. Ίσως εδώ θα μπορούσαμε να φανταστούμε στα διαδήματα αυτού του τύπου, τοποθετούνταν μεταλλικά πλακίδια με έκτυπους/κοκκιδωτούς ρόδακες όπως π.χ. τα πειραματικά κοσμήματα της ομάδας **ΠΡ 2** από τη Μήλο, που αποτελούν στελέχη κοσμημάτων από διαδήματα²¹⁹ και απεικονίζουν ρόδακες με επίθετες σφίγγες και αετό²²⁰. Αυτά χρονολογούνται στην ανατολίζουσα περίοδο (β' μισό 7^{ου} αιώνα π.Χ.) Ωστόσο, η ένθεση πολύτιμων λίθων ή πρόσθετων μεταλλικών εξαρτημάτων στα διαδήματα θεωρείται ελληνιστική τεχνική. Τέλος στους λοβούς των αυτιών υπάρχουν παρόμοιες οπές πιθανώς για την ενσωμάτωση μεταλλικών δισκοειδών ενωτίων.

Η Κόρη **K 12**²²¹ από την Μίλητο χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. παρουσιάζει δύο περικάρπια βραχιόλια ανάγλυφα πάνω στο μάρμαρο, ένα στο αριστερό χέρι και ένα στο δεξί. Αποτελούν κυκλικά περικάρπια του πιο απλοϊκού τύπου, αυτά απαντούν σε διάφορα υλικά όπως ελεφαντοστό, χρυσό, ασήμι και χαλκό. Οι περισσότερες ανασκαφές σε ιερά και τάφους, φέρνουν στο φως τέτοια ψέλια, που θεωρούνται τα πιο συνηθισμένα στο είδος τους και παρουσιάζουν αντιστοιχία με το ψέλιο²²² **Ψ 2** από την Μακεδονία του 7^{ου} αι. π.Χ. Παρόμοια περικάρπια έχουν βρεθεί σε όλη την περιφέρεια της Αττικής, στη Χαλκιδική και στις Αρχαίες Φερές, Παγασές/Αμφανές και σε άλλες περιοχές της Θεσσαλίας.

Επιπλέον οι Καρυάτιδες από τους θησαυρούς των Δελφών **K 15**, **K 16** χρονολογούνται από τα τέλη του 6^{ου} έως τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Οι κεφαλές αυτών των Καρυάτιδων είναι ιδιαίτερα διακοσμημένες με δισκοειδή ενώτια στους λοβούς των αυτιών, που μάλιστα στο κέντρο έχουν οπές για τη στερέωση άλλων

²¹⁹ Μουσείο Μπενάκη 2004, 105.

²²⁰ Δεσποίνη 1996, 58-61, 212,213.

²²¹ Karakasi 2001, 105. Richter 1988, 88.

²²² Μουσείο Μπενάκη 2000, 133.

ένθετων κοσμημάτων, πιθανόν κατασκευασμένα από μέταλλο ή από πολύτιμους λίθους. Επίσης μικρές οπές είναι ορατές και πάνω στην ταινία, στην ένωση του πόλου και στην μπροστινή διάταξη της κόμης, προφανώς για την παρεμβολή πρόσθετων κοσμημάτων ή άλλου είδους μικρών στολιδιών. Τα κοσμήματα υψηλής αισθητικής τέχνης, δυστυχώς δεν σώζονται στις μέρες μας, όμως η αντιστοιχία τους συμπίπτει με ορισμένα πρόσθετα χρυσά στελέχη πειραματικής ομάδας ΠΡ 3, ΠΡ 4²²³ των Δελφών (από το ιερό του Απόλλωνα) και χρονολογούνται στα μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ. Τα χρυσά διακοσμητικά ελάσματα σε σχήμα καρπού, ροδάκων και φύλλων, που παρουσιάζουν εξαιρετικές λεπτομέρειες στην επιφάνειά τους, προέρχονταν είτε από ταινιωτά διαδήματα, είτε ήταν ένθετα πάνω στα ενδύματα των αγαλμάτων. Είναι πολύ προσεγμένα και φαίνονται απολύτως φυσιοκρατικά.

Άλλη μία κόρη που φέρει ανάγλυφα κοσμήματα που αντιστοιχούν σε αληθινούς τύπους κοσμημάτων είναι η **K 17** από την Ελευσίνα, του τελευταίου τετάρτου του 6^{ου} αι. π.Χ. Η συγκεκριμένη γυναικεία μορφή φοράει στην κεφαλή της ένα διάδημα κυκλικού σχήματος που συνδέεται τυπολογικά με άλλα πιο σύνθετα διαδήματα του 6^{ου} αι. π.Χ. όπως π.χ. στο χρυσό ταινιωτό διάδημα²²⁴ **Δ 1** από την Κάμειρο της Ρόδου (750π.Χ.) Φαίνεται να είναι σφραγισμένο με μια σειρά από άλλοτε επτά και άλλοτε οκτώ ρόδακες. Και στο **Δ 11**, η ταινία από χρυσό έλασμα²²⁵ από τη Σίνδο (530-520 π.Χ.) που διακοσμείται με δεκαοκτώ έκτυπους δεκάφυλλους ρόδακες σε μία σειρά. Ακόμη, διακρίνονται κυκλικά επίπεδα ενώτια που μοιάζουν με δίσκους. Επίσης τα ενώτια σώζουν ίχνη χρώματος και απεικονίζουν οκτάσχημους ρόδακες (με οκτώ πέταλα). Οι ρόδακες αυτού του τύπου φαίνεται πως ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένοι σε εκείνη την εποχή και απεικονίζαν απλοποιημένες μορφές ρόδων σε μικρότερη κλίμακα, θεωρούνταν ακόμα σύμβολα του ήλιου και της γονιμότητας²²⁶. Αντίστοιχα ενώτια κατασκευασμένα από χρυσό αποτελούν τα δείγματα **E 30** χρυσά ενώτια²²⁷ των Δελφών που κοσμούσαν τη γυναικεία κεφαλή χρυσελεφάντινου αγάλματος πιθανόν της θεάς Άρτεμης (από την οικία 5 των χρυσελεφάντινων αγαλμάτων). Πρόκειται για έργο σαμιακού εργαστηρίου του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Τα δύο μεγάλα χρυσά ενώτια απεικονίζουν δωδεκάφυλλους ρόδακες. Αξιοπεριεργό είναι το γεγονός ότι σε καμία ανασκαφή δεν βρέθηκαν τέτοιου είδους ενώτια, ούτε παρουσιάζουν αντιστοιχία με τους γνωστούς τύπους ενωτίων. Φαίνεται πως αυτός ο τύπος συνηθιζόταν να απεικονίζεται μόνο πάνω σε αγάλματα Κορών και ειδωλίων ιδιαίτερα σε αυτά που προέρχονται από την Ακρόπολη των Αθηνών, από περιοχές της Αττικής και γενικότερα της Νότιας Ελλάδας.

Η Κόρη **K 19** (42) από την Κερατέα με ρόδι στο δεξί μέλος²²⁸ (750-560 π.Χ.) διακοσμείται με περίτεχνα κοσμήματα: Στην κεφαλή της φέρει στεφάνη με άνθη και μπουμπούκια λωτού, όμως περισσότερο φαίνεται ο πόλος με σειρά μαιάνδρου και φυτικά στοιχεία. Η στεφάνη έχει ομοιότητες με διαδήματα της ίδιας περιόδου, αλλά δεν σώθηκαν πολλά δείγματα. Επίσης η Κόρη φέρει ενώτια ίδιας μορφής με τα περιάπτα του περιδέραιου που φοράει στο λαιμό της (τα ενώτια απεικονίζονται σε εικονιστικές παραστάσεις γυναικών πάνω στην αγγειογραφία βλ. Richter Cheramyses-Geneleos Group XI-a-b-c, XII a-b.), τα κοσμήματα μοιάζουν με άνθη λωτού αλλά και με ρόδια, υπόθεση καθόλου απίθανη εάν σκεφτούμε ότι η Κόρη κρατάει ρόδι στο

²²³ Κολώνια 2006, 166-195.

²²⁴ Marshall 1911, 93-95, πίν. XXVI.

²²⁵ Υπουργείο Πολιτισμού Βορείου Ελλάδος 1985, 180.

²²⁶ Keesling 2003, 25-28.

²²⁷ Κολώνια 2006, 166-195.

²²⁸ Karakasi 2001, πίν.234,111. Richter 1988, 88.

χέρι, δηλαδή την ίδια προσφορά που απεικονίζεται και επάνω στα κοσμήματά της. Η διακόσμηση με ρόδια αποτελεί το συνηθέστερο τύπο που επικρατεί σε όλες τις κατηγορίες κοσμημάτων. Όμως περισσότερες ομοιότητες έχουν στα περιδέραια που προαναφέραμε **Π 8, Π 10, Π 12 Π 14** περιδέραιο με αμφικωνικές χάντρες και δύο ρόδια²²⁹ από τη Σίνδο (510-500 π.Χ.), **Π 41** περιδέραιο από τους Δελφούς (β' μισό του αιώνα π.Χ.). Το τελευταίο παρουσιάζει την πιο σύνθετη μορφή κοσμήματος, όπου τα τρία ρόδια αντικαθίστανται άλλοτε με πέντε και εδώ με επτά περιάπτα ρόδια και φυλλόσχημες χάντρες²³⁰). Το ρόδι ως καρπός γης ήταν σύμβολο της καλλιέργειας, της γονιμότητας και της μακροζωίας καθώς και χθόνιο σύμβολο της Περσεφόνης.²³¹

Η περίφημη Κόρη «Φρασίκλεια» **Κ 20** ήταν επιτύμβιο άγαλμα με άνθος λωτού στο αριστερό μέλος²³² προερχόμενο από την Μερέντα Αττικής (από την νεκρόπολη του αρχαίου Μυρρινούντος) (550-540 π.Χ.). Φοράει πλούσια κοσμήματα, τα οποία φιλοτεχνήθηκαν με εξαιρετική λεπτομέρεια. Έτσι λοιπόν, η μορφή φέρει στεφάνη διακοσμημένη με άνθη και μπουμπούκια λωτού. Μέχρι στιγμής τόσο επιμελημένο διάδημα, με τέλεια συμμετρία τοποθέτησης καρπών σε όρθια διάταξη, δεν έχει έρθει στο φως, συνεπώς ο τύπος του διαδήματος ενδέχεται να ήταν αναθηματικού-μνημειακού χαρακτήρα και δεν προοριζόταν για καθημερινή χρήση. Οι οπές που υπάρχουν, επιβεβαιώνουν την παρουσία επιμέρους μεταλλικών επίθετων κοσμημάτων. Το περιδέραιο με τα πέντε περιάπτα ρόδια ή άνθη λωτού σύμφωνα με άλλους ερευνητές απαντάει σε αντιστοιχία με πραγματικά κοσμήματα, στα προαναφερθέντα περιδέραια **Π 8, Π 10, Π 12, Π 14, Π 41** Παράλληλο κόσμημα με άνθη λωτού αποτελεί το περιδέραιο από την Κριμαία (βλ. Δεσποίνη 1996²³³). Αποτελείται από μια σειρά ροδάκων, με εναλλασσόμενα ζεύγη από άνθη λωτού. Ένας μικρός ροδάκας διακοσμεί στο μέσον τους μεγαλύτερους και τα άνθη λωτών. Μεγάλα βελανίδια κρέμονται κάτω από τους ροδάκες, επίσης μικρά εξαρτήματα που θυμίζουν «κόκκους σιταριού» κρέμονται από τα λωτόσχημα άνθη. Το περιδέραιο από το Νυμφαίο ίσως προέρχεται από ερετριακό εργαστήριο, λόγω πολλών ομοιοτήτων που παρουσιάζει με ένα άλλο κόσμημα από την Ερέτρια. Με απέριτη ομορφιά το περιδέραιο αποτελεί το πρωιμότερο παράδειγμα εξελισσόμενων κοσμημάτων με ροδάκες και άνθη λωτού, μιας σειράς κοσμημάτων που αναπτύχθηκε στην αρχή των κλασικών χρόνων.

Η κόρη «Φρασίκλεια» αποτελεί ιδεατό παράδειγμα γυναικείας μορφής που υπήρξε στην πραγματικότητα, έζησε στην αρχαϊκή εποχή, δεν ήταν θεά, αλλά μια κοινή θνητή που αναπαρίσταται με την πραγματική της μορφή ως επιτύμβιο άγαλμα - σήμα επάνω σε τάφο (όπως μαρτυρεί η επιγραφή). Το γλυπτό είναι εκπληκτικό από κάθε άποψη, για τους παρακάτω λόγους²³⁴:

α) Ο γλύπτης Αριστίων ο Πάριος φιλοτέχνησε το άγαλμα με ιδιαίτερη χάρη και ζωντάνια, με έμφαση στην εξατομίκευση των φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών και την αναπαραγωγή λεπτομερειών σε όλες τις πλευρές του γλυπτού, περνώντας βαθμιαία από τον συνδυασμό ουσιαστικά γραμμικών δισδιάστατων μοτίβων στον συνδυασμό στέρεων πλαστικών όγκων.

²²⁹ Δεσποίνη 1996, 133,243.

²³⁰ Themelis 1981, 44-45.

²³¹ Βλ. Μαζαράκης Αινιάν & Μητσοπούλου 2007, Έπαθλον. Αρχαιολογικό Συνέδριο προς τιμήν του Αδώνινος Κ. Κύρου. βλ. παρόμοια ευρήματα –αναθήματα από το ιερό της αρχαίας Κύθνου. 317-320. βλ. 355, 382 εικ. 43,131-132 α-β. Χρυσά κοσμήματα από τον αποθέτη (2004).

²³² Karakasi 2001, πίν.114,115, 235-237. Kaltsas, *Antike Plastik 18*. Lieferung 2001, 45, 46-49. Richter 1988, 88.

²³³ Δεσποίνη 1996, 150,248.

²³⁴ Καλτσάς *Die Koren und der Kuros aus Mirinous*, *Antike Plastik 28*, 2002, 7-40.

β) Σώζεται σε εξαιρετική κατάσταση, βρέθηκε μαζί με τον Κούρο 4890 στο νεκροταφείο της Μερέντας, του «Μυρρινούντος».

γ) Παρουσιάζονται πάνω στο γλυπτό πολλά κοσμήματα που εντυπωσιάζουν για το σχεδιασμό και τα σύμβολα τους, που όμοιά τους αναπαρίστανται επάνω σε αληθινά κοσμήματα, κατασκευασμένα από πολύτιμο υλικό όπως π.χ. τα ρόδια και τα μπουμπούκια ανθών λωτού εμφανίζονται πολύ συχνά επάνω σε χρυσά περιδέραια ως περιήματα, αλλά και σε ενώτια της αρχαϊκής εποχής.

Α' περίπτωση χρήσης κοσμημάτων: Περισσότερο αναλυτικά, το ρόδι αναπαρίστανται συχνά επάνω σε **κοσμήματα που χρησιμοποιούνται ως ταφικά κτερίσματα** των αποθανόντων γυναικών. Αυτό το ρόλο διαδραματίζουν τα ρόδια που απεικονίζονται επάνω στα κοσμήματα που εμφανίζονται επάνω στο επιτύμβιο άγαλμα της Φρασίκλειας. Τα κομψά και όμορφα σχεδιασμένα κοσμήματα του αγάλματος επισημαίνουν την καλαισθησία, τη λαμπερή προσωπικότητα της γυναίκας, τη χαμένη αίγλη και την αγάπη της Κόρης προς τα κοσμήματα²³⁵.

Β' περίπτωση χρήσης κοσμημάτων: Επίσης, πιο συγκεκριμένα το ρόδι αναπαρίστανται συχνά επάνω σε **κοσμήματα ως αναθήματα αφιερωμένα σε σημαντικά ιερά** προς τιμήν των γυναικείων θεοτήτων που προστάτευαν τη φύση και τη γονιμότητα της γης, π.χ. σε ιερά της Δήμητρας, της Αρτέμιδος, της Αφροδίτης, της Αθηνάς ακόμη και σε τοπικά ιερά της Γαίας και της Περσεφόνης.

Οι γυναίκες κατά την αρχαιότητα, συνήθιζαν να επισκέπτονται αυτά τα ιερά και παρείχαν τις πρόποσες προσφορές, άλλοτε πρόσφεραν ρόδια ή άλλου είδους καρπούς, άλλοτε πήλινα αναθήματα ροδιών και ενίοτε αφιερώματα – αργυρά, χάλκινα και χρυσά ρόδια σε μορφή μινιατούρας. Αυτά βέβαια ήταν τα αναθήματα που πρόσφεραν οι ευκατάστατες αριστοκράτισσες γυναίκες της εποχής (που ανήκαν στην elite) ως δώρα αφιερωμένα στις θεές, προκειμένου να κερδίσουν την εύνοιά τους. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι η αρχαία ελληνική θρησκεία ήταν μια «θρησκεία της ανταπόδοσης» κατά την οποία οι άνθρωποι με τις προσφορές τους προς τους θεούς, «θυσιάζαν» ένα μέρος της περιουσίας τους, στερώντας από τους εαυτούς τους ακόμη και πολύτιμα κοσμήματα με σκοπό να λάβουν ως αντάλλαγμα από τους θεούς τύχη και ευγονία όχι μόνο του εδάφους αλλά και των γυναικών που επιθυμούσαν ή προσδοκούσαν έναν απόγονο.

Η Κόρη **K 21** από την Ακρόπολη των Αθηνών, έργο του γλύπτη Αντήνορα²³⁶ (560-550, 520π.Χ.) διακρίνεται για το προσεγμένο περιδέραιο που φέρει στο λαιμό της, από το οποίο κρέμονται μικρότερα περιήματα που μοιάζουν με ρόδια. Επίσης φοράει ενώτια, που όμως φαίνονται ελάχιστα επειδή η Κόρη σώζεται ακέφαλη. Ακολουθεί τις ίδιες αντιστοιχίες με τις δύο παραπάνω Κόρες (βλ. **K 19, K 20**), παρά τον απλούστερο τύπο του περιδεραιού της.

Στη συνέχεια, πάνω στην αναθηματική ονομαζόμενη «Κόρη της Λυών» **K 22** από την Ακρόπολη Αθηνών (550-540 π.Χ.), παρατηρείται για πρώτη φορά ένας ξεχωριστός τύπος ενωτίου που απεικονίζεται σπάνια πάνω στα γλυπτά, λόγω της λεπτομερούς μορφής του. Η Κόρη ξεχωρίζει ακόμη περισσότερο για τον πόλο που φέρει στην κεφαλή της και για τα κρεμαστά ενώτια με τους δακρυόσχημους μικρούς δίσκους που στολίζουν όμορφα τους λοβούς των αυτιών της. Είναι ανάγλυφα λαξευμένα πάνω στην μαρμάρινη επιφάνεια του γλυπτού με εξαιρετική λεπτομέρεια. Αυτός ο τύπος ενωτίου ξεφεύγει από τα συνηθισμένα πρότυπα των πεπλατυσμένων σφαιρικών ενωτίων με τους ρόδακες που συναντάμε στις περισσότερες κόρες της Ακροπόλεως και σηματοδοτεί τους νέους τύπους κοσμημάτων που υπάρχουν πραγματικά στην καθημερινή ζωή των γυναικών της αρχαϊκής εποχής. Συνεπώς,

²³⁵ Keesling 2003, 53-62.

²³⁶ Karakasi 2001. πίν.239. Richter 1988, 147-150.

βρίσκουμε αρκετές αντιστοιχίες στην κοσμηματοποιία, όπως π.χ. στα ενώτια **E 24** από το Λευκαντί της Εύβοιας (850-700 π.Χ.) με τρία βοτρυόσχημα εξαρτήματα²³⁷ που είναι εξαιρετικά όμορφα και ενδιαφέροντα δείγματα, επειδή αποτελούν ίσως το πρωιμότερο δείγμα κοκκίδωσης που εμφανίζονται στην Ελλάδα μετά το τέλος της Μυκηναϊκής περιόδου. Ο τύπος των ενωτίων με ένα βοτρυόσχημο εξάρτημα ήταν γνωστός ήδη από τον 16^ο αιώνα π.Χ. και σημειώσε ταυτόχρονη ανάπτυξη στη Συρία, στην Κύπρο και στην Κρήτη. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Όμηρος (Ιλ. Ξ στ. 183. Οδ. στ.298) αναφέρει τα «τρίγλινα μορόεντα» ενώτια που πρόσφερε ο μνηστήρας Ευρυδάμας στην Πηνελόπη, και λέγεται ότι είχαν ίσως την ίδια μορφή με αυτά που εξετάζουμε εδώ. Επίσης, παρόμοια ενώτια του ίδιου τύπου, είναι τα **E 23**²³⁸ ενώτια από συρμάτινο κρίκο με διασταυρωμένα πέρατα που έχουν προσκολλημένα στα κάτω άκρα τρία κωνικά εξαρτήματα. Τέλος αυτός ο τύπος ενωτίου με τους δακρυόσχημους κρεμαστούς δίσκους ενδέχεται να προμηνύει την μετέπειτα εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής κοσμηματοποιίας στην αρχή της κλασικής περιόδου. Παράλληλα υπάρχουν και στην αγγειογραφία όπου απεικονίζονται γυναίκες που φέρουν παρόμοια ενώτια, όπως στον κρατήρα του Κλειτία και του Εργότιμου (570 π.Χ.) όπου απεικονίζονται οι τέσσερις «Μοίρες» να βαδίζουν προς τα δεξιά πιασμένες χέρι χέρι. Αλλά καθώς και στο αμφορέα του ζωγράφου του Ανδοκίδη²³⁹, (520 π.Χ.), από τον θησαυρό των Σιφνίων στο ιερό του Απόλλωνα στους Δελφούς. Στο αγγείο αναπαρίσταται μία γυναίκα που φοράει ενώτια και κοντό περιδέραιο με περιήματα με φύλλα δάφνης. Πιθανώς πρόκειται για ιέρεια.

Η **K 25**²⁴⁰ από την Ακρόπολη (530-520 π.Χ.) φέρει κοσμήματα εκ των οποίων τα περισσότερα παρουσιάζουν αντιστοιχίες με τα προαναφερθέντα κοσμήματα του καταλόγου: Στην κεφαλή παρατηρείται ένα κυκλικό διάδημα με ίχνη ερυθρού χρώματος όπου κυριαρχούσε το σύμβολο του μαιάνδρου, το διάδημα αυτό φέρει επάνω του σειρά οπών για ένθετα μεταλλικά κοσμήματα. (βλ. **Δ1, Δ 3, Δ 5, Δ 11, Δ12 και Δ 18**). Επίσης, υπάρχουν κουμπιά στερέωσης του ενδύματος στις χειρίδες. Στους λοβούς των αυτιών υπάρχουν μεγάλα δισκοειδή ενώτια με οκτάφυλλους ρόδακες (όμοια δείγματα βρέθηκαν στο Δελφούς βλ. **E 30** - συμπίπτουν χρονολογικά στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ.). Τέλος η Κόρη φοράει ένα απλό κυκλικό ψέλιο στο αριστερό της χέρι της, όπως το φυσιοκρατικό **Ψ 2** από την Μακεδονία του 7^{ου} αι. π.Χ. Ο τύπος αυτός γνώρισε τεράστια διάδοση στην Αρχαιότητα, αποτελούσε τον πιο απλοϊκό και συνηθισμένο περικάρπιο, τέτοια περικάρπια βρέθηκαν σε όλες τις περιοχές του Ελλαδικού χώρου π.χ. στην Αττική, στην Πελοπόννησο, στην Εύβοια, στην Θεσσαλία, στην Χαλκιδική και σε νησιά του Αιγαίου.

Το αναθηματικό άγαλμα²⁴¹ **K 26** από την Ακρόπολη Αθηνών (525 π.Χ.) είναι στολισμένο με τα βασικά κοσμήματα (λεπτό ταινιωτό διάδημα, ενώτια και ψέλιο) των προαναφερθέντων τύπων. (βλ. την Κόρη **K 25**)

Τα γλυπτά από την Ακρόπολη Αθηνών μελετήθηκαν συνολικά, επειδή είναι όμοια μεταξύ τους, παρουσιάζοντας τους ίδιους τύπους κοσμημάτων. Για αυτό το λόγο αναφέρονται μόνο τα στοιχεία εκείνα της κάθε Κόρης που παρουσιάζουν ομοιότητες με την αρχαϊκή κοσμηματοποιία. Οι Κόρες **K27 - K 34** δεν χρειάζονται περαιτέρω σχολιασμούς. Περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η **K 29** (520 π.Χ.) καθώς θεωρείται η πρώτη Κόρη που απεικονίζεται να φοράει σπειροειδές περικάρπιο σηματοδοτώντας έναν νέο τύπο κοσμήματος που αποδίδεται πάνω στην γλυπτική

²³⁷ Δεσποίνη 1996, 96,225.

²³⁸ Δεσποίνη 1996, 96,225.

²³⁹ Τιβέριος 1996, 117-119.

²⁴⁰ Karakasi 2001, πίν.248-251. Richter 1988, 389-393.

²⁴¹ Karakasi 2001, πίν. 248-251.

τέχνη και έχει αντιστοιχία με πολλά περικάρπια του ίδιου τύπου. Ψέλια με σπειροειδή κυκλική διάταξη έχουν βρεθεί σε μεγάλη ποσότητα στις αρχαιολογικές ανασκαφές της Αττικής, της Εύβοιας, της Μακεδονίας και στις Κυκλάδες. Κατασκευάζονταν από διάφορα πολύτιμα μέταλλα συνήθως από χρυσό και χαλκό. Ο τύπος τους χρονολογείται από τα Πρώιμα Γεωμετρικά έως τα Κλασικά Χρόνια. Θεωρούνται συμβολικά ιερά κοσμήματα με αποτροπαϊκές ιδιότητες. (βλ. Keesling C.M., *The Votive Statues of the Athenian Acropolis*, London 2003, 23-25). Συνήθως σχημάτιζαν φίδι, για αυτό το λόγο συχνά το ένα άκρο παρουσιάζεται διογκωμένο ώστε να απεικονίζει κεφαλή φιδιού. Αληθινό δείγμα τέτοιου τύπου αποτελεί το **Ψ 11** και **Ψ 12** από την Μακεδονία (520-500 π.Χ.). Αυτά τα επίχρυσα κοσμήματα έχουν σπειροειδή διάταξη, στο άνω άκρο σχηματίζεται μία φιδοκεφαλή, ενώ η απόληξη του κάτω άκρου σχηματίζει ουρά φιδιού. Πρόκειται για δύο φυσιοκρατικά περικάρπια καθώς αποδίδουν λεπτομερώς την επιδερμίδα φιδιού με εγχάρακτο πλέγμα «κροκό» που μιμούνται αιγυπτιακά ή ανατολικά πρότυπα. Αποτελούν τα πρωιμότερα δείγματα φιδοειδών περικαρπίων που υπάρχουν σε αφθονία στην Ελληνιστική περίοδο. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι παρόλο που εντοπίζονται αυτά τα περικάρπια στην Αττική γλυπτική και στην αγγειογραφία με μεγάλη απήχηση, δεν βρέθηκαν πολλά δείγματα κοσμημάτων τέτοιου τύπου στην πραγματική αττική κοσμηματοποιία. Ο τύπος αυτός συναντάται μόνο στην βορειοανατολική Ελλάδα: λίγα μεμονωμένα δείγματα βρέθηκαν σε τάφους στην Μακεδονία (π.χ. στη Σίνδο και στη Χαλκιδική), κάτι που δείχνει ότι δεν προορίζονταν για καθημερινή χρήση, παρά μόνο σε ειδικές περιπτώσεις ως «βασιλικά» ταφικά κτερίσματα και ως αναθηματικά κοσμήματα μνημειακού μεγέθους σε ελάχιστα ιερά. Στα Ύστερα Αρχαϊκά χρόνια πρωτοεμφανίζεται ο τύπος και ανθίζει στα Ελληνιστικά.

Ιδιαιτερότητα παρουσιάζει επίσης η Κόρη **K 30** (490 π.Χ.). Το διάδημα που φέρει στην κεφαλή της είναι μία ανάγλυφη στεφάνη με ζωγραφισμένα σχέδια με άνθη, όπου υπάρχουν οπές υποδοχής ένθετων ενωτίων. Ο τύπος της στεφάνης αφήνει περιθώρια σύγκρισης με τη στεφάνη **Δ 16** από την Κάμειρο της Ρόδου και το διάδημα **Δ 17**²⁴² από την Κω, με επίθετες σφίγγες και ρόδακες του β' μισού του 7^{ου} αι. π.Χ. Τα διαδήματα αποτελούνται από μία ταινία με στρογγυλεμένα άκρα, πάνω στην οποία αποδίδονται έξι έκτυποι ρόδακες που εναλλάσσονται με πέντε κοίλους πρόσθετους. Το μέγεθος των πρόσθετων κοσμημάτων που αυξάνει από τα άκρα προς το μέσο, όπου βρίσκεται ο μεγαλύτερος κεντρικός ρόδακας και η εναλλαγή με τους έκτυπους ρόδακες προσθέτουν στη συνολική όψη του διαδήματος ζωντάνια και χάρη.

Ακόμη, στο αναθηματικό άγαλμα Κόρης **K 33**, **K 34** από την Ακρόπολη Αθηνών (510-500 π.Χ.) διακρίνονται ορισμένες ιδιαιτερότητες π.χ. οι κεφαλές των Κορών διακοσμούνται με πόλο και με διάδημα που αποδίδεται ανάγλυφα, με ζωγραφισμένα σχέδια μαιάνδρου όπου κυριαρχεί το ερυθρό και το κυανό χρώμα. Επάνω στο διάδημα παρατηρείται μία σειρά δεκατεσσάρων οπών όπου λογικά θα υπήρχαν επιπρόσθετα μικρά κοσμήματα, ίσως σε αυτές τις υποδοχές να στερεώνονταν μικρά άνθη ή φυλλαράκια καρπών.(βλ. τα αντίστοιχα διαδήματα που σχετίζονται με την **K 30**). Τα ενώτια που στολίζουν τους λοβούς των αυτιών παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς διαφοροποιούνται από τα συνηθισμένα πρότυπα ενωτίων, τα συγκεκριμένα ενώτια είναι δισκόμορφα όμως παρουσιάζουν μικρά άνθη μελανού χρώματος, «πλεγμένα» μεταξύ τους, που διευθετούνται σε σπειροειδή διάταξη. Αυτά τα ζωγραφιστά μοτίβα απεικονίζονται εξίσου συχνά και στην αρχαϊκή αγγειογραφία και μερικές φορές στην κοσμηματοποιία.

²⁴² Μουσείο Μπενάκη 2004, 105.

Ιδιαίτερες λεπτομέρειες παρουσιάζουν οι δύο αναθηματικές φτερωτές Νίκες **K 44** από την Ακρόπολη Αθηνών και **K 45** από την Δήλο (525 π.Χ.)²⁴³. Η Νίκη **K 44** φέρει κυκλικό διάδημα, το οποίο συμπληρώνεται με ανάγλυφα σχέδια που δυστυχώς στις μέρες μας έχουν χαθεί. Ακόμη διακρίνονται τα ανάγλυφα ενώτια που είναι πάλι δισκόμορφα και διακοσμούνται με ένα εντυπωσιακό οκτάφυλλο ρόδακα. Επιπλέον η Νίκη **K 45** φέρει κυκλική ταινία που οριοθετεί την κόμη και μία λεπτή κυκλική στεφάνη, που διατηρεί τρεις οπές, στις οποίες συμπληρώνονταν επιμέρους σφαιρικά μεταλλικά επίθετα κοσμήματα. Επίσης διακρίνονται οι οπές στους λοβούς των αυτιών ως ίχνη υποδοχής ένθετων ενωτίων που διακοσμούσαν με ρόδακες ή με διαφοροποιημένα ακτινωτά μοτίβα. Τέλος, παρατηρείται με αρκετή δυσκολία το περιδέραιο που φέρει η Νίκη στο λαιμό της. Το περιδέραιο είναι ανάγλυφα λαξευμένο πάνω στο μάρμαρο και αποτελείται από τρία μικρά περιάπτα κοσμήματα, που μοιάζουν με «καρπούς ελιάς». Ίσως πρόκειται για καρπούς ελιάς εάν τους συσχετίσουμε με το στεφάνι από φύλλα ελιάς που συνήθως κρατούν οι Νίκες ως έπαθλα (απεικονίσεις τέτοιου είδους είναι γνωστές από άλλα γλυπτά και από την αγγειογραφία βλ. Richter Cheramyas-Geneleos Group XI-a-b-c, XII a-b.), αλλά τα στοιχεία αυτά έχουν φθαρεί τόσο πολύ, με το πέρασμα των αιώνων, που καθιστούν σχεδόν αδύνατη την αναγνώρισή τους.

3.2. Η τέχνη της κοσμηματοποιίας πάνω στην Αγγειογραφία²⁴⁴.

Στην Γεωμετρική και την Ανατολίζουσα περίοδο, επικρατούν γεωμετρικά και γραμμικά σχέδια (όπως π.χ. μαϊανδροί, ομόκεντροι κύκλοι, σπείρες, τεθλασμένες ταινίες κτλ) εικονιζόμενα σε ταινίες, που καλύπτουν την κοιλιά και τον λαιμό των αγγείων. Δεν παρατηρούνται σχεδόν καθόλου ανθρώπινες μορφές, (παρά μόνον κάποιοι άνδρες σε σκηνές κυνηγιού). Σε περιπτώσεις που υπάρχουν γυναικείες μορφές, αυτές απεικονίζονται εντελώς σχηματικά σχεδόν αφηρημένα.

Στη συνέχεια, στην Αρχαϊκή περίοδο η αγγειογραφία εξελίσσεται και εμφανίζονται δειλά δειλά οι πρώτες γυναικείες μορφές, αυτές είναι συνήθως θεές, Νίκες, Νύμφες Μούσες, Μαινάδες και άλλες μορφές της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας, οι οποίες αναπαρίστανται με λιτά κοσμήματα σε σκηνές τελετουργίας, (π.χ. γυναίκες που κρατούν κλαδιά δάφνης και χορεύουν βλ. ανάλογους αμφορείς Richter 1988²⁴⁵). Παράλληλα, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα απεικονίζονται ήρωες και γυναίκες ηρώων, γνωστές μορφές από τα ομηρικά έπη. Φαίνεται πως τα έπη επηρέασαν θετικά τους ζωγράφους των αγγείων, ώστε να εμπνευστούν καλλιτεχνικές δημιουργίες από τον κόσμο του Ομήρου, δηλώνοντας θέματα από την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. (βλ. Χουρμουζιάδης 2004²⁴⁶ για ανάλογες κύλικες, φανερώνει αυτό ακριβώς το κλίμα της εποχής).

Στην Κλασική εποχή, οι περισσότερες παραστάσεις γυναικείων μορφών που απεικονίζονται πάνω στους αμφορείς, στους κρατήρες, στις κύλικες καθώς επίσης και πάνω στα αγγεία, ταυτίζονται συνήθως με γυναικείες θεότητες που παρευρίσκονται δίπλα σε ήρωες ή σε άλλους θεούς (π.χ. οι πιο συχνές θεότητες είναι η Αθηνά, η Άρτεμις, η Ήρα, η Δήμητρα και η Αφροδίτη). Οι μορφές αυτές κάνουν αισθητή την παρουσία τους, εφόσον απεικονίζονται όμορφα στολισμένες²⁴⁷. Φέρουν περίτεχνα διαδήματα στην κεφαλή τους, ενώ το υπόλοιπο σώμα τους διακοσμείται με άλλου

²⁴³ Karakasi 2001, πίν. 89. Richter 1988, 118, εικ 373-376.

²⁴⁴ Τιβέριος Αθήνα 1996, 40-44.

²⁴⁵ Richter 1988, Group III: The Cheramyas-Geneleos Group XI-a-b-c, XII a-b.

²⁴⁶ Χουρμουζιάδης 2004, 38, εικ.28.

²⁴⁷ Richter 1988. Group V: The Siphnian Treasury-Temple of Apollo Group XV-c-d-e, XVI-a-b.

είδους κοσμήματα. Αναπόσπαστο αντικείμενο των θεοτήτων είναι το χρυσό σκήπτρο που τονίζει τις ιδιότητες τους (βλ. αθηναϊκή ερυθρόμορφη πελίκη του ζωγράφου των Ελευσινίων²⁴⁸, αττική ερυθρόμορφη πελίκη²⁴⁹ από την Πέλλα και Απουλικός κρατήρας²⁵⁰).

Στην Ελληνιστική τέχνη, με την κοινωνική αναγνώριση των γυναικών και την αλλαγή των πολιτικών δομών, δίνονται περισσότερες ελευθερίες και ευκαιρίες ανάπτυξης της γυναικείας προσωπικότητας. Αυτό το γεγονός έχει ως αποτέλεσμα να πληθαίνουν οι γυναικείες παραστάσεις επάνω στην αγγειογραφία. Μάλιστα, δεν απεικονίζονται μόνο θεότητες και μυθολογικές μορφές, αλλά κατά κύριο λόγο πάνω στα αγγεία εμφανίζονται απλές αστές γυναίκες, κοινές θνητές που όμως ξεχωρίζουν από το υπόλοιπο κοινωνικό πλήθος, λόγω μιας ιδιότητας ή κάποιου «ταλέντου» που διαθέτουν ή εξαιτίας της ξεχωριστής αριστοκρατικής καταγωγής τους. Συχνά πάνω στα ελληνιστικά αγγεία απεικονίζονται γυναίκες σύζυγοι ευκατάστατων ανδρών ή ακόμη και βασίλισσες (π.χ. Αττική ερυθρόμορφη κύλικα²⁵¹, Απουλικό κρατήρας²⁵², Ποσειδωνιακό ερυθρόμορφο ελικοειδή κρατήρα²⁵³). Οι γυναικείες μορφές των ελληνιστικών αγγείων αποτελούν τα καλύτερα σωζόμενα δείγματα εικονιζόμενων κοσμημάτων πάνω σε αγγεία. Πολλές φορές τα εντυπωσιακά κοσμήματα, όπως διαδήματα, περιδέραια, σπειροειδή περικάρπια και ενώτια, τονίζονται περισσότερο από τον αγγειογράφο, με χρυσό ή λευκόχρυσο επίχρισμα.

3. 3. Συνδυαστική ομοιότητα κοσμημάτων, με αυτά που απεικονίζονται πάνω στην αγγειογραφία και την πλαστική δημιουργία.

Πάνω στα αγγεία των αρχαϊκών, κλασικών και ελληνιστικών χρόνων, αναγνωρίζονται συγκεκριμένες κατηγορίες κοσμημάτων όπως π.χ. τα διαδήματα, τα ενώτια, τα περιδέραια και τα περικάρπια. Από την αγγειογραφία απουσιάζουν εντελώς οι δακτύλιοι και τα κοσμήματα που στόλιζαν την ενδυμασία, δηλαδή οι περόνες και οι πόρπες. Επιπλέον, πάνω σε ορισμένα αγγεία (βλ. Αττική ερυθρόμορφη κύλικα²⁵⁴, Απουλικό κρατήρα²⁵⁵, Ποσειδωνιακό ερυθρόμορφο ελικοειδή κρατήρα²⁵⁶) αναγνωρίζονται πραγματικοί τύποι κοσμημάτων που απαντούν όχι μόνο στην κοσμηματοποιία, αλλά και στην πλαστική δημιουργία των αρχαϊκών χρόνων. Υπάρχουν λοιπόν πολλές εμφανείς αντιστοιχίες τύπων κοσμημάτων που αλληλοσυμπληρώνονται μεταξύ τους άλλοτε στην γλυπτική και άλλοτε στην κεραμική τέχνη. Εδώ θα αναφέρουμε ορισμένα συνδυαστικά παραδείγματα.

Τα περιδέραια που απεικονίζονται στα αττικά αγγεία (βλ. π.χ. αθηναϊκή ερυθρόμορφη πελίκη του ζωγράφου των Ελευσινίων²⁵⁷, αττική ερυθρόμορφη πελίκη²⁵⁸ από την Πέλλα) είναι παρομοίου τύπου με το περιδέραιο που φέρει στο λαιμό της η κόρη **K 19** όμως εκτός από την αντιστοιχία στην πλαστική δημιουργία, ο συγκεκριμένος τύπος περιδεραίου απαντά και στην πραγματική κοσμηματοποιία, έτσι

²⁴⁸ Dyfri & Ogden 1994, 167. Τιβέριος 1996, 201,336-337.

²⁴⁹ Χουρμουζιάδης 2004, 302, εικ.394.

²⁵⁰ Χουρμουζιάδης 2004, 41, εικ.31.

²⁵¹ Τιβέριος 1996, 148,150,303.

²⁵² Χουρμουζιάδης 2004, 41, εικ.31.

²⁵³ Χουρμουζιάδης 2004, 38, εικ.28.

²⁵⁴ Τιβέριος 1996, 148,150,303.

²⁵⁵ Χουρμουζιάδης 2004, 41, εικ.31.

²⁵⁶ Χουρμουζιάδης 2004, 38, εικ.28.

²⁵⁷ Dyfri & Ogden 1994, 167. Τιβέριος 1996, 201,336-337.

²⁵⁸ Χουρμουζιάδης 2004, 302, εικ.394.

όπως προκύπτει από την παρατήρηση των δειγμάτων Π 8, Π 12-14. Σε μία άλλη περίπτωση, ο τύπος των δισκόμορφων ενωτίων με τους ρόδακες που απεικονίζονται στην αγγειογραφία²⁵⁹, παρουσιάζουν αντιστοιχία με τον τύπο των ενωτίων που φέρουν οι κόρες Κ 23 και Κ 24 Τέλος, ο τύπος των γραπτών δισκόμορφων ενωτίων με τα μελανά σχήματα που μοιάζουν με «πλεγμένα κλαδιά φύλλων» του αγγείου²⁶⁰ είναι σχεδόν ο ίδιος τύπος ενωτίων που εμφανίζεται στα ενώτια των κορών Κ 30, Κ 33-34 με την μοναδική διαφορά ότι πάνω στην επιφάνεια του μαρμάρου, τα μοτίβα των ενωτίων δεν απεικονίζονται με τόση λεπτομέρεια όπως συμβαίνει στην αγγειογραφία, διότι το υλικό κατασκευής του έργου δεν είναι εύκολα επεξεργάσιμο από τον καλλιτέχνη. Επομένως σε αυτό το σημείο, κατανοούνται οι συμβάσεις που υπάρχουν στην τέχνη και οι περιορισμοί καλλιτεχνικής έκφρασης που επιβάλλουν οι εκάστοτε συνθήκες.

3.4. Τελικά συμπεράσματα.

Αναμφισβήτητα, οι αναθηματικές προσφορές κάθε είδους που έρχονται στο φως κατά την διάρκεια ανασκαφών σε αρχαία ιερά, όπως πολύτιμα αντικείμενα, ποικίλα κοσμήματα, τελετουργικά σκεύη, αγγεία, ειδώλια-ομοιώματα ανθρώπινων μορφών/θεών, συμπεριλαμβάνοντας και τα αγάλματα των Κορών, εκφράζουν σχέσεις αμοιβαιότητας ανάμεσα στους θεούς και τους πιστούς. Τα ενεπίγραφα αφιερώματα προσφέρουν την ευκαιρία διατήρησης της μνήμης-ανάμνησης των γεγονότων.

Η τέχνη της κοσμηματοποιίας, όπως παρουσιάζεται με γραπτές και πλαστικές λεπτομέρειες πάνω στα αγάλματα των Κορών, εξελίσσεται βαθμιαία και με ανάλογο τρόπο όπως ακριβώς εξελίσσεται και η τέχνη της πλαστικής, σημειώνοντας ολοένα και μεγαλύτερη πρόοδο, με το πέρασμα των αιώνων από τα Ύστερα Γεωμετρικά-Αρχαϊκά χρόνια έως τα Ύστερα Αρχαϊκά-Πρώιμα Κλασικά χρόνια, όπου επιτυγχάνεται η ακμή όλων των ειδών της τέχνης, όπως η κοσμηματοποιία, η γλυπτική και η αγγειογραφία.

Όσον αφορά την πλαστική, στα κοσμήματα που φέρουν οι Κόρες παρατηρείται προοδευτική πορεία ακόμη και στην απεικόνιση των σχημάτων, των χρωμάτων και των ανάγλυφων λεπτομερειών τους. Τα σχέδια εμφανίζουν ποικιλία και πολυπλοκότητα και σε ορισμένα γλυπτά τα κοσμήματα ήταν προσκολλημένα πάνω στην επιφάνεια του μαρμάρου, από ένθετο υλικό, άλλοτε χρυσό (π.χ. αγάλματα από το ιερό του Απόλλωνα στους Δελφούς), χαλκό, ασήμι, οστό (συνήθως ελεφαντόδοντο) και σπάνια γυαλί.

Η ιδιαίτερη αυτή διακόσμηση των κορών μαρτυρείται σε ορισμένες περιπτώσεις, όπου η κεφαλή των γυναικών παρουσιάζει σειρές οπών σε κυκλική διάταξη γύρω από το μέτωπο. Τούτο δηλώνει ότι η κεφαλή έφερε λεπτή ταινία, κατασκευασμένη από χρυσό έλασμα, η οποία «κούμπωνε» ακριβώς σε εκείνα τα σημεία ή στις οπές των στεφάνων πιστεύεται ότι ενσωματώνονταν μικρότερα διακοσμητικά στοιχεία ή πολύτιμοι λίθοι. Οι ίδιες οπές βρέθηκαν σε ορισμένα γλυπτά στους βολβούς των ματιών και στο κέντρο των κυκλικών ενωτίων που στόλιζαν τους λοβούς των αυτιών, όπου σίγουρα υπήρχαν ένθετα υλικά (π.χ. γυάλινα μάτια).

Επίσης, μεταλλικά διακοσμητικά κοσμήματα, (όπως π.χ. χρυσά περιδέρια, περικάρπια-ψέλια) στόλιζαν όμορφα τα υπόλοιπα μέρη του σώματος των γυναικών,

²⁵⁹ Βλ. ανάλογους αμφορείς Richter 1988, Group III: The Cheramyes-Geneleos Group XI-a-b-c, XII a.

²⁶⁰ Βλ. αττικό ερυθρόμορφο αμφορέα Richter 1988, Group V: The Siphnian Treasury-Temple of Apollo Group XV-c-d-e, XVI-a-b.

τα περισσότερα κοσμήματα παρατηρούνται στο λαιμό και στα μέλη των Κορών, κοντά στους καρπούς των χεριών. Παράλληλα, η ενδυμασία των Κορών ήταν αξιοθαύμαστα επιμελημένη, με άλλου είδους κοσμήματα που στόλιζαν τα υφάσματα του χιτώνα ή του πέπλου (όπως π.χ. οι χρυσοί ένθετοι ρόδακες, τα ρομβοειδή ελάσματα και τα κουμπιά στις χειρίδες των χιτώνων). Εξαιρέση εδώ δεν αποτελεί η κόμη των μορφών, όπου οι βόστρυχοι των μαλλιών στερεώνονταν στις άκρες τους με μεταλλικά εξαρτήματα ορθογωνίου ή κυκλικού σχήματος (σφηκωτήρες).

Μεσα από το υλικό που συγκεντρώσαμε, παρατηρούμαι ότι η αρχαϊκή πλαστική τέχνη ακολουθεί τις γενικές τάσεις και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κοσμηματοποιίας της ίδιας εποχής. Οι κατηγορίες, οι τύποι και οι σχεδιαστικές λεπτομέρειες των κοσμημάτων με τα ποικίλα διακοσμητικά μοτίβα επαληθεύουν την παρουσία τους με την ίδια ποιότητα στα ανάγλυφα κοσμήματα που φορούν οι Κόρες. Η ομοιότητα των αληθινών και των πλαστών κοσμημάτων είναι ολοφάνερη (βλ. ενότητα 4.1.) και συνεπώς οι τύποι συνδέονται μεταξύ τους με μία ομοιογένεια, γεγονός που βοηθάει τον ερευνητή στην καλύτερη χρονολόγηση τους. Για αυτό το λόγο στην εύρεση ενός αγάλματος, προκειμένου να το χρονολογήσουμε σωστά, οφείλουμε να παρατηρούμε προσεκτικά όχι μόνο τα χαρακτηριστικά του αγάλματος (φυσιογνωμικά γνωρίσματα, στάση σώματος, κίνηση, ενδυμασία) αλλά και την διακόσμηση του με επιπλέον κοσμήματα.

Αυτό συμβαίνει αδιάκοπα από τα Αρχαϊκά έως τα Κλασικά χρόνια, όμως στην τέχνη της γλυπτικής, υπάρχουν ορισμένες διαφοροποιήσεις. Στην πλαστική τέχνη υπάρχουν συμβάσεις και περιορισμοί λόγω της δυσκολίας του γλύπτη –καλλιτέχνη να αποδώσει με ακρίβεια πάνω στην μαρμάρινη επιφάνεια των Κορών τα κοσμήματα όπως ακριβώς εμφανίζονταν στην πραγματικότητα. Τα σχήματα και διακόσμηση των διαδημάτων, περιδεραίων και πεπλατυσμένων δισκόμορφων ενωτίων με ρόδακες, αποδίδονται ανάγλυφα και εγχάρακτα και ζωγραφιστά, δυστυχώς με το πέρασμα των αιώνων αυτές οι διακοσμητικές λεπτομέρειες δεν σώθηκαν μέχρι τις μέρες μας και στα δείγματα Κορών τα ίχνη χρωμάτων διατηρούνται αποσπασματικά. Την καλύτερη εικόνα της πλούσιας διακόσμησης σχηματίζουμε μελετώντας τις κόρες της Ακροπόλεως, που αποτελούν τα καλύτερα σωζόμενα δείγματα συνδυασμού γλυπτικής τέχνης και απόδοσης στοιχείων κοσμηματικής τέχνης.

Μολονότι τα περισσότερα κοσμήματα παρουσιάζουν αντιστοιχία με αυτά από τις κόρες, ωστόσο υπάρχουν και άλλα κοσμήματα χωρίς αντιστοιχία. Αυτά ανήκουν σε μία ευρύτερη ομάδα κοσμημάτων που δεν απαντούν στην τέχνη γενικότερα ή απεικονίζονται μόνο σε ελληνιστικά αγγεία. Είναι φανερό λοιπόν, ότι δεν απαντούν όλα τα κοσμήματα με την ίδια συχνότητα, με την ίδια προσέγγιση ή με τις ίδιες λεπτομέρειες. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι περόνες και οι πόρπες. Αυτές απουσιάζουν ολοσχερώς από τις Κόρες, σε όλες τις χρονολογικές περιόδους, με ελάχιστες ίσως εξαιρέσεις στην Ελληνιστική περίοδο. Αυτό συμβαίνει επειδή δεν ήταν αναγκαία η δήλωση τους από τον γλύπτη, εφόσον τα ενδύματα (χιτώνες, πέπλοι) με τα σημεία στερέωσης των περονών-πορπών, πάνω από τους ώμους, καλύπτονταν από το ιμάτιο, που έκρυβε αυτά τα περίτεχνα κοσμήματα.

Στις Κόρες, δεν εμφανίζονται καθόλου οι δακτύλιοι. Καμία Κόρη δεν φέρει στα δάχτυλα της δακτύλιους, η απόδοση ενός τόσο λεπτομερούς κοσμήματος θα ήταν άσκοπη για τον αρχαϊκό γλύπτη που ενδιαφερόταν να αποδώσει πλούσια στολισμένες μορφές, αλλά όχι φορτωμένες σε σημείο υπερβολής. Άλλωστε η κομψότητα των κοσμημάτων της αρχαϊκής τέχνης βασιζόταν στην απλότητα και στη λιτότητα με έμφαση στην συμμετρική ομοιομορφία. Περισσότερο αξιόπιστη αιτιολογία σε αυτό το αίνιγμα, αποτελεί ίσως το γεγονός ότι οι Κόρες δεν φορούσαν δακτύλιους, επειδή στα Αρχαϊκά χρόνια, ο δακτύλιος και γενικότερα οι σφραγιδόλιθος αποτελούσε το

κατεξοχήν αντρικό κόσμημα. Οι άνδρες ιερείς, άρχοντες και βασιλείς διακρίνονταν για το κύρος τους ή το αξίωμα τους φορώντας έναν δακτύλιο ή έναν σφραγιδόλιθο, ένδειξη ανώτερου κοινωνικού status.²⁶¹ Τέλος, άλλα κοσμήματα επιφανών ανδρών ήταν τα χρυσά στεφάνια ή τα σκήπτρα που κρατούσαν στα χέρια τους. Μία διαφορά ανάμεσα στα γυναικεία και στα ανδρικά κοσμήματα, είναι ότι τα ανδρικά ήταν «βαριά» κοσμήματα, κατασκευασμένα από χοντρά ελάσματα μετάλλων που απεικονίζουν σκηνές πολέμου ή αγώνες ζώων. Σε αντίθεση με τα γυναικεία κοσμήματα που ήταν λεπτεπίλεπτα, άψογα φιλοτεχνημένα από πολύ λεπτά φύλλα μετάλλων και απεικόνιζαν συνήθως φυτικά μοτίβα, άνθη και ρόδακες.

Όμοια κοσμήματα με αυτά που φορούσαν οι αρχαϊκές Κόρες έχουν βρεθεί σε ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στην Αττική και στα νησιά του Αιγαίου. Αλλά συνήθως αυτά σώζουν μόνο κάποια ένθετα ή περιάπτα τμήματα των αρχικών περιδέραιων, παρόλο που ως τύποι ή σύμβολα απαντώνται συχνά σε αρχαιολογικές ανασκαφές.

Πολλοί τύποι ελληνικών κοσμημάτων που βρέθηκαν στην Αθήνα, στην ευρύτερη ζώνη της Αττικής, στην Πελοπόννησο, στην Εύβοια, στη Θεσσαλία και στη Μακεδονία, όπως επίσης στα νησιά των Κυκλάδων και του Ανατολικού Αιγαίου παρουσιάζουν βασικές διαφοροποιήσεις, στη μορφή και στα υλικά κατασκευής τους. Σε κάθε περιοχή της Αρχαίας Ελλάδας λειτουργούσαν σημαντικά εργαστήρια κοσμηματοποιίας όπου οι εκλεπτυσμένοι τεχνίτες φιλοτεχνούσαν αριστουργηματικά έργα, μοναδικά στο είδος τους. Δηλαδή, το κάθε εργαστήριο ήταν αυτόνομο, προμηθεύονταν τις πρώτες ύλες και στη συνέχεια ακολουθούσε τη δημιουργία στολιδιών που στηριζόταν στα πρότυπα της κάθε εποχής και προσαρμόζονταν στις εκάστοτε ανάγκες της κοινωνίας. Ανάλογα με την χρονολογική περίοδο, άλλαζαν οι αντιλήψεις για την «έννοια του ωραίου-προσεγμένου κοσμήματος». Δεν είναι τυχαία η μεγάλη διάρκεια ενός τύπου στο χρόνο και η διάδοση των κοσμημάτων σε πολλά ισχυρά εμπορικά κέντρα ταυτοχρόνως, εφόσον κάτι τέτοιο ήταν δυνατόν να συμβεί συχνά μέσω του ανεπτυγμένου εμπορίου.

Πολλά κοσμήματα αποτελούσαν εμπορεύσιμα αντικείμενα που «ταξίδευαν» από μέρος σε μέρος ώσπου να βρουν τον κατάλληλο αγοραστή (συνήθως τον πιο ευκατάστατο) που θα πλήρωνε το υψηλό αντίτιμο τους σε άλλα υλικά αγαθά ή χρήματα. Για αυτό τον λόγο στην τέχνη της κοσμηματοποιίας συναντούμε συχνά τους ίδιους τύπους κοσμημάτων σε διαφορετικά σημεία του αρχαίου κόσμου, ακόμη και σε μακρινές περιοχές από την Ελλάδα, όπως π.χ. στην Κριμαία, Ν.Ρωσία, στην Κύπρο και φυσικά στην Ετρουρία (Σικελία και Ν.Ιταλία).όμως με στους ίδιους τύπους κοσμημάτων διακρίνονται ορισμένες τοπικές παραλλαγές.

Παρόλα αυτά, από την τέχνη δεν λείπουν και οι νέοι «μεικτοί» τύποι κοσμημάτων που προκύπτουν από τη σύνθεση βασικών χαρακτηριστικών στοιχείων ελληνικής κοσμηματοτεχνίας και δαιδαλικών στοιχείων εμπνευσμένα από τα ανατολικά πρότυπα της αρχαϊκής εποχής. Επίσης, ορισμένες φορές διαπιστώνονται απομιμήσεις ελληνικών κοσμημάτων από τους Ετρούσκους και αργότερα από τους Ρωμαίους, που κατασκευάζουν πιστά αντίγραφα ελληνικών κοσμημάτων στα δικά τους τοπικά εργαστήρια π.χ. στον Τάραντα, στην Κύμη, στις Πιθηκούσες, στο Σελινούντα κ.α., όμως αυτά γίνονται εύκολα αντιληπτά λόγω του μεγαλύτερου μεγέθους και των υπερβολικά στολισμένων λεπτομερειών που παρουσιάζουν²⁶².

Επιπλέον, υπήρχαν κοσμήματα, τα οποία εξυπηρετούσαν διαφορετικές ανάγκες και αποτελούσαν δώρα-προϊόντα ανταλλαγής μεταξύ των ανθρώπων, ενός ζευγαριού ή μιας οικογένειας ιδιαίτερα πριν από γαμήλιες τελετές. Η ανταλλαγή δώρων με

²⁶¹ Boardman 1975, 60-82, 96-120.

²⁶² Παλαιθοδωρος 2004, 60-62.

έμφαση στα κοσμήματα και στα κάτοπτρα συνηθίζονταν ως εθιμική πρακτική παράδοση μεταξύ γυναικών, σε όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας.

Παράλληλα, τα κοσμήματα αναφέρονται ως αφιερώματα προς τους θεούς, εκ μέρους των ανθρώπων, που πρόσφεραν οι πιστοί στα λατρευτικά ιερά προσδοκώντας να κερδίσουν την εύνοια των θεών. Ο αναθέτης στερούνταν ένα μικρό, προσωπικό αγαπημένο αντικείμενο, προκειμένου να λάβει ως αντάλλαγμα κάτι άλλο σημαντικότερο. Αυτή η ανταλλαγή «δώρων» επιτυγχάνονταν κυρίως σε διανοητικό επίπεδο εν μέσω της πίστης.

Τέλος, τα κοσμήματα λειτουργούσαν και ως κτερίσματα προς τους νεκρούς, συνοδεύοντας το νεκρό στην τελευταία του κατοικία. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές στα αρχαία νεκροταφεία του Κεραμεικού, της Σίνδου και της Πύδνας στην Μακεδονία έφεραν στο φως μερικά από τα καλύτερα σωζόμενα δείγματα ταφικών κοσμημάτων, όπως διαδήματα, περιδέραια, πόρπες, περικάρπια και δακτύλιους. Αποκαλύφθηκαν πολλοί τύποι πολύπλοκων κοσμημάτων όπως π.χ. τα χρυσά σπειροειδή περικάρπια και δαχτυλίδια σε οφιοειδές σχήμα. Αν και τέτοιου είδους κοσμήματα αναπαρίστανται σε Κόρες της Ακροπόλεως, σε μικρότερα ειδώλια των Κυκλάδων και στην αγγειογραφία της Αττικής, της Εύβοιας και της Θεσσαλίας, δεν εμφανίζονται συχνά σε τάφους, άλλα ούτε και σε ιερά των περιοχών αυτών, παρά απαντώνται σε μεγάλες ποσότητες μόνο σε τάφους της Β.Μακεδονίας και της Βέροιας. Αυτό οφείλεται ίσως στο γεγονός ότι το «φίδι» ως σύμβολο, είχε αποτροπαικές και προφυλακτικές ιδιότητες. Χρησιμοποιούνταν σε ειδικές περιπτώσεις σε ιερά, αλλά κυρίως φαίνεται πως είχαν ταφική και όχι αναθηματική χρήση. Το φίδι θεωρούνταν το πιο αγαπητό μοτίβο στα Μακεδονικά κοσμήματα μαζί με τα σπειροειδή ελάσματα, ενώ στα Αττικά κοσμήματα κυριαρχούν οι σφίγγες και τα γοργόνεια σε περιάπτα μενταγιόν και σε δακτύλιους. Τέλος, τόσο στη Νότια αλλά όσο και στη Βόρεια Ελλάδα στα κοσμήματα παρατηρούνται έμβιες μορφές και φυτικά σχέδια με την ίδια συχνότητα και σχεδόν με τις ίδιες αναλογίες. Οι τυπολογικές μορφές των λεπτομερειών αυτών επιβιώνουν από τα Πρώιμα Αρχαϊκά ως τα Ελληνιστικά χρόνια, όμως ολοένα εξελίσσονται με το πέρασμα των χρόνων, δημιουργώντας αριστουργηματικά έργα.

Όσον αφορά, την αγγειογραφία οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι στα αγγεία των γεωμετρικών-πρώιμων Αρχαϊκών Χρόνων δεν παρουσιάζονται συχνά ανθρώπινες μορφές και μάλιστα γυναικείες, καθώς εξακολουθούν να κυριαρχούν πάνω στην κεραμική τέχνη προηγούμενα γραμμικά-γεωμετρικά σχέδια με τους μαϊανδρους, τις σπείρες, τις επάλληλες ταινίες και τους ομόκεντρους κύκλους. Από την Ύστερο Γεωμετρική περίοδο και εξής, αρχίζουν να εμφανίζονται στα αγγεία δειλά-δειλά οι πρώτες εικονιστικές παραστάσεις, που αποτελούνται συχνά από ανδρικές μορφές σε σκηνές μάχης ή καθημερινών δράσεων, παισιωμένες συνήθως από τα γραμμικά σχέδια. Έπειτα, στην Ωριμη Αρχαϊκή περίοδο εμφανίζονται ελάχιστες ερυθρόμορφες γυναικείες μορφές που απεικονίζονται σε μυθολογικές παραστάσεις πάντοτε σε συνδυασμό με ανδρικές μορφές. Το ίδιο ακριβώς φαινόμενο παρατηρείται επίσης στα Κλασικά Χρόνια. Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της Ελληνιστικής περιόδου, όπου οι πολιτικές δομές αναγνωρίζουν την κοινωνική θέση της γυναίκας που μεταβάλλεται και έτσι η δράση των γυναικών επεκτείνεται εκτός οίκου σε άλλες δραστηριότητες²⁶³. Επομένως, είναι λογικό να δίνεται έμφαση στην γυναικεία παρουσία πάνω στην αγγειογραφία της εποχής, οπότε πληθαίνουν οι εικονιστικές παραστάσεις γυναικών που αποδίδονται κομψές με προσεγμένη εμφάνιση, ενδυμασία, κόμη και στολισμένες με λαμπερά κοσμήματα που δηλώνονται με μελανό, λευκό ή ακόμη και χρυσό

²⁶³ Pollitt 2004, 21-22.

γάνωμα πάνω στην επιφάνεια του αγγείου. Ιδιαίτερα εντυπωσιάζουν οι παραστάσεις γυναικείων θεοτήτων σε σύναξη των θεών, ή παραστεκόμενες κοντά σε ήρωες σε μυθολογικές παραστάσεις.

Τα πραγματικά κοσμήματα των αρχαιολογικών ανασκαφών βρίσκουν παράλληλα εκτός από τα αγάλματα των Κορών και στην εικονογραφία των αγγείων, όπου παρουσιάζονται οι ίδιοι τύποι κοσμημάτων, με απλουστευμένες μορφές σχεδίων. Τα είδη των αγγείων που φέρουν γυναικείες μορφές στολισμένες με περίτεχνα κοσμήματα είναι συνήθως αμφορείς, κύλικες, πελίκες, καλυκωτοί κρατήρες, ψυκτήρες, υδρίες και αρυβαλλοειδή αγγεία. Οι δεξιότεχνες αγγειογράφοι αποδίδουν με λεπτομέρειες τα ίδια διαδήματα, τις ίδιες ταινίες με φυτικά κοσμήματα και με ρόδακες που υπήρχαν εκείνη την εποχή στην κοσμηματοποιία αλλά και στην γλυπτική τέχνη. Οι ίδιοι τύποι ενωτίων με κυκλικούς δίσκους όπου απεικονίζονται ρόδακες και κρεμαστά πυραμιδοειδή στελέχη με σφαιρίδια που προαναφέραμε στην κοσμηματοποιία και στην γλυπτική τέχνη, αναπαρίστανται με όμοιο τρόπο στα κοσμήματα των αγγείων. Αντιστοιχία παρουσιάζουν επίσης τα περιδέραια με τις αλυσίδες, από τις οποίες κρέμονται ένα ή περισσότερα περιάπτα μέταλλα σε άνθη ή σχηματοποιημένους καρπούς. Ακόμη ομοιότητες υπάρχουν στην απεικόνιση των απλών κυκλικών και των σπειροειδών οφιοειδών περικαρπίων. Τέλος, οι περόνες, οι πόρπες και οι δακτύλιοι που δεν έχουν αντιστοιχία στις Κόρες, δεν έχουν αντιστοιχία ούτε στις εικονιζόμενες γυναικείες μορφές των αγγείων.

Επίλογος.

Επιλέξαμε να μελετήσουμε την κοσμηματοποιία και την γλυπτική τέχνη στην αρχαϊκή εποχή, επειδή πρόκειται για μία ιδιαίτερα σημαντική περίοδο, που σηματοδοτεί την αρχή ενός νέου τύπου τέχνης. Μελετήθηκε ακριβώς το ξεκίνημα της κοσμηματοποιίας, επειδή τότε θεμελιώθηκαν γερά οι βάσεις κάθε τέχνης και αποκρυσταλλώθηκαν τα καλλιτεχνικά πρότυπα, τα οποία στη συνέχεια εμπλουτίστηκαν με νέα υλικά και επιπλέον χαρακτηριστικά στοιχεία, που έφεραν την ακμή της κλασικής τέχνης και έφτασαν την αρχαία Ελλάδα στο απόγειο της δόξας της.

Η απεικόνιση των αγαλμάτων με τόσα πολλά ανάγλυφα κοσμήματα και ο έντονος πλαστικός στολισμός των κορών με αποτύπωση λεπτομερειών στα κοσμήματα, αποτελεί μοναδικό φαινόμενο που συμβαίνει στα αρχαϊκά χρόνια. Αυτό παρατηρείται μόνο στην αρχαϊκή έως την πρώιμη κλασική περίοδο, διότι αργότερα στην πλαστική δημιουργία δίνεται έμφαση στην τελειοποίηση των αρμονικών προσώπων και των αναλογιών του ανθρωπίνου σώματος και όχι τόσο στον στολισμό των μορφών με επιπρόσθετα κοσμήματα.

Αυτό παρατηρείται στην απεικόνιση γυμνών ανθρωπίνων μορφών, (γυναικείες θεότητες π.χ. Αφροδίτη ή μυθολογικά πρόσωπα) όπου απουσιάζουν εντελώς οι διακοσμητικές λεπτομέρειες, τα κοσμήματα και φυσικά τα ενδύματα.

Συνεπώς, η αρχαϊκή γλυπτική μάς παρουσιάζει την πιο αντιπροσωπευτική εικόνα αρχαίας Ελληνίδας γυναίκας, πλούσια ενδεδυμένη και στολισμένη με ποικίλα κοσμήματα. Όπως προκύπτει από τα αγάλματα των κορών, φαίνεται ότι τα κοσμήματα τονίζουν την γοητευτική πλευρά του εαυτού τους. Μπορεί να μην υπάρχει η κλασική τελειότητα, όμως σίγουρα οι γυναικείες μορφές κυριαρχούν επιβλητικά, σχεδόν «ολοζώντανες» σε κάποιον ιερό χώρο ή έξω στο φυσικό περιβάλλον.

Συνομογραφίες.

AA: Archäologischer Arbeit.
AAA: Αρχαιολογικά Ανάλεκτα εξ Αθηνών.
ΑΔ: Αρχαιολογικόν Δελτίον.
ΑΕ: Αρχαιολογική Εφημερίς.
AJA: American Journal of Archaeology.
AntK: Antike Kunst.
BCH: Bulletin de correspondance hellenique.
BICS: Bulletin of the Institute of Classical Studies.
BSA: The Annual of the British School at Athens.
Έργον: Το Έργον της Αρχαιολογικής Εταιρείας.
Hesperia: Hesperia Journal of the American School Classical Studies at Athens.

Επιλεγμένη Βιβλιογραφία Πτυχιακής

- Boardman J., *Ελληνική Πλαστική. Η Αρχαϊκή Περίοδος*, London 1982.
- Boardman J., *Intaglios and Rings Greek-Etruscan-Eastern from private collection.* , London 1975. (60-82, 96-120)
- Brinkman V., Wünsche R., Καλτσάς Ν., *Πολύχρωμοι Θεοί. Χρώματα στα Αρχαία Γλυπτά*. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Αθήνα 2007.
- British Museum, *The Greek Jewellery*. London 1994.
- Ecole D'Athenes Francaise., *La plastique Archaique de Thasos. Etudes Thasiennes*, Paris 1985.
- Garland R., *The Greek Way of life in Ancient Greece*, Oxford 1990.
- Garland R., *Οι Αρχαίοι Έλληνες. Η καθημερινή τους ζωή*, Αθήνα 1990.
- Grand Jean Y.& Salviat F., *La Plastique archaique De Thasos. Ecole Francaise D' Athenes. Etudes Thasiennes XI*. Paris 1985.
- Greek Jewellery, 6000 years of tradition*. Thessalonike 1997.
- Higgins, Reynold & Alleyne., *Greek and Roman Jewellery*, London 1980.
- Higgins, Reynold & Alleyne., *Greek and Roman Jewellery*, Methuen's handbooks of archaeology. London 1961.
- Humery Payne & Gerard Mackworth Young ., *Αρχαϊκή Μαρμάρινη Πλαστική από την Ακρόπολη*. Φωτογραφικός Κατάλογος. Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή (Μετάφραση Μ. Μπρουσκάρη), Αθήνα 1997.

Kaltsas N., *Antike Plastik*. Lieferung 18. Berlin 2001. Karakasi K., *Archaische Koren*. Munchen 2001.

Keesling C.M., *The Votive Statues of the Athenian Acropolis*, Cambridge University Press 2003.

Marshall F.H., *Catalogue of the Jewellery. Greek-Etruscan-Roman in the departments of Antiquities*, British Museum. M.A. London 1911.

Marshall F.H., *Catalogue of the Finger rings. Greek-Etruscan-Roman in the departments of Antiquities*, British Museum. M.A. London 1968.

Mertens J.R., *Greece and Rome-The Metropolitan Museum of Art*. New York 1897.

Newman H., *An Illustrated Dictionary of Jewellery*. London 1982, στο B.S.A. X 6335.

Payne H. & Mackworth G., *Αρχαϊκή μαρμάρινη πλαστική από την Ακρόπολη Αθηνών*. Αθήνα 1997.

Pollitt J.J., *Η Τέχνη στην Ελληνιστική Εποχή*. Αθήνα 2004.

Richter Gisela B.S., *The Archaic Style in Greek Sculpture*. Chicago 1993.

Richter Gisela M.A., *Korai. Archaic Greek Maidens: A study of the development of the Kore Type in Greek Sculpture*. New York 1968.

Ridder A., *Catalogue sommaire des bijoux antiques. Musee National du Louvre*. Paris 1924.

Ridgway B.S., *Metal attachments in Greek marble sculpture*. London 1998.

Ridgway B.S., *The Archaic Style in Greek sculpture*. London 1990.

Segall B., *Katalog der Goldschmiede-Arbeiten. Museum Benaki*. Athens 1997.

Stathatou H. A., *Collection Helene Stathatos*. Strasboourg 1953-63.

Stathatou H. A., *Collection Helene Stathatos Vol. I.V BIJOYX.* Strasboourg 1960.

Tait H., *Jewellery 7000 years: An international history and illustrated survey from the collection of the British Museum*. New York 1987.

True M & Podany G., *Marble Art historical and scientific perspective on ancient sculpture*. London 1986.

Trumpf I & Vritzaki M., *Griechische Figurenvasen*. Bonn 1969.

Williams Dyfri & Ogden Jack., *Greek Gold: Jewellery of the Classical World*. London 1994.

- Williams Dyfri., *The art of the Greek Goldsmith*. British Museum, London 1998.
- Grandjean Y. & Salviat F., *Guide de Thasos. Etudes Thasiennes*, Paris 1985.
- Γιαλούρης Ν., *Αρχαία Γλυπτά*. Αθήνα 1994.
- Δεληβορριά Α., *Ελληνικά Κοσμήματα*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 1976.
- Δεσποίνη Α., *Αρχαϊκά Κοσμήματα Ελληνικής τέχνης*. Αθήνα 1996.
- Δεσποίνης Γ., *Άγαλμα: Μελέτες για την Αρχαία Πλαστική προς τιμήν του Γ. Δεσποίνη*. Θεσσαλονίκη 2001. (σ.59-62).
- Ζαφειροπούλου Φ., *Μαρτυρίες από τα μουσειακά εκθέματα*. Αθήνα 1982.
- Καλτσάς Ν., *Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Τα γλυπτά*. Αθήνα 2001.
- Καλτσάς Ν., *Die Koren und der Kuros aus Mirinous* στο *Antike Plastik*, Τόμος 28, Αθήνα 2002. (Η δημοσίευση της Φρασίκλειας από την Μερέντα Αττικής 7-40)
- Καραμήτρου-Μεντεσιδή Γ., *Αιανή. Αγάλματα αρχαϊκών χρόνων*. στο Άγαλμα μελέτες για την αρχαία πλαστική προς τιμήν του Γ.Δεσποίνη, Ε., Θεσσαλονίκη 2001,59-62.
- Καρούζου Σ. & Καρούζος Χρ., *Ανθολόγημα θησαυρών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου*. Αθήνα 1981.
- Κοκκόρου-Αλευρά Γ., *Η Τέχνη της Αρχαίας Ελλάδας*. Αθήνα 1990.
- Λεβέντη Ι., *Αρχαία Ελληνική Πλαστική Ι. Αρχαϊκή περίοδος*. Διδακτικές Σημειώσεις, Βόλος 2005.
- Μαζαράκης Αιμιάν Α. & Μητσοπούλου Χ., *Από την επιφανειακή έρευνα στην ανασκαφή: Το ιερό της αρχαίας Κύθνου* στο Έπαθλον, Αρχαιολογικό Συνέδριο προς τιμήν του Αδώνιου Κ. Κύρου, Τόμος Α', Αθήνα 2007.
- Μπενάκη-Δεληβοριάς Α - Φωτόπουλος Δ., *Τα Χρυσοφικά, Αθήνα: "Φίλοι του Μουσείου Μπενάκη"* 1970.
- Παπαστάμου Μ., *Η γυναίκα και το κόσμημα, μία σχέση αμοιβαιότητας*. Μελέτη 3, Αθήνα 1988.
- Τιβέριος Μ., *Αρχαία Αγγεία Ελληνικής Τέχνης*. Αθήνα 1996.
- Υπουργείο Πολιτισμού Βορείου Ελλάδος., (Βοκοτοπούλου Ι. Δεσποίνη Α. Μιαηλίδου Β. Τιβέριος Μ.). *Σίνδος. Κατάλογος της έκθεσης*. Αθήνα 1985.
- Χουρμουζιάδης Γ.Χ., *Το Χρυσάφι του κόσμου*. Αθήνα 1997.

Κατάλογος και πηγές εικόνων κοσμημάτων.

- Εικ. 1 - Δ 1 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου 1157. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 2 - Δ 2 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου 1158. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 3 - Δ 3 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου 1217. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 4 - Δ 4 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου 1219. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 5 - Δ 5 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου 1154. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 6 - Δ 6 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Χρ1. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 7 - Δ 7 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 4979. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 8 - Δ 8 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8019α. Ταινία με ζωφόρο.
Εικ. 9 - Δ 9 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8019η. Ταινία με ζωφόρο.
Εικ. 10 - Δ 10 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8019ε. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 11 - Δ 11 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8479. Ταινία με ρόδακες.
Εικ. 12 - Δ 12 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7951. Ταινία με ρόδακες.
Εικ. 13 - Δ 13 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7952. Δύο όμοιες ταινίες.
Εικ. 14 - Δ 14 Λούβρο, στο Παρίσι MNC 1291. Διάδημα ταινιωτό.
Εικ. 15 - Δ 15 Antikenmuseum Βερολίνο 31093. Ταινιωτό διάδημα με χορό γυναικών
Εικ. 16 - Δ 16 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου 1160. Ταινιωτό διάδημα με ρόδακες.
Εικ. 17 - Δ 17 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 6242. Διάδημα με σφίγγες και ρόδακες.
Εικ. 18 - Δ 18 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 1744. Διάδημα με σφίγγες και ρόδακες.
Εικ. 19 - Δ 19 Αρχαιολογικό Μουσείο Βιέννης AM 124. Ταινιωτό διάδημα.
Εικ. 20 - Δ 20 Αρχαιολογικό Μουσείο Βιέννης AM 126. Ταινιωτό διάδημα.
Εικ. 21 - Δ 21 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών 11412. Ταινιωτό διάδημα.
Εικ. 22 - Δ 22 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών 11414. Ταινιωτό διάδημα.
- Εικ. 24 - E 1 Αρχαιολογικό Μουσείο Ερέτριας MΘ8510. Ενώτια- δισκοειδή πέρατα.
Εικ. 25 - E 2 Coundry Museum of Art, Los Angeles M 4761. Ενώτια με δισκοειδή κοκκιδωτά πέρατα.
Εικ. 26 - E 3 Ashmolean Museum, Οξφόρδη Χρ 1927. Ελικοειδή ενώτια- δισκοειδή.
Εικ. 27 - E 4 Αρχαιολογικό Μουσείο Κορίνθου 6069. Ενώτια με ρόδακες.
Εικ. 28 - E 5 Αρχαιολογικό Μουσείο Άργους 3426/27. Ελικοειδή εγχάρακτα ενώτια.
Εικ. 29 - E 6 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο 1174/75. Ελικοειδή ενώτια με σφαιρίδια.
Εικ. 30 - E 7 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο 1166. Μακρύ ενώτιο με δισκοειδή πέρατα.
Εικ. 32 - E 8 Antikenmuseum, Βερολίνο G 1141. Μακρύ ενώτιο με κεφαλή γρίπα.
Εικ. 33 - E 9 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο 1173. Ενώτιο με στρεπτά πέρατα.
Εικ. 34 - E 10 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα Στ 297. Ενώτιο σε σχήμα «Ωμέγα» με κωνικά πέρατα.
Εικ. 35 - E 11 Μουσείο Αρχαίας Αγοράς, Αθήνα J148. Ταινιωτά ενώτια με τραπεζιόσχημα πέρατα.
Εικ. 36 - E 12 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Στ 175. Ταινιωτά ενώτια με σπειροειδή κοσμήματα στα πέρατα.
Εικ. 37 - E 13 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8056/46. Ταινιωτά άνθινα ενώτια.
Εικ. 38 - E 14 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7975. Ταινιωτά άνθινα ενώτια.
Εικ. 39 - E 15 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Στ 169. Ταινιωτά ενώτια με κυκλικά πέρατα.
Εικ. 40 - E 16 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 5432. Ταινιωτά τροχόσχημα ενώτια.
Εικ. 41 - E 17 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Στ 181. Ταινιωτά δίλοβα ενώτια από διπλό σύρμα και δίλοβα πέρατα.
Εικ. 42 - E 18 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Στ 309. Ενώτια με κωνικό εξάρτημα και γυναικεία μορφή «Πότνια Θηρών».

- Εικ. 43 - Ε 19 Αρχαιολογικό Μουσείο Ερέτριας 8643. Ενώτια με κωνικά εξαρτήματα.
- Εικ. 44 - Ε 20 Αρχαιολογικό Μουσείο Ερέτριας 8644. Ενώτια βοτρυόσχημα >> .
- Εικ. 45 - Ε 21 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Α 10960. Ενώτια σε σχήμα «μηνίσκου σελήνης».
- Εικ. 46 - Ε 22 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 1532. Λεμβοειδή ενώτια με κυκλίσκους.
- Εικ. 47 - Ε 23 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Στ 237. Λεμβοειδή ενώτια.
- Εικ. 48 - Ε 24 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Χρ 928. Ενώτια με παράσταση αρπαγής της Θέτιδας.
- Εικ. 49 - Ε 25 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνο 1653/54. Ενώτια με «σειρήνα» και εξαρτήματα σε σχήμα «αχιβάδας».
- Εικ. 50 - Ε 26 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών 10414. Χρυσά ενώτια με ρόδακες.
- Εικ. 51 - Π 1 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Χρ1520. Τετράσπειρο περίαπτο
- Εικ. 52 - Π 2 Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου Χ648. Περιδέрайο με αλυσίδες και περίαπτο.
- Εικ. 53 - Π 3 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνο 1960.11. Περιδέрайο με σφαιρικές χάντρες και κυλινδρικά εξαρτήματα.
- Εικ. 54 - Π 4 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8091. Περιδέрайο με κωνικά εξαρτήματα.
- Εικ. 55 - Π 5 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης 7967γ. Περιδέрайο με πυραμιδόσχημα εξαρτήματα.
- Εικ. 56 - Π 6 Nationalmuseum Κοπεγχάγη 861. Τρία εξαρτήματα περιδεραιού (σειρήνες – δαιμονικές μέλισσες).
- Εικ. 57 - Π 7 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Χρ 147(3534-3538). Ένα τραπεζιόσχημο και τέσσερα ορθογώνια πλακίδια από περιδέрайο.
- Εικ. 58 - Π 8 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Στ 318. Ένα αγγειόσχημο περίαπτο.
- Εικ. 59 - Π 9 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Χρ 1065. Δύο σφαιρικά εξαρτήματα περιδεραιού.
- Εικ. 60 - Π 10 7944 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7944. Δύο περίαπτα σε μορφή σχηματοποιημένου ροδιού.
- Εικ. 61 - Π 11 Αρ. ευρ. 7939,7943 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης 7939, 7943. Περιδέрайο με αγγειόσχημα εξαρτήματα και διπλούς πελέκεις.
- Εικ. 62 - Π 12 Antikenmuseum, Βερολίνο GI11(Misc) 8399. Περιδέрайο με ρόδια.
- Εικ. 63 - Π 13 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Χρ10. Περιδέрайο με βελανίδια και ταυροκεφαλή.
- Εικ. 64 - Π 14 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7962/63. Περιδέрайο με αμφικωνικές χάντρες και ρόδια.
- Εικ. 65 - Π 15 Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία. Περιδέрайο με φακοειδείς κυλινδρικές ψήφους.
- Εικ. 66 - Π 16 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 1525. Περιδέрайο με πεπονόσχημες κυλινδρικές ψήφους.
- Εικ. 67 - Π 17 Antikenmuseum, Βερολίνο GI15 (Misc 8398). Περιδέрайο με σφαιρικές χάντρες και κριοκεφαλή.
- Εικ. 68 - Π 18 Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας M1353. Τμήμα περιδεραιού με κυλινδρικές χάντρες.
- Εικ. 69 - Π 19 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 2067. Χάλκινο περιδέрайο με αμφικωνικές ψήφους.
- Εικ. 70 - Π 20 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 2067α. Μια χρυσή αμφικωνική ψήφος.

Εικ. 71 - Π 21 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 8012. Χάλκινο περιδέραιο με αμφικωνικές ψήφους.

Εικ. 72 - Π 22 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών Χρ1041. Περιδέραιο με πλακίδια και κυλινδρικά εξαρτήματα.

Εικ. 73 - Π 23 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνο 1103. Πλακίδια περιδεραιίου με γυναικείες κεφαλές.

Εικ. 74 - Π 24 British Museum, Λονδίνο 1176. Περιδέραιο με αλυσιδωτή ταινία και ρόδακες.

Εικ. 75 - Π 25 Antikenmuseum, Βερολίνο 8946. Πέντε πλακίδια περιδεραιίου με παράσταση Μέλισσας.

Εικ. 76 - Π 26 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7972. Περιδέραιο με γλωσσωτά πλακίδια.

Εικ. 77 - Π 27 Antikenmuseum, Βερολίνο 8943. Πλακίδιο περιδεραιίου με παράσταση «Πότνιας Θηρών».

Ομάδα Εικ. 78α - Π 28 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 7884. α)Χάλκινο κρεμαστό πτηνόμορφο εξάρτημα επάνω σε διάτρητη σφαίρα.

Εικ. 78β - Π 29 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 7871. β)Χάλκινο αμφικων. εξάρτημα.

Εικ. 78γ - Π 30 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 7886. γ)Χάλκινο σφαιρικό εξάρτημα.

Εικ. 78δ - Π 31 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 7872. δ)Χάλκινο σφαιρικό εξάρτημα.

Εικ. 78ε - Π 32 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 7875. ε)Χάλκινο κρεμαστό εξάρτημα.

Εικ. 78ζ - Π 33 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 8011. ζ)Μεγάλη χάλκινη ψήφος.

Εικ. 78η - Π 34 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών. 3756 και 3757. η)Χρυσές σφίγγες.

Εικ. 79θ - Π 35 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 1526. θ)Χρυσό αγγειόσχημο περιάπτο

Εικ. 79ι - Π 36 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 2086. ι)Χρυσή ταυροκεφαλή.

Εικ. 79κ - Π 37 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών 27513. κ)Χρυσό γοργόνειο.

Εικ. 80 - Π 38 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών Δ2424. Περιδέραιο με περιάπτα ρόδια και φυλλόσχημες χάντρες.

Εικ. 82 - Ψ 1 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ.7912. Σπειροειδές περικάρπιο.

Εικ. 83 - Ψ 2 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ.7911. Σπειροειδές περικάρπιο.

Εικ. 84 - Ψ 3 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών. Χρυσά περικάρπια.

Εικ. 85 - Ψ 4 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών. Χρυσά περικάρπια ή περισφύρια.

Εικ. 86 - Ψ 5 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνο 1985/86. Χρυσό περικάρπιο με πέρατα σε σχήμα λεοντοκεφαλής.

Εικ. 87 - Ψ 6 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7962 .Επίχρυσο περικάρπιο.

Εικ. 88 - Ψ 7 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ.8102. Ασημένια περικάρπια με πέρατα σε σχήμα φιδιού.

Εικ. 89 - Ψ 8 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ.12643. Ασημένια περικάρπια με πέρατα σε σχήμα φιδιού.

Εικ. 90 - Ψ 9 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ.8163. Ασημένιο περικάρπιο με απολήξεις σε σχήμα φιδιού.

Εικ. 91 - Ψ 10 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ.8105-06. Περικάρπια με κεφαλές φιδιών στις απολήξεις τους.

Εικ. 92 - Ψ 11 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ.8107. Σπειροειδές περικάρπιο σε σχήμα φιδιού.

Εικ. 93 - Ψ 12 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ. 8108. Σπειροειδή περικάρπια σε σχήμα φιδιού.

Εικ. 94 - Δ 1 Μουσείο Αρχαίας Αγοράς, Αθηνών J145 J147. Ταινιωτά δαχτυλίδια.

Εικ. 95 - Δ 2 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθηνών 8018. Δακτύλιος με διπλές σπειροειδείς απολήξεις.

Εικ. 96 - Δ 3 Αρχαιολογικό Μουσείο Ερμιτάζ Αγ. Πετρούπολη. Δαχτύλιος με ερωδίο.

Εικ. 97 - Δ 4 Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο R 41. Δαχτύλιος με κυκλική αμφιπρόσωπη σφενδόνη.

Εικ. 98 - Δ 5 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8485. Δακτύλιος με επιγραφή.

Εικ. 99 - Δ 6 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8896. Δαχτύλιος με γυναικ. κεφαλή

Εικ. 100 - Δ 7 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθηνών Χρ680. Δακτύλιος με σφενδόνη σε σχήμα βοιωτικής ασπίδας.

Εικ. 101 - Δ 8 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθηνών Χρ27514. Δαχτύλιος με αναπαράσταση γονατιστού τοξότη στη σφενδόνη.

Εικ. 102 - Π 1 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου Β517. Περόνη με κεφαλή σε σχήμα «κωδίας μήκωνος».

Εικ. 103 - Π 2 Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου Χ656. Ζεύγος περονών με «πελεκάνους».

Εικ. 104 - Π 3 Ιδιωτική συλλογή Ν.Μεταξά 1561. Ηράκλειο. Ζεύγος περονών με δισκόμορφη κεφαλή.

Εικ. 105 - Π 4 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης Μ.Θ.8086 Περόνη με τρεις βελόνες και σχέδιο οκτάφυλλου ρόδακα.

Εικ. 106 - Π 5 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7935. Ζεύγος περονών με χρυσό δισκόμορφο κορύφωμα.

Εικ. 107 - Π 6 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 8079. Ζεύγος περονών με σφαιρικές χάντρες.

Εικ. 108 - Π 7 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνο 958. Περόνη με κεφαλή ροδιού.

Εικ. 109 - Π 8 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών 7962. «Οκτώσχημη» πόρπη.

Εικ. 110 - Π 9 Antikenmuseum Βερολίνο 30553. Περόνη με φυλλόσχημο τόξο.

Εικ. 111 - Π 10 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνο 1960.11. Δύο περόνες με πλακίδια.

Εικ. 112 - Π 11 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης 7976. Κυλινδρικές τοξωτές πόρπες

Εικ. 113 - Π 12 Antikenmuseum Βερολίνο 19636. Πόρπη με μορφή «γερακιού».

Εικ. 114 - Π 13 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών 8136. Αρθρωτές πόρπες.

Εικ. 115 - ΠΡ 1 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης Μ.Θ.7482. Πλακίδιο με σχέδιο οκτάφυλλου ρόδακα.

Εικ. 116 α-ζ - Ομάδα ΠΡ 2 Μουσείο Μπενάκη Αθηνών Χρ.1177-1181. Στελέχη κοσμημάτων από διαδήματα.

Εικ. 117 - Ομάδα ΠΡ 3 Μουσείο Δελφών. Διακοσμητικά ελάσματα.

Εικ. 118 - Ομάδα ΠΡ 4 Μουσείο Δελφών. Διακοσμητικά άνθη.

Κατάλογος εικόνων κορών.

Εικ. 119 - Κ 1 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου Α4945. Κεφαλή κόρης.

Εικ. 120 - Κ 2 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου Α4067. Ακέφαλη κόρη.

Εικ. 121 - Κ 3 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο 22. Ακέφαλη κόρη.

Εικ. 122 - Κ 4 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου Α4063. Ακέφαλη κόρη.

Εικ. 123 - Κ 5 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου Α4064. Ακέφαλη κόρη.

Εικ. 124 - Κ 6 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου Α4065. Ακέφαλη κόρη.

Εικ. 125 - Κ 7 Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου Α4068. Ακέφαλη κόρη.

Εικ. 126 - Κ 8 Μουσείο Βαθύ Σάμου 20. Ακέφαλη κόρη.

Εικ. 127 - Κ 9 Basel Antikemuseum Βερολίνο ΒS245. Κεφαλή κόρης.

- Εικ. 128 - Κ 10 Carlsberg Glyptotek Κοπεγχάγη 2823. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 129 - Κ 11 Αρχαιολογικό Μουσείο Θάσου 678. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 130 - Κ 12 Staatliche Museen Antikensammlung Βερολίνο Μ II. Ακέφαλη κόρη.
 Εικ. 131 - Κ 13 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών 12199. Κόρη.
 Εικ. 132 - Κ 14 Carlsberg Glyptotek Κοπεγχάγη 1544. Ακέφαλη κόρη.
 Εικ. 133 - Κ 15 Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών. Κεφαλή κόρης "Ex Knidierin".
 Εικ. 134 - Κ 16 >> >> .Κεφαλή Κόρης του θησαυρού των Σιφνίων.
 Εικ. 135 - Κ 17 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών 27. Αποσπασματική κόρη.
 Εικ. 136 - Κ 18 Staatliche Museen Βερολίνο 1651. Αποσπασματική κόρη.
 Εικ. 137 - Κ 19 Staatliche Museen Βερολίνο 1800. Κόρη από την Κερατέα.
 Εικ. 138 - Κ 20 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών 4889. Κόρη «Φρασίκλεια» από την Μερέντα της Μεσογαίας.
 Εικ. 139 - Κ 21 Μουσείο Ακροπόλεως 153. Ακέφαλη κόρη.
 Εικ. 140 - Κ 22 Musee de Beaux Arts Λυών 269. Κόρη.
 Εικ. 141 - Κ 23 Μουσείο Ακροπόλεως 678. Κόρη.
 Εικ. 142 - Κ 24 Μουσείο Ακροπόλεως 679. Πεπλοφόρος κόρη.
 Εικ. 143 - Κ 25 Μουσείο Ακροπόλεως 680. Κόρη.
 Εικ. 144 - Κ 26 Μουσείο Ακροπόλεως 681. Κόρη.
 Εικ. 145 - Κ 27 Μουσείο Ακροπόλεως 682. Κόρη.
 Εικ. 146 - Κ 28 Μουσείο Ακροπόλεως 685. Κόρη.
 Εικ. 147 - Κ 29 Μουσείο Ακροπόλεως 670. Κόρη.
 Εικ. 148 - Κ 30 Μουσείο Ακροπόλεως 671. Κόρη.
 Εικ. 149 - Κ 31 Μουσείο Ακροπόλεως 672. Κόρη.
 Εικ. 150 - Κ 32 Μουσείο Ακροπόλεως 673. Κόρη.
 Εικ. 151 - Κ 33 Μουσείο Ακροπόλεως 674. Κόρη.
 Εικ. 152 - Κ 34 Μουσείο Ακροπόλεως 675. Κόρη.
 Εικ. 153 - Κ 35 Μουσείο Ακροπόλεως 616.Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 154 - Κ 36 Μουσείο Ακροπόλεως 643. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 155 - Κ 37 Μουσείο Ακροπόλεως 659. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 156 - Κ 38 Μουσείο Ακροπόλεως 696. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 157 - Κ 39 Μουσείο Ακροπόλεως 645. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 158 - Κ 40 Μουσείο Ακροπόλεως 639. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 159 - Κ 41 Μουσείο Ακροπόλεως 652. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 160 - Κ 42 Μουσείο Ακροπόλεως 636. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 161 - Κ 43 Μουσείο Ακροπόλεως 648. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 162 - Κ 44 Μουσείο Ακροπόλεως 693. Αποσπασματική Νίκη.
 Εικ. 163 - Κ 45 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών 21. Νίκη.
 Εικ. 164 - Κ 46 Μουσείο Ακροπόλεως 669. Κόρη.
 Εικ. 165 - Κ 47 Μουσείο Ακροπόλεως 684. Κόρη.
 Εικ. 166 - Κ 48 Μουσείο Ακροπόλεως 627. Κόρη.
 Εικ. 167 - Κ 49 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο 17. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 168 - Κ 50 Μουσείο Αιανής 7474. Κεφαλή κόρης.
 Εικ. 169 - Χάρτης της Richter βασιμμένος σε αναγραφόμενες περιοχές, στις οποίες λειτουργούσαν Αρχαϊκά εργαστήρια γλυπτικής.
 Εικ. 170 - Ε 1 Μουσείο Καλών Τεχνών Βοστώνη. Ειδώλιο.
 Εικ. 171 - Ε 2 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Ειδώλιο.
 Εικ. 172 - Ε 3 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνο. Ειδώλιο.
 Εικ. 173 - Ε 4 Βρετανικό Μουσείο Λονδίνο. Ειδώλιο.
 Εικ. 174 - Ε 5 Λούβρο Παρίσι. Ειδώλιο.
 Εικ. 175 - Ε 6 Μουσείο Βαθύ Σάμου. Ειδώλιο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000091471